

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mehmet AK

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA BİR ÂYÂNLIK ÖRNEĞİ YILANLIOĞULLARI

Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2007

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mehmet AK

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA BİR ÂYÂNLIK ÖRNEĞİ YILANLIOĞULLARI

Danışman
Doç. Dr. Haldun EROĞLU

Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2007

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan:

Üye (Danışman):

Üye:

Üye:

Üye:

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 2007

Müdür
Prof. Dr. Nevzat ÇEVİK
İmza

.....

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YILANLI MUSA’NIN HAYATI VE FAALİYETLERİ	13
1.1. Yılanlı Musa ve Ortaya Çıktığı Bölge	13
1.2. Yılanlı Musa’nın Hamid Mütesellimliği	15
1.3. Yılanlı Musa’nın İsyanı	18
1.4. Yılanlı Musa’nın Firarı	23
1.5. Yılanlı Musa’nın Şartlı Affı	26
1.6. Yılanlı Musa’nın Sürgün Kararı ve Sürgün Hayatı	28
1.7. Yılanlı Musa’nın Konya Mütesellimliği	31
1.8. Yılanlı Musa’nın Vefatı	34
1.9. Yılanlı Musa’nın Muhallefâtının Zaptı	35

İKİNCİ BÖLÜM

YILANLIOĞLU AİLESİNİN ÜYELERİ VE FAALİYETLERİ	39
2.1. Yılanlıoğlu Mehmet’in Faaliyetleri	39
2.1.1. Yılanlıoğlu Mehmet’in Hamid Mütesellimliği	40
2.1.2. Yılanlıoğlu Mehmet’in Eşkîyalığı ve Ortadan Kaldırılması	42
2.1.3. Yılanlıoğlu Mehmet’in Muhallefâtının Zaptı	43
2.2. Yılanlıoğlu Mustafa’nın Faaliyetleri	48
2.2.1. Yılanlıoğlu Mustafa’nın Hamid ve Teke Mütesellimliği	50
2.2.2. Yılanlıoğlu Mustafa’nın Eşkîyalığı	52
2.2.3. Yılanlıoğlu Mustafa’nın Bölgedeki Soygunu ve Mal Varlığının Zaptı	53
2.2.4. Yılanlıoğlu Mustafa’nın Ortadan Kaldırılması	59
2.2.5. Yılanlıoğlu Mustafa’nın Kalan Muhallefâtının Zaptı	60
2.3. Yılanlıoğulları Deli Ahmet İle Kardeşleri Kör Hasan ve Deli İsmail’in Faaliyetleri	63
2.3.1. Yılanlıoğlu Deli Ahmet’in Faaliyetleri	63

2.3.1.1. Yılanlıoğlu Deli Ahmet'in Karaağaç Âyânlığı	63
2.3.1.2. Yılanlıoğlu Deli Ahmet'in Kardeşleriyle Birlikte İsyanı ve Ortadan Kaldırılması ...	65
2.3.1.3. Yılanlıoğlu Deli Ahmet'in Muhallefâtı ve Veraset Davası	68
2.3.2. Yılanlıoğulları K�r Hasan ile Deli İsmail'in Firarı ve Alınan Tedbirler	69
2.3.2.1. Yılanlıoğlu K�r Hasan ve Kardeşlerinin Eğirdir'deki Eşkıyalıkları ve Ortadan Kaldırılmaları	71
2.3.3. Yılanlıoğlu Deli Ahmet ile Kardeşleri K�r Hasan ve Deli İsmail'in Muhallefâtlarının Zaptı	73
2.4. Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin Hayatı ve Faaliyetleri	83
2.4.1. Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin Hamid Mütesellimliğine Atanması	85
2.4.2. Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin Mütesellimlikten Azli	87
2.4.3. Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin İkinci Kez Hamid Mütesellimliği ve Faaliyetleri	89
2.4.4. Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin Hamid Mütesellimliğinden İkinci Kez Azli ve İsyanı	91
2.4.5. Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin Firarı ve Cabbarzade'nin Girişimiyle Affedilmesinden Sonraki Faaliyetleri	93
2.4.6. Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin Kütahya Mütesellimliği	96
2.4.7. Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin Hamid Mütesellimliğini �ç�nc� Kez Ele Geçirmesi	98
2.4.8. Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin �l�m�	101
2.5. Yılanlı Musa'nın Torunlarının Eşkıyalığı	103
2.6. Yılanlıoğlu Damadı Alaybeyi Oğlu Ahmet'in Faaliyetleri	104
2.7. Yılanlıoğlu Ailesinin Sonu	106

 C NC  BÖLÜM

YILANLIOĞULLARININ SOSYAL FAALİYETLERİ	108
3.1. Eğirdir'de Yapılan �eşmeler ve İçme Suyu İhtiyacının Giderilmesi	108
3.2. Camiler	109
3.3. Medreseler ve Kütüphane	109
S O N U 	112
B İ B L İ Y O G R A F Y A	120
E K L E R	125
ÖZGEÇMİŐ	152

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen Tez
ANKA.d	: Anadolu Ahkâm Defteri
bkz.	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
c.	: Cilt
C.ADL	: Cevdet Adliye
C.AS	: Cevdet Askeriye
C.DAH	: Cevdet Dahiliye
C.EV	: Cevdet Evkaf
C.ML	: Cevdet Maliye
çev.	: Çeviren
D.BŞM.MLK.d	: Bab-ı Defter-i Başmuhasebe Malikâne Halifesi Defteri
ed.	: Editör
haz.	: Hazırlayan
HAT	: Hatt-ı Hümayûn
hk.	: Hüküm
IŞS	: Isparta Şer'iyeye Sicili
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MHM.d	: Mühimme Defteri
MKM. MHM.d	: Mektume-i Mühimme Defteri
ö.	: Ölümü
s.	: Sayfa
sad.	: Sadeleştiren
TTK	: Türk Tarih Kurumu
yay.	: Yayınları

ÖZET

Âyânlar veya hanedanlar denen yerel aileler, Osmanlı İmparatorluğunun, taşrada merkezî otoritesinin kaybindan sonra 17. yüzyılın sonlarından itibaren etkili olmaya başladılar. Bir taraftan devletin savaş alanlarında ihtiyacı olan askeri toplarlarken diğer taraftan iltizam sistemi ile mültezimliği aynı zamanda taşrada mütesellimliği de ele geçirdiler. Mütesellimlik makamı sayesinde hem idarecilik yapmakta hem de vergileri toplamaktaydılar. Böylece sahip oldukları askerî, idarî, malî görevlerle taşradaki nüfuzlarını pekiştirdiler.

Taşrada, yerel güçlerden biri olup; 18. yüzyılın ikinci yarısından 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar Hamid sancağı içerisinde etkisini sürdüren aile Yılanlıoğulları olmuştur. Bu tezde; arşiv belgelerine dayanarak, Yılanlıoğullarının, Hamid sancağında ve kısmen de olsa etraftaki sancaklarda yürüttükleri idarî, malî, askerî görevleri yanında eşkıyalıkları, devlet ve halk ile olan ilişkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. İncelenen dönemde Yılanlı köyünden çıkmış bir ailenin; uzunca bir süre Hamid sancağının kaderine hakim oluşları ve bölgede sebep oldukları sosyo-ekonomik huzursuzluklar gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Bölgede etkili olan Yılanlıoğlu ailesi üyelerinin; asker toplayarak orduya katılmaları, bölgede çıkmış olan isyan üzerine görevlendirilmeleri ve Hamid sancağı çevresinde yer alan yerel güç unsurlarıyla mücadeleleri, isyanları yanısıra merkezin bunlar hakkındaki tutumu ve merkezin aldığı tedbirler yanında zimmetlerine geçirdikleri malların ne kadar büyük meblağlar tuttuğunu görmek mümkündür. Bu dönemde devlet, eşkıya ve halk ilişkileriyle ilgili önemli bulgular ortaya çıkarılmıştır.

Yılanlıoğlu ailesi üyelerinin, devlet hizmetinde görev almaları yanında büyük çoğunluğu isyan ve eşkıyalık sonunda idam edilerek ortadan kaldırılmışlardır. Yılanlıoğullarının bölgedeki nüfuzları 19. yüzyılın başlarında kırılmış olmasına rağmen Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar Hamid sancağı içerisinde etkili olduğu görülür. Şeyh Ali, devlet hizmeti yanında, zaman zaman isyan etmekle birlikte Yılanlıoğlu ailesi üyeleri arasında sosyal alanda hizmette bulunan tek üyedir. Yılanlıoğulları soyundan gelmesine rağmen milli mücadele hareketi döneminde Isparta yöresinden topladığı kuvvetlerle batı cephesinde savaşıp, yararlılık gösteren Hafız İbrahim Demiralay'dır. Demiralay, TBMM'nin açılışından itibaren altı dönem boyunca Isparta milletvekilliği yapmıştır. Yılanlıoğlu ailesi içerisinde daha öncekilerin aksine vatanseverliğiyle tanınmıştır. Günümüzde ise Isparta yöresinde Yılanlıoğullarından kalan olmamış, böylece bu ailede tarihi süreç içerisindeki ömrünü tamamlamıştır.

ABSTRACT

In the present study named “An Ayanship Example In The Ottoman Empire; The Yılanlıoğulları”, the local families called ayans or dynasties, which were effective after the end of the seventeenth century, after the Ottoman Empire lost its central power in the rural life, have been studied. On one side, these Ayans started to pick up soldiers needed by the State in the war, and on the other side they gained the mültezemship by means of the system of the İltizam and also mütesellimship in the county. By means of the position of the mütesellimship, they both governed the county and collected the taxes. Thus, they improved their influence in the county in the military, governmental and economic positions.

It was the Yılanlıoğulları Family being one of the local powers in the county which kept on its influence starting from the second half of the eighteenth century until the second half of the nineteenth century, in the City of Hamids. In the present study, based on the archives, it has been put forward the relations of the Yılanlıoğulları with the public and also the State, the banditry of them, as well as the governmental, economic and military works done by them in the City of Hamids and partially with the other cities around. In the period studied in the present study, it has been tried to present, the life of a family coming from the Village of Yılanlı in the City of Isparta, their being able to rule the government of the Hamid City, and the socio-economic uneasiness caused from them in the region. In the present study, it is possible to see that the members of the Yılanlıoğulları Family joined the army collecting some soldiers, be authorized for ceasing the rebels aroused in the area, and also be authorized to struggle against the local powers and their rebel against the central authority, as well as the attitudes of the central authority against them, the precautions taken by the central authority and how the things they embezzled, illegally, reached to the great amounts. In the period studied, some important findings have been put forward on the relations between the State, princes and the public.

The members of the Family of Yılanlıoğulları, took positions in the governmental works; however, most of them were hung because they rebelled and because of the banditry of them. Although the influence of the Yılanlıoğulları was perished at the beginning of the nineteenth century, it is seen that the influence of Sheikh Ali, a member of the Yılanlıoğulları Family, was effective in the Hamid City until the second half of the nineteenth century. Sheikh Ali, as well as serving in the State, sometimes rebelled; however, he was the only member in the Yılanlıoğulları, who served in the social area. Hafız İbrahim Demiralay is the

one warred and succeeded in the West Front in the National War of The Independence with the forces he collected in Isparta City and around Isparta City, although he is a member of the Yılanlıoğulları. Hafiz İbrahim Demiralay worked as the deputy of Isparta City for six terms in the Turkish National Grand Assembly. He was known as a patriot in the family of the Yılanlıoğulları contrary the formers. Today, no body from the Family lives in Isparta, thus this family finished its life-span in the historical process.

ÖNSÖZ

Osmanlı İmparatorluğunda, merkezî otoritenin güç kaybetmesinden sonra taşrada ortaya çıkıp; âyân, hanedan veya türedi aileler olarak adlandırılan yerel güç unsurlarının ortaya çıkışlarından, bertaraf edilişlerine kadar etkili oldukları bölgelerdeki bütün faaliyetleri incelendiği takdirde sosyal tarih alanında yapılan çalışmalara katkı sağlayacağı göz ardı edilemez bir gerçektir. Genel olarak “Âyanlık Kurumu” hakkında çalışanlara da önemli bir malzeme teşkil edeceği ortadadır. Bölgesel anlamda yapılmış olan bu tür çalışmalar, Türk tarihinin görmezden gelinen, buhranlarla dolu dönemi içerisinde devlet, eşkıya olarak ta gündeme gelen yerel hanedanlar ve halk arasındaki ilişkileri gözler önüne serdiği için tarihi olaylar birebir benzeşmese de tarihten ders almanın gerekliliğini ve önemini göstermesi bakımından önemlidir. Bu vesilelerle bu tür konular üzerinde çalışmaların yapılması gereklidir.

Genel olarak “Âyanlık” yanında farklı bölgelerde etkili olan âyânlar veya yerel hanedanlarla ilgili çalışmalar yapılmış olmasına rağmen Eğirdir’de ortaya çıkıp, uzunca bir süre Hamid sancağı ve çevresinde etkili olan Yılanlıoğulları hakkında bu güne kadar kapsamlı bir araştırma yapılmamıştır. Bu konu ile ilgili sadece M. Çetin Börekçi’nin “*Kara Osmanzade Hacı Hüseyin Ağa ve Yılanlıoğulları*” adlı bitirme tezi vardır. Bunun yanında Yılanlıoğulları ile ilgili Isparta Şer’iyye Sicillerinde bulunan belgeler Fehmi Aksu, Neşet Köseoğlu ve Hikmet Turhan Dağlıoğlu tarafından 1935 ile 1945 yılları arasında günümüz harflerine çevrilerek “*Ün Isparta Halkevi Mecmuası*”nda yayınlanmıştır. Yalnız en önemli sıkıntılardan birisi o dönemdeki defter numaraları ve defter sayfalarının bu gün birbirini tutmamasıdır. Zira defterler Konya’dan, Ankara Milli Kütüphaneye nakledilirken tasnif konusunda yaşanan bir takım sıkıntılar söz konusudur. Defter numaraları değiştirildiği gibi sicillerin sayfalarına da; aslından farklı olarak aynı sayfaya birkaç defa numara verilmiştir. Bunun yanında Başbakanlık Osmanlı Arşivinde yaptığımız araştırma neticesinde Yılanlıoğulları ile ilgili belgelerin bir kısmının arşiv kataloglarına Beylanlı ve Bilanlı olarak kaydedildiği tespit edilmiştir. Arşivden temin edilen belgelerden özellikle Cevdet tasniflerinde bir dosya içerisinde birden fazla belge çıktığı için tarafımızdan kronolojik sıra takip edilerek tasnif numarasının yanında her belgeye birden başlayarak numara verilmiştir.

İncelediğimiz dönem içerisinde adına ister âyân densin, ister hanedan; bu yerel güç unsurlarının nasıl ortaya çıktıkları, ortaya çıkarken hangi makam ve mevkileri işgal ettikleri taşrada halkı nasıl soydukları, başlarına buyruk, kanun tanımaz davranışları, devlet ile

ilişkileri, ulaşabildiğimiz belgeler ölçüsünde ortaya konulmaya çalışıldı. Eser içerisinde sıkıcı olmasına rağmen bu aile üyelerinin adlarından önce belgelerde geçtiği gibi Yılanlıoğlu tabiri sıkça kullanıldı.

Çalışma sırasında Yılanlıoğulları ile ilgili ulaşılabilen bütün arşiv belgelerinden faydalanıldı. Her ne sebeple olursa olsun çalışmada ulaşılamamış veya kullanılmamış araştırma veya belgelerin varlığından veya gözden kaçan hatalardan haberdar edilmek en büyük arzumuzdur.

Bu çalışma ile ilgili belgelerin bir kısmını hiçbir karşılık beklemezsiniz temin edip bana veren Yrd. Doç. Dr. Hasan Babacan'a, çalışmamın her aşamasında hiçbir fedakarlıktan kaçınmadan beni teşvik edip, Tez'in yazımından sonra her satırını okuyup, gerekli düzeltmeleri yapan danışmanım Doç. Dr. Haldun Eroğlu'na vefa borcumu belirtmeliyim. Ayrıca desteklerini hiçbir şekilde esirgemeyen, zamanlarından çaldığım eşim Fatma ve oğlum Alperen'e, yardımı dokunan herkese teşekkürü bir borç bilirim.

Mehmet AK

Mayıs 2007, ANTALYA

GİRİŞ

Âyân tabiri, Arapça bir kelime olup, Osmanlı devletinden önce ve Osmanlı devleti döneminde herhangi bir şehir, kasaba, bir zümre veya bir devrin ileri gelenleri; belli başlı büyükleri manasında kullanılmıştır.¹ Bunun yanında taşrada halkın itibar ettiği, devlet ile halk arasında temsilcilik vazifesi görenler ile diğeri de devlet tarafından seçilen meclis azası hakkında olmak üzere her iki makam içinde kullanılan bir tabir olmuştur. Halk arasında zenginler için de aynı tabir kullanılmıştır. Âyân, eşraf, ekabir, erkan kavramları genellikle aynı anlamda kullanıla gelmiştir.²

Osmanlı devletinde âyân olarak nitelenenler yüzyıllara göre konumları itibariyle farklılık gösterir. XVI. ve XVII. yüzyıllarda âyân denince ileri gelen kimseler kastedilirken XVIII. yüzyılda resmi âyânlardan başka şehir âyânı veya şehirlerin ileri gelenleri “Âyân-ı Vilayet, Âyân-ı Belde, Âyân-ı Memleket, Âyân ve Eşraf” diye adlandırılmakta olup, bunlar XVI. yüzyıla göre daha güçlü duruma gelmişlerdir. Devlet XVI. yüzyıla nazaran XVIII. yüzyılda siyasî, sosyal, iktisâdî alanlarda birtakım bunalımları yaşarken, merkezi otorite güç kaybettiği ölçüde taşradaki yerel unsurlar, bu durumun tam tersine, güç kazandıkları gibi çoğunlukla merkezî otoriteye karşı bir tutum sergileyip, nüfuzlarını da oldukça arttırmışlardır.³

XV. ve XVI. yüzyıllardan beri var olan ve nüfuzlarını arttıran âyân ve eşraf sınıfı içerisinde; kapıkulları, yeniçeri serdarları, sipahi, kethüda yerleri, mültezimler, mukataa eminleri, azledilmiş veya emekli olmuş beylerbeyleri, sancakbeyleri, kadılar, müderrisler, müftüler ve bunların çocukları yer almıştır. Paşaların çocukları, babalarının sağladıkları imkânlar sayesinde şehirlere yerleşerek, müteferrikalık yahut çavuşluk gibi görevler almışlar, şehir içerisinde ve toplum arasında ön plâna geçerek nüfuz kazanmışlardır. XVI. yüzyılın ortalarından itibaren kapıkulları, mültezimler, mukataa eminlerinden başka; bu yüzyılın sonlarında beylerbeyleri, kadılar ve müftülerden emekli olanlar ile âyân ve eşraf zümresinin sayısı artmaya başlamıştır. Bunların yanında, halk arasından, sonradan zenginleşenler de bu

¹ Köprülü, M. F., “Âyân”, **İslâm Ansiklopedisi**, c. 2, Eskişehir, 2001, s. 40.

² Pakalın, M. Z., **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, c. I, İstanbul 1993, s. 120, Köprülü, M. F., **a.g.m.**, s. 40-41.

³ Özkaya, Y., **Osmanlı İmparatorluğu’nda Âyânlık**, Ankara 1994, s. 7, Mert, Ö., “Osmanlı Devleti Tarihinde Âyânlık Dönemi”, **Osmanlı**, c.6, Ankara 1999, s. 174.

zümreye dahil olmuşlardır. Böylece Osmanlı İmparatorluğu'nda taşrada, türedi âyânlar ortaya çıkmaya başlamıştır.⁴

Osmanlı klasik döneminde kurumlar, XVII. ve XVIII. yüzyıla nazaran daha sağlıklı işlemekteydi. Bu işleyişin sonucunda âyânların toplum içerisindeki nüfuzları, buldukları yerin dışına taşmamıştır. Âyânlar, XVI. yüzyılın ortalarından itibaren memleket idaresinde görülen bozulma ve yozlaşma sonunda ön plana geçmeye başlamışlardır. Bu dönemde devlet ile halk arasındaki ilişkilerde aracılık rolü oynayan âyânların, buldukları yerin çeşitli ihtiyaçlarını temin etmek, vakıfların tevliyet ve nezaret işlerini yürütmek, satılan malların fiyatının tespitinde kadıya yardımcı olmak, bilirkişilik yapmak, birtakım vergilerin tahsil edilme zamanını belirlemek, taşrada halka kötü davranan idarecilerin görevden alınmaları ve yerlerine dürüst yöneticilerin atanması konusunda şehir halkının isteklerini reisleri konumundaki kadı aracılığıyla İstanbul'a arz etmek gibi rolleri vardır. Hükümet; şehir içinde birçok hususta önemli roller üstlenen âyân ve eşrafa, vilayete ait önemli meselelerde, vergilerin toplanmasında, eşkıya teftişinde, savaş sırasında ihtiyacı olan asker temininde başvurduğu gibi şehir kethüdası ve resmi âyân tayininde de bunların varlığını göz ardı etmemiştir.⁵

Osmanlı devletinin kuruluşundan itibaren fetih politikasının yüzü batıya dönük olmakla birlikte, devletin doğuşunda ve yükselişinde etkili olan farklı amiller bulunmaktaydı.⁶ Devleti idare edenlerin iç ve dış ilişkilerde takip ettikleri doğru strateji belki de bu etkenlerden en önemlisiydi. Mutlaka doğru stratejiyi tespit edebilecek ve uygulayabilecek iyi bir yönetici, başarıya giden yolda en etkili karar mekanizmasıydı. İyi yönetici ve doğru strateji birbiriyle bütünleşmiş yükselişteki iki önemli faktördü.⁷ Diğer etkenler de buna dahil edilince XVI. yüzyılda klasik dönem adı verilen bir sisteme ulaşılmıştı. Bu yüzyıla kadar etkili kararlar alınmış olmasına rağmen XVI. yüzyıl, zirveye çıkışın yanında zirveden dönüşün de bir başlangıcı olarak telakki edilebilir. Osmanlı devlet adamları bundan

⁴ Özkaya, Y., "Merkezi Devlet Yapısının Zayıflaması Sonuçları: Âyânlık Sistemi ve Büyük Hanedanlıklar", **Osmanlı**, c. 6, Ankara 1999, s. 165, Özkaya, Y., **a.g.e.**, s. 7.

⁵ Devletin merkezî otoritesi zayıflayınca âyân denilen bu şahıslar, buldukları bölgelerdeki görevlerinin verdiği ayrıcalığı kendi lehlerine kullanarak taşrada birer güç unsuru olarak ortaya çıkmaya başladılar. Osmanlı klasik döneminde bir âyânın taşrada üslendiği roller için bkz. Mert, Ö., **a.g.m.**, s. 174, Özkaya, Y., **a.g.e.**, s. 8.

⁶ Osmanlı İmparatorluğunun doğuşunda ve yükselişinde etkili olan amiller için bkz. Köprülü, M. F., **Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu**, Ankara 1984, s. 105-110.

⁷ Eroğlu, H., **Osmanlılar Yönetim ve Strateji**, İstanbul 2006, s. 169-170.

sonra bütün kurumlarda toplumun ihtiyacı olan gerekli dönüşümü ve yenileşmeyi gerçekleştiremediği için; devlet yerinde saymaya başlamıştır. Sürekli olarak fetih politikası neticesinde toprak kazanma düşüncesi ile hareket edilmiş, çağın değişen dengeleri içerisinde yerini alma ve gerekli yenilikleri yapma konusunda geç kalınmıştır. Osmanlı devleti ekonomide kendi kendine yeterlilik politikası takip ettiği için dünya arenasında gelişen ve değişen ekonomik dengelere karşı rekabet şansını kaybetmiştir. Kendi dışında gelişen sömürge ideolojisine alternatif bir ideoloji geliştirememiştir.⁸

Padişahlar ve merkezdeki yöneticiler saray içi entrikalar ve taht kavgalarına kendilerini kaptırmışlar, yönetim alanında yetersiz kaldıkları gibi tutarlı bir politika da izleyememişlerdir. Merkez dışında gelişen olaylar, fermanlar ve emirlerle yönlendirilmeye çalışılmıştır. İdare alanında yetersiz hükümdar ve vezirlerin varlığı devletin taşradaki otoritesini sarsmakla birlikte taşrada oluşan bu boşluğu âyânlar kendi lehlerine doldurmayı başarıp, yeni bir güç unsuru olarak ortaya çıkmışlardır. Sürekli sefer ve fetih düşüncesi ile hareket edildiği için; üretmekten, Osmanlı toplumunun mevcut sosyal problemlerini halletmekten uzak kaldığı gibi, taşraya gönderilen idarecilerin yolsuzlukları ve devlet idaresinden anlamaz tutumları sonucunda Anadolu da Celâli İsyanları patlak vermiş, devlet bu sorunu çözmek yerine kaba kuvvet kullanmayı tercih etmiştir. Bu bakış açısıyla sorun çözümlenemediği gibi merkezî otorite zayıflayınca olaylar yeniden alevlenmiştir. Devlet, dışarıda da, doğuda İran, kuzeyde Rusya, batıda Avusturya ile sürekli savaş halinde olduğu için; ordu ile cepheden cepheye koşarken kalıcı önlemler alınamamış, ekonomik olarak büyük bir sarsıntı başlamıştır. Devletin yükselişinde önemli bir etken olan Timar sistemi de işlerliğini kaybedince devlet üretim boyutuyla büyük sıkıntılar yaşamıştır. Savaş giderleri, merkezdeki nakit maaş ödemeleri ve dağıtılan bahşişler de devlet bütçesini ekonomik olarak yıpratmıştır. Bu şartlarda, artan nakit ihtiyacını kısa vadede gidermek için; vergi gelirlerini doğrudan merkezî hazinede toplamak düşüncesiyle iltizam sistemi uygulamaya konmuştur.

⁸ Avrupa'lı devletlerin merkantilist ekonomik anlayışa önem vermeleri karşısında Osmanlı İmparatorluğunun mevcut ekonomik tutumu için bkz. İnalçık, H., **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)**, (çev. Halil Berktaş), c. 1, İstanbul 2004, s. 82, 88. Osmanlı İmparatorluğu'nda batıda gelişen ve değişen ekonomik dengeler karşısında hâlâ eski anlayışın sürdürüldüğü görülür. İçeride bolluğu sağlama düşüncesiyle ihrac gümrüğü arttırılırken ithal gümrüğü düşük seviyelerde tutulmuştur. Bu durum Osmanlı yerli sanayiine büyük bir darbe vurmuştur. Osmanlı iktisadî dünya görüşü hakkında bkz. Genç, M., **Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi**, İstanbul 2000, s. 88-96.

Böylece merkezî otorite taşrada idarî yönden yetersiz kalınca timar sistemi dışında kalan vergi kaynağı, mukataaların gelirleri, iltizam usulüyle zengin ve varlıklı kişilere devredilmiştir.⁹

Mukataalar açık arttırma yoluyla peşin olarak en yüksek meblağı veren mültezimlere genellikle üç, altı, dokuz yıl arasında değişen sürelerle verilmiştir. Mültezimler genellikle servet sahibi olan, İstanbul'daki yüksek memurlar, ulema, tüccar ve sarraflardı. İltizam alan mültezimler aldıkları mukataaları parçalara bölüp taşradaki ortakları olan kişilere yani âyânlara devrettiler. Âyânlar bu uygulama ile haksız olarak topladıkları vergiler yanında ekonomik darboğaz içersinde çırpınan köylüye Osmanlı deyimiyle “Murabahacılık-Muamelecilik” yoluyla yüksek faizlerle borç vererek kendilerine muhtaç ve minnettar bıraktılar. Bu şartlarda âyânlar, mültezim ya da toprak sahibi olarak, tarımı düzene sokmak ve geliştirmek için pek çaba harcamadıkları gibi; servet sahibi olmanın yolu olarak haksız soygun ve tefeciliği tercih etmişlerdi. Böylece İltizama katılma yanında çiftçiye borç para veren âyânlar, ekonomik olarak nüfuzlarını servetleriyle pekiştirerek daha da güçlendiler. Timarlı sipahiliğin ihmali ve sistemin çökmesi sonucunda boş kalan timarlar da iltizama verilince mültezimlik yoluyla da köylü üzerinde büyük bir hakimiyet kuran âyânlar, topraklarını terk eden çiftçi ve levendlerin de kendilerine sığınmalarıyla XVII. yüzyılda çalışan ve savaştan nüfusu da kontrollerine alarak önemli bir güç kazandılar. Zenginleştikçe maiyyetlerin de ki sekban ve levendlerin sayısını arttırarak taşra da kendi lehlerine bir askeri gücünde sahibi oldular.¹⁰

⁹ Osmanlı İmparatorluğunun klasik dönemden sonra içine düştüğü duruma bakıldığı zaman devleti çöküşe götüren sebepler o kadar çok ve çeşitlidir ki bu nedenler aynı zamanda âyânlığın yükselişine de zemin hazırlamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Sakaoğlu, N., **Anadolu Derebeyi Ocaklarından Köse Paşa Hanedanı**, İstanbul 1998, s. 13, 25, Mert, Ö., **a.g.m.**, s. 174, Öztürk, Y., “Osmanlı Klasik Sisteminin Teşekkülü ve Çözülüşü”, **Türkiye Günlüğü Dergisi**, sayı: 58, (Kasım-Aralık 1999), s. 144-146.

¹⁰ İltizam sisteminin uygulanışı ve âyânlığın ortaya çıkmasındaki fonksiyonu için bkz. Mert, Ö., **a.g.m.**, s. 174, Öztürk, Y., **a.g.m.**, s. 144-145. Pek çoğu toprak sahibi olan âyânlar, taşrada kadı başta olmak üzere diğer devlet görevlilerini de kendi yanlarına alarak bir nevi dokunulmazlık zırhına bürünmüşler, elde ettikleri mütesellimlik ve diğer makam ve mevkilerle sahte yollardan edindikleri yandaşlarıyla halktan haksız vergi toplama yanında tefecilik yoluyla muhtaç insanları borçlandırarak neredeyse köylünün gelirin doğrudan sahip olmuşlardı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Sakaoğlu, N., **a.g.e.**, s. 47, McGovan, B., “Âyanlar Çağı 1699-1812”, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1600-1914)**, (ed. Halil İnalcık-Donald Quataert, çev. Ayşe Berktaş), c. 2, İstanbul 2004, s. 785-786,795. İltizam sistemi âyânlara ekonomik olarak büyük bir güç sağlarken âyânlığın ortaya çıkışı tek başına bu sisteme bağlanamaz. Âyânlığın yalnız malikâne ve iltizam sistemiyle açıklanamayacağı, bu duruma yol açan farklı nedenlerin olduğu, yerel araştırmalar yapıldıkça âyânlığın ortaya çıkışının açıklığa kavuşacağı Emecen tarafından belirtilmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Emecen, M. F.,

XVII. yüzyılda merkezî hükümet beylerbeyi ve sancakbeylerinin yetkilerini daraltmak üzere önlem alırken aslında taşra yönetiminde âyânlığın yükselişine zemin hazırlamıştı. Asker toplama ve askerî komutanlık yetkileri verilen âyânlar, bir süre sonra bu durumu aileleri adına kendi lehlerine kullanarak buldukları bölgede önemli bir güç haline geldiler. Merkezden taşraya gönderilen devlet görevlilerinden beylerbeyi ve sancakbeyleri en ufak bir yanlışlarında idam edildikleri gibi malları da müsadere ediliyordu. Maiyyetlerinde'ki askerlerin çoğunu sefer sonrasında azaltınca kuvvet olarak zayıf kaldılar. Bu durumda Anadolu'da ve Rumeli'de âyân-eşraf rakipsiz kaldığı gibi buldukları bölgelerde sürekli olarak nüfuzlarını arttırdılar. Âyânlar, kazandıkları servet ve nüfuzlarının da etkisiyle devletin merkezî otoritesinin sarsıldığı dönemlerde şehirlerde söz sahibi oldular. XVII. yüzyıldan itibaren yönetim alanında muhassıllık¹¹, mutasarrıflık¹², mütesellimlik¹³ ve voyvodalık¹⁴ görevlerine atanan âyânlar, devlet görevlisi sıfatını kazandılar. Taşradaki halkın gerçek temsilcileri durumuna geldikleri gibi idarî yönden de önemli bir güç kazandılar. Böylece âyânlar malî ve askerî güçlerine idarî yetkilerde katarak buldukları bölgenin merkezle olan münasebetlerinde en kuvvetli temsilci durumuna geldiler.¹⁵

Osmanlı devletinin merkezî yönetiminin taşrada zayıflamasıyla âyânlık dönemi başlarken, Anadolu'da ve Rumeli'de giderek yaygınlaşmış ve güç kazanmıştır. Âyânlık döneminin başlangıcına bakıldığı zaman 1683 Viyana bozgunu ve 1699 Karlofça anlaşması

“Doğu Karadeniz’de Âyânlık: Tirebolulu Kethûdazâde Mehmet Emin Ağa”, **Bellekten**, c. LXV, sayı: 242, (Nisan 2001), s. 193-195.

¹¹ Muhassıl, devlete ait vergi ve gelirleri toplamakla yükümlü memurlar hakkında kullanılan bir tabirdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Pakalın, M. Z., **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, c. II, İstanbul 1993, s. 569.

¹² Mutasarrıf, sancağın başında bulunan görevli memur için kullanılan bir tabirdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Pakalın, M. Z., **a.g.e.**, s. 586.

¹³ Mütesellim, Tanzimattan önce vali ve mutasarrıfların üzerlerinde bulunan sancak ve kazaların idaresine memur edilenler hakkında kullanılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Pakalın, M. Z., **a.g.e.**, s. 639.

¹⁴ Voyvoda, reis, subaşı, ağa gibi çeşitli mânalara gelen bir tabirdir. Eyalet veya sancakların içerisinde bulunan kazaların başına tayin edilen görevlidir. Voyvodalık zaman içerisinde genişlemiş, kaza kaymakamlığı vazifesini de yürütmüşlerdir. Devlete ait bir kısım gelirleri toplamakla yükümlü oldukları için tahsilat memuru olarakta görev yapmışlardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Pakalın, M. Z., **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, c. III, İstanbul 1993, s. 598.

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Özkaya, Y., **a.g.m.**, s. 166-167, Mert, Ö., **a.g.m.**, s. 175, Tabakoğlu, A., **Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi**, İstanbul 1985, s. 225-226, Çevikel, N., “Osmanlı’da Âyânlık ve Kıbrıs Eyaleti (XVIII.yüzyıl)”, **Türkler**, c. 13, Ankara 2003, s. 712-713.

arasına damgasını vuran savaş yıllarında âyânların önemli bir güç unsuru haline geldikleri görülmektedir. Bu yıllarda devlet, büyük oranda savaş alanlarında meşgul iken Anadolu'da baş gösteren eşkıyalık hareketlerinin önüne geçilememesi nedeniyle asilerin cezalandırılmaları için âyân ve eşrafa başvurulmuştur. Hazine boşaldığı için Anadolu'daki zenginlerden yardım istenmiştir. Bu durum âyân ve eşrafın daha da güçlenmesine yol açmıştır. Kendileri açısından elverişli ortamda âyânlar, daha rahat hareket imkanı bulurlarken, halk perişan vaziyette, yerini yurdunu terk ederek çift bozan olmuştu. Âyânlar güçlendikçe kapısında toplananların, onlardan medet bekleyenlerin sayısı artmış; himaye ettikleri eşkıyalarla halka zulmedip, vergi adı altında zorla haksız gelir elde etmişlerdir. Üstelik onlar, bunu yaparken taşradaki yöneticilerle ve yargı mensuplarıyla da birlikte hareket etme imkanı bulmuşlardır.¹⁶ Böylece taşrada fukaraya karşı ümera ve ulema işbirliği sağlanmıştır. Fukara karşısında yer alan bu iki grup emir olarak nitelendirilecek olursa; Şair Yahya'nın "*Geçinir bir dilim ekmekle fakir, Yedi iklimi yiyip doymaz emir*" beyitindeki söylemi, taşradaki merkezî otoriteyi temsil edenler ile mahallî beylerden âyân ve eşraf yanında, ordu ve idare erkânı ile nüfuz ve iktidarda bunlardan geri kalmayan, ulema sınıfı ile servet sahipleri tarafından uygulamaya konmuştu.¹⁷

XVII. yüzyılın sonlarından itibaren halkın ileri gelenleri tarafından seçilen âyânın, kadı'dan ilâm, validen buyruldu alması gerekmektedir. Âyân olan kimse buyruldu karşılığında "Âyâniye" adı verilen bir ücret öderdi. Bazı valiler zamanla âyânlar arasında ki mücadeleden yararlanarak rüşvetle buyruldu vermeye başladılar. Merkezî otorite zaman zaman bu duruma müdahale ederek valilerin, âyânlık buyruldu verme yetkilerini ellerinden almak istemişse de tutarlı bir politika izleyememiştir. XVIII. yüzyılın son çeyreğinde bu durum sıkça gündeme gelmiş, merkezî hükümet, âyânlar arasında ki çatışmalar yanında onların halkı soymalarını da göz önünde bulundurarak, 1785'te âyânlığa son vermiş ve yerine şehir kethüdalığını getirmiştir. Bu defa âyânlarında muhalefetiyle işler yürümeyince 1790'da aynı sisteme tekrar dönmüştür. Her kaza'nın halkı tarafından seçilen âyânların, şer'î

¹⁶ Âyânlık döneminin başlangıcı konusundaki görüşler için bkz. Özkaya, Y., **a.g.m.**, s. 166, Tabakoğlu, A., **a.g.e.**, s. 224, Mert, Ö., **a.g.m.**, s. 175. Rumeli bölgesindeki âyânların savaşlardaki rolleri ve buldukları alanlarda güç kazanmalarının temelleri için bkz. McGovan, B., **a.g.m.**, s. 786-791. Ayrıca ehl-i şer ve ehl-i örf mensuplarının taşrada halkı soyma konusundaki işbirliği için bkz. Özkaya, Y., "XVIII'inci Yüzyılda Çıkarılan Adalet-nâmelere Göre Türkiye'nin İç Durumu", **Bellekten**, c. XXXVIII, sayı: 151, (Temmuz 1974), s. 451, 455-456, 482-483. Kadıların yolsuzlukları için bkz. Özkaya, Y., **a.g.e.**, s. 36-39.

¹⁷ Ülgener, S. F., **İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası**, İstanbul 1981, s. 30.

hüccetle görevlerine tayin edilmeleri, atama işlerine valilerin karışmaması, seçilen âyândan hüccet karşılığı kadı veya naibin ücret almaması kararlaştırılmıştır.¹⁸

XVII. yüzyılın başlarından itibaren kendini iyice hissettiren nakit sıkıntısı, timar sistemi ve klasik iltizam usulüyle de karşılanamayınca, mukataaların yıllık vergi bedellerini düzenli olarak yatırmayı vadeden mültezimlere, 1695'ten itibaren kaydı hayat şartıyla devredilmiştir. Devletin gelir kaynaklarının özel şahıslara verilmesi olarak nitelenen “Malikâne Sistemi”, merkezî otorite ile reaya arasında yeni bir güç unsuru olan âyânlığın doğmasında önemli etkenlerden biri olmuştur. Hayat boyu “Malikâne” tasarruf eden âyân, taşrada devlet otoritesi kaybolduğu dönemlerde merkeze ödediği ve halktan toplamayı taahhüt ettiği verginin birkaç katını fazlasıyla topladığı gibi; halkı soymuş, olan, her zamanki gibi, taşradaki korumasız vatandaşa olmuştur. Bu ortamda taşradaki halk, ağır vergi yükü nedeniyle ya yerini yurdunu terk ederek çift bozan olmuş ya da güçlü âyânlara sığınmak zorunda kalmıştır. İktisadi bunalım içerisindeki halk, eşkıyalık hareketleri nedeniyle güvenlik sorunuyla da karşı karşıya kalmıştır. Böylece âyânlar, devlet idaresi ve toplum düzeninde büyük kargaşalara sebep oldukları gibi; buldukları bölgedeki dengeleri her halükarda kendi lehlerine değiştirebilme imkanını elde etmişlerdir.¹⁹

Âyânlar, Viyana bozgunundan itibaren XVIII. yüzyılın ilk çeyreğine kadar devletin savaş alanlarında uğradığı yenilgiler ve maruz kaldığı buhranlardan dolayı vergi tahsil etmek ve maliyeye borç para vermek suretiyle daha da önem kazandılar. XVIII. yüzyıldan itibaren savaş alanlarında da hizmet ettiler. Beylerbeyilik, sancakbeyliği gibi önemli görevlere de getirildiler. XVIII. yüzyılın ortalarından itibaren iyice güçlenen âyânların asayişini sağlamak,

¹⁸ Âyânlıkla ilgili sıkıntılar ve âyân seçimi için bkz. Özkaya, Y., **a.g.e.**, s. 285-292, Mert, Ö., **a.g.m.**, s. 175, Mutaftçıeva, V. P., “ XVIII. Yüzyılın Son On Yılında Âyânlık Müessesesi”, (çev. Bayram Kodaman), **Tarih Dergisi**, sayı: XXXI, (Mart 1977), s. 167-168.

¹⁹ Öztürk, Y., **a.g.m.**, s. 145, Tabakoğlu, A., **a.g.e.**, s. 224, Özkaya, Y., **a.g.e.**, s. 55-57. Malikâne sisteminin tesisinde, para sıkıntısı çeken hazineye nakit sağlama düşüncesi yanında, mültezimliğin köylü ve zanaatkarları büyük zararlara uğratmasının önüne geçilmesi fikrinin göz önünde tutulduğu kaydedilir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Faroqhi, S., “Krizler ve Değişim 1590-1699”, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi**, (ed. Halil İnalçık-Donald Quataert, çev. Ayşe Berktaş), c. 2, İstanbul 2004, s. 691, McGovan, B., **a.g.m.**, s. 784. Öte yandan, Genç tarafından da iltizam sistemiyle kısa süreli ve kâr düşüncesiyle hareket edildiği için asıl vergi kaynağı köylünün büyük zarara uğratıldığı, bunun yerine malikâne sisteminin uygulamaya konulduğu ancak mültezimlik yapan âyânla malikâne sahibi arasındaki mücadeleyi âyânlar kazandığı için bu sistemle de taşradaki üretim birimi halkın korunamadığı belirtilir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Genç, M., **a.g.e.**, s. 111-112.

eşkiya ve asileri yakalayıp cezalandırmak, İstanbul'a erzak, zahire ve koyun göndermek, vergi toplamak, orduya asker sağlamak, ordu tayinat ve mühimmatının taşınması için araba ve hayvan tedarik etmek, baruthanenin güherçile ihtiyacını karşılamak, gerektiğinde gemi yapmak ve gemi yapımı ile ilgili malzemeyi temin etmek gibi önemli görevleri vardı. Merkezî otoritenin taşrada zayıflamasından faydalanan âyânlar, zaman zaman kanunlara ve emirlere karşı gelip, isyan ederek halka zarar verirlerken bir yandan da kendilerine haksız menfaatler sağlayıp zenginliklerini arttırdılar.²⁰ Âyânlar birbirleriyle olan mücadelelerinde halkın desteğini sağlamışlar ancak yerlerini sağlamlaştırınca, rakiplerini bertaraf ederken yanlarında yer alan halkı ezmeye ve soymaya başlamışlardır. Âyânlar buldukları bölgeler yanında daha geniş bölgelere sahip olmak ve bu bölgeleri ellerinde tutmak için küçük âyânları nüfuzları altına almışlar, küçük âyânlar da varlıklarını büyük âyânların çevresine sığınarak sürdürmüşlerdir.²¹

Merkezî otoritenin taşradaki gücünün giderek azalması sonucunda, bir âyân ailesinin sürekli aynı bölgede yöneticilik yapmasıyla, adeta hanedan hüviyeti taşıyan aileler ortaya çıkmıştır. Vali, mutasarrıf, mütesellim, voyvoda ve âyân olarak yönetimin en üst basamağından en alt basamağına kadar görev alan aileler, bu ayrıcalığın nimetlerinden kendi lehlerine yararlandılar. Çeşitli adlar altında fazla vergi almaya, rüşvet yemeye, devlet gelirlerini zimmetlerine geçirmeye devam ettiler. XVII. yüzyıldan başlayarak toprak başta olmak üzere devlet gelirlerini denetimleri altına almaya başladılar. Taşradaki otorite boşluğunu kendi lehlerine dolduran âyânlar memleketin bir çok yerinde varlık ve üstünlüklerini kabul ettirdiler. Osmanlı tarihinde etkili olmuş, elde ettikleri mevki ve makamlarla kendilerine çıkar sağlayarak güç kazanmış, yerel unsurlardan olan âyân ve hanedanlara bakıldığı zaman: Manisa ve havalisinde Karaosmanoğulları, Gediz'de Nasuhoğlu, Samsun'da Canikli Ali Paşa, Yozgat'ta Çapanoğulları, Adana'da Küçük Ali oğlu Halil ve kardeşi Ali, Trabzon'da Alaybeyi Şatiroğlu Mehmet, Muğla'da İlyasoğlu Halil, Saruhan'da Gündüzoğlu, Isparta ve Eğirdir havalisinde Yılanlıoğulları, Konya'da Gaffarzâdeler, Suriye'de Azimzâdeler, Rize'de Tuzcuoğulları, Kayseri'de Zennecizâdeler, Ankara'da Müderriszâdeler, Bilecik'te Kalyoncuoğulları, Antalya'da Tekelioğulları, Rumeli'de Serezli İsmail, Rusçuk'ta Tirsiniklioğulları ile Alemdar Mustafa Paşa, Vidin'de Pavzantoğlu, Arnavutluk ve Epir'de Tepedelenli Ali Paşa ve oğulları; Anadolu ve Rumeli'de ortaya çıkmış hanedan ve âyânlardan bazılarıdır. Bunların buldukları bölgelerde

²⁰ XVIII. yüzyılın ortalarından itibaren âyânların üstlendiği görevler için bkz. Mert, Ö., **a.g.m.**, s. 176.

²¹ Mesela Balkanlardaki küçük âyânların çoğu Pavzantoğlu ve Tirsiniklioğulları etrafında dönüp durmuşlardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mutaftçieva, V. P., **a.g.m.**, s. 172-175.

yapmadıkları zulüm ve baskı kalmamıştır. Merkezî hükümet bu durumun farkında olmasına rağmen önlem alabilecek güçten ve bunların yerlerine görev verilebilecek dirayetli yöneticilerden yoksundur.²²

Âyânlığın 1790 yılında tekrar yürürlüğe konulmuş olması, bir anlamda âyânların otoritelerinin her yönden onaylanması demektir. Bundan sonra Anadolu’da ve Rumeli’de âyânlar arasındaki mücadele yeniden alevlenmiştir. 1787-1792 arasında cereyan eden savaş yıllarında sefer için istenen zahire ve mühimmatı fazlasıyla toplarken, vergiyi de üç beş misli artırarak toplayıp, kadılar ile paylaşan zalim âyânlar ortaya çıkmıştır. Böylece devletin taşradaki adaletinin dağıtılmasındaki aracı kurumun en önemli yetkilisi olan kadılar da âyânlara uyunca halk için çaresizlikten başka bir şey kalmamıştır. Âyânlardan, bir valiyi eyalet merkezine sokmayacak kadar ileri gidenler, asi olduğu gerekçesiyle üzerine asker sevk edilenler; yeni bir savaş çıkınca vezirlik payesiyle güya ödüllendirilenler, devletin askeri alanda yaptığı yenilikleri destekleyenlerle çıkarlarına ters düştüğü için karşı çıkanlarda olmuştur.²³

Kabakçı Mustafa isyanıyla III. Selim taht’tan indirilince, karşı hareketle Rusçuk âyânı Alemdar Mustafa Paşa, III. Selim’i tekrar başa geçirmek düşüncesiyle İstanbul’a hareket etmiş ancak İstanbul’a ulaştığı zaman III. Selim öldürülmüştür. III. Selim’in öldürülmesinden sonra bu defa Alemdar Mustafa Paşa, II. Mahmut’u 1808’de taht’a çıkarmıştır. Bunun üzerine âyânlar, taht değişikliğinde bizzat rol alarak güçlerini devletin merkezinde de ispatlamışlardır. Sadarete getirilen âyân kökenli Alemdar Mustafa Paşa’nın girişimi neticesinde devletin sorunlarına çare bulmak düşüncesiyle Ekim 1808’de az sayıda âyânın katılımıyla yapılan toplantı sonunda, devlet ile âyânlar arasında “Sened-i İttifak” adlı belge imzalanmıştır. Bu

²² Osmanlı İmparatorluğunun merkezî otoritesinin sarsılması üzerine taşrada doğan boşluğu âyânlar doldurmuştur. Anadolu’da ve Rumeli’de büyüklü küçüklü çok sayıda âyân ortaya çıkmıştır. Osmanlı tarihindeki âyânlar ve sülaleler için bkz. Uzunçarşılı, İ. H., **Osmanlı Tarihi**, c. IV, 1.Bölüm, Ankara 1982, s. 436-437, 609-618, Çadırcı, M., **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri’nin Sosyal ve Ekonomik Yapıları**, Ankara 1991, s. 12-13, Mert, Ö., **a.g.m.**, s. 176, Özkaya, Y., **Âyânlık Sistemi...**, s. 169-170.

²³ Rumeli’de Tirsinliklioğlu İsmail-Yılıkoğlu Süleyman mücadelesi sırasında âyânlar Silistre valisini eyalet merkezine sokmamışlar, asi Vidinli Pavzantoğlu Osman’ın üzerine asker sevk edilmiş olmasına rağmen 1798’de Fransa’nın Mısır’ı işgal etmesi neticesinde dönemin Padişahı, Pavzantoğlu’na vezirlik vererek ayaklanmayı sona erdirebilmiştir. III. Selimin Nizâm-ı Cedit hareketini Anadolu âyânlarından bazıları desteklerken Rumeli âyânlarının büyük çoğunluğu çıkarlarını kaybedecekleri endişesiyle karşı çıkmışlardır. III. Selim’de Nizâm-ı Cedit hareketi içerisinde, yeni ordunun Rumeli’de kurulması fikrinden vazgeçmek zorunda kalmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Mert, Ö., **a.g.m.**, s. 177.

belge, âyânların padişah'ın mutlak otoritesi karşısında kendi durumlarını garanti altına alma teşebbüsü olarak tarihe geçmiştir.²⁴

Osmanlı tarihinde yenilikler adına önemli girişimleri olan II. Mahmut, yaptığı yeniliklerle devleti yeniden derleyip toparlama düşüncesindeydi. Âyânların Nizam-ı Cedit'e karşı tutumları ve Sened-i İttifak ile saltanatına gölge düşürmeleri sonunda âyânların bir şekilde hakkından gelmeyi düşünerek onların taşradaki güçlerini kırmayı, merkezî otoriteyi taşrada yeniden tesis etmeyi hedeflemiştir. Taşrada âyânlar, merkezî yönetimin otoritesini ele geçirerek askerî, malî ve idarî alanlardaki emirlere itaat etmedikleri gibi muhalefet etmekteydiler. Âyânların halkı sömürmeleri ülkenin çöküşüne sebep olmaktadır. II. Mahmut, Rusya ile olan harp 1812'de son bulduktan sonra "Ağa" olarak da adlandırılan âyân ve hanedanlarla mücadeleye girişmiş ve amacına ulaşmak için çeşitli yollara başvurmuştur. Âyânları, Padişah'ın emirlerine itaatsizlik, halkı soydukları ve halka baskı yaptıkları gerekçeleriyle suçlayarak hareketinin başlangıç noktasında haklılığını ortaya koymaya çalışmıştır. Kimi âyânların ölmelerini beklerken kimilerini azlederek veya birbirlerine düşürerek ortadan kaldırmıştır. Ölenlerin yerlerine merkezden atadığı devlet görevlileriyle âyânların taşradaki nüfuzlarını kırmaya çalışmıştır. Asi âyânlar üzerine ordu sevk ederek çoğunu idam ettirip mallarını da müsadere etmiştir. Bazı âyânları da kendi bölgelerinden sürgün ederek veya İstanbul'da görevlendirip gözetim altında tutmuştur. Sonuçta âyân-devlet ve âyân ile âyân çatışmasında en çok zarar gören halk olmuştur.²⁵

²⁴ Bu belge ile bir taraftan âyânlar kendilerini meşrulaştırırken diğer taraftan devlet, kendi vatandaşı olan âyânlara söz geçiremeyecek konuma düşmüştür. Ne yazık ki Sened-i İttifak âyânlar açısından uygulanma şansı bulamamıştır. Alemdar'ın ortadan kaldırılmasıyla merkezdeki en önemli mütteliklerini de yitirmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Özkaya, Y., **a.g.e.**, s. 293-294, Mert, Ö., **a.g.m.**, s. 177-178. Sened-i İttifak'ın içeriği hakkında bkz. İnalçık, H., "Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hümayûnu", **Bellekten**, c. XXVIII, sayı: 112, (Ekim 1964), s. 604-606. Sened-i İttifak'ın imzalanmasında baş rolü oynayan Alemdar, devleti derleyip toparlamak, ülkedeki kargaşaya son vermek ve yenilik hareketlerine hız kazandırmak üzere harekete geçtiği zaman, karşısında yegane muhalefet örgütü yeniçerileri bulmuştur. Yeniçeriler tarafından kuşatılınca konağının barut deposunu da ateşleyerek birçok yeniçeriyi kendisiyle birlikte telef etmiştir. II. Mahmut, istemeyerek sadaret mührünü verdiği âyân kökenli sadrazamı Alemdar'dan böylece kurtulmuştur. Bu durum aynı zamanda merkezî devlet anlayışını tehdit eden ve sadareti ele geçiren en güçlü âyânın bertaraf edilmesi yanında Anadolu ve Rumeli'deki diğer âyânlarla merkezîyetçilik adına mücadele edilmesi açısından önemli bir fırsatın başlaması demektir. Alemdar Mustafa Paşa ve Sened-i İttifak için bkz. Ortaylı, İ., **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İstanbul 2004, s. 33-37.

²⁵ Âyânların bertaraf edilmişleri hakkında bkz. Kuran, E., "Ayanlığın Kaldırılmasından Sonra Anadolu'da Sosyal ve Ekonomik Durum (1840-1871)", **5. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi 1989**

1830'lardan itibaren taşradaki halkı, âyânların zulmünden kurtarmak için âyânlık teşkilatı yerine muhtarlık teşkilatı kurulmuştur.²⁶ Âyânlığın güçlenmesinde etkileri büyük olan mâlikâne ve iltizam sistemi ile mütesellimliğe, Tanzimat devrinde son verilmiştir. Vergi sisteminde yapılan değişiklikle herkesin gelirine ve servetine göre vergi ödemesi prensibi kabul edilmiştir. Bu değişiklikler sonunda kazanç ve istismar kapılarının kapandığını gören âyân ve ağaların, diğer çıkar gruplarıyla birlikte bu duruma muhalefet ettikleri görülür. Bütün bu gelişmeler sonunda âyânların gücü büyük oranda kırılmış ancak sosyal ve ekonomik nüfuzlarını sürdürmüşlerdir. 1858 tarihli Arazi kanunnamesinin hükümlerinden faydalanarak, tasarruf ettikleri topraklar üzerindeki mülkiyetlerini meşrulaştırıp bu topraklara sahip olmuşlardır. Böylece toprak üzerindeki ağalık tapu ile garanti altına alınmış ve süreklilik sağlanmıştır.²⁷ Muhtarlık, kaymakamlık, mutasarrıflık ve valilik makamlarına getirilerek güçlerini korumuşlardır.²⁸ Osmanlı İmparatorluğunun merkezîyetçi anlayışına karşı mahallî otoritelerini kaybetmek istemeyen taşra eşrafı, ilk etapta direnişe geçmesine rağmen Tanzimat sürecinden itibaren başlayan yeni idarî teşkilatlanma tamamlandıktan sonra da belediyelere ve mahkemelere üye olarak girmişler, vilâyet ve sancak meclisleri ile yönetim kademelerinde yer alarak varlıklarını ve nüfuzlarını yeni sistem içerisinde de sürdürmeyi başarmışlardır. Âyânlar, İstanbul'da Meclis-i Mebusan'a, Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisine ve

İstanbul, Ankara 1990, s. 252,255, İnalçık, H., **a.g.m.**, s. 609-610, Mert, Ö., **a.g.m.**, s. 178, Öztürk, Y., **a.g.m.**, s. 148-149, Özkaya, Y., **a.g.e.**, s. 299-300.

²⁶ Muhtarlık teşkilatı ilk kez 1829 yılında İstanbul'da kurulmuş olmasına rağmen âyânlık makamı yerine kullanılması, Kastamonu halkının Taşköprü âyânından şikayetçi olması üzerine Kastamonu mütesellimi Dede Mustafa Ağa'nın girişimi neticesinde Kastamonu'da uygulamaya konmuş, bundan sonra durumu öğrenen II. Mahmut'un uygulamadan memnun kalması üzerine bütün Rumeli'de ve Anadolu'da muhtarlık teşkilatının kurulması için emir ve fermanlar çıkarılmıştır. Çadırcı, M., "Türkiye'de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme", **Belleten**, c. XXXIV, sayı: 135, (Temmuz 1970), s. 409-413.

²⁷ Mert, Ö., **a.g.m.**, s. 178-179, İnalçık, H., "Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkiler", **Belleten**, c. XXVIII, sayı: 112, (Ekim 1964), s. 632

²⁸ "Karaosmanoğullarından Yakup Paşa Aydın valiliğinde, Çapanoğullarından Mehmet Celaleddin Paşa Bozok ve Kayseri, kardeşi Abbas Hilmi Paşa Kayseri ve Sivas mutasarrıflıklarında bulunurlarken; Köse Paşa hanedanından imam Hüseyin Bey'de 1841'den 1847'ye kadar Divriği kaymakamlığı görevinde bulunmuştur. Kozanoğullarından Ahmet Paşa'ya 1865'te Kütahya kaymakamlığı verilmiştir. Amasra'da 1840'a doğru kurulan muhtarlığa Yirmibeşbölüköğullarından İbiş İbrahim Ağa atandığı gibi 1868'den itibaren oğlu Tahir Bey muhtar olmuştur." Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Kuran, E., **a.g.m.**, s. 253.

taşrada belediye meclislerine temsilciler göndermekle, merkezî yönetim yanında mahallî yönetimlerde de etkili olmuşlardır.²⁹

²⁹ Âyânların tanzimattan sonraki süreçte mahallî idarelerde aldıkları görevlerle nüfuzlarını sürdürmeleri ve durumları hakkında bkz. Ortaylı, İ., **Tanzimattan Sonra Mahalli İdareler (1840-1878)**, Ankara 1974, s. 6, 18, 25, 64, Mert, Ö., **a.g.m.**, s. 179, Özkaya, Y., **Âyânlık Sistemi...**, s. 171-172, Kuran, E., **a.g.m.**, s. 256, Özkaya, Y., **a.g.e.**, s. 299.

BİRİNCİ BÖLÜM

YILANLI MUSA'NIN HAYATI VE FAALİYETLERİ

1.1. Yılanlı Musa ve Ortaya Çıktığı Bölge

Osmanlı döneminin Hamid sancağı³⁰, günümüz Isparta bölgesinde, 18. yüzyılın ikinci yarısından 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar Yılanlı Musa ve oğulları etkili olmuşlardır. Bu dönemde bir hayli şöhret kazanan bu ailenin kökeni, Hamid sancağına bağlı Eğirdir kazasının Yılanlı köyünden gelir.³¹ Mevcut bir belgede “...*Rum ili tarafına varîd eylediği mahâlle ihrâc olunmak üzere...*”³² tabiri geçmektedir ki buna göre Yılanlı Musa ve atalarının Yılanlı köyüne Rumeli’den geldikleri ihtimal dahilinde olmakla birlikte ne sebeple geldikleri belli değildir. Musa ve oğulları bölgede Yılanlı lakabıyla anılmış ve yerel güç unsuru olarak Yılanlıoğulları diye tanınmıştır. Yılanlıoğlu ailesi mensupları kimi zaman bir devlet görevlisi, kimi zaman bir asi, zorba veya eşkiya olarak ortaya çıkarlar. Bab-ı Âli, Yılanlıoğullarının üzerine asker sevk ederek ortadan kaldırmaya çalıştığı gibi çoğu zamanda affederek onlardan yararlanma yoluna gitmiş ve çeşitli görevler vermiştir. Bu çelişkili durum, dönemin merkezî otoritesinin zayıflığı ve çaresizliği yanında, taşrada yaşanan kargaşa ortamı içerisinde devlet ileri gelenlerinin bu keşmekeşe politik çare arayışları olarak değerlendirilebilir.

Yılanlıoğlu ailesi Hamid sancağı bölgesinde tanınmaya başladığı zaman Osmanlı İmparatorluğunun merkezî idaresi eski gücünü yitirmiş, eyaletlere ve sancaklara birtakım yerel güçler hakim olmaya başlamıştı. Bu otorite boşluğu içerisinde vali, mütesellim, mutasarrıf denen devlet görevlileri üzerlerine düşen sorumluluğu tam olarak yerine getirmediği gibi sahip oldukları makamı kendi lehlerine kullanarak buldukları bölgeleri

³⁰ Hamid sancağı, XVII. yüzyıl ve sonrasında; Gölhisar, Siroz, Kemer Hamid, Ağlasun, İncir Pazarı, Burdur, Irla, Eğirdir, Ağros, Barla, Afşar, Pavlu, Yalvaç, Karaağaç, Uluborlu, Isparta, Gönen, Keçiborlu, Hoyran, Gölhisar Karaağacı, Yavice kazaları olmak üzere yirmi bir kazadan ibaret olmakla birlikte bir iki asır boyunca bazen Aydın valiliğine, bazende Anadolu valilik merkezi olan Kütahya’ya bağlanmıştır. Tanzimattan sonra bu kazaların kimi Bucak, kimi köy haline getirilmiş ve bir kısmı birleştirilerek Burdur sancağı kurulmuştur. Bu düzenlemeden sonra Isparta sancağı Doğuda Beyşehir, Kuzeyde Akşehir ve Karahisar-ı Sahip, Batıda Burdur, Güneyde Teke sancaklarıyla çevrilmiş olarak Konya vilayetine bağlanmıştır. Cumhuriyet devrinde Isparta müstakil vilayet olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Bötüzade Süleyman Sami, **Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi**, (yay. haz. Suat Seren), c. I-II, İstanbul 1983, s. 29. Hamid sancağı ve içerisinde yer alan yönetim birimleri için ayrıca bkz. Arıkan, Z., **XV-XVI. Yüzyıllarda Hamit Sancağı**, İzmir 1988, s. 36-42.

³¹ Söldür, E., **Isparta Tarihi**, İzmir 1951, s. 66.

³² BOA, MHM.d 165, s. 191-1. hk.

adeta kendi çiftlikleri haline getirmişlerdi. Hamid bölgesinde de durum diğer bölgelerden farklı değildi. Bölge, yalnız vurdumduymaz idarecilerle yerel güçlerin değil, başıboş, düzensiz bir halde yaylak ve kışlak arasında gidip gelen bir takım aşiret ve Yörüklerin de hareket sahası içerisindeydi.³³

Osmanlı İmparatorluğunun merkezinden gönderilen emirlerde aşiretlerin geçecekleri güzergâhlar belirtilmekteydi. Gösterilen güzergâhın dışına çıkmamaları ve halka zarar vermemeleri konusunda aşiretler sık sık uyarılırken; onlar da kimsenin canına, ırzına, namusuna, malına ve ekili-dikili arazilerine zarar vermeyecekleri hususunda söz verirlerdi. Aşiretler, muhtemel herhangi bir zarara karşı “Nezr” adı altında bir miktar para vermeyi kabul ederlerdi. Bu uygulama dahi caydırıcı olmamış, kimi aşiretler zaman zaman kanunsuz hareketlerine devam etmişlerdir. Nitekim Gebüzlü, Alaylı, Firkatlı, Serikli ve Kesirli aşiret toplulukları Hamid sancağı dahilindeki Eğirdir ve Anamas yörelerine yaz döneminde yaylaya çıkarırken, güz döneminde de kışlarına döndükleri sıralarda halka her türlü zararı vermekten geri durmamışlardır. Geçtikleri yollar üzerindeki arazileri tahrip ettikleri gibi halkın mahsullerini gasp etmişler hatta köylülere zarar verip, kendilerine karşı gelenleri katlettikleri de olmuştur. Ödemeyi taahhüt ettikleri “Nezr” bedelini de bir türlü ödememişlerdir.³⁴ Yine Aydın sahil bölgesinden Hamid bölgesine yaylalara çıkan konar göçer Yörük topluluklarından Tırtar, Horzum, Kızılışıklı, Cirit, Sarı Keçili ve İfraz Çakalından bazı eşkıyalar, Yalvaç kazası halkının ekili-dikili mahsullerini tahrip edip, eşyalarını yağmalamışlar, köylerini yakmışlar, yirmi kişiyi haksız olarak katletmişlerdir. Aynı bölge içerisinde diğer aşiretlerden Kırniş, Macar, Saçıkıralı, Karahacılı, Manavgat, Eskiyörük, Kara Çakal, Güzel Beyli topluluğu eşkıyası dahi Karaağaç, Afşar, Hoyran ve Eğirdir kazaları halkının mahsullerine zarar verip, hayvanlarını gasp ve bazı kişileri katledip, mallarını talan etmişlerdir. Bahsedilen Yörük topluluklarının her sene bu kazalara 5.000 kuruş zarar ve ziyan verdikleri merkeze şikâyet edilmiştir.³⁵

Bu ortamda 18.yüzyılın ilk yarısında Hamid sancağında hem devlet hem de halk açısından bir çıkmaz ve bunalım söz konusuydu. Osmanlı İmparatorluğunun içinde bulunduğu merkezî otorite zaafiyeti ve taşrada yaşanan sosyo-ekonomik çatışma içerisinde

³³ Aksu, F., “Yılanlı Oğullarına Dair Vesikalar 1”, **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 4, sayı: 48, (Mart 1938), s. 685-686.

³⁴ Akdemir, M. S., **XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Isparta’da Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Hayat (170 ve 171 Numaralı Şer’iyye Sicillerine Göre)**, Basılmamış Doktora Tezi, Isparta 2004, s. 114-116.

³⁵ Aksu, F., **Vesikalar 1**, s. 686.

Hamid sancağı bölgesinde etkili olan mütesellim, âyân, hanedan ve mütegalibe olarak nitelendirilebilecek yerel güçlerden biriside Eğirdir de ortaya çıkıp, devleti uzun süre meşgul eden Yılanlı Musa ve onun yolundan giden oğulları idi.

1.2. Yılanlı Musa'nın Hamid Mütesellimliği

Yılanlı Musa'nın yolunu açan ilk fırsat 1751 Mart'ından önce Eğirdir voyvodalığı ve arkasından yine aynı tarihte Nisan ayından itibaren Hamid mütesellimi tayin edilmesiydi.³⁶ Hasan Ağa'nın oğlu Yılanlı Musa Ağa'yı 1756-1759 tarihleri arasında da Hamid sancağı mütesellimi olarak görmek mümkündür.³⁷

Saray kapıcıbaşlarından³⁸ olan Hamid sancağı mütesellimi Yılanlı Musa ile Isparta kadısına, evâsıt-ı Rebî'ü'l-evvel 1170/7 Ocak 1757'de gönderilen hüküme göre Isparta'da yaşanan miras davasını, hukuka uygun olarak çözmeleri emredilmişti.³⁹ Yılanlı Musa, gönderilen bu hükümü almasına almıştı ancak miras meselesinde bahsedildiği gibi hukuka uygun davranmamıştı. Bu defa evâ'il-i Rebî'ü'l-âhir 1171/17 Aralık 1757 tarihli hüküm, Aydın muhassılına ve Isparta kadısına yazılmıştı. Isparta'da yaşanan bir başka miras sorununda da hâlâ Hamid mütesellimliğini elinde bulunduran Yılanlı Musa, 4.000 kuruşluk malı hukuka aykırı hareketle, senetsiz olarak zapt etmişti. Yılanlı Musa, varisler tarafından haksızlığa uğradıkları gerekçesiyle merkeze şikayet edilmişti. Bu şartlarda miras paylaşırma işinde hakkın yerini bulmadığına hükmedilmişti. Bu şikayet sonucunda, Yılanlı Musa, 4.000 kuruş değerindeki malı zimmetine geçirdiği için Aydın muhassılı tarafından, bu husustaki dava duruşması için devlet merkezine getirilmesi emredilmişti. Mirasçıların hukuken hakkı olan zimmete geçirilmiş mal, tahsil edildikten sonra varislerine teslim edildiği taktirde hakkın yerini bulacağı hükmü vardı.⁴⁰

³⁶ Köseoğlu, N., "Yeni Ele Geçen Yılanlı Oğluna Ait Birkaç Vesika", **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c.3, sayı: 32-33, (İkinci Teşrin-Birinci Kanun 1936), s. 454.

³⁷ Akdemir, M. S., **a.g.t.**, s. 16.

³⁸ Dergâh-ı Âli veya Dergâh-ı Muallâ kapıcıbaşılığı tabiri Osmanlı İmparatorluğu'nda padişah sarayı kapıcıları hakkında kullanılmakla birlikte XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren taşrada görev yapan âyânlara ve mütesellimlere rütbe olarak verilmiştir. Yılanlı Musa'ya da mütesellimlik göreviyle birlikte saray kapıcıbaşılığı rütbesi verilmiş, bu mevkiye bulunduğu müddet içerisinde saray kapıcıbaşılığı rütbesini kullanmıştır. Saray Kapıcıbaşılığı için bkz. Pakalın, M. Z., **Tarih Deyimleri c. I**, s. 426-427, Pakalın, M. Z., **Tarih Deyimleri c. II**, s. 167-169.

³⁹ BOA, ANKA.d 27/272-865.

⁴⁰ BOA, ANKA.d 30/292-926.

Hamid sancağı mütesellimi sıfatıyla 19 Muharrem 1173/12 Eylül 1759'da Yılanlı Musa'ya ve bölgedeki diğer devlet görevlilerine gönderilen emirde, 1173/1759 yılına ait olmak üzere Anadolu eyaletinden senelik iki taksit olarak toplanması gereken imdâdiyye-i hazariyye'nin⁴¹ birinci taksitinin zamanı geldiği için tahsil edilerek görevli memura teslim edilmesi emredilmişti. Hamid sancağı ve kazaları hissesine düşen imdâdiyye-i hazariyye'nin miktarı Kütahya mahkemesinden çıkarılan pusula da belirlenmişti. Hamid sancağı mütesellimi Yılanlı Musa, belirlenen imdâdiyye-i hazariyye'yi topladıktan sonra güvenilir bir adam aracılığı ile görevli memura teslim etmekle vazifelendirilmişti.⁴² Yine aynı yıl içerisinde mütesellim Yılanlı Musa'ya gönderilen bir diğer emirde; imdâdiyye-i hazariyye'nin ikinci taksitinin toplanma zamanının gelmesi nedeniyle aynı şekilde hukuka uygun olarak yerli yerinden toplanması ve görevli memura teslim edilmesi gerektiği bildirilmişti. Ayrıca imdâdiyye-i hazariyye'nin toplanması sırasında herhangi bir hileden ve düzenden kaçınılması dile getirilmişti. Mütesellimlerin, vergi toplarken adaletli davranmama ihtimali göz önünde bulundurulmuş olmalı ki merkez tarafından uyarılmışlar ve hukuk çerçevesi dışına çıkmamaları emredilmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun vergi gelirlerinin en önemli kaynağı taşra'daki halktı. Bunun için çıkarılan emirlerin sonunda halka herhangi bir zararın verilmemesi hususu ısrarla sürekli olarak tekrarlanmıştır. Ne yazık ki mütesellimler, çoğu zaman bu uyarılara aldırmadan yine de bildiklerini yapmaya devam etmişlerdir.⁴³ Hamid sancağı ve kazalarının 1173/1759 yılına mahsuben ödemesi gereken hazariyye'nin birinci taksiti 4.152,5 kuruş tutmaktadır. Bu meblağın içerisine masraflarda dahildir. Kazaların hisselerine düşen miktar, ayrı ayrı tespit edilmiş ve defteri evâsıt-ı Rebî'ü'l-âhir 1173/6 Aralık 1759'da gönderilmiştir. Kazalar içerisinde en fazla meblağı ödeyen, 652 kuruşluk tutarla Yalvaç'tır. Isparta kazası hissesine düşen miktar ise 405 kuruştur.⁴⁴ Bunun yanında Isparta kazası ahâlilerinin ödemesi gereken avarız⁴⁵ ve nüzul⁴⁶ bedelleri de 1.684,5 kuruş olarak tespit edilmiştir. Tespit edilen miktar âyân ve diğer ahali tarafından gurre-i Cemâzi-yel-evvel

⁴¹ Savaş dönemlerinde savaş masraflarını karşılamak üzere toplanan imdâdiyye-i seferiyye adı verilen örfi vergi, barış dönemlerinde de toplanmaya başlanmıştır ki buna İmdâdiyye-i hazariyye denmiştir. Böylece imdâdiyye-i hazariyye, barış dönemlerinde bütçe açığını kapatmak için halktan toplanan bir vergi haline gelmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Pakalın, M. Z., **Tarih Deyimleri, c. II**, s. 63-64.

⁴² İŞS 170, s. 28-1. hk.

⁴³ İŞS 170, s. 36-2. hk.

⁴⁴ İŞS 170, s. 29.

⁴⁵ Avarız, olağanüstü durumlarda toplanan vergidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Pakalın, M. Z., **Tarih Deyimleri, c. I**, s. 112-114.

⁴⁶ Savaş dönemlerinde ordunun konakladığı alanlarda, ihtiyaçları karşılamak üzere avarız vergisi ile birlikte toplanan salma bir vergidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Pakalın, M. Z., **Tarih Deyimleri, c. II**, s. 710.

1173/21 Aralık 1759'da Isparta kazasının mahalle ve köylerine taksim edilmiştir.⁴⁷ Yine 1173/1759 yılına ait olmak üzere birinci taksitten kalan avarız bedeline masraflarda eklenince Mahalle ve köylerin ödemesi gereken 1.550 kuruşluk yeni bir meblağ daha ortaya çıkmıştır.⁴⁸

Hamid sancağı mütesellimi Yılanlı Musa ve sancakta bulunan diğer devlet görevlilerinin, 1173/1759 yılı içerisinde görevlerini ihmâl ettikleri tespit edilmişti. Halkın huzurlu bir şekilde yaşayabilmesi için eşkıyaların zararlarından, baskı ve zulümlerinden korunması gerekmektedir. Bu işi devlet adına taşrada devletin eli kolu olarak nitelendirilebilecek olan görevliler yerine getirmekle yükümlüydü. Oysa ki Hamid sancağı içerisinde durum hiçte istenilen şekilde gitmemektedir. Taşradaki devlet görevlilerinin dikkatsizlikleri ve boş vermişlikleri sonucunda eşkıya ve başıboş kapusuz levendat takımı Hamid sancağı kazaları içerisinde kol gezmekte, mal ve mülke zarar verdikleri gibi; adam öldürüp kan dökmeye bile cesaret etmekteydiler. Payitaht'a bu hususta birtakım şikayetler ulaşmıştı. Bu nedenle Hamid sancağında bulunan görevlilerin ittifak ile eşkıya üzerine yürümleri ve eşkıyanın halka verdiği zararların önlenmesinin gerekliliği vurgulanmıştı. Eşkıya tedibi bahanesiyle fesatlıklar çıkarıp, eşkıyalıkla alakası olmayan, halktan hiçbir kimseye zarar verilmemesi emredilmişti.⁴⁹

Eşkıya ve kapusuz levendat takımının, Hamid sancağı içerisindeki başıboş davranışları devam ettiği için; sancak yöneticileri gerekli araştırmayı yapıp, Anadolu divanına durumu bildirmelerine gerek kalmadan eşkıyaları yakalamaları ve ele geçirdikleri eşkıyalara hukuken gerekli cezayı uygulamaları emredilmişti. Eğer tembellik ve eşkıya takımını himaye ile Hamid sancağı kazaları ahalisine herhangi bir hasar ve zarar verildiği takdirde; hasar verilen malın, o kazanın zabitan ve âyânına ödettirilmesine hükmedilmişti.⁵⁰ Bir devlet görevlisi adına bölgede yaşanan boş vermişliğe örnek olabilecek nitelikteki evâsıt-ı Rebî'ü'l-âhir 1173/6 Aralık 1759 tarihli hüküm ise Anadolu valisiyle birlikte Isparta kadısına gönderilmişti. Bu sırada Yılanlı Musa, Hamid mütesellimi olmakla birlikte zalim ve mütegalibe olarak tanıtılmaktaydı. Yılanlı Musa, mütesellim sıfatıyla Isparta sakinlerinden bir şahsın hisselerine hukuka aykırı olarak el koyup, haksızlık etmişti. Yılanlı Musa'nın oğullarından birisi de bu

⁴⁷ İŞS 170, s. 30.

⁴⁸ İŞS 170, s. 31.

⁴⁹ İŞS 170, s. 37-1. hk.

⁵⁰ "...bundan sonra dahi sâmih ve tekâsül-ü himaye ve sıyânet ile kazalarınız dahillerinde eşkıya makûlesinin cevelân-ü ahâlî-yi vilâyet ve ebnâ-i sebile isâl-i zarar ve hasârât mesmû' olur ise evâmir-i aliyye mücebince hasârât olunan emvâl olkazanın zâbitân ve âyânından tazmin..." , İŞS 170, s. 27.

sırada yaşanan kavgaya karışmıştı. Böylece Musa, mütesellimlik makamı sayesinde edindiği ekonomik gücünü yavaş yavaş baskıya dönüştürmeye başlamıştı. Yılanlı Musa, görevini hukuk çerçevesi dışına çıkıp zaman zaman zorbalığa da başvurarak yerine getirmekteydi ki; bu durum Musa'nın bölgede önemli bir güç olarak sivrilmeye başladığının ilk işaretleriydi. Bu süreçte mütesellim sıfatıyla epeyce malikâne hissesi ve çiftlik edindiği de kuvvetle muhtemeldi. Yılanlıoğlu ailesinin derebeyliğine doğru giden yolda, mütesellimlik makamı güç elde etmek adına bir nevi vasıtaydı.⁵¹

Hamid mütesellimi Musa Ağa'nın olumsuz faaliyetleri sadece bunlardan ibaret değildi. Musa Ağa'dan Ağros⁵² kazası ve Sav köyü sakinlerinden birkaç kişi haksızlığa uğratıldıkları gerekçesiyle şikayetçi olmuşlardı. Bu husustaki şikayeti, Ağros kadısı mektupla merkeze iletmişti. Merkezde yapılan inceleme sonucunda bu şekilde doğrudan merkeze yapılan başvurunun doğru olmadığı kanaatine varılmış ve davanın yerinde görülmesine karar verilmişti. Mütesellim yakalanmadan önce davacılar, hasımlarıyla yüzleştirildikten sonra emir çıkarılması gerektiği hususunda Anadolu kazaskeri payesiyle İstanbul kadısı ilâm yazıp, emir çıkarılmasını istemişti.⁵³ Yılanlı Musa hakkındaki bir diğer şikayet konusu da Findos köyündeki vakıfla ilgiliydi. Vakfın İstanbul'da ikamet eden mütevellisi İbrahim, Findos ahalisini tahrik etmekle birlikte Musa'nın emre aykırı hareketi var diye köy ahalisinden bazı kimseleri İstanbul'a getirtip anlaşmazlık olduğunu ispatlamaya çalışmıştı. Yapılan yüzleştirmeden sonra çıkarılan emirle şikayet hakkındaki kaydın silinmesine karar verilmiş, Musa Ağa ile ilgili bu girişimde bir anlamda sonuçsuz kalmıştı.⁵⁴

1.3. Yılanlı Musa'nın İsyanı

Tarih sahnesinde, Yılanlıoğullarının tanınmasında asıl rolü oynayan Hasan Ağa'nın oğlu Yılanlı Musa Ağa'dır. Musa Ağa'nın babası Hasan Ağa'nın faaliyetleri hakkında belgelerde herhangi bir bilgiye rastlamak mümkün değildir. Yılanlı Musa'nın şöhret kazanmasına yol açan olay 1179/1765 yılında cereyan etmiştir. Bu tarihte Hamid sancağı bölgesine yaylamak üzere gelen aşiretlerle olan husumeti sonucunda gündeme oturmuştur.⁵⁵

⁵¹ BOA, ANKA.d 34/127-356.

⁵² Bugünkü Isparta ilinin Atabey ilçesi için Osmanlı devleti döneminde kullanılan yer adıdır. Bkz. Akbayar, N., **Osmanlı Yer Adları Sözlüğü**, İstanbul 2003, s. 3.

⁵³ İŞS 170, s. 32-1. hk.

⁵⁴ İŞS 170, s. 32-2. hk.

⁵⁵ Börekçi, M. Ç., **Kara Osmanzade Hacı Hüseyin Ağa ve Yılanlıoğulları (Aydın Muhassılı ve Saruhan Mütesellimi)**, Bitirme Tezi, İstanbul 1963, s. 32.

Tarihte şöhret sevdalısı, sahte devlet ve iktidar heveslisi olarak geçen Yılanlı Musa, her yıl Antalya ve bölgesinden Eğridir'e gelip, Aydın taraflarına geçerken Eğirdir yöresine zarar veren Yörüklerden, Serikli aşiretini epeyce hırpalamıştı. Musa'nın, halkın mal ve mülküne el koyması, bunları itaat altına alma çabasıyla yaptığı baskı, eşkıyalık ve zorbalık 1765 senesinde padişah tarafından duyulmuş, asi ilan edilip, yakalanması ve idam edilerek ortadan kaldırılması konusunda emir çıkarılmıştır.⁵⁶ Bu hususa merkezden bizzat Aydın muhassılı Abdurrahman Paşa tayin edilmiş olmakla birlikte Abdurrahman Paşa'da, Teke mutasarrıfı Çelikpaşazade Ahmet Paşa'yı, Yılanlı Musa'nın üzerine görevlendirmiştir.⁵⁷

Eğridirli seyyah Karçınzade'nin eserinde Yılanlı Musa ile Serikli aşireti arasındaki çatışma şu şekilde ele alınmaktadır: *“Kış mevsimini Aydın ovasında, Yazı Eğridir'in garbındaki Camili yaylada geçiren Serikli aşireti Saruhan Yörüklerinden olup yaz mevsiminde dünyayı soyar, kışın Aydın muhassılına yanaşarak toprakbastı namıyla hediyeler verir, tilkilikte yekta, ifrit yaratılışlı kötü adamlardan hasıl, melun bir kabile idi. Eşkıyalıktan başka hiçbir işi olmayan bu hain aşiret yaylaya çıkarken güzergâhlarına düşen köylerin koyun ve diğer hayvanlarını gasp ederek önlerine katar, fukaranın feryatlarına rağmen acımasızca sürüp götürdükleri gibi 'Ziraatınızı hayvanlarımızın önünden kaldırırsınız' diye zavallı çiftçilere birde zalimane çıkışır ve rast geldikleri ekini hayvanlarına kamilen yedirir, dönüşlerinde ise harman yerlerine hücum ederek çiftçilerin meydana getirdikleri hububatı cebren çuvallara doldurup develerine yükleterek cehennem olup gider, haksız, hayasız bir kabile ve imhası vacip muzır bir çete idi.*

Osmanlı devletinin harpte olması ve üç devlet ile karada ve denizde çarpışması sebebiyle son derece meşgul bulunmasından dolayı Bâb-ı Alî'nin bu gibi şikayetleri tetkike vakit bulamamsı, diğer cihetten Aydın muhassıllarının aşirete sahip çıkmaları ve Musa'yı gammazlamaları sebepleriyle layık oldukları ceza geciktirilen bu aşiret şımarıkça şımarıp nihayet kasabaları dahi basmaya, çarşı ve pazarda her ne ki gözlerine ilişir ise tamamıyla yakalayarak bedelini vermeksizin savuşmaya başlamışlar idi.

Şirretlikleri ve serkeşlikleri tahammül haddinin üstüne çıkan bu rezil aşiret adetleri üzere Eğirdir çarşısını tekrar basıp yağmaya koyuldukları bir sırada tesadüfen hazır bulunan Yılanlı Koca Musa'da gayret ve İslâmî hamiyet galeyana gelerek yalnız ahalinin hukukunu ve

⁵⁶ Yiğitbaşı, S. S., **Eğirdir-Felekâbad Tarihi**, İstanbul 1972, s. 111.

⁵⁷ Çeşmî-zâde Mustafa Reşid, **Çeşmî-zâde Tarihi**, (yay. haz. Bekir Kütükoğlu), İstanbul 1959, s. 16.

devletin namusunu muhafaza azmiyle halka hitaben, ‘Siz benim kumandamı kabul ederseniz bunların tard ve terbiyeleri kolaydır’ der. Her hafta uğradıkları talan ve hakaret ile haysiyetsiz ve eli boş kalıp yeis ve zaruretin son derekesine düşen pazar halkı ağız birliğiyle ‘emrine tabiyiz’ cevabını verirler. Ahaliden bu sözü alan o iyilik ve gayret sahibi Koca Musa, yanında bulunan Yılanlı köyü delikanlılarının bir kısmını dağlara yerleştirdikten sonra beraberinde alıkoyduğu diğer kısmı ile eşkıyanın üzerlerine hücum eder. Umumun selameti ve beldenin asayişinin iadesi namına olan bu savaşa bittabi ahalide karışır. Bu ani vaziyet karşısında ne yapacaklarını şaşırان Serikli şâkileri mecburen firara başladıkları, Aşağı Belen ile Kapılar namlı yere yaklaştıkları sırada, dağ uçurumlarına evvelce yerleştirilen delikanlılar da hazırladıkları büyük taşları durmaksızın yuvarlamaları üzerine geri kalan eşkıyanın da cümlesi bir anda helak olup yollar kavuk ve cenazeden geçilmez bir hale gelir.

Bu aşiretin bu suretle dünyadan kalkması toprakbastı unvanıyla her sene hediyeler almaya alışkın Aydın eşrafiyla muhassıllarının zâti çıkarlarına dokunduğu için taltife hak kazanan Koca Musa’nın mahv ve yok edilmesi iradesinin çıkarılmasında acele edilmiştir. Aydın muhassılı Darendeli vezir Abdurrahman Paşa, Ahmet Vasıf efendinin vasfı gibi doğruluktan ayrılmayan ve maarife aşına iyi niyetli bir vezir olsa idi Çelik Paşazade’yi Koca Musa’nın yok edilmesine değil tahkikine göndermesi lazım gelir idi. Bölgenin asayişinin iadesiyle devletin namusunun devam etmesi uğrunda yaptığı hizmetlere, yararlılığa karşılık mükafat görmesi lazım ve şart iken, şahsi çıkarlarından başka bir şey düşünmeyen birtakım ahmakların, aleyhinde sarf ettiği sözlerine inanılmasıyla bilakis felakete uğrayıp bir daha memleketine gelmeyerek nihayet Hadımda ölen bu mazlum adamı tarihçilerin hain zannıyla ithama kalkışmaları insafa sığan bir şey değildir. Karçınzade, Zalimi mazlum, masumu münafık işiterek aslını araştırmadan kayıt düşen müverrih Ahmet Vasıf efendinin bahsedilen meseleye tamamıyla zıt bir şekilde yürüttüğü kayıtlarında tashihe muhtaç olduğunu beyan etmektedir.”⁵⁸

⁵⁸ Yılanlı Musa ile Saruhan Yörüklerinden olan Serikli aşireti arasındaki çatışma hukuki bir dayanaktan yoksundur. Her ne şekilde olursa olsun teşkilatlı bir devlet yapısı içerisinde eşkıyalığa eşkıyalıkla karşılık verilemeyeceği açık olmakla birlikte devlet üzerine düşen sorumluluğu hukuk kuralları çerçevesinde yerine getirir. Oysa Yılanlı Musa’nın, Serikli aşireti üzerinde uygulamış olduğu baskı ve kıyım hareketi, Eğirdir’li seyyah Karçınzade Süleyman Şükrü tarafından hemşerilik duygularıyla olsa gerektir ki bölgenin asayişinin sağlanması ve devlet namusunun devamı şeklinde telakki edilip, Yılanlı Musa ödüllendirilmesi gereken bir kahraman olarak gösterilmiştir. Hatta Yılanlı Musa’nın, bu kanunsuz hareketi haklı çıkarılmak için; aşiret mensuplarının Aydın muhassıllarına rüşvet verdiği ima edilmiştir. Bu dönemde devlet görevlileri kendilerine çıkar sağlayıp, büyük servetler edinmişlerdi. Yılanlı Musa’nın da devletin ve halkın çıkarlarını korumaktan ziyade bu dönemde tüm ülkede etkili olan yerel güçler gibi kendi bölgesindeki hükümranlığını pekiştirmek ve

Oysa arşiv belgeleri dikkatle incelendiği zaman, Yılanlı Musa'nın devlet tarafından bir eşkıya olarak telakki edildiğini açıkça görmek mümkündür. Abdurrahman Paşa'ya evâ'il-i Receb 1180/7 Aralık 1766'da gönderilen hükümde, Yılanlı Musa'nın eşkıyalığı dolayısıyla ortadan kaldırılmasının gerekliliği vurgulanmıştı. Bölgede huzur ve asayişin sağlanması için eşkıyanın üzerine hareket ederek eşkıyaya hak ettiği cezayı uygulaması ve bu ana kadar çıkardığı sıkıntı ve musibetin sona erdirilmesine gayret etmesi emredilmişti. Bu hükümden anlaşıldığı gibi artık Yılanlı Musa, mütesellim değil, bir mütegalibedir. Abdurrahman Paşa'dan beklenen çok çaba sarf etmesi, görevli olanları hizmetinde kullanarak bölgeyi harap etmeden eşkıyayı yakalayıp cezalandırması neticesinde halkın rahat ve huzura kavuşturulması ile birlikte düzenin yeniden sağlanmasıdır.⁵⁹

Merkezden gelen emirlerde eşkıyaların ortadan kaldırılması sırasında halka herhangi bir zararın verilmemesi konusunun üzerinde de sıkıca durulmaktadır. Yılanlı Musa, ortadan kaldırılarak bölge ahalisi ve sakinlerinin maruz kaldıkları kötülük, eziyet ve zulmün sona erdirilmesi istenmektedir. Çaresiz insanların hayatlarının, ancak eşkıyalık yapanların ve yol kesip, zulmedenlerin bertaraf edilmesiyle güvence altına alınacağına hükmedilmektedir. Bu nedenle memlekette düzen ve disiplinin sağlanması için eşkıyalığın engellenmesi

kendisine karşı gelebilecek; alternatif olabilecek, herhangi bir gücüde sindirmek istemiş olması ihtimâl dahilindedir. Aşiretlerin giriştikleri eşkıyalığa karşı Yılanlı Musa'nın da, bu sırada bir devlet görevlisi olmadığı halde aynı yöntemle müdahale etmiş olması bölge üzerinde kendi çıkarlarını korumak ve bu çıkarlarının devamlılığını sağlamaktan öteye bir şey değildir. Bu şekilde davranmakla bölgede bir hanedan misali ortaya atılıp, yöre halkını kendisine minnettar bırakmak suretiyle çıkarlarını sürdürmek istediği kuvvetle muhtemeldir. Hamid sancağı yöresinde aşiretlerle yerleşikler arasındaki çatışmalar çok öncelerden beri var olup, bu dönemde hat safhaya ulaşmıştır. Bu noktada dikkat çeken, Serikli aşiretinin baskınına ve yağmasına bir devlet görevlisinin değil de kanunsuz bir şekilde bizzat benzeri bir hareketle, eşkıyalıkla, bölgede servet sahibi olan Yılanlı Musa'nın müdahale etmiş olmasıdır. Böyle bir olay karşısında devletin müdahaleden yoksun kalmış olması taşradaki yönetim zafiyetinin açık bir göstergesidir. Eğirdir de yer alan başta kadı olmak üzere diğer devlet görevlileri olaya sessiz kalmış olmakla birlikte Yılanlı Musa'nın aşiret üzerine yürümesi bölgede bir derebeyi gibi hareket ettiğini, servetini nüfuzuyla pekiştirmek istediğini göstermesi bakımından kayda değer bir durumdur. Bu olay sırasında devlet görevlileri Yılanlı Musa'nın gölgesinde kalmıştır. Serikli aşireti ve Yılanlı Musa çatışması için bkz. Karçınzade Süleyman Şükrü, **Seyahatü'l Kübra-Büyük Seyahat**, (yay. haz. Salih Şapçı), Eğirdir 2005, s. 74-76.

⁵⁹ “*Senki vezir müşâr ileyhsin mukaddemce sâdır olan emr-i hümayûn-ı muvahhid kârunum muccebince izâle-i vücudu alâ-eyyi-hâl senden matlûb-ı mülûkânem olan Yılanlı Musa nâm zâlim ve gaddârın i'dâm ve izâlesi ve olhavâlinin tahsil-i nizâm ve âsâyîşi zımnında hareket ve şâki-i mezburun üzerine varub bu ana kadar gâile-i izâlesini bertaraf eylemeği ve ihtimâmın melhûz ve muntazır olmağla...*”, BOA, MHM.d 165, s. 189-2. hk.

gerekmektedir. Ayrıca Abdurrahman Paşa, vaktini boşa, gezip tozmakla, halka zahmet vermekle geçirmek yerine; memleketin huzur ve asayişinin sağlanması, halkın korunması için zulüm ve eşkıyalığın ortadan kaldırılmasına çalışması, hususunda uyarılmaktadır.⁶⁰

Teke ve Hamid sancakları mutasarrıfı olan Çelikpaşazade Ahmet Paşa'ya da aynı zamanda evâhir-i Receb 1180/27 Aralık 1766'da gönderilen bir başka emirde bundan önce eşkıyalık ve zulüm nedeniyle haklarında birçok kez emir çıkarılan Yılanlı Musa adındaki zalim ve rezilin halka verdiği zararların tamamen ortadan kaldırılması için Aydın muhassılı Abdurrahman Paşa'nın görevlendirildiği belirtilmektedir. Yılanlı Musa adındaki hain ve zalimin yakalanarak cezasının uygulanması için; Çelikpaşazade'nin de Teke ve Hamid sancakları âyânları ve savaşmaya gücü yeten adamlarıyla birlikte bir an önce Abdurrahman Paşa'nın yanına varıp, gerekli yardımı yapması emredilmiştir. Musa'nın, üzerine ittifak ile çok dikkat edilerek gidilmesi gerekmektedir. Merkezden gönderilen emirlerde, Musa'nın eşkıyalığı nedeniyle ortadan kaldırılması işi üzerinde kesin karar vardır. Bu eşkıya tenkili işine Abdurrahman Paşa ile Çelikpaşazade'nin birlikte görevlendirilmiş olması Yılanlı Musa'nın bölgede bir hayli güçlenmiş olduğu neticesini kuvvetlendirmektedir.⁶¹

Merkezin bu iş üzerinde çok sıkı durmasına ve tekrar tekrar emir çıkararak Abdurrahman Paşa'dan eşkıyanın bir an önce ortadan kaldırılmasını istemesine, hatta bu iş için aynı anda Teke ve Hamid sancakları mutasarrıfı Çelikpaşazade Ahmet Paşa ile bölge âyânlarını da görevlendirmesine rağmen Abdurrahman Paşa, kendisine verilen görevi yerine getirmemiştir. Kendi yerine, bu meseleyi halletmesi için Çelikpaşazade Ahmet Paşa'ya görevlendirmiştir. Gerekli hazırlığı yaparak adamlarını silahlandıran Çelikpaşazade Ahmet Paşa, Eğirdir yakınlarına gelmiş, Yılanlı Musa ile aralarında savaşa tutuşma durumu ortaya çıkınca karşı koyamayacağını anlayan Musa, Eğirdir kalesine kapanmıştır. Kaleye kapanan Yılanlı Musa'nın savaş hazırlıkları yaptığı Çelikpaşazade Ahmet Paşa tarafından öğrenilmiş, durumu Abdurrahman Paşa'ya bildiren Çelikpaşazade, Musa'nın kapandığı kaleyi kuşatmak üzere harekete geçmiştir. Yılanlı Musa, kapandığı Eğirdir kalesini kuşatmak üzere

⁶⁰ Aynı Belge.

⁶¹ "...Aydın muhassılı vezirim Abdurrahman Paşa başka emr-i şerifimle hass-ı memur ve ta'yîn kılınmağla senki mîrimîrân mûmâ ileyhsin ve bu emr-i şerifemle memur kılınan Teke ve Hamid sancakları âyânlarını hârb ve mazârr-ı kadir adamlarıyla Teke'ye istihâb ve bir gün akdem vezir müşâr ileyhin yanına varub rızası ve emri üzere amel ve hareket iderek gaddâr-ı merkumu her ne mahallde ise bi-eyyi-hâl olub ahz ve tertîb-i cezasına sa'y ve ihtimam eylemen için sana dahi iş bu emr-i şerifim ısdâr ve ile irsâl olunmuşdur...", BOA, MHM.d 165, s. 190-2. hk.

Çelikpaşazade'nin harekete geçtiğini öğrenince işin ciddiyetini anlamış olacak ki karşı koyamayacağı için Ermenek taraflarına doğru bilinmeyen bir yere firar etmiştir.⁶²

1.4. Yılanlı Musa'nın Firarı

Kısa bir süre sonra İstanbul'a, Yılanlı Musa'nın Eğirdir kalesine kapandıktan sonra firar ettiği haberi ulaşmıştı. Aydın muhassılı Abdurrahman Paşa'ya, Cemâziyelâhir 1180/Kasım 1766'da bir başka emir daha gönderilmişti. Bu emirde Yılanlı Musa'nın eşkıyalığı dolayısıyla ortadan kaldırılması görevi Hamid ve Teke mutasarrıfı Çelikpaşazade Ahmet Paşa'ya verildiği halde; onun, eşkıyanın idamı ve memleketin güvenliğinin sağlanmasında başarılı olamadığı belirtilmekteydi. Abdurrahman Paşa'ya gerekli tedbiri alıp, yakın mesafede bulunduğu eşkıyayı ortadan kaldırması ve memleketin kötülerden temizlenip, güvenliğin sağlanması işi yeniden havale edildi. Yılanlı Musa'nın idamı ve ortadan kaldırılması hususuna hassasiyetle Abdurrahman Paşa'nın memur edildiği ve bu hususta üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmesi bildirilmekteydi. Abdurrahman Paşa'nın emri altındakilerle birlikte duruma göre hareket etmesi, Çelikpaşazade'nin de bu işe zorunlu olarak katılması emredilmişti. Abdurrahman Paşa'dan istenen, Aydın sancağı âyânından göreve uygun olanlarla Çelikpaşazade'yi hizmetine alıp, Yılanlı Musa'nın üzerine bir an önce

⁶² Merkezî hükümetin aldığı bütün tedbirlere rağmen Yılanlı Musa, kaçmayı başarmıştı. Ne Aydın muhassılı Abdurrahman Paşa, ne de Teke ve Hamid mutasarrıfı Çelikpaşazade Ahmed Paşa, Yılanlı Musa'nın yakalanması ve ortadan kaldırılması hususundaki görevlerini yerine getirmemişlerdi. Nitekim Abdurrahman Paşa, merkezî otoritenin kendi üzerinde herhangi bir yaptırım gücü kalmaması nedeniyle payitaht tarafından kendisine verilen görevi Çelikpaşazade'ye havale edip, Yılanlı Musa davasında sorumsuzca davranmıştı. Çelikpaşazade de, muhtemelen Yılanlı Musa'nın bölgedeki nüfuzunu yakından bildiği için işi ağırdan almış, taşrada bir devlet görevlisi olarak meseleyi kökten halletmek için elindeki yaptırım gücünü yeterince kullanmamıştı. Bu duruma, dönem içerisinde taşra'daki yönetimi büyük oranda ele geçiren güçlü ailelerin birbirleri üzerine yeterince gitmek istememelerinin neden olduğu düşünülebilir. Çelikpaşazade ailesi de Antalya, Isparta ve Burdur yörelerinde mütesellimlik ve mutasarrıflık yapmış güçlü bir ailedir. Bu vesileyle Eğirdir merkezli olmak üzere Hamid bölgesinde sivrilmiş Yılanlıoğulları ailesi ile çatışma içerisine girmek istememeleri kuvvetle muhtemeldir. Ahmed Vasıf Efendi, **Tarih-i Vasıf**, c. I, İstanbul 1219, s. 286, Karçınzade, **a.g.e.**, s. 74. Bir diğer taraftan Yılanlı Musa, Çelikpaşa ailesiyle akrabalık kurmuştu. Bu vesileyle Çelikpaşazade Ahmet Paşa'nın, Yılanlı Musa üzerine görevlendirilmiş olmasına rağmen akrabalıkları nedeniyle firarına sessiz kalmış olması da kuvvetle muhtemeldi. Yılanlı Musa, Kütahya'ya sürgün edildikten sonra Konya mütesellimliği yaptığı dönemde, bu sırada cereyan eden savaşa katılmak üzere asker yazmakla görevlendirildiği zaman eski yurduna dönmek için izin istemişti. Verilen izin belgesinde Çelikpaşa ailesi ile olan akrabalığını açıkça görmek mümkündür. "...kendüsü sefere i'zâm olduğu heyet-i dâiresinde olan üç beş nefer Çelikpaşa merkumun kerîmeleri ve ıyâl ve evlâdları Konyada perişân olacakları nümâyân olmakdan nâşi müteveffâ-yı müşâr ileyhin kerîmeleri ve evlâd ve ıyâli vilâyetinde olan hanesinde ikametleriçün...", BOA, C.AS 17646, Belge 2.

yürüyerek ne tarafta olur ise olsun Musa'yı yakalayıp, ortadan kaldırarak zalimin kötülükleri ve verdiği zararların sona erdirilmesiydi. Ayrıca Musa'nın eşkıyalığı dolayısıyla üzerine asker sevk edilirken halka herhangi bir zararın verilmemesi için hassasiyetle bütün tedbirlerin alınmasında emredilmişti.⁶³

Musa'nın firar etmiş olmasına rağmen tekrar Eğirdir'e dönüp, kaleye kapanma ihtimali vardı. Bu nedenle saklanabileceği Eğirdir kalesinin, tahrip edilmesi gerektiğine hükmedilmişti. Bunun için Yılanlı Musa'nın saklandığı kalenin yıkılması ve tahrip edilmesi için yetecek miktarda barut ve güllesiyle birlikte bir adet Balyemez olarak adlandırılan büyük bir topun, derhal Antalya kalesinden çıkarılması ve Abdurrahman Paşa tarafına gönderilmesi için kale dizdarına da bir başka emir gönderilmişti. Yılanlı Musa'nın ortadan kaldırılması işinin ertelenmemesi ve emrin yerine getirilmesi ısrarla vurgulanmıştı. Böylece eşkıyalık ve zorbalık yoluyla tekrar aynı yöntemle başvurmasının önüne geçileceği gibi ortadan kaldırılması konusunda da kesin kararlılık söz konusuydu.⁶⁴

Aydın muhassılı vezir Abdurrahman Paşa, kendisine gönderilen bu emir üzerine de bölgeye gitmemişti. Yılanlı Musa ve oğullarının Eğirdir'den firar ettiklerini öğrendikten sonra durumu devlet merkezine yazı ile bildirmekle yetinmişti. Abdurrahman Paşa tarafından merkeze gönderilen yazıda, Yılanlı Musa ve oğullarının firar ettikleri yerin henüz belli olmadığı belirtilmişti. Merkezî yönetim ise bu durum karşısında, eşkıyanın her şeye düşmanlığı nedeniyle firar edecek yeri olmamasına rağmen firar etmesinin suçunu Abdurrahman Paşa'ya yüklemişti. Firar'ın sebebi olarak, Abdurrahman Paşa'nın görevlendirdiği adamların görev yerine gitmedikleri gibi aldırış etmedikleri, Yılanlı Musa olayına göz yumdukları ve ihmâlkâr davrandıkları hükmüne varılmıştı. Yılanlı Musa'nın başının kesilip İstanbul'a gönderilmesi kesin bir dille ifade edilmişti. Bu konuda ortaya çıkacak herhangi bir isteğin kesinlikle kabul edilmeyeceği, eşkıyanın ne tarafa firar etmiş ise mutlaka bulunup yakalanması ve ortadan kaldırılmasına gayret edilmesi emredilmişti. Eğer bu emir ulaştığı halde eşkıyanın ne tarafa gittiği belli değildir diye merkeze, tekrar aynı şekilde bir yazı gönderilir ise herhangi bir uyarı gönderilmeksizin Payitaht tarafından, Abdurrahman Paşa hakkında gerekli tedbirin alınmasına ve görevi ihmal konusunda hak ettiği cezanın uygulanmasına hükmedilmişti. Bu tehditle birlikte bir an önce görevini yerine getirmesi

⁶³ BOA, MHM.d 165, s. 189-1. hk.

⁶⁴ Aynı Belge.

eşkiyayı bulup, acilen cezasını vermesi ve eşkiyanın kesik başını da İstanbul'a göndermesi evâsıt-ı Receb 1180/17 Aralık 1766 tarihli emirle sıkı sıkıya tembih edilmişti.⁶⁵

Yılanlı Musa, Eğridir'den firar ettikten sonra o dönemde Karaman eyaleti içerisinde yer alan Seydişehir kasabasında kendisi gibi eşkiya olan Ahmet Ağa, Mahmud Efendi ve Kadı Seyyid Ali'nin yanlarına varıp, onlara sığınmıştı. Daha önce İçel valisi Abdi Paşa'nın idam etmekle görevlendirildiği Hinoğlu Piri'de bu sırada Seydişehir'de bulunmaktaydı. Hinoğlu dahi yanındaki eşkiyalarla birlikte Ahmet Ağa'nın evinde saklanmaktaydı. Yılanlı Musa, firar ettikten sonra acele haber gönderip, Ahmet Ağa'nın yanına gitmek istediğini bildirmişti. Nitekim Ahmet Ağa'nın evinde Hinoğlu Piri ile tanışma fırsatını bulmuştur. Eşkiyaları evinde saklayan Ahmet Ağa, Yılanlı Musa ve Hinoğlu'nun kuşatılmasına ve yakalanmasına karşıydı. Ahmet Ağa'nın da bölgede bir eşkiya olduğu düşünülürse başka bir şey beklemek mümkün değildi. Ahmet Ağa, aynı zamanda suçu sabit olan bu eşkiyaların yanlarına oğlunu vermişti. Yılanlı Musa'da oğullarından birisini, iki yük eşyasıyla Ahmet Ağa'nın yanında bırakıp İçel ve Adana taraflarına firar etmişti. Firarilerin, Adana ve İçel taraflarında huzursuzluk çıkarma ihtimali olduğu Karaman valisi Ahmet Paşa tarafından merkeze yazı ile bildirilmişti.⁶⁶

Bunun üzerine merkezden gönderilen evâhir-i Receb 1180/27 Aralık 1766 tarihli hükümde bahsedilen eşkiyaların suçlarının sabit olduğu her nerede olur ise yakalanıp ortadan kaldırılmaları emredilmişti. Eşkiyalık yapanları himaye edenler de eşkiyalarla aynı kefeye konmakla birlikte hak ettikleri cezaya çarptırılacakları da bu hükümde yer almaktaydı. Bu eşkiyaların yakalanması ve cezalarının uygulanması İçel ve Adana mutasarrıflarına da sıkıca tembih edilmişti. Karaman valisi Ahmet Paşa, gönderilen emir üzerine harekete geçerek Seydişehir'e, belirtilen eşkiyalar üzerine yürüyüp Yılanlı Musa'nın bıraktığı iki yük eşyayı el altına alıp korumak, saklamak ve eşkiyaların hangi tarafa firar ettiklerinin kesin haberini alıp, bu hususta üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmekle görevlendirilmişti. Yılanlı Musa'nın Seydişehir'de bıraktığı iki yük eşyanın mahiyeti ise belirtilmemiştir. Bu eşyaların ele geçirilerek saklanması ve korunması emredildiğine göre bir hayli değerli olduğu kuvvetle muhtemeldi. Aynı zamanda eşkiyalar hangi tarafa gitmişler ise Karaman valisi Ahmet Paşa'ya, durmaksızın o bölgenin âyân ve subaylarına adamlar göndermesi, gerekli tedbirleri alıp, İçel ve Adana mutasarrıflarıyla dahi sürekli haberleşerek ittifakla hareket etmesi emredilmişti. Eşkiyaların yakalanması ve ortadan kaldırılması için gerekli hazırlığın yapılarak Konya'dan harekete geçilmesi, eşkiya takibi sırasında keyfi davranmaktan, kuşatma

⁶⁵ BOA, MHM.d 165, s. 189-3. hk.

⁶⁶ BOA, MHM.d 165, s. 190-1. hk.

bahanesiyle halka karşı ortaya çıkabilecek herhangi bir zulüm ve zorbalıktan sakınılması gerektiği vurgulanmıştı.⁶⁷

Karaman valisi Ahmet Paşa ile İçel ve Adana mutasarrıflarının, eşkıyanın peşini bırakmayarak, ısrarlı takipleri üzerine İçel taraflarında da barınamayan Yılanlı Musa, yörede başıboş ve serserice bir süre dolaştıktan sonra Hadim müftüsü Şeyh Efendi'nin oğullarının yanına sığınmıştır. Hadim müftüsü Şeyh Efendi hayatta olmamakla birlikte müftünün oğulları, babalarının müridi olan Abdurrahman Paşa'dan, Yılanlı Musa'nın affını rica etmişlerdi. Abdurrahman Paşa da, şeyhi olan Hadim müftüsüne bağlılığı, saygısı ve hürmetinden dolayı onun çocuklarının isteğini kıramamış, Yılanlı Musa'nın suçunun bağışlanması konusunda şefaet kapısı olarak gördüğü saltanat makamından defalarca affını rica etmiştir.⁶⁸

1.5. Yılanlı Musa'nın Şartlı Affı

Yılanlı Musa'nın af girişimi olumlu bir gelişmeye sahne olmuş, bundan sonra Hadim'de oturmak ve Eğirdir'e girmemek şartıyla affedilmiştir. Eğer Eğirdir'e gelmek ister ise halk, Yılanlı Musa'yı kasaba'ya sokmama hakkına sahipti. Yılanlı Musa, kasaba'ya alınırsa Eğirdir halkı bir miktar "Nezr" bedeli ödemekle yükümlü tutulduğu gibi her biri hükümdarın vereceği cezaya çarptırılmakla tehdit edilmişti.⁶⁹ Yılanlı Musa, Hadim'de ikamet etmek ve Eğirdir'e girmemek şartı ile affedilmişken, eğer Eğirdir'e girme teşebbüsünde bulunur ve halktan birileri de kasabaya girmesine izin verirse ödeyecekleri nezr bedeli, Abdurrahman Paşa tarafından 200.000 kuruş olarak tespit edilmişti. Abdurrahman Paşa, Eğirdir'de gerekli düzenlemeyi yaptıktan sonra Isparta'ya dönmüştür.⁷⁰

⁶⁷ Aynı Belge.

⁶⁸ Vasıf, **a.g.e.**, s. 286, Çeşmî-zâde, **a.g.e.**, s. 17.

⁶⁹ Vasıf, **a.g.e.**, s. 286, Çeşmî-zâde, **a.g.e.**, s. 17.

⁷⁰ "Tevki-î ref'i hümayûnum vâsıl olacak malûm olaki bundan akdem Eğirdir kalesine tahassun iden Yılanlı Musa'nın üzerine varılıp fîrar eyledikte mezbur ve avenesi fî-mâba'd Eğirdir kasabasına ve olhavâlîye uğramamak üzere kasaba-i mezbur ahâlisine müteveffâ Abdurrahman Paşa tarafından 200.000 kuruş kat' ve nizâma rabt olunduktan sonra cürmün affı fî-mâba'd oltarafı varmamak ve kendi haliyle olduğu mahalle gidip ikamet etmek şartına mebnî olmağın mezkûr ve avenesi oltarafa duhûl murad ederse bi-l-ittifâk men' ve tard olunmak ve ahâlî-yi kasaba-i mezbureden ve sâir ahâlîden nizâma münâfi hareket zuhûrile merkumun ve avenesinin kasaba-i mezbure duhûllerine ruhsat virilir ise kat'-ı mezkûrun tahsil olunacağı iktizâ idenlere teshîm olunmak üzere bundan akdem emr-i şerifim sâdir olmuş iken..." , İŞS 175, s. 16.

Yılanlı Musa'nın yandaşlarıyla, Eğirdir bölgesine gelip daha önce kapandığı kaleye zorla girmek isteyeceği endişesi halk arasında yaygındı. Halkın, Musa'yı kasaba'ya sokmama hakkı olmasına rağmen halk tarafından karşı konacak olursa Yılanlı Musa'nın muharebeye tutuşma ihtimali söz konusuydu. Bu durum merkeze ulaşan şikayet konularından birisiydi. Böylece ortaya çıkması muhtemel herhangi bir duruma karşı, zorla Eğirdir'e girmek düşüncesinde olur ise, yasaklanması ve kovulması; eğer muharebeye girişirse itaat etmemesinden dolayı karşı muharebeyle kovulması ve uzaklaştırılması gerektiği hükmü Eğirdir ahalisine bildirilmişti.⁷¹

Eğirdir halkı zaten Yılanlı Musa'nın bölgeye girmesine taraftar değildi. Teke, Hamid ve Karesi sancakları mutasarrıfı Çelikpaşazade Ahmet Paşa ile Eğirdir kadısına evâsıt-ı Şevvâl 1180/16 Mart 1767'de yazılan hüküme göre bu sıralarda Abdurrahman Paşa vefat etmiş olduğundan Yılanlı Musa'nın oğulları ve uşaklarının bölgeye gelmek isteyeceklerinin ihtimal dahilinde olduğu bildirilmişti. Bu ihtimali göz önünde bulunduran Hamid sancağı kazaları halkı, eğer Yılanlıoğullarının bölgeye gelmeleri söz konusu olur ise bir yolu yöntemi bulunup getirilmemek üzere aralarında 200.000 kuruş nezr bedelini topladıklarını merkeze bildirmişlerdi. Yılanlı Musa'nın oğulları ve akrabalarının Eğirdir bölgesine girme düşüncesinde oldukları ve bunların Eğirdir'e girmelerinin engellenmesi “...*Bu havalide merkum Yılanlı Musa'nın oğulları ve müteallikatı bir takrîble kasaba-i merkuma duhûl irâdesinde oldukları ahâlî-yi kasaba-i merkum taraflarından bâ-arzuhâl inhâ ve mukaddemâ der aliyeye tahrir olunduğu üzere merkumun ve oğullarının ve avenesinin min ba'd duhûlden men' olunmaları babında istid'â' eyledikleri...*”⁷² dilekçe ile merkeze ulaşan önemli bir dilek ve şikayet konusuydu. Eğer Yılanlı Musa ve oğulları Eğirdir'e gelirler ise mutlaka sokulmamaları ve kovulup çıkarılmaları tembih edilmişti. Eğirdir ve diğer bölge halkından herhangi bir kimse belirtilen emre aykırı harekette bulunup, Musa ve oğullarının bölgeye ve Eğirdir'e girmelerine en ufak bir müsamaha gösterir ise tespit edilen nezr bedelinin kendilerinden tahsil edileceğinin Çelikpaşazade tarafından kesin bir dille anlatılması istenmişti. Çelikpaşazade'nin de, Yılanlı Musa'nın bölgeye girme ihtimaline karşı hazır olması emredilmişti. Merkez tarafından halktan alınmak istenen nezr bedeli, Yılanlı Musa ve

⁷¹ Halkın çekindiği durum, muhtemelen Yılanlı Musa'nın Eğirdir'e girdiği takdirde vereceği zarar bir yana, Eğirdir'e girişine engel olunamaması nedeniyle devletin, halktan 200.000 kuruş nezr bedelini alacağı endişesiydi. Köseoğlu, N., **Yılanlı Oğluna Ait Birkaç Vesika**, s. 453.

⁷² BOA, MHM.d 165, s. 191-2. hk., Aynı hüküm, ISS 175, s. 53'te de kayıtlıdır. Ayrıca bkz. Köseoğlu, N., **Yılanlı Oğluna Ait Birkaç Vesika**, s. 453-454.

oğullarının bölgeye girmesine, halkın göstereceği müsamahaya karşı caydırıcı bir tehdit unsuru olarak kullanılmıştır.⁷³

1.6. Yılanlı Musa'nın Sürgün Kararı ve Sürgün Hayatı

Hadim şeyhi'nin oğullarının Aydın muhassılı Abdurrahman Paşa nezdindeki girişimleri ve Abdurrahman Paşa'nın merkezden dilediği şefaahat sonunda Yılanlı Musa'ya af yolu açılmıştı. Abdurrahman Paşa, payitaht'a yazdığı yazıda Musa'nın affedilmesi dileğinde bulunmuş ancak Yılanlı Musa, Hadim'de ikamete mecburiyetle affedilmişti. Diğer taraftan Aydın muhassılı Abdurrahman Paşa'ya evâil-i Şa'bân 1180/6 Ocak 1767'de gönderilen hükümde Musa'nın affedilmesi isteğine karşılık kaba, terbiye dışı suçu'nun alışılmış ve görülmüş bir şey olmamasına rağmen, hakkında olan dava nedeniyle Rumeli tarafında herhangi bir yerde ailesiyle birlikte ikamet etmesi şartıyla affedildiği bildirilmişti. Bu açıkça Musa hakkında çıkarılan bir sürgün kararıydı. Yılanlı Musa'ya eski suçundan muaf olduğu bildirilmekle birlikte bulunduğu yerdeki dava kâtibine ifade verip, tasarruf ettiği malikâne hisseleri ile çiftliklere ait belgeleri, bu hususa görevlendirilen memura teslim etmesi emredilmişti. Mahkeme kaydını aldıktan sonra vilayeti taraflarına ve çiftliğine uğramaması, hukuka ve padişahın emirlerine karşı gelmekten sakınması gerektiği bildirilmişti. Yılanlı Musa'nın, ailesiyle birlikte sürgün yeri olan Rumeli'ye gönderilmesi işinin uygun olan herhangi bir iskeleden bir gemiye bindirilerek gerçekleştirilmesi kararda alınmıştı. Ayrıca Musa'ya ikamet edeceği yerde kendi halinde olması, hiç kimseye zarar vermemesi ve düşmanlık etmemesi şartı da koşulmuştu.⁷⁴

Yılanlı Musa'nın Rumeli taraflarına sürgün kararını, Abdurrahman Paşa'nın ölümü üzerine o'nun kalan mal ve mülkünü zapt etmekle görevlendirilen Haseki Ağa'ya yazılan evâil-i Ramazan 1180/4 Şubat 1767 tarihli hükümde de görmek mümkündür. Yılanlı Musa'nın affedilmesiyle ilgili karar çıkarılmasına rağmen şartların yerine getirildiğini bildirir yazı henüz merkeze ulaşmamıştır. Abdurrahman Paşa'nın ölümü üzerine, verilen görevin

⁷³ Aynı Belge.

⁷⁴ "...Mutasarrıf olduğu mâlikâne hisseleriyle çiftliklerinin zabtını muhtârı olan mutasarrıf ve muiddin bir kimesneye tefvîz ve muâfiyyetler kendiyeye irsâl olunmak üzere taht-ı zabtiye idhâl ve mezbura i'tâ' ve iyâliyle münâsib olan iskeleden bir sefîneye vaz' sonra Rum ili tarafına vârid eylediği mahalle ihrâc olunmak üzere irsâl ve ba'de-l-yevm ikâmet ideceği mahallde kendü haliyle ikâmet ve kimesneye taaddî ve tecâvüzden mücânebet itmek üzere memleketine ve vilâyeti tarafına varmamak ve kendü halinde olub kimesneye taaddî eylememek üzere fermanımı havi hüccet-i şer'iyeye ahz ve der aliyyeme irsâle ihtimam ve defn ve hukuk-u emr-i âli vaz' ve hareketten bu niyet-i hazır ve mücânebet olunmak babında.", BOA, MHM.d 165, s. 190-3. hk.

yerine getirilmemesi ihtimaline karşı aynı içerikteki bir diğer hüküm, Paşa'nın muhalefatının zaptına görevlendirilen Haseki Ağa'ya verilmiştir. Aynı zamanda Musa'nın af şartlarını ulaştırmakla görevlendirilen Haseki Ağa'dan istenen, Yılanlı Musa'ya eski suçlarının affolunduğu anlatıldıktan sonra tasarruf ettiği malikâne hisseleri ile çiftliklerinin zaptı dilekçesinin bir suretinin gönderilmesinin sağlanmasıydı. Muhtemelen bir an önce malikâne hisseleri ve çiftliklerle ilgili belgeler Yılanlı Musa'nın üzerinden alınıp, bir başkasına iltizam edilecekti. Böylece Yılanlı Musa'nın kontrol ettiği mali kaynak yeniden devletin kontrolüne geçmiş olacaktı. Haseki Ağa, Yılanlı Musa'nın ailesiyle birlikte uygun bir iskeleden bir gemiye bindirilerek Rumeli'ye geldiği yere gönderilmesi vazifesini de ifa etmekle yükümlüydü.⁷⁵

Yılanlı Musa'nın Rumeli taraflarına sürgün kararı çıkmış olmasına rağmen ne sebeptendir bilinmez uygulanmamıştır. Bu defa Anadolu valisi Abdi Paşa'ya evâhir-i Zi'l-ka'de 1181/13 Nisan 1768'de yazılan hükümde belirtildiği üzere Yılanlı Musa, Kütahya'da ikamete mecbur edilmiştir. Sürgün yeri değiştirilmiş, sürgün kararı bir nevi Anadolu Beylerbeyi'nin oturduğu merkez olan Kütahya'ya gerçekleştirilmiştir. Rumeli taraflarına sürüldüğü taktirde belki memleketine gelemeyecekti ancak eşkıyalık faaliyetlerini o bölgede de sürdürme ihtimali vardı. Kütahya'ya sürgün edilmekle Yılanlı Musa'nın bir şekilde Anadolu Beylerbeyi'nin kontrolü altında tutulmasının hedeflendiği kuvvetle muhtemeldi. Ne yazık ki Yılanlı Musa, memleketiyle olan bağlarını burada da koparmamıştı. Hamid sancağı ile ilgili işlere müdahale etmeye ve halka baskı yapmaya devam etmişti. Hamid sancağı ile alakasını kesmemek için bölgeye oğlu Hasan'ı göndermişti. Yılanlı Musa, her şeye rağmen Hamid bölgesi için bir tehdit unsuru olmaya devam etmekteydi. Musa'nın oğlu Hasan, yetmiş seksen kadar adam ile Eğirdir yöresine gelmişti. Hasan'ın, babasının da düşmanlığı ve kışkırtması nedeniyle Eğirdir'de, göçebe takımıyla anlaşıp, fakir fukaraya zulüm ve düşmanlık ettiği halk tarafından merkeze şikayet edilmişti. Bu durum "... *Kütahya'da ikâmet itmeyub oğlunu ahâlinin üzerine tasallut ve göçebe tâifesini tahrik ve taaddî itdirmesi...*"⁷⁶ şeklinde dile getirilmişti.

⁷⁵ Musa'nın bölgede verdiği zarar ve yaptığı eşkıyalığın önüne bu sürgün kararıyla geçilmek istenmişti. Bu karar, sorun çıkarıcı ailelerin uzak noktalara sürülerek orada iskân edilmesiyle bir nevi uslandırılması çabasıydı. Aynı zamanda çatışmadan ziyade büyüklük sıfatıyla payitaht'ın affederek birleştirici, bütünleştirici rolünü oynamasından öteye bir şey değildi. BOA, MHM.d 165, s. 191-1. hk.

⁷⁶ BOA, MHM.d 165, s. 284-2. hk.

Oysaki Yılanlı Musa, oturduğu yerde kendi halinde olduğunu Abdi Paşa'ya bildirmekteydi. Kendisiyle birlikte evlatları da, affediliş şartlarına göre Kütahya'da ikamet etmek zorundaydı. Bir defa Yılanlı Musa, oğlu Hasan'ı Eğridir'e gönderip, bölgedeki göçebe takımını kışkırtmakla affediliş şartlarını ihlâl etmişti. Bu sırada çıkarlar neticesinde bölgedeki ilişkilerde değişkenlik göstermektedir. Musa, daha önce bölgedeki aşiretlerle olan husumeti sonucu asi ilan edilmişken bu defa kendisi bizzat aşiretleri bölge halkı üzerine tahrik ettirmekteydi. Abdi Paşa, Yılanlı Musa'nın oğlu Hasan'ı yakalayarak, Eğridir'den çıkarıp, Kütahya'ya, babasının yanına getirerek burada tutmakla görevlendirilmişti. Bu sebeple Musa'nın tutuklanması gerektiği gibi; eğer bundan sonra bu türden durumlar ortaya çıkar ve Kütahya'dan firar edip bölge halkına düşmanlığa devam ederler ise cezalarının uygulanarak ortadan kaldırılacaklarının ayrıca Musa'ya anlatılması emredilmişti.⁷⁷

Yılanlı Musa, Kütahya'da sürgünde iken Abdi Paşa'ya müracaat etmiş, Hamid sancağı ahalisinden bazı kimselerde alacağı olduğunu ve bu alacaklarının tahsil edilmesini istemiştir. Bu durum Musa'nın bölge halkına borç vermekle yerel güçlerin izlemiş olduğu borçlandırma politikasının sonucu olabileceği gibi voyvodalığı ve mütesellimliği döneminden kalan alacağı olma ihtimalini de kuvvetlendirmektedir. Abdi Paşa, alacak meselesini İstanbul'a bildirdiği zaman merkezden, Musa'nın alacağının hukuk üzere tahsili emredilmiştir. Musa'nın alacağının tahsil edilmesini istediği sırada ayrıca belirttiğine göre halk, "Yılanlı Musa nasıl olsa affedilmedi" diyerek borçlarını ödememişlerdir. Musa, sürgün edildiği dönemde de bölgedeki alacaklarını tahsil düşüncesiyle bölge halkına baskı yapmış, bölge üzerindeki nüfuzunu sürdürmek istemiştir. Eğridir halkının daha önce Musa'nın oğulları ve uşaklarıyla birlikte bölgeye sokulmaması karşılığında 200.000 kuruşu devlete vermeye hazır olduklarını bildirmeleri göz önünde bulundurulursa bölge halkının Yılanlı Musa'ya bir hayli borçlarının olduğu da kuvvetle muhtemeldi.⁷⁸

Hamid ve Teke mutasarrıfı Ahmet Paşa ile Isparta kadısı'na Cemaziyelahir 1181/Kasım 1767'de gönderilen hükümde Yılanlı Musa'nın Isparta'da oturan ekmekçi esnafından ve gayrimüslimlerden senetli ve defterde kayıtlı alacağı olduğu bu nedenle tahsil edilmesi gerektiği bildirilmişti. Borçlular ise Musa'ya olan borçlarını yalandan bahanelerle

⁷⁷ "...Senki vezir müşâr ileyhsin merkum Yılanlı Hacı Musa'nın oğlu mezbur Hasan'ı Eğridir'den kaldırub Kütahya'ya ihzar ve babası yanında tevkif ve fi-mâba'd bu güne taaddiye bâis olacak harekette bulunmamak ve kendü haliyle Kütahya'dan firar eylememek hususlarını mezbur Musa'ya hükm-ü tenbiy..." Aynı Belge

⁷⁸ Börekçi, M. Ç., **a.g.t.**, s. 36. Ayrıca devlete verilmek istenen miktar hakkında bkz. BOA, MHM.d 165, s. 191-2. hk., İŞS 175, s. 53.

erteleyip, ödememişlerdi. Hamid ve Teke mutasarrıfı Ahmet Paşa'nın tayin edeceği mübaşir vasıtasıyla hukuk kuralları çerçevesinde, Musa'nın alacağı'nın tahsil edilmesi bildirilmişti. Bu belgede dikkat çeken durum devletin Yılanlı Musa'ya yaklaşımında ki politikanın yavaş yavaş değişime uğrayıp, yumuşamış olmasıydı. Daha önce Musa hakkında kullanılan asi, eşkıya gibi kavramlar artık kullanılmamaktaydı.⁷⁹

Çelik Mehmet Paşa'nın Adana mutasarrıfı olan oğlu Ahmet Paşa tarafından kaleme alınan 28 Safer 1183/3 Temmuz 1769 tarihli mektup, Hamid sancağında bulunan kadı, naip, mütesellim, âyân, subay, iş erleri ve bütün ahaliye hitaben yazılmıştı. Yılanlıoğulları ile Çelikpaşaların akraba olmaları nedeniyle Ahmet Paşa tarafından yazılan mektubun Yılanlı Musa'yı korumak düşüncesiyle yazıldığı ihtimal dahilindeydi. Bu mektubun içeriğine bakıldığı zaman Hamid sancağı kazaları halkından bazı kişiler, Yılanlı Musa'nın sürgün edildiği yere, Kütahya'ya, yanına gidip Yılanlı Musa'yı tahrik ettikleri anlaşılmaktadır. Bu durum mektupta “...*Liva-i mezkûr kazaları ahâlîlerinden bazı müfsidler Yılanlı El-hâc Musa Ağa'nın yanına varub ağa-yı merkumu tahrik ve iğfale ihtilâl-i nizâm-ı memlekete bâdî olanlar malûmunuz olub...*”⁸⁰ şeklinde dile getirilmiştir. Yılanlı Musa'yı aldatıp, yanlış iş yapmaya sevk edenler memleket içerisinde karışıklığa ve düzensizliğe sebep olmaktadır. Bundan sonra Yılanlı Musa'nın yanına hiç kimsenin gitmemesi bildirilmiştir. Bu konuda gerekli tembih yapılmış, giden olursa Hamid mütesellimine teslim edilmesi emredilmiştir. Eğer bu hususta en ufak bir müsamaha gösterilir ise şiddetli cezaya çarptırılacağı kesin bir dille ifade edilmiştir.⁸¹

1.7. Yılanlı Musa'nın Konya Mütesellimliği

Kütahya'daki sürgün hayatından sonra Yılanlı Musa, affedildiği gibi 5 Cemâziyelevvel 1183/6 Eylül 1769'da Konya mütesellimi olarak ortaya çıkar. Musa, hayatı boyunca sahip olduğu alışkanlıklarını terk edememiş olmalı ki, sadaret kaymakamı tarafından kendisine gönderilen yazıda, Konya mütesellimliği sırasında da Hamid sancağı işlerine karışmaması hususu defalarca tekrarlanmıştır. Buna rağmen o bundan geri durmamıştır.

⁷⁹ “*Halen Hamid ve Teke mutasarrıfı izzetlü rif'atlı Ahmet Paşa hazretleri ve şeriatîşâr Isparta kadısı efendi zide fazlühû inha olunurki halen serbevâbin-i dergâh-ı âli izzetlü el-hâc Musa Ağanın Isparta kasabasın da sâkin ekmekçi esnafından ve zimmî taifesinden bermuceb-i temessük ve defter-i mestûr hakkı olup edasına taallül ve muhâlîf üzere oldukları inha ve muktezâ-yı şer'î üzere tahsili bâbında istid'â'-yı inâyet itmekle senki Paşa-yı mûmâ ileyhsin...*”, Aksu, F., **Vesikalar 1**, s. 687.

⁸⁰ Aksu, F., **Vesikalar 1**, s. 687.

⁸¹ Aksu, F., **Vesikalar 1**, s. 687.

Sancak işlerine müdahalesi durumunda nezr bedeli ödemek zorundadır. Musa, sürgün hayatı boyunca dahi bölgeden kopamamıştır. Çıkarlarını sürdürmek için açıktan veya gizli olarak sancak işlerine müdahale etmeye devam etmiştir. Konya mütesellimliği sırasında, Hamid sancağı içerisindeki timarları iltizam olarak almıştır. Sadece timarları iltizama almakla kalmamış, kendi adamlarını bölge halkı üzerinde baskı unsuru olarak kullanmaya devam etmişti. Yılanlı Musa'dan destek alıp, onun tahrikleriyle kuvvet bulan bölgedeki adamları, halk üzerindeki baskı ve şiddetlerini arttırıp, mal ve can kaybına sebebiyet vermişlerdir. Aynı zamanda halkın devlete ödediği vergiyi ödeyememelerine neden olmuşlardır. Eğer Yılanlı Musa hakkındaki merkeze ulaşan şikayetlerin doğruluğu kesinleşir ve Musa'da bundan sonra bölge halkına eziyetten, fitne ve fesattan, eşkıyayı kışkırtmaktan vazgeçmeyip, inadında ısrar eder ve hakkında yeni bir şikayet olursa gerekli cezanın kesinlikle uygulanacağı bildirilmiştir.⁸²

Yılanlı Musa, hakkında merkeze ulaşan şikayetlere rağmen Konya mütesellimi olarak görev yaptığı sırada, 10 Şevvâl 1183/6 Şubat 1770'te gönderilen emir ile bu sırada cereyan eden harbe katılmak üzere, 2.000 asker yazmakla görevlendirilmiştir. Yılanlı Musa'ya bu görevle birlikte iki binbaşılık rütbesi de verilmiştir. Orduya yazılacak olan askerlerin ulûfe, bahşiş, yiyecek ve mühimmat bedellerinin de hazineden gönderileceği bildirilmiştir. Başkent'ten gelen bu talep üzerine Musa, merkeze mektup göndermiştir. Gönderdiği mektupta, eski yurdundan uzakta Konya mütesellimi olarak görev yapmasına rağmen bölge insanını yeterince tanımadığı için Konya bölgesinden yazacağı askerin, devlete hizmette yararlı olamayacağını ve savaş alanını terk ederek hizmette kusur edebileceğini yazmıştır. Eğer mümkünse tanıdığı ve bildiğinin daha çok olduğu Teke ve Hamid yöresinden yazılacak askerin daha faydalı olacağını bildirmiştir. Bu hizmeti yerine getirebilmek için ailesiyle birlikte asıl yurtlarına dönmelerine izin verilmesini de talep etmiştir.⁸³

Yılanlı Musa'nın, Eğirdir'e dönmek için devlet merkezine yazdığı bu mektuba binaen eski yurduna dönmesine izin verilmiştir. Musa'nın mektubunda bahsettiği gerekçelerde göz önünde bulundurularak, Konya bölgesi ahalisiyle yeterince tanışıklığı olmaması ve Konya havalisinin yabancı olması nedeniyle yazılacak olan asker eğer Konya bölgesinden yazılırsa ne olduğu belirsiz adamlar yazılabileceği, bunların ise üzerlerine düşen hizmeti yerine

⁸² "...Liva-yı mezbur reâyâsını rencîde ve tekdirden keff-i yed ve tahrik-i eşkıya ile ihdas-ı fitne ve fesaddan ferâgat ve mütenebbih olmayub inadında ısrar ve hakkında mucib-i şikâyet olur harekâta ibtidâr eder isen muktezâ-yı te'dîbin icrâsında müsamaha olunmayacağını muhakkak bilip...", Aksu, F., **Vesikalar 1**, s. 687-688.

⁸³ BOA, C.AS 17646, Belge 1 ve Belge 3.

getirmeden firar edeceği düşünöldüğü belirtilmektedir. Bu görevi ifa sırasında ailesinin ve akrabalarının da Konya bölgesinde kalması acı çekmelerine sebep olacağı kararına varılmıştır. Bu nedenle ailesini ve akrabalarını, eskiden ikamet ettiğı memleketindeki evine yerleştirdikten sonra devletin talebi olan askeri, Teke ve Hamid sancaklarında oturan âyân, hanedan ve ocak sahiplerinden ve eskiden bilinen yürekli, savaşçı yiğitlerden seçip, yazmasının yararlı olacağı bildirilmiştir. Merkezî otorite, Yılanlı Musa'nın Teke ve Hamid yöresinden asker yazmasını isterken onun bu bölgedeki nüfuzunu iyi bilmekteydi. Bu vesileyle Musa'dan faydalanma yolu seçilmiş, savaş ortamında Musa'ya bu taviz zorunlu olarak verilmiştir.⁸⁴

Yılanlı Musa, talep edilen miktardaki askeri topladığı gibi oğullarından birisinin kumandası altında orduya katılmak üzere göndermiştir. Musa'nın oğluna, emir ve komutası altındaki asker ile Özi tarafına giderken; Babadağ mevkiine geldiğı sırada gönderilen yeni bir emir üzere Tulca'ya doğru gitmesi bildirilmiştir. Musa'nın yazdığı bu askerler Özi kalesini korumak üzere kaydedildiğı için erzaklarının İsmail'e ulaşınca verileceğı bildirilmiştir. Askerlerin, erzaklarını aldıktan sonra bir an önce Özi kalesine varıp, kale savunmasına katılmaları emredilmiştir. Bu hususta Özi kalesinin savunmasına katılmak için acele edilmesi de istenmiştir. Yılanlı Musa, merkezî hükümetin kendisinden talep etmiş olduğı 2.000 askeri yazdığı gibi evâil-i Rebî'ü'l-evvel 1184/29 Haziran 1770'te oğlu komutasında göndererek görevini ifa etmiştir. Musa'nın verilen görevi yerine getirmiş olması, eşkıyalık, isyan, asilik, firar ve sürgün hayatı sonunda devlet ile olan ilişkilerine yeniden çeki düzen vermesi ve karşılıklı barışmasının da önemli bir neticesi olarak değerlendirilebilir.⁸⁵ Bilakis bundan sonrada Yılanlı Musa'nın devletle olan ilişkilerinin iyi yönde sürdüğünü görmek mümkündür. Yılanlı Musa, 1187/1773 yılı içerisinde, tekrar 250 elli süvari yazmakla görevlendirilmiştir.

⁸⁴ Yılanlı Musa'nın Eğirdir'e dönüş izni "...el-hâletü hâzihi der-bâr-ı hilâfet-medâr-ı mülûkâneme vârid olan mektubunda sen öteden beri Hamid sancağında sâkin ve mütevattın olman takrîbiyle Konya havâlîsi sükkânî ile muârefen olmamaktan nâşi tahririne me'mur olduğun Konya havâlîsinden tahrir olunmak lüzum gelse bi-z-zârure mechûl-ül-ahvâl eşhas tahrir olunub edâ-yı hizmet etmeksizin firar edeceğı melhûz olduğundan gayrı evlâd ve ıyâl ve akrabânın dahi Konyada kalmaları ızdırablarına bais olacaklarına binâen matlûb-ı hümâyûnum olan asâkiri Teke ve Hamid sancaklarının âyân ve hanedan ve ocakzâdelerinden ve muârefe-i sâbikan olan dilâverlerinden tahrir ve intihâb eylemen için evlâd ve ıyâl ve akraba ve müteallikatınla maan vatan-ı aslına azîmet ve ıyâl ve evladının melûf oldukları hanende ikâmet ve sen matlûb-ı hümâyûnum olan asâkiri Teke ve Hamid sancaklarından cem' ve tahrir idüb ordu-yu hümâyûnuma azimet eylemen için aher emr-i âlişânım sudûrunu tahrir ve istid'â' eylediğın eclden istid'â'na müsâade-i âliyye-i şâhânem erzânî kılınmakla işbu emr-i celil-üş-şânım ısdâr ve ile irsâl olunmuştur..." şeklindedir. Aynı Belge.

⁸⁵ BOA, MHM.d 168, s. 208-1. hk.

Musa, bu 250 süvariye yazmış ve oğlu Hasan ile birlikte Bosna valisi ve Hacıoğlu seraskeri olan vezir Dağıstanlı Ali Paşa maiyetine göndermiştir. Yazılan süvari, Dağıstanlı Ali Paşa'nın emri altına girmiş, gerekli olan erzaklarının da nüzul emini tarafından verilmesi için evâsıt-ı Şevvâl 1187/30 Aralık 1773'te emir çıkarılmıştır.⁸⁶

Yılanlı Musa, bu görevleri yerine getirdikten sonra da merkez tarafından kendisine yeni görevler verilmeye devam edilmiştir. Zilhicce 1188/Şubat 1775'te, Antalya kalesini zapt etmek isteyen Teke sancağı ahalisinden olan Abdurkadiroğlu Yusuf adındaki eşkıya ve yardımcılarının üzerine, Musa ve oğlu Teke mütesellimi olan Mustafa görevlendirilmiştir. Eşkıya üzerine birlikte yürümleri ve Abdurkadiroğlu Yusuf ve yardımcılarını ortadan kaldırmaları emredilmiştir. Musa ise bu görevi yerine getiremeden ölmüştür. Yılanlı Musa'nın ölümüyle devlet Hamid bölgesinde bir eşkıyadan kurtulmuş ancak bu defa onun yerini oğulları almış, devletin başına bölgede etkileri uzunca bir süre devam edecek olan daha büyük gaileler açmışlardır.⁸⁷

1.8. Yılanlı Musa'nın Vefatı

Yılanlı Musa'nın Hadim'de öldüğü⁸⁸ belirtilmesine rağmen arşiv kayıtlarına bakıldığı zaman İstanbul'da vefat ettiği anlaşılmaktadır.⁸⁹ “*Bu esnada vefat iden Yılanlızâde Musa Ağa'nın hanesi mâh-ı zi'l-hicce'nin yirmi altıncı günü cânîb-i mîrîden temhîr olunub bir nefer istihdam kulları sekiz gün kıyâm-ı muhafazada oldukları malûm olanları buyruldukda...fi 5 Muharrem sene 1189/8 Mart 1775*”⁹⁰ kaydı düşülmüştür. Bu belge, 5 Muharrem 1189/8 Mart 1775 tarihli olduğuna göre Yılanlı Musa, muhtemelen İstanbul'da iken Zi'l-hicce 1188/ Şubat 1775 tarihi içerisinde vefat etmiştir. Her ne sebeple İstanbul'da bulunduğu bilinmemektedir. İstanbul'da vefat etmiş olmasının yanında bilinen, aynı zamanda İstanbul'da bir ev sahibi olmasıdır. Musa'nın vefatı üzerine evi kurallar gereği mühürlenmiş ve mühürlenmiş evin korunması için bir görevli tayin edilmiştir. Bu görevli evi sekiz gün boyunca korumuş, fermanla tespit edildiği üzere kendisine yevmiye 30 akçe olmak üzere başmuhasebeye kaydedilip, hesaplandıktan sonra ödenmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu meblağ, toplam 240

⁸⁶ BOA, C.AS 37028.

⁸⁷ Börekçi, M. Ç., **a.g.t.**, s. 39.

⁸⁸ Karçınzade, **a.g.e.**, s. 76, Veziroğlu, N. G., **Eğirdir Ansiklopedisi ve Hamidoğlu Tarihi Oyun**, Eğirdir 2005, s. 244.

⁸⁹ “*Bundan akdem âsitâne-i saâdetimde vefat iden Yılanlı Musa'nın...*”, BOA, C.ADL 1960, Belge 3.

⁹⁰ BOA, C.DAH 5438.

akçe olarak tespit edilmekle birlikte Yılanlı Musa'nın zapt edilen muhallefatı içersinden ödenmesi emredilmiştir.⁹¹

1.9. Yılanlı Musa'nın Muhallefâtının Zaptı

Yılanlı Musa'nın ölümü üzerine İstanbul'daki evinin hazine tarafından mühürlenmesi yanında muhallefatının miktarının tespit edilmesi gerekmektedir. Muharrem 1189/Mart 1775'te gönderilen fermanan anlaşıldığına göre İstanbul'daki evinde bulunan eşyası, devlet hazinesi tarafından zapt edilip, satılmakla birlikte yüklü miktarda borcu olduğu tespit edilmiştir.⁹² İstanbul'daki evinde bulunan eşyası az olduğu için mevcut borcunu karşılamaya yetmemekteydi.⁹³ “*Bundan akdem âsitâne-i saâdetimde vefat iden Yılanlı Musa'nın maktûât-ı mîrîye ve mev'ûd-ı sâire hass-ı cânîb-i mîrîye ellibin gurus miktar-ı zimmeti zuhur...*”⁹⁴ olarak belirtildiği gibi devlet hazinesine 50.000 kuruş borcu olduğu ortaya çıkmıştı. Bunun yanında bazı kişilerden aldığı meblağ karşısında rehin olarak bıraktığı eşyası açık arttırma ile satılıp, hukuken ortaya çıkacak borcu ödendikten sonra kalanın teslim edilmesi emredilmişti. Hamid bölgesinde Hacı Salih Ağa adındaki kimsede bulunan eşyasının değeri 79.200 kuruş olarak tespit edilmiştir. Yılanlı Musa'nın eşi, büyük oğlu Ahmet'in validesi, Şerife Fatma hanımın hissesine düşen hakkı tespit edilip, eşinin muhallefâtından kendisine ayrılmıştır. Musa'nın, zaptedildikten sonra açık arttırma yolu ile satılan eşyasından ise 166.800 kuruş gelir elde edilmiştir.⁹⁵

Teke sancağında Yılanlı Musa'ya ait ne kadar malikâne hissesi, muaccele ve mukataa'nın olduğunun 1188/1775'te kapsamlı bir araştırması yapılmış ve miktarları kaydedilmiştir. Teke sancağında 25 Zi'l-hicce 1188/26 Şubat 1775'te yapılan araştırma sonucunda zimmetine geçirip, devlete ödemediği 17.351 kuruş 14 akçe hazineye borcu olduğu tespit edilmiştir. Yine aynı yıl içersinde 27 Zi'l-hicce/28 Şubat'ta yapılan araştırmada Yılanlı Musa'nın Teke sancağında Ali Ağa'nın zimmetinde senetli olarak 15.025 kuruş alacağı olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun yanında Teke sancağında, Yılanlı Musa'nın, dağınık vaziyette

⁹¹ Aynı Belge.

⁹² BOA, C.ADL 1960, Belge 2-2, Aynı içerikteki belge BOA, D.BŞM. MLK.d 57/77-2. hk.' de kayıtlıdır.

⁹³ Aksu, F., “Yılanlı Oğullarına Dair Vesikalar 2”, **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 5, sayı: 49, (Nisan 1938), s. 699.

⁹⁴ BOA, C.ADL 1960, Belge 3.

⁹⁵ BOA, D.BŞM. MLK.d 56/38.

1186/1772, 1187/1773 ve 1188/1774-1775 yıllarına ait yüklü miktarda alacağı olmakla birlikte araştırılmaya ve incelemeye muhtaç olduğu kaydedilmiştir.⁹⁶

Bu nedenle Musa'nın, kalan mallarının zapt edilmesi için Anadolu valisi Abdi Paşa'ya gönderilen emir ile aynı zamanda bu işe Hassa silahşorlarından Mehmet Ağa'nın mübaşir olarak tayin edildiğini görmek mümkündür. Hamid sancağı mutasarrıfı Çelikpaşazade Ahmet Paşa, Teke ve Hamid sancağı ile etraftaki kazaların kadıları da bu hususta üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirmekle yükümlüydüler. Yılanlı Musa, vefat ettiği için devlete olan borcunun tahsil edilmesi gerekmektedir. Musa'nın borcu çok olması nedeniyle Teke ve Hamid sancağı bölgesinde her nesi var ise saklı, gizli bir şey kalmamak üzere emlak ve arazisi olduğu gibi kalmak şartıyla taşınabilir mallarının tespit edilmesi bildirilmiştir. Yaşadığı ve hakim olduğu bölgede üzerine kayıtlı olanların yanında sahip olduğu nakit, eşya, emlak, hayvan ve diğer mallarının hazine için; Abdi Paşa vasıtasıyla görevlendirilen mübaşir tarafından zapt edilerek saklanması ve korunması yanında muhalledatının kaydının tutulduğu defterin merkeze gönderilmesi emredilmiştir. Aynı zamanda Çelikpaşazade Ahmet Paşa'nın, mübaşirle birlikte hareket ederek, bu işi eksiksiz olarak yerine getirmesine hükmedilmiştir.⁹⁷

Yılanlı Musa'nın mallarının zapt edilmesi için mübaşir olarak tayin edilen hassa silahşorlarından Mehmet Ağa'nın görevi sırasında herhangi bir hata yapmaması tembih edilmiştir. Zaten bu hususta ona gerekli yardımı yapması için Çelikpaşazade Ahmet Paşa'ya ayrıca emir gönderilmiştir. Çelikpaşazade ise mübaşire bu hususta herhangi bir hata yapmamasını, görevini yerine getirmesini ve durumun yazı ile kendisine bildirilmesini tavsiye ve telkinde bulunmakla yetinmiştir. Mübaşir ise mübaşeret görevini içeren belgeyi alıp Eğirdir tarafına gitmiş olmasına rağmen Musa'nın muhalledatının zaptı hususunda herhangi bir haber vermemiştir.⁹⁸ Mübaşir Mehmet Ağa, Yılanlı Musa'nın mallarını tespit edip yazı ile bildirecek, Çelikpaşazade Ahmet Paşa'da bu durumu Anadolu valisi Abdi Paşa'ya iletenecekti. Mübaşir, Eğirdir taraflarına varmış olmasına rağmen Yılanlı Musa'nın bölgede ne kadar malı, mülkü ve arazisi olduğu konusunda herhangi bir yazı göndermediği gibi bu konuyla ilgilenmemiştir. Mübaşir, aynı zamanda Eğirdir yöresinde ikamet etmekteydi. Mübaşir'in, Eğirdir yöresinde ikamet etmesi dolayısıyla Yılanlı Musa'nın bölgedeki etki ve denetimini daha önceden yakından tanıdığı ve bildiği için; Musa'nın oğullarından çekindiği, bu nedenle

⁹⁶ BOA, C.ML 29015.

⁹⁷ Aynı Belge.

⁹⁸ BOA, C.ADL 1960, Belge 2-1.

ağırdan aldırılmış olması ve görevi hususuna gereken itınayı göstermemesi kuvvetle muhtemeldi.⁹⁹

Nitekim bir süre sonra mübaşir Mehmet Ağa, görevini yerine getirebilmişti. Yılanlı Musa'nın muhallefâtını kaydettiği gibi Musa'nın çocukları adına şefaatchilik rolünü de üstlenmişti.¹⁰⁰ Muhallefâtın zaptı hususunda, Eğridir'de bulunan, Yılanlı Musa'nın yetimlerinin hepsine bilgi verilmiş, onlarda Payitaht'a itaat üzere olduklarını bildirmişlerdir. Teke ve Hamid sancakları bölgesinde Yılanlı Musa'ya ait olan emlak, eşya ve konaklar ile çiftlikleri içerisinde bulunan çift, hububat, zimmet ve kalan diğer malları kapsamlı bir şekilde ayrıntılı olarak teftiş edilmiştir. Yapılan inceleme sonunda zapt edilen malların değerleri biçildikten sonra¹⁰¹ borç senedi ile birlikte aynen olduğu gibi deftere kaydedilmiştir. Zimmetinde olanlar da, dışarıda fazla malı kalmamak üzere, bir başka deftere kaydedilmekle Musa'nın bıraktığı yirmi bir kişi yetim ve yedi sekiz kişilik ailesine acınarak şefkat gösterilmesi istenmekteydi. Bunun yanında yazılan mal, mülk ve eşyasının dahi onlara yetecek miktarda olmadığı bu nedenle Yılanlı Musa'nın dul ve yetimlerine merhamet edilmesi hususunu Anadolu valisi Abdi Paşa ve silahşor Mehmet Ağa, mektup ile merkeze yazmışlar, imzalı ve mühürlü olarak muhallefât defterini de birlikte göndermişlerdi. Zira Musa'nın, Teke ve Hamid yöresinde zapt edilen malları, acınacak ve merhamet edilecek kadar gariban olmadıklarının deliliydi. Kendilerine acındırma ve şefaatch dileme ile babalarından kalan mal varlığına sahip olup, bölgedeki otoritelerini korumayı düşündükleri ihtimal dahilindeydi.¹⁰²

Yılanlı Musa'nın bıraktığı muhallefâtının, geride kalan dul ve yetimlerine merhameten varislerine bırakılması hususunda Anadolu valisi Abdi Paşa'nın merkezden isteği üzerine tekrar Abdi Paşa'ya gönderilen emirde, Yılanlı Musa'nın mal, mülk, eşya, emlak, hayvanları ve zimmetinden devlet hazinesine olan borcu tahsil edildikten sonra kalan kısmının

⁹⁹ BOA, C.ADL 1960, Belge 1.

¹⁰⁰ BOA, D.BŞM. MLK.d 57/75.

¹⁰¹ BOA, D.BŞM. MLK.d 45/80.

¹⁰² “...Mütevcaffâ-yı mûmâ ileyhın öteden beri hânedan ve terk eylediği yirmi bir nefer eytâm ve yedi sekiz nefer ıyâli vücûhla şâyân-ı merhamet ve şefkat olunub muhallefât-ı muharrire dahi deynine vefa ider makûleden olmadığı ve fâiz-i mübâyaadan malûm-u evliyâ-yı fehîm-i buyruldukda eytâm ve erâmil-i merkumuna merhamet ve haklarında zülâl-i şefkat ve inâyet evliyâ-yı nâimâ erzânî buyrulmak vezir müşâr ileyh bir küt'a ve silahşor mûmâ ileyh iki küt'a mektublarında tahrir iderler mûmzâ ve mahtûm muhallefât defteri.” BOA, D.BŞM. MLK.d 57/77-1. hk.

mirasçılarında dağıtılması emredilmişti.¹⁰³ Yılanlı Musa'nın malları zapt edilirken, Hamid sancağı içerisindeki âdet-i ağnâm¹⁰⁴ vergisinden 1.717,5 kuruş 58 akçe değerindeki mal Muharrem 1189/ Mart 1775 yılı içerisinde zapt edilmiş olmakla birlikte bunun yarı hissesi Yılanlı Musa'ya aitti. Musa'nın ölmesi nedeniyle kalan hisse istek üzere halk arasında açık arttırmaya çıkarılmış, 10.500 kuruş peşinatla Musa'nın oğlu Mustafa'ya devredilmiştir. Bu noktada bahsedilen vergi gelirinin Yılanlı Musa'nın oğluna 10.500 kuruş gibi yüklü bir peşinat karşılığında devredilmiş olması göz önünde bulundurulacak olursa Musa'nın arkasında kalan ailesinin hiçte öyle yetim ve acınacak vaziyette olmadığı ortaya çıkar. Yılanlı Musa'nın Kütahya'da sürgün olduğu dönemde Abdi Paşa ile de yakınlık kurmuş olması ihtimal dahilindedir. Bizzat hem görevlendirilen mübaşir hem de Abdi Paşa'nın, Musa'nın ölümü üzerine onun ailesi adına şefaatçilik rolünü oynamış olmaları bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.¹⁰⁵

¹⁰³ “...Müteveffâ-yı mûmâ ileyhın zabt ve tahrir olunan emvâl ve eşyâ ve emlâkı ve hayvanat ve zimemâtından cânib-i mirîye olan deyni tahsil ve kusurunun vereselerine i'tâ'sına irâde-i aliyye-i hıdivânem taâllûk eylediği malûmunuz oldukda...”, BOA, D.BŞM. MLK.d 57/41.

¹⁰⁴ Âdet-i ağnam, koyun ve keçi için alınan bir vergi türüdür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Pakalın, M. Z., **Tarih Deyimleri c. I**, s. 20-21.

¹⁰⁵ Aksu, F., **Vesikalar 2**, s. 699.

İKİNCİ BÖLÜM

YILANLIOĞLU AİLESİNİN ÜYELERİ VE FAALİYETLERİ

Yılanlı Musa'nın ölümünden sonra oğullarının da, Hamid sancağında Osmanlı İmparatorluğuna karşı bir tavır takındıkları görülür. Her ne kadar Yılanlı Musa, isyan ettikten sonra affedilmiş, merkez tarafından kendisine yeniden görev verilerek taşrada devletle olan çatışmasının önüne geçilmeye çalışılmışsa da, onun ölümünden sonra oğulları da babalarının yolundan ayrılmadılar. Buldukları bölgede çıkarlarını sürdürmek adına zaman zaman mütesellimlik görevi ile devlet hizmetinde bulunmak yanında eşkıyalıktan soyguna kadar her alanda faaliyette bulunmaktan geri kalmadılar. Musa'nın oğulları içerisinde devlet hizmetinde bulunanlar olmasına rağmen devlet hizmetinde bulunanlar dahil olmak üzere hemen hemen tamamı devlet'e karşı asi rolü oynamıştır. Bu dönemde merkezi otorite güç kaybettiği için Yılanlı Musa'nın oğulları da taşrada oluşan otorite boşluğunu kendi lehlerine doldurmaya çalışmışlar, yerel güç unsurlarından olarak, babalarının elde ettiği nüfuzu özellikle Hamid sancağı içerisinde devam ettirmek adına bölgede uzunca bir süre etkili olmuşlardır.

Merkezden, Hamid sancağı mütesellimine ve Eğirdir kadısına gönderilen bir hükümde Yılanlı Musa'nın oğullarının çoğunun isminin bir arada zikredildiğini görmek mümkündür. Bu belgede, Musa gibi oğullarının da şekavetle adlarını duyurdukları açıkça beyan edilmektedir. Eğirdir kazasında kırk elli seneden beri düşmanlıkla tanınıp, vefat eden Yılanlı Musa'nın oğullarından Kara Cehennem Mustafa, Kör Hasan, Deli Ahmet, Deli İsmail, Halil, Şeyh Ali ve Ataullah, babalarının yolundan giderek, Hamid sancağı bölgesinde eşkıyalığa devam etmekteydiler. Halkın huzursuz olması ve bölgede asayişin kalmaması nedeniyle Musa'nın oğullarının ortadan kaldırılmaları emredilmekteydi.¹⁰⁶

2.1. Yılanlıoğlu Mehmet'in Faaliyetleri

Mehmet, Yılanlı Musa'nın oğullarından biridir. Beylerbeyinden Çelikpaşazade Ahmet Paşa ve Hassa silahşorlarından olup mübaşir olarak görevlendirilen Mehmet Bey'e evâhir-i Rebî'ü'l-evvel 1188/5 Haziran 1774'te gönderilen hükümde Yılanlı Musa'nın oğlu Mehmet'in mütevellilik hususunda bazı sorulara cevap vermek üzere kardeşi Mustafa ile birlikte İstanbul'a getirilmesi emredilmişti. Mehmet ve kardeşinin kuşulanmalarına meydan

¹⁰⁶ BOA, MHM.d 178, s. 268-2. hk.

verilmeksizin ve bu işin başkalarına havale edilmeksizin halledilmesi gerektiği vurgulanmıştı. Bu hususta herhangi bir hile, düzen ve ertelemeye meydan verilmemesi de emredilmişti.¹⁰⁷

Anadolu valisi Abdi Paşa, Anadolu’da dörder beşer yüz kişilik kabileler halinde dolaşan kaçakların ve kapusuz levendlerin ihlâl ettikleri asayiş tekrar sağlamak amacıyla harekete geçmiş ve Zi’l-ka’de 1188/Ocak 1775’te Isparta’ya da uğramıştı. Bu tarihlerde Anadolu’nun birçok yerinde olduğu gibi Isparta havalisinde de tam bir huzur ve asayiş yoktu. Bölgede Çelikpaşazadeler idaresinin baskısı, Yılanlı Musa ile Serikli aşireti hadisesinin yankıları devam ederken, dışarıda yapılan Osmanlı-Rus harbinin içerideki tesirleri sürmekteydi.¹⁰⁸ Abdi Paşa, bu sırada Isparta’nın zahire bahasının tahsilini 7 Zilhicce 1188/8 Şubat 1775 tarihli bir buyruldu ile saray kapıcıbaşlarından Yılanlı Hacı Musa Ağa’nın oğlu Mehmet Ağa’ya vermişti.¹⁰⁹ Abdi Paşa’nın bölgeye uğramasına rağmen levendlerin ve kapusuzların çıkardığı huzursuzluk devam etmekteydi. Anadolu’ya hassa valisi tayin edilen Dağıstanlı vezir Ali Paşa’ya gönderilen Zilhicce 1189/Şubat 1776 tarihli bir fermanla savaşta daima yüz çeviren ve halka zulüm eden kapusuzların ve levendlerin yakalanarak katledilmeleri ve ortadan kaldırılmaları emredilmişti.¹¹⁰ Hassa silahşorlarından Genç Mehmet Paşazade Mîr İbrahim, Hamid sancağının bazı köylerinin malikâne hisselerinin üçte birine ortak olmuştu. Bu kargaşa ortamında, tasarruf ettiği Hamid mukataası köylerinde ki malikâne hisselerini işleten köylüleri tahrik ettikleri ve mukataa’nın düzenine zarar verdikleri gerekçesiyle Yılanlıoğlu Mehmet, silahşor Mîr İbrahim tarafından merkeze şikayet edilmişti.¹¹¹

2.1.1. Yılanlıoğlu Mehmet’in Hamid Mütesellimliği

Yılanlıoğlu Mehmet, 1192/1778’de Hamid sancağı mütesellimi tayin edilmiştir.¹¹² Mütesellimlik görevinin tekrar 2 Muharrem 1193/20 Ocak 1779 tarihli bir başka fermanla da Yılanlıoğlu Mehmet’te kalmasına karar verilmiştir.¹¹³

¹⁰⁷ BOA, C.DAH 15194.

¹⁰⁸ Aksu, F., “Abdi Paşa ve Vakfiyesi”, **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c.7, sayı: 78-79, (Eylül-Birini Teşrin 1940), s. 1076.

¹⁰⁹ Aksu, F., **Vesikalar 2**, s. 699-700.

¹¹⁰ Aksu, F., **Vesikalar 2**, s. 700.

¹¹¹ Aksu, F., **Vesikalar 2**, s. 699.

¹¹² Dağlıoğlu, H. T., “Hamideli Mutasarrıf ve Mütesellimleri 2”, **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 3, sayı: 35-36, (Şubat-Mart 1937), s. 500.

¹¹³ Aksu, F., “Yılanlı Oğullarına Dair Vesikalar 3”, **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 5, sayı: 54-55, (Eylül ve I.Teşrin 1938), s. 759.

Yılanlıoğlu Mehmet, Hamid sancağı b6lgesinin zahire bahasını ve buğday m6bâyaasını toplama işini almış ve uzunca bir süre elinde tutmuştu. 1193/1779 yılına mahsuben Anadolu eyaletinden 100.000 kile buğday m6bâyaa ve tahsiline kapıcıbaşlarından Mehmet memur edilmişti. Hamid sancağına isabet eden buğday m6bâyaa hissesi 10.170 kileydi. Mübaşir, buğday m6bâaasını tahsil için Isparta'ya geldiği zaman bazı kimseler, halkı, biz m6bâyaa hissemizi Yılanlızâde seyyid Mehmet'e daha önce verdik demeye sevk etmişlerdi. Nitekim Yılanlıoğlu Mehmet'e verilen hisse 1192/1778 yılına aitti. Mehmet, bu hissenin bedelinden 5.000 kuruşunu teslim etmekle birlikte kalan kısmını zimmetine geçirdiği için tahsiline dair şiddetli emirler çıkarılmıştır.¹¹⁴

Yine bu tarihlerde Hamid mukataası üç hisse olarak Çelikpaşazade Ahmet Paşa ile oğlu Yahya ve ortakları Mehmet Paşazade İbrahim Bey'in üzerlerinde bulunmaktaydı. Her hissedar sahip olduğu mukataa hissesini dilediği kişiye iltizam edebilmesine rağmen bu gibi durumlarda birtakım hesap karmaşası ortaya çıkmaktaydı. Mehmet Paşazade İbrahim Bey'in müracaatı üzerine Hamid mukataası yıllık 15.725 kuruşa ortaklık hakkı saklı kalmak şartıyla Çelikpaşazade Ahmet Paşa tarafından bir elden zapt ettirilmesine ferman çıkmıştı. Çıkarılan bu ferdandan sonra, 1192-1193/1778-1779 yıllarına ait mukataa hissesi Yılanlıoğlu Mehmet'e ihale edilmişti. Bundan önce iki yıl bu mukataa'yı yine Mehmet tahsil etmişti. Mehmet, mukataa'dan elde ettiği gelirlerin devlet hazinesine ait olan kısmını ve toplanması gereken faizlerini düzenli olarak ödemediği için merkeze şikayet edilmişti. Yılanlıoğlu Mehmet'in bu hareketinden vazgeçmesi ve borçlarını ödemesi için 27 Şa'bân 1192/20 Eylül 1778'de Çelikpaşazade Ahmet Paşa'ya ferman gönderilmişti. Buna rağmen Hamid mukataası, iki ay sonra Şevvâl 1192/ Kasım 1778'de tekrar Yılanlıoğlu Mehmet'e verilmiştir.¹¹⁵ Ödeme konusunda bu defa da sıkıntılar yaşanmaktaydı. Mehmet'in ödemediği, 1192/1778 ve 1193/1779 yıllarına ait mukataa'nın devlet hazinesine mahsup edilen kısmı olan iltizam bedeli ile faizleri 21.000 kuruştı. Halk tarafından, Yılanlıoğlu Mehmet'in bu miktarı Kaptan-ı derya Gazi Hasan Paşa'ya verdim dediğini duydukları şekilde merkeze yazı ile bildirilmişti. Muhtemelen Mehmet, zimmetine geçirdiği mukataa gelirlerini ödememek için halkı da işe karıştırmak suretiyle böyle bir yol seçip, suçunu örtbas etme peşindeydi.¹¹⁶

¹¹⁴ Aksu, F., **Vesikalar 3**, s. 759.

¹¹⁵ Aksu, F., **Vesikalar 3**, s. 759.

¹¹⁶ Aksu, F., **Vesikalar 3**, s. 766.

Hamid mutasarrıfı Çelikpaşazade Ahmet Paşa, Hamid kadısı ile zabitan ve iş erlerine hitaben 16 Safer 1194/22 Şubat 1780'de gönderilen buyruldu'da 1193/1779 yılına ait mübâyaa edilecek olan 10.100 kile miktarındaki buğday teslim edilmemişti. En kısa sürede mübâyaa miktarının tahsil edilerek, herhangi bir engel ve bahaneye meydan verilmeden teslim edilmesi yanında buna engel olmak isteyen olur ise haddinin bildirilmesi emredilmişti. 1193/1779 yılında da Hamid mütesellimi Yılanlıoğlu Mehmet olmakla birlikte toplanması gereken buğday mübâyaaasını teslim etmeyip, muhtemelen zimmetine geçirmişti.¹¹⁷ Bunun yanında 7 Şevvâl 1194/6 Ekim 1780 tarihli emirde belirtildiği üzere Yılanlıoğlu Mehmet ve kardeşi Mustafa'nın, Hamid sancağı kazalarında, bazı kimselerin zimmetlerinde defterde kayıtlı ve senetli alacakları vardı. Alacakları, sancak içerisinden bazı kişilerin kışkırtmaları sonucunda ödenmemişti. Bunun üzerine Yılanlıoğlu Mehmet ve kardeşi alacaklarının tahsili için dilekçe ile merkeze başvuruda bulunmuşlardı. Bu başvuru sonucunda her kimde alacakları var ise hukuk kuralları çerçevesinde tahsil edilip, teslimi emredilmiştir.¹¹⁸

2.1.2. Yılanlıoğlu Mehmet'in Eşkîyalığı ve Ortadan Kaldırılması

Mîrimîran Çelikpaşazade Ahmet Paşa'ya evâil-i Şevvâl 1194/4 Ekim 1780'de gönderilen emirden anlaşıldığına göre Yılanlıoğlu Mehmet'in kardeşleriyle birlikte Eğirdir'de halka etmedikleri zulüm ve baskı kalmamıştı. Mehmet ve kardeşleri, bölgede yaptıkları baskı ve zulüm üzerine, defalarca halk tarafından merkeze şikayet edilmişlerdi. Yılanlıoğullarının eskiden beri taşkınlık, azgınlık ve itaatsizlikleri yanında çıkardıkları fesatlıklar devam etmekteydi. Eşkîyalıkları nedeniyle ortadan kaldırılmalarının gerekliliği yanında bölge halkının bunların kötülüklerinden kurtarılarak, bölgede huzur ve adaletin yeniden tesis edilmesine hükmedilmişti. Yakalanmaları için çok dikkatli davranılmalıydı. Haberleri olmadan, görevlilerin yanlarına çekilmeli veya dalgınlığa getirilmeliydi. Aydın valisi vezir Hasan Paşa'ya ve bu hususta görev verilmiş olan Çelikpaşazade Ahmet Paşa'ya gönderilen hüküme göre hissettirilmeden üzerlerine varılıp ani bir baskınla yakalanmaları ve ortadan kaldırılmaları emredilmişti. Bu eşkıya tenkili işinin, herhangi bir hataya meydan verilmeden, ittifakla bir an önce halledilmesi gerektiği de çıkarılan emir içerisinde yer almaktaydı.¹¹⁹

Aydın valisi vezir Hasan Paşa'ya gurre-i Zi'l-ka'de 1194/29 Ekim 1780'de gönderilen bir başka hükümde de belirtildiği üzere Yılanlıoğlu Mehmet ve kardeşlerinin bölgedeki baskı, zulüm ve tecavüzlerinin bir türlü önüne geçilememiş, Yılanlıoğulları bölge halkını perişan

¹¹⁷ Aksu, F., **Vesikalar 3**, s. 759-760.

¹¹⁸ Aksu, F., **Vesikalar 3**, s. 760.

¹¹⁹ Aksu, F., **Vesikalar 3**, s. 762-763.

etmişlerdi. Yılanlıoğlu Mehmet, Kütahya taraflarında bulunduğu sıralarda Anadolu valisi vezir silahtar Mehmet Paşa tarafından yakalanmıştı. Mehmet'in kardeşlerinin ortadan kaldırılmaları emredilirken, eşkıyaların ele geçirilmeleri sırasında en ufak bir kusur ve rehabetin söz konusu olmaması da ayrıca bildirilmiştir.¹²⁰ Payitaht tarafından haklarında çıkarılan idam fermanını öğrenen, Yılanlı Musa'nın oğullarının çoğu bölgeden firar etmişlerdi. Muhtemelen Mehmet'te bu firardan sonra Kütahya taraflarına gitmişti. Yılanlıoğlu Mehmet, Anadolu valisi tarafından Kütahya'da yakalandıktan sonra, takriben Rebî'ü'l-evvel 1194/Mart 1780'de Kütahya'da idam edilmiştir.¹²¹

2.1.3. Yılanlıoğlu Mehmet'in Muhallefâtının Zaptı

Anadolu valisi silahtar Mehmet Paşa tarafından Payitaht'a gönderilen, 6 Rebî'ü'l-evvel 1194/12 Mart 1780 tarihli bir yazıda, Yılanlıoğlu Mehmet'in idam edildiği bildirilmekle birlikte yanında bulunan ve hukuk kuralları çerçevesinde zaptedilen mal, mülk ve eşyasına 1.543,5 kuruş değer biçilmişti. Ayrıca Yılanlıoğlu Mehmet'in, Kütahya'da kaldığı yirmi sekiz günlük süre zarfında yanındaki 100 nefer süvari adamlarıyla esnaftan satın aldığı mallar için esnafa 3.104 kuruş borçlandığı tespit edilmişti. Muhallefâtı ve borçları teker teker tespit edilmekle birlikte eşyası içerisinde, farklı kişilerde olmak üzere yüz adet alacak senetleri ile birlikte yanında bulunan eski defterlere el konulmuş, zapt edilenlerle birlikte iki adet deftere kaydedilip mühürlendikten sonra bir görevli vasıtasıyla merkeze gönderilmişti. 14 Rebî'ü'l-evvel 1194/20 Mart 1780'de Anadolu valisi Mehmet Paşa'ya, Kütahya kadısına ve Yılanlıoğullarının mal, mülk ve eşyasının zaptına memur edilen saray kapıcıbaşlarından Abdulkadir Bey'e emir gönderilmişti. Buna göre Yılanlıoğlu Mehmet'in Kütahya'da idam edildiği sırada yanında bulunan ve devlet hazinesi tarafından zapt edilen mallarının değeri üzerinden satılarak elde edilen gelirin defteri düzenlenip, esnafa ve diğer borçlu olduğu kimselere borcunun ödenmesinden sonra geri kalan miktarın merkeze gönderilmesi emredilmişti.¹²² Mehmet'in Kütahya'da idam edildikten sonra yanında çıkan alacak verecek hususuna ait senetlerde Hamid sancağı ve kazalarında kimlerde ne kadar alacağı olduğu, sahip olduğu hayvan miktarı ve cinsi, Isparta mütesellimliği döneminde Isparta için sarf edilen masraflar teker teker kaydedilmiştir.¹²³ Mehmet'in el konulan eşya ve malından başka yanında çıkan alacak defteri ve senetler gereğince bazı kimselerde 5.819,5 kuruş alacağı

¹²⁰ BOA, MHM.d 178, s. 154.

¹²¹ Aksu, F., "Yılanlı Oğullarına Dair Vesikalar 4", *Ün Isparta Halkevi Mecmuası*, c. 5, sayı: 58, (İkinci Kanun 1939), s. 814.

¹²² BOA, Alî Emiri I. Abdülhamid 4729.

¹²³ BOA, C.ML 28565.

olduğuda tespit edilmiştir. Bu meblağında nakit olarak tahsil edilip merkeze gönderilmesi emredilmiştir.¹²⁴

Aydın muhassılı vezir Hasan Paşa tarafından 7 Rebî'ü'l-evvel 1194/13 Mart 1780'de merkeze gönderilen dilekçede, Hasan Paşa ve beraberindekiler adlarını gizleyerek takma adlarla Eğirdir kasabasına girmişler, Yılanlıoğullarının mal, mülk ve eşyaları hususunda açıkça gerekli inceleme yapılmıştır. Yapılan inceleme sonunda Yılanlıoğlu Mehmet'in Isparta sakinlerinden Hasan oğlu Hacı Süleyman adındaki kimseye 5.750 kuruş senetli borcu karşılığında bir miktar eşyasını rehin olarak bıraktığı tespit edilmiş, bu eşyalar deftere kaydedilerek mühürlenmiştir. Bu eşya aynı zamanda mühürlü bir vesikayla Mehmet'ten alacağı karşılığında Hacı Süleyman'a tekrar teslim edilmiştir.¹²⁵

Yılanlıoğullarının bölgede çıkardıkları huzursuzluklara son verip, bölgede huzur ve sükûnu sağlamak üzere Aydın muhassılı vezir Hasan Paşa'nın Hamid taraflarına hareket ettiğini Isparta etrafında bulunan köy ahalileri duyduklarında gelen askerlerin kendilerine zarar verecekleri endişesiyle korkuya kapılıp, köylerini terk ederek Isparta içerisine ve bazı mahallere firar etmişlerdir. Kadı tarafından mektup yazılıp bu husustaki endişe dile getirilmiştir. Bunun üzerine ortaya çıkmış olan endişenin yersiz olduğu, hiçbir kimseye zarar verilmeyeceği, zulüm ve baskı olmayacağı, bu vesileyle herkesin yerine dönmesi gerektiği, 1 Şevval 1194/30 Eylül 1780 tarihli buyruldu ile Isparta kadısına, âyân Vanizâde Hüseyin Bey ile Yiğenzâde Memiş Ağa'ya bildirilmiştir.¹²⁶ Halk arasında yaşanan bu korku Hamid sancağı mutasarrıfı Ahmet Paşa tarafından da Aydın valisi Hasan Paşa'ya iletilmişti. Hasan Paşa tarafından Hamid sancağı mutasarrıfı Ahmet Paşa'nın kaymakamı Yahya Bey ve Isparta kadısına 7 Şevval 1194/6 Ekim 1780'de gönderilen buyruldu'da da halkın rahat ve emin olması, huzur içerisinde kendi işleriyle ilgilenmeleri tekrarlanmıştı.¹²⁷

Yılanlıoğullarının cezalandırılmaları için görevlendirilen Aydın muhassılı vezir Hasan Paşa'nın merkeze gönderdiği yazı neticesinde Yılanlıoğlu Mehmet ve kardeşlerine ait para, eşya ve hayvan cinsinden herhangi bir şey ortaya çıkarılmadığı bildirilmiştir. Buna karşılık bol miktarda zahireleri ve halktan alacaklarının olduğu tespit edilmiştir. Hasan Paşa

¹²⁴ Aksu, F., **Vesikalar 4**, s. 814.

¹²⁵ BOA, C.DAH 12408.

¹²⁶ Aksu, F., **Vesikalar 3**, s. 760-761.

¹²⁷ "...Emin ve müsterih olmaları bâbında işbu rey buyrultusu tahrir ve isdâr ile irsâl olunmuştur...", Aksu, F., **Vesikalar 3**, s. 760.

tarafından bölgede uzun süreli ve tam olarak kapsamlı bir araştırma yapılmamıştı. Bunun için Yılanlıoğullarına ait malların tamamı tespit edilememiştir. Bölgede yapılan inceleme ve araştırma neticesinde Yılanlıoğullarına ait muhallefâtın zapt edilmesi işi saray kapıcıbaşlarından Abdülkadir Bey'e havale edilmişti. Mir Abdülkadir Bey'e yardım edilip, katledilmiş olan Mehmet ve kardeşlerine ait mal, mülk ve zimmetlerin bir tanesi dahi dışarıda saklı ve gizli olarak kalmamak şartıyla tek tek yazılması için Hamid sancağı mutasarrıfı Ahmet Paşa'ya 20 Zi'l-ka'de 1194/17 Kasım 1780'de emir gönderilmişti. Buna göre Yılanlıoğullarının, Hamid sancağındaki mal, mülk, zimmet ve zahireleri hakkında Ahmet Paşa'nın bilgisi olduğu için gerekli itınayı göstermesi ve mübaşire yardım etmesi sıkıca tembih edilmişti.¹²⁸

Yılanlıoğullarının mal, mülk ve eşyalarının devlet hazinesine zapt edilerek yazılması için görevlendirilen Mîr Abdülkadir de saray'a yazı gönderip, Yılanlıoğullarının, Aydın muhassılı vezir Hasan Paşa tarafından bundan önce yazılan zimmetlerinden başka gizli olan mal, mülk ve eşyalarının ortaya çıkarılması gerektiğini bildirmişti. Hamid sancağı mutasarrıfı, mîrimîran Ahmet Paşa'ya 5 Muharrem 1195/1 Ocak 1781'de mübaşire yardım etmesi için bir başka emir daha gönderilmişti. Bu sırada Ahmet Paşa, Burdur'da bulunmaktaydı. Gönderilen emri aldıktan sonra Eğirdir kasabasına gitmesi, öteden beri Yılanlıoğullarının mal, mülk ve zimmeti hakkında bilgisi olduğu için bu hususa itına göstermesi gerektiği bildirilmişti. Saklı, gizli olan mal ve mülkün ortaya çıkarılıp, gönderilmesi yanında kapıcıbaşıya yardım etmesi hususundaki emir tekrarlanmıştır. Tekrar emir çıkarılmış olmasına rağmen Ahmet Paşa, görmezden gelip, ağırdan aldirmaya devam etmektedir. Mübaşir olarak tayin edilen Abdülkadir'in gönderdiği yazıda Ahmet Paşa'nın müsamahakâr davrandığı merkeze açıkça bildirilmişti. Ahmet Paşa'nın, bu hareketinin uygun olmadığı kendisine bildirilmekle birlikte bundan sonra mal zaptı meselesinin kesinlikle ertelenmemesi için derhal Eğirdir kasabasına gidip, Yılanlıoğullarının saklı ve gizli olan mal, mülk ve zimmetlerinin ortaya çıkarılması için görevli mübaşire yardım etmesi kesin bir dille emredilmişti. Eğer Ahmet Paşa, üzerine düşeni yapmaz ve ağırdan aldirmaya devam eder ise hak ettiği eziyete maruz kalacağı hükmü de kendisine bildirilmişti.¹²⁹

¹²⁸ Aksu, F., **Vesikalar 3**, s. 763-764.

¹²⁹ “...Bu ana dek müsâmahe ve iğmâz gûna hareketin bir türlü münâsîp olmamağla ba'de-zîn kat'iyen te'hîr ve tevakkuf eylemeksizin der-akab Eğirdir kasabasına vürûd ve merkumun emlâk ve eşyâ ve zimemlerinden haft ve mektum kalanlarının zâhire ihrâc müsâmahe ve iğmâz-ı ayn ihsâs olunup lâkin bundan sonra madde-i merkumede kat'â tekâsül ve kusur eylemen ihtimâli olur ise sonra mazhar-ı itâb hüsrevânım olacağını bilip...”, Aksu, F., **Vesikalar 3**, s. 764-765.

Bu arada Yılanlıoğlu Mehmet'in zapt edilen muhalefâtı ve tespit edilen borç defterlerini merkezden görevlendirilen Hüseyin tekrar merkeze ulaştırmıştı. Fî 3 Muharrem 1195/30 Aralık 1780'de gönderilen emirde zapt edilen eşyaların satılması, alacak talep edip, alacağını belgelendirenlere nakit olarak ödenmesi tekrarlanmaktaydı.¹³⁰ Kütahya'da cezası uygulanan Mehmet'in yanında bulunan, bir bölüm mühürlü ve on bir bölüm imzalı ve yürürlükte olan defter gereğince, Hamid sancağında bulunan Isparta ve Karaağaç kazaları ahalisinden 145.159 kuruş alacağı olduğu tespit edilmişti. Isparta kadısına ve Yılanlıoğullarının mallarını zapt etmekle görevli Abdülkadir Bey'e 10 Rebî'ü'l-evvel 1195/6 Mart 1781'de gönderilen hükümde devlet hazinesi adına zapt edilmesi gereken bu meblağın hukuk'a uygun olarak tahsil edilip, hazineye teslim edilmek üzere gönderilmesi emredilmişti. Isparta ve Karaağaç kazaları halkı ise kendilerinden toplanan vilayet masrafı, tekâlif-i hazariyye ve diğer vergilerin tahsili zamanında, tahsildar elinden vergilerini ödediklerine dair ödeme tezkeresinin alınması gerekirken almamışlardı. Bundan önce 1193/1779 yılına mahsuben birinci ve ikinci taksit avarız ve mübâyaa hissesi yanında bu yıla ait olmak üzere vezirlere verilen zahire baha ve Anadolu valileri tarafından toplanan hazariyye'yi, Yılanlıoğlu Mehmet'in elinde kalan defterde ortaya çıkan miktarı, ödediklerini merkeze bildirmişlerdi. Ödeme tezkerelerini ise almadıklarını, Hamid sancağı mutasarrıfı mîrimîran Çelikpaşazâde Ahmet Paşa'nın kendilerine gazez ve kini olması nedeniyle bu tezkereleri bahane edip, gizli düşmanlıkla baskı yaptığını merkeze şikayet etmişlerdi. Ellerinde bulunan ilâm ve mahzara itibar edilerek hallerine merhamet ve şefkat gösterilmesini dilekçe ile merkezden istemişlerdi. Bu hususta belirtilen miktar baş muhasebe defterine kaydolunmuş ancak şikayet üzerine durumun yeniden yerinde mübaşir Abdülkadir tarafından araştırılması ve gerçeğin ortaya çıkarılması için ferman gönderilmişti. Yılanlıoğlu Mehmet, ortadan kaldırılmasına rağmen halktan topladığı meblağı teslim etmeyip zimmetine geçirerek arkasında bu tür şaibeleri de bırakmakla, bölgede huzursuzluğun devam etmesine sebep olmuştur.¹³¹

Yılanlıoğullarının muhalefâtlarının hazine adına zapt edilmesi için mübaşir olarak görevlendirilen Abdülkadir Bey, daha önce vezir Hasan Paşa'nın mühürleyip, Hacı Süleyman'a alacağı karşılığında teslim ettiği eşyaları zapt etmiş ve merkeze göndermişti. Hacı Süleyman, mübaşire, Yılanlıoğlu Mehmet'ten senetli 5.750 kuruş alacağını olduğunu ve bu eşyaları borcu karşılığında Mehmet'in kendisine rehin olarak bıraktığını söylemişti. Bu söze

¹³⁰ BOA, C.ML 4935.

¹³¹ Aksu, F., **Vesikalar 3**, s. 765-766.

rağmen Abdülkadir Bey, “... eşyâ-yı merhûne-i mezkûreyi bâ-fermân-ı âli tamamen ahz ve der aliyyeye ba'de-l-irsâl meblağ-ı mezburu vârid âsitâne-i saâdette isbat ve ahz eyle deyu...”¹³² cevap vermişti. Bunun üzerine Hacı Süleyman, dilekçe ile merkeze başvurmuş alacağıının, Yılanlıoğlu Mehmet'in hazineye zapt edilen mallarından ödenmesini talep etmişti. Şahitleri aracılığıyla da alacaklı olduğunu Isparta kadısı huzurunda ispat etmişti. Aynı zamanda dilekçesiyle birlikte elindeki alacak senedi ve kadıdan aldığı ilâmı da merkeze götürüp, bizzat merkezde haklı ve alacaklı olduğunu belgelendirmişti. Mehmet'in aldığı ve katledildiği için ödeyemediği borcu karşılığında, Hacı Süleyman'a rehin olarak bıraktığı ve mübaşir tarafından zapt edilip merkeze gönderilen eşyası açık arttırma yolu ile satılmıştı. Bu satıştan 3.074 kuruş gelir elde edilmişti. Birtakım borcu karşılığında 2.150 kuruş ödendiği için 924 kuruş bakiyesi kalmıştı. Nitekim Hacı Süleyman'ın alacağı miktar hukuken hazine kâtibi huzurunda ispat edildiği için belirtilen meblağın yerinde mübaşirden tahsil edilmesi için 17 Şevvâl 1195/6 Ekim 1781'de emir çıkarılmıştır.¹³³

Bir başka alacak davasında ise Isparta sakinlerinden tüccar taifesinden olan bir zimmî, Yılanlıoğlu Mehmet'te senetli ve hukuken alacağı olan 4.080 kuruş'un kendisine ödenmesi için divan-ı hümayûna dilekçe göndermişti. Merkezden 15 Şa'bân 1195/6 Ağustos 1781'de Isparta kadısına ve Yılanlıoğullarının mallarının zaptına görevlendirilen mübaşir Abdülkadir Bey'e gönderilen hükümde durumun yerinde görülüp, maktulün zapt edilen zimmetinden ödettirilmesi emredilmekteydi. Eğer Mehmet'ten, başka alacağı olanlar var ise araştırılıp, yazı ile merkeze bildirilmesine hükmedilmişti.¹³⁴ Mübaşir Abdülkadir Bey, diğer taraftan Hamid yöresinde Mehmet'e ait olan bulduğu her şeyi devlet hazinesi adına zapt etmişti. Yılanlı köyünde Mehmet'e ait dokuz parça eşyaya el koyup, imzalı defterini merkeze göndermişti.¹³⁵

Yılanlıoğlu Mehmet'in eşleri Çelik Paşa kızı Nefise hatun ve kethüdası Ömer efendinin kızı Hatice hatunun yanlarında bulunan eşyalar zapt edildiği gibi evleri de yakılıp yıkılmıştı. Nefise ve Hatice hatun, altı kişilik yetimleri ile düşkün ve yardıma muhtaç olarak kalmışlardı. Nefise hatunun eşinden hukuken kendisine düşen senetli 6.600 kuruş hakkı yanında 2.000 kuruş mehr bedeli olarak tespit edilmiş alacağı vardı. Diğer taraftan Hatice hatunun senetli 2.750 kuruş hakkı ve 1.000 kuruş mehr bedeli tespit edilmiş alacağı vardı. Mehmet'in eşleri merkeze gönderdikleri dilekçede hallerine acınması ve yetimlerine

¹³² BOA, C.ML 7255.

¹³³ Aynı Belge.

¹³⁴ BOA, C.ML 15773.

¹³⁵ BOA, C.ML 29741.

merhametle, toplam olarak talep ettikleri 12.350 kuruşun hazineden kendilerine verilmesine müsaade edilmesini istemişlerdi.¹³⁶

Bunun yanında Yılanlı Musa, Kütahya'ya sürgün edildiği dönemlerde Hamid sancağı kazalarından Karaağaç çarşısında dört adet mülk, demirci, boyacı, kalaycı ve kapıcı dükkânlarını depolarıyla birlikte oğlunun eşi Hatice hatuna 900 kuruşa mülk olarak satmıştı. Bu durumu beyan eden hukuki belge mevcut olmasına rağmen mübaşir tarafından buralarda mallarla birlikte zapt edilmişti. Hatice hatunun hukuken sahip olduğu mülküne haksız olarak el konulması nedeniyle geriye iade edilmesi ve bağışlanması için Eğirdir kadısının ilâmı ve Yılanlıoğlu Mehmet'in eşinin dilekçesi merkeze gönderilmişti.¹³⁷ Gönderilen dilekçe üzerine yapılan inceleme sonunda 19 Receb 1195/11 Temmuz 1781'de Eğirdir kadısına ve Yılanlıoğullarının muhallefâtını zapt etmekle görevli Abdülkadir Bey'e gönderilen hüküme göre Karaağaç kazası içerisinde Yılanlıoğlu Mehmet ve firar eden kardeşlerine ait olmak üzere ekmekçi, boyacı, bıçakçı, kalaycı, demirci, semerci ve sair sekiz adet dükkanlarının satılması için emir çıkarıldığı başmuhasebe kayıtlarında mevcuttu. Bu nedenle hakikatin yerinde, hukuken, mübaşir tarafından şahitlere başvurularak araştırılıp, sonucun acilen merkeze bildirilmesi emredilmekteydi.¹³⁸ Diğer taraftan 9 Ramazân 1195/29 Ağustos 1781 tarihli belgede ise Mehmet'in eşi, Çelik Paşa'nın kızı olan, Nefise hatunun zorunlu masraflarına harcaması için devlet hazinesi tarafından zapt edilen eşine ait mallardan, kendisine düşen alacağından kesilmek üzere, ihtiyacı olan 5.000 kuruşun Yılanlıoğlu Mehmet'in, Yalvaç Karaağaç âyânı Hacı Ramazan'ın zimmetinde bulunan ve hazineye teslim edilen 5.712 kuruş parasından verilmesi uygun bulunmuştur.¹³⁹

2.2. Yılanlıoğlu Mustafa'nın Faaliyetleri

Mustafa'da Yılanlı Musa Ağa'nın oğludur.¹⁴⁰ Mustafa, daha babası Yılanlı Musa döneminde devlet idaresinde rol almaya başlamıştı. Mîrimîran Çelikpaşazade Ahmet Paşa'ya ve mübaşir tayin edilen Hassa silahşorlarından Mustafa Paşazade Mehmet Bey'e Rebî'ü'l-

¹³⁶ Bu belgede Yılanlıoğlu Mehmet'in eşi Nefise hatunun Çelikpaşa'nın kızı olduğu açıkça beyan edilmektedir. Çelikpaşazade Ahmet Paşa'ya muhallefât zaptı için defalarca ferman çıkarılmış olmasına rağmen gereken ehemmiyeti göstermeyip, ağırdan aldırması. Bunun sebebinin Yılanlıoğulları ile olan akrabalığına bağlı olduğu kuvvetle muhtemeldi. BOA, C.ML 28297, Belge 1.

¹³⁷ BOA, C.ML 28297, Belge 2.

¹³⁸ BOA, C.ML 28297, Belge 3.

¹³⁹ BOA, C.ML 29670.

¹⁴⁰ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmanî**, c. 4, (yay. haz. Nuri Akbayar), İstanbul 1996, s. 1135.

evvel 1188/Mayıs 1774'te gönderilen hükümde Yılanlı Musa'nın oğullarından olan, Teke mütesellimi Yılanlıoğlu Mustafa ve kardeşi Mehmet'in, babaları hayatta iken mütevellilik hususunda sogulanmak üzere kuşkulandırılmadan yakalanıp, İstanbul'a getirilmeleri emredilmişti.¹⁴¹ Teke mütesellimi Yılanlıoğlu Mustafa ve kardeşi, İstanbul'a gitmedikleri gibi Hamid sancağı içerisindeki kargaşa ortamından faydalanma yolunu tutmuşlar, Hamid mukataası köylerinin halkını tahrik etmekten geri durmamışlardı. Mukataa'nın işleyişine zarar vermeleri nedeniyle Mustafa ve kardeşi merkeze şikayet edilmişlerdi. Bu şikayete rağmen malikâne de hissesi olan ve Yılanlıoğulları ile akrabalığı bulunan Hamid mutasarrıfı Çelikpaşazade Ahmet Paşa, göçebe ve çakal taifesi üzerine hareket ettiği zaman dayızademiz dediği Yılanlıoğlu Mustafa'yı kendisine vekil bırakmıştı.¹⁴² Mustafa, babası öldükten sonra babasının yarı hissesine sahip olduğu Hamid sancağı mukataasının adet-i ağnam gelirlerini 13 Safer 1189/15 Nisan 1775'te 10.500 kuruş peşinatla satın almıştı.¹⁴³ Öte yandan Anadolu valisi Boşnak Abdullah Paşa, Muharrem 1191/Şubat 1777'de Yılanlıoğlu Mustafa'yı cizye tahsilâtına memur etmişti.¹⁴⁴

Adana yöresinde baş gösteren eşkıyalığın ortadan kaldırılması ve asayişin sağlanması işine Adana valisi Abdi Paşa memur edilmişti. Hamid sancağı mutasarrıfına, kadı ve naiblerine, bölgedeki aşiretlerin boy beyleri ile ihtiyarları ve âyân Yılanlıoğlu Mustafa'ya Cemâziyelâhir 1191/Temmuz 1777'de gönderilen hükümde, Abdi Paşa'ya gerekli yardımın yapılması için asker temin edilmesi emredilmekteydi. Hamid âyânı Yılanlıoğlu Mustafa, 4.000 kişilik seçkin askeri, Hamid sancağı yöresine yaylaya çıkan Teke ve Aydın aşiretlerinden Kaçaroğlu, Horzum, Karahacılı, Saçıkaraı Hacı Haliloğlu, Tülüoğlu, Sarıkeçili, Tırtar, Gebiz ve Işıklı Yörük topluluklarının harbe gücü yetenler ile Hamid sancağında savaş erbabı cengâverlerden toplamakla görevlendirilip, Adana valisi Abdi Paşa'ya yardıma memur edilmişti. Eğirdir kadısı'nın ilâmı ve Yılanlıoğlu Mustafa'nın merkeze gönderdiği yazıda mükemmel asker ile Abdi Paşa'nın yanına varıp, padişah'a hizmet edeceği bildirilmişti. Bu nedenle verilen görevi yerine getirmiş olması ihtimal dahilindeydi.¹⁴⁵ Mustafa'nın bu görevi yerine getirmesi için kendisine aynı zamanda Hamid binbaşısı rütbesi de verilmişti.¹⁴⁶ Mustafa'nın 4.000 askeri toplaması için gerekli olan nakit para bütün Hamid sancağı kazaları

¹⁴¹ BOA, C.DAH 15194.

¹⁴² Aksu, F., **Vesikalar 2**, s. 700.

¹⁴³ Aksu, F., **Vesikalar 2**, s. 699.

¹⁴⁴ Aksu, F., **Vesikalar 2**, s. 700.

¹⁴⁵ BOA, MHM.d 175, s. 147-1. hk., Ayrıca bkz. Aksu, F., **Vesikalar 2**, s. 700.

¹⁴⁶ Aksu, F., **Vesikalar 2**, s. 700.

arasında taksim edilmişti. Bu taksimatta Isparta kazasının hissesine düşen miktar 1.000 kuruştur.¹⁴⁷

Yılanlıoğlu Mustafa, yine 1191/1777 yılı içerisinde Hamid sancağından kiralık yük hayvanı toplamaya memur edilmişti. Bu sırada Yılanlıoğullarının tahriki ve Isparta naibi Süleyman efendinin kin ve gareziyle on seneden beri Hamid sancağında âyânlık iddiasında olduğu ileri sürülen Bereketzade Hacı Mehmet Ağa, Diyarbekir seraskeri tarafına gidecek askerin serdarı Bekir tarafından “Benim vilayetimden asker çıkmaz” dediği bahanesiyle dövdürölüp, çiftliğine hapsedtiği merkeze şikayet edilmişti. Hassa silahşorlarından Mîr Derviş, Isparta’ya gönderilmiş, yapılan inceleme sonunda halkın şahitliğiyle de bu olaya çıkarlarını sürdürmek için Yılanlıoğulları’nın tahriki ve Isparta naibi Süleyman Efendi’nin kin ve garezinin neden olduğu tespit edilmiş, Bereketzade serbest bırakılmıştı. Yılanlıoğulları elde ettikleri idarî ve askerî nüfuzlarını çıkarlarını sürdürmek için kullanırlarken, bölgede kendilerine karşı güçlü herhangi birisini istememekteydiler. Yılanlıoğullarının bütün hareket ve menfaatleri Isparta’da nüfuz kazanmalarına zemin hazırlamış, diğer grupların ve kişilerin menfaatleri ile çarpışırken genellikle durumu kendi lehlerine çevirmeyi başaramışlardır.¹⁴⁸

2.2.1. Yılanlıoğlu Mustafa’nın Hamid ve Teke Mütesellimliği

Yılanlıoğlu Mustafa, Şevvâl 1192/Kasım 1778’de Saray kapıcıbaşı ve Hamid sancağı mütesellimi olarak, Teke sancağı mütesellimi Deli Bekir adındaki eşkıyanın isyanını bastırmakla görevlendirilmişti. Deli Bekir’in babası siyaseten katledildiği günden beri eşkıyalığının, zulüm ve baskısının önü bir türlü alınamamış, bu nedenle halk tarafından merkeze şikayet edilmişti. Deli Bekir, Elmalı kazasını basmaya dahi cüret etmiş, Elmalı kadısı Abdullah Efendi, müftü Ferah Efendi, müderris, ulema ve kaza ileri gelenlerinden otuz bir kişiyi haksız olarak katletmişti. Elmalı kazasında yağmaladığı mal ve mülk yanında halka düşmanlığı ile uyguladığı baskı ve eziyet devam etmekteydi. Bu nedenle bölge halkının hali perişandı. Halkın, Deli Bekir’in baskı ve zulmünden kurtarılması ve bölgede asayişin sağlanması için Deli Bekir hakkında çıkarılan idam fermanını uygulamaya ve Deli Bekir’in ortadan kaldırılmasına Hamid sancağı mütesellimi Yılanlıoğlu Mustafa memur edilmişti. Terkemiş¹⁴⁹ voyvodası, Finike âyânı ve bölgedeki Yörüklerin ileri gelenleri de Mustafa’nın yanında görevlendirilmişti. Donanma komutanı Gazi Hasan Paşa’da, Deli Bekir’in ortadan kaldırılması ve durumun merkeze bildirilmesi için bölgeye gelmişti. Mustafa, emri

¹⁴⁷ Aksu, F., **Vesikalar 2**, s. 701.

¹⁴⁸ Aksu, F., **Vesikalar 3**, s. 758-759.

¹⁴⁹ Bugünkü Burdur ili için Osmanlı devleti döneminde kullanılan yer adıdır. Bkz. Akbayar, N., **a.g.e.**, s. 27, 159.

altındakilerle görevini ifa ettikten sonra durumu donanma komutanı Gazi Hasan Paşa'ya bildirmekle yükümlüydü. Deli Bekir'in ortadan kaldırılması her ne şekilde olursa olsun kesin bir dille emredilmişti. Eşkîya'nın yakalanması ve ortadan kaldırılması bahanesiyle bölge halkına en ufak bir zarar ve düşmanlığa fırsat verilmemeliydi.¹⁵⁰ Hamid sancağı mütesellimi Yılanlıoğlu Mustafa'ya gönderilen 1193/1779 tarihli bir başka hükümde de, Deli Bekir'in daha önce gönderilen emir üzere ortadan kaldırılması için Terkemiş voyvodası, Finike âyânı ve Yörük ileri gelenleri ile işbirliği yapması emri hatırlatılmaktaydı. Deli Bekir'in yörede uyguladığı baskı, zulüm ve soygun Gazi Hasan Paşa tarafından merkeze rapor edilmişti. Hasan Paşa'nın iyi niyetine ve çıkarılan emre rağmen Yılanlıoğlu Mustafa, Hasan Paşa ile iletişim kurmamış, verilen görevi yerine getirmediği gibi ihmal etmişti. Bundan sonra hiç vakit kaybetmeksizin Deli Bekir'in görevden alınması ve cezasının uygulanmasına kesin emir çıkarılmış olmakla birlikte bu hususta herhangi bir af söz konusu değildi.¹⁵¹

Saray kapıcıbaşlarından Yılanlıoğlu Mustafa'ya evâsıt-ı Muharrem 1193/2 Şubat 1779'da gönderilen hükümden anlaşıldığı üzere Deli Bekir, Teke mütesellimliğini ele geçirmiş ancak eşkıyalığı dolayısıyla mütesellimlik üzerinden alınmıştı. Görevden alındığını ve hakkında çıkarılan idam fermanını öğrenen Deli Bekir, Teke kalesinden dışarı çıkarak ayaklanmış ve firar etmişti. Deli Bekir'e ait mal, mülk, zahire ve diğer zimmetlerin ortaya çıkarılması ve hazine için zapt edilmesi yanında eşkıya'nın nerede ise yakalanması ve idamı, Yılanlıoğlu Mustafa'ya emredilmekteydi. Deli Bekir, ne tarafa gitmiş ise etraflı bir araştırmadan sonra beraberindekilerle yeri tespit edilip yakalanmalı ve cezası uygulanmalıydı. Bu hususta herhangi bir kusur ve rehavete kesinlikle yer verilmemesine hükmedilmişti.¹⁵² Deli Bekir üzerinden Teke mütesellimliği alındıktan sonra Yılanlıoğlu Mustafa'ya verilmişti. Mustafa, Ramazan 1193/Eylül 1779'da Teke mütesellimi olarak, Deli Bekir'in üzerine tekrar görevlendirilmişti. Mustafa ve devlet merkezi arasında Deli Bekir'in ortadan kaldırılması için yazışmalar devam ederken Deli Bekir, Teke kalesinden firar ettikten sonra yanındaki adamlarıyla birlikte Mentеше mütesellimi Hasan Çavuşzade Ahmet'in yanına gitmişti. Bu defa Deli Bekir'in ortadan kaldırılması için Yılanlıoğlu Mustafa ile birlikte saray kapıcıbaşlarından Mîr İbrahim'de görevlendirilmişti. Bu firardan sonra Deli Bekir'in mal, mülk ve eşyası devlet hazinesince zapt edilmiştir.¹⁵³

¹⁵⁰ BOA, MHM.d 175, s. 381-1. hk.

¹⁵¹ BOA, MHM.d 178, s. 4-2. hk.

¹⁵² BOA, MHM.d 178, s. 13-1. hk.

¹⁵³ BOA, MHM.d 178, s. 23-2.hk.

Hamid sancağı kazalarında ve bazı kimselerin zimmetlerinde Yılanlıoğlu Mustafa ve kardeşinin defterde kayıtlı ve senetli belirli miktarda alacakları olmasına rağmen alamamışlar, alacaklarının tahsili için durumu 7 Şevvâl 1194/6 Ekim 1780'de Anadolu divanına bildirmişlerdi. Yılanlıoğlu Mustafa'ya saray kapıcıbaşlarından âyânların en onurlusu sıfatıyla hitap edilmekteydi. Hamid sancağı içerisinde Yılanlıoğullarına borcu olanlar borçlarını erteledikleri gibi bazı kimselerin kışkırtmaları ile ödememişler, Mustafa ve kardeşine iftirada bulunmuşlardı. Hamid sancağı kazalarında Mustafa ve kardeşinin alacaklarının ödenmesi, eğer ödemeyen olursa ne sebeple ödenmediğinin doğru bir şekilde Anadolu divanına bildirilmesi emredilmişti.¹⁵⁴

2.2.2. Yılanlıoğlu Mustafa'nın Eşkialığı

Çelikpaşazade Ahmet Paşa'ya evâil-i Şevvâl 1194/4 Ekim 1780'de bir emir gönderilmişti. Eğirdir kazası sakinlerinden Yılanlı Musa'nın oğulları Mustafa ve kardeşlerinin Eğirdir havalisinde yaptıkları zulüm ve baskının belirli bir sınırı olmaması nedeniyle Eğirdir halkı tarafından adalet divanına şikayet edildikleri bildirilmekteydi. Yılanlıoğlu Mustafa, daha bir yıl önce mütesellim olarak, Teke yöresinde Deli Bekir adındaki eşkıyanın üzerine görevlendirilmiş olmasına rağmen bu defa Eğirdir yöresinde kendisi eşkıyalığa başlamıştı. Çelikpaşazade Ahmet Paşa, Aydın valisi vezir Hasan Paşa ile birlikte Mustafa ve kardeşlerinin yakalanması için görevlendirilmişti. Yılanlıoğullarının, durumu sezmeden yakalanmaları ve cezalarının düzenlenmesi emredilmekteydi. Taşra'ya gönderilen her emirde olduğu gibi yine eşkıya takibi ve yakalanması sırasında halka herhangi bir zararın verilmemesi ve rehavete kapılmamaları sıkı sıkıya tembih edilmekteydi.¹⁵⁵ Aydın valisi vezir Hasan Paşa, 1194/1780'de 10.000 piyade süvari tedarik etmiş olmakla birlikte Isparta'da bulunmaktaydı. Hasan Paşa, Isparta'ya ulaştığı sıralarda Yılanlıoğlu Mustafa ve kardeşi Hasan, otuz kadar adamlarıyla firar ve etraflarına kurşun ile tecavüz etmişlerdi. Hasan Paşa'ya gurre-i Zi'l-ka'de 1194/29 Ekim 1780'de gönderilen hükümde Isparta'ya ulaşmışken eşkıyaların ortadan kaldırılması, bölgede huzur ve düzenin sağlanması yanında zararların tespit edilmesi emredilmişti.¹⁵⁶

¹⁵⁴ "...Halen Eğirdir'de sâkin dergâh-ı âli kapucubaşlarından kıdvet-ül-emâcid velâyân Yılanlızâde seyyid Mustafa Ağa ve seyyid Mehmet Ağa zîde mecdühümanın ber-mucib-i defter ve temessük kazalarında ve bazı kesân zimmetlerinde ma'lûm-ül miktar alacakları olup bu ana dek edâsı vazife-i halleri iken bazılarının tahrik ve ta'lîmiyle dûçâr-ı ukde-i tehir ve cevr ve iftira etmeleriyle...", Aksu, F., **Vesikalar** 3, s. 760.

¹⁵⁵ Aksu, F., **Vesikalar** 3, s. 762-763.

¹⁵⁶ BOA, MHM.d 178, s. 154.

Mustafa ve kardeşi Hasan, haklarında çıkarılan idam fermanını öğrendikleri için firar etmişlerdi. Aydın valisi, Yılanlıoğullarının yakalanmaları ve ortadan kaldırılmaları amacıyla görevlendirildiği için 2 Zi'l-ka'de 1194/30 Ekim 1780'de etrafa buyrulduklarını yazmış, onların peşini bırakmamış, hatta Kiteşzade Hızır Bey'i 500 süvari ile Yılanlıoğlu Mustafa ve kardeşlerini takip etmekle görevlendirmişti.¹⁵⁷

2.2.3 Yılanlıoğlu Mustafa'nın Bölgedeki Soygunu ve Mal Varlığının Zaptı

Yılanlıoğullarının peşine Kiteşzade Hızır Bey'i takan Hasan Paşa, kendisi de Eğirdir kazasına ulaşmış; eşkıyaların deve, at, katır ve diğer hayvanları ile mal ve eşyaları yanında diğer kazalarda ve çiftliklerinde hububat ile dolu ambarları ve bazı insanlarda büyük miktarda alacakları olduğunu tespit etmişti. Ayrıca Yılanlıoğullarına ait yüklü miktarda kıymetli eşyaların bir bölümünün Keçiborlu âyânı zimmetinde olması nedeniyle Yılanlıoğullarının bu mallarının zapt edilmesi için mübaşir tayin edilen Mîr Abdülkadir Bey'e de emir gönderilmişti. Bu eşkıyaların öteden beri servet sahibi oldukları ve zenginliklerinin ağızdan ağza dolaştığı kaydedilmekteydi.¹⁵⁸

Yılanlıoğlu Mustafa ve kardeşlerinin Hamid sancağı kazalarında bol miktarda hububat ve bazı kimselerin zimmetlerinde bulunan çok miktarda alacakları olduğu Hasan Paşa tarafından merkeze bildirilmişti. Mustafa ve kardeşlerinin Hamid sancağı kazalarında olan alacaklarının ve zahirelerinin deftere kaydedilerek mühürlendikten sonra bu defterlerin merkeze gönderilmesi emredilmişti. Hasan Paşa'nın, Hamid sancağı kazalarından Isparta, Eğirdir, Yalvaç, Karaağaç, Afşar, Uluborlu, Bavlü¹⁵⁹ ve Keçiborlu kazalarının kadılarına, âyân ve ihtiyarlarına hitaben buyrulduklarını yazıp, gayretli ve görevine sadık mübaşirler tayin etmesi emredilmişti. Bu kazaların kadı, âyân ve ihtiyarlarının ortak çalışmaları sonucunda Yılanlıoğullarının alacakları ve zahirelerinin hesabını içeren on iki bölüm defter merkeze gönderilmişti. Yılanlıoğlu Mustafa ve kardeşleri firar ettikleri için borç senetleri ve alacak defterleri yanlarında olduğundan dolayı onlara borcu olan vatandaşların bazılarının borçlarını saklayabilecekleri ihtimali vardı. Eşkıyaların, Teke ve Hamid sancaklarından aldıkları çok miktardaki mal ve mülkün gizli kaldığı bu nedenle bir tanesinin bile dışarıda kalmamak şartıyla zapt edilmesi gerektiğine hükmedilmişti. Çelikpaşazade Ahmet Paşa, Yılanlıoğullarının sahip oldukları serveti yakından bilmekteydi. Ahmet Paşa'ya hitaben 20

¹⁵⁷ Aksu, F., **Vesikalar** 3, s. 761-762.

¹⁵⁸ Aksu, F., **Vesikalar** 3, s. 761-762.

¹⁵⁹ Bugünkü Isparta ili Sütçüler ilçesi için Osmanlı devleti döneminde Bavlü veya Pavlu yer adı kullanılmıştır.

Bkz. Akbayar, N., **a.g.e.**, s. 130.

Zi'l-ka'de 1194/17 Kasım 1780'de gönderilen hükümde bu malları zapt etmekle görevli mübaşir Abdülkadir Bey'e yardım etmesi emredilmişti.¹⁶⁰

Aydın valisi vezir Hasan Paşa'nın, Hamid bölgesinde gizlice yaptığı araştırma ve inceleme neticesinde Mustafa ve kardeşlerinin sadece alacaklı değil, bazı kişilere borçlu oldukları da ortaya çıkmıştı. Mustafa'nın, Isparta sakinlerinden olan Hasan oğlu Hacı Süleyman'a senetli 550 kuruş borcu olduğu tespit edilmiştir. Yılanlıoğullarının mallarına devlet hazinesi tarafından el konulmuş olmakla birlikte Hacı Süleyman'a düşmanlık yapabilecekleri endişesi vardı. Yılanlıoğullarından gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı, Hacı Süleyman'ın korunması gerektiği Aydın valisi tarafından merkeze bildirilmiştir.¹⁶¹

Yılanlıoğulları, 1194/1780 yılına ait Hamid sancağı adet-i ağnam gelirlerini senetsiz olarak topladıkları gibi yine hazineye ait iltizam bedeli akçelerini ödemedi firar etmişlerdi. Bu yolsuzluk merkeze bildirilmişti. Devlet merkezinden gönderilen yazılı emirde 1194/1780 yılına mahsup edilip, ödenmeyen devlet gelirlerinin faiziyle birlikte tahsili emredilmişti. Bu yolsuzluk, Hamid sancağı kadısı tarafından yerinde incelenip, devlet hazinesine ait olan vergi gelirlerinin Yılanlıoğulları tarafından mı alındığı, yoksa halkın zimmetinde mi kaldığı, eğer teslim etmişler ise ellerinde ödeme tezkerelerinin var olup olmadığının, yapılacak araştırma ve inceleme neticesinde gerçeğin ortaya çıkarılıp, sonucun merkeze yazı ile bildirilmesi emredilmişti.¹⁶²

Devlet merkezinden 13 Zi'l-hicce 1194/10 Aralık 1780'de çıkarılan emirde, eşkıya Yılanlıoğlu Mustafa ve kardeşi Hasan'ın bölükbaşlarından ve yardımcılarında olan Recep adındaki eşkıya hakkında da takibat başlatılmıştı. Recep'in iki sandık dolusu mal ve eşyası Isparta'da ikamet eden Findoslu Emir Mehmet adında bir şahsın evinde saklanmış olmakla birlikte Isparta kadısına gönderilen hükümde bu iki sandık dolusu malı hukuka uygun olarak zapt etmesi emredilmişti. Ayrıca Mustafa ve kardeşinin yardımcısı Recep'e ait iki sandık mal

¹⁶⁰ Aksu, F., **Vesikalar 3**, s. 763-764.

¹⁶¹ "... Hacı Süleyman'ın firâri-i merkulardan Mustafa nâm şakide bâ temessük 550 guruş başka alacağı olub mal ve eşyaları cânîb-i mîriden zabt olundukta merkur Hacı Süleymana mucib-i adüvv olacağı bedidâr olmağla merkurun adüvvden himâye buyrulmasını müşâr ileyh kaimesinde tahrir ider.", BOA, C.DAH 12408.

¹⁶² "... mukataa-i mezburenin sene-i merkumeye mahsuben icâb eden rûsûmât-ı mu'tâdesini firari-i merkumeler mi zabt ve ahz etmişlerdir yoksa reaya zimmetlerinde mi kalmıştır ve teslimatlarının müşîr yedlerinde edâ tezkereleri var mıdır hakikat-ı keyfiyeti zâhire ihrâc ve alâ vuku'ûhi der aliyeye arz ve i'lâm eylemek babında...", Aksu, F., **Vesikalar 4**, s. 814-815.

zapt edilip, sandıklar herkesin gözü önünde açılarak, açıkça deftere kaydedildikten sonra mühürlenerek Çelikpaşazade Ahmet Paşa tarafına gönderilmesine hükmedilmişti. Ahmet Paşa'da zapt edilen bu malları acilen merkeze ulaştırmakla görevlendirilmişti.¹⁶³

Mübaşir olarak tayin edilen Abdülkadir Bey tarafından Yılanlıoğullarının malları zapt edilirken bir takım sorunlarda ortaya çıkmıştı. Yalvaç kazası köylerindeki borçlular, borçlarının bir kısmı olan 600 kuruşu ödemişler ancak ödeme tezkerelerini almamışlardı. Mal zaptı sırasında tamamını ödemekle karşı karşıya kaldıkları için merkeze şikayette bulunmuşlardı. Defter suretinde mevcut kayda göre 1.453 kuruş borçlarından 677,5 kuruş kaza âyânı Hacı Mehmet Ağa tarafından teslim edilmiş bundan başka 775,5 kuruş zimmetlerinde kaldığı merkezden bildirilmişti. Yine Yılanlıoğullarına ait olmak üzere Teke sancağında Seyrek'te ikamet eden Keleş adlı kimsede saklanmış çok miktarda hayvan, mal ve eşyanın ortaya çıkarılması için Menteşe sancağı mütesellimi Ömer Ağa'ya 6 Muharrem 1195/2 Ocak 1781'de emir gönderilmişti. Terkeman taifesinden mîr aşiret Kiteşzade tarafında parça parça farklı kişilerde olmak üzere toplam 2.530 kuruş alacakları olduğu tespit edilmiş ancak borçlular, borçlarını ödeme hususuna muhalefet etmekteydiler. Ağlasun kazasına bağlı Kuzköy ve Çeltikçi çiftliğinin kethüdası Hamza oğlu Ali ve Hasan kethüda, zimmetlerinde olan 390 kuruşu ödemedikleri gibi devlet malının zarara uğratılması nedeniyle Kütahya kalesine hapsedilmeleri kararı çıkmıştı.¹⁶⁴

Diğer taraftan Hamid sancağı mutasarrıfı Ahmet Paşa, Hamid sancağı kazalarına Cerid ve Osman adlarındaki adamlarını gönderip, Yılanlıoğullarının muhalefatlarını zapt ettirip üzerine almış, kapıcıbaşı Abdülkadir'in bu hususa müdahalesi kalmadı diye de kaza ahalilerini tahrik etmişti. Hatta bu tahrik üzerine Ahmet Paşa'ya taraftarlıklarıyla bilinen Keçiborlu kazası halkı toplanıp, “...sizin madde-i mezkûrede müdahaleniz kalmadı deyu cevab ve mir mûmâ ileyh tarafından kaza-i mezburun zimemâtı tahsiliçün ta'yîn eylediği adamının üzerine hücum...”¹⁶⁵ etmişlerdi. Bunun üzerine Keçiborlu halkının zimmetinde olan miktarın tahsili için yeniden bir mübaşir tayin edilip bir an önce bu meselenin halledilmesi adına Anadolu Beylerbeyi vezire ve Hamid sancağı kazalarının kadı ve naiblerine 27 Receb 1195/19 Temmuz 1781'de hüküm gönderilmişti.¹⁶⁶ Mübaşir Abdülkadir Bey, görevine devam etmiş firari Yılanlıoğlu Mustafa'nın 15.030 kuruş alacağı ve zimmetine ait imzalı defteri

¹⁶³ Aksu, F., **Vesikalar** 3, s. 766.

¹⁶⁴ BOA, C.ML 29795, Belge 1.

¹⁶⁵ BOA, C.ML 29795, Belge 2.

¹⁶⁶ BOA, C.ML 29795, Belge 3.

merkeze göndermişti. Karahisar sancağı köylerinde bazı kişilerin zimmetinde bulunan 1.650 kuruş ile bundan sonra ortaya çıkan 3.680 kuruşun başmuhasebeden kaydı gönderilerek yerli yerinden bir parçası dahi kalmamak şartıyla hukuka uygun olarak zapt edilmesi emredilmişti.¹⁶⁷

Ağlasun âyânı Mustafa ve bazı kimselerde bulunan kayıtlı, zapt edilmesi gereken 13.380 kuruşun, kimlerde ne miktar zimmetin bulunduğu listesini başmuhasebeden evâhir-i Safer 1195/17 Temmuz 1781’de gönderilmişti. Aydın valisi vezir Hasan Paşa, Eğirdir’de eşkiya teftişi için bulunduğu sırada mübaşirde Yılanlıoğullarının bölgedeki mallarının zaptına devam etmekteydi. Mübaşir, Ağlasun Maa İncir Pazarı kazası ahalisini toplayıp Eğirdir’e Hasan Paşa’nın huzuruna getirmişti. Katledilen ve firar eden eşkiyaların Ağlasun ve köylerinde senetli ve defterde kayıtlı zimmetleri ile ambar olunmuş buğday ve arpa yanında çiftlik, hayvan ve bütün nakit mallarını itiraf ettirmişti. Bütün bu malların yerli yerinden toplanıp tahsil edilmesine ve borçlarını ödemeye kaza halkı söz vermişti. Bunun üzerine Ağlasun halkı, Abdülkadir Bey’i, Yılanlıoğullarının mallarını sakladıkları düşüncesinde olduğu için, kendilerine baskı yapıp aşağıladığı ve kaza halkını perişan ettiği gerekçesiyle merkeze şikayet etmişlerdi.¹⁶⁸

Yılanlıoğullarının mal, mülk ve eşyalarının zaptı görevini sürdüren Abdülkadir Bey’in, 12 Safer 1195/7 Şubat 1781’de merkeze gönderdiği bir yazıdan anlaşıldığı üzere Yılanlıoğlu Mustafa’nın vakıf kâtibi Çakal Yazıcı’yı sorguya çekmişti. Çakal Yazıcı, emre karşı gelmesine rağmen bütün defter ve senetleri beraber getirmiş ancak Antalya’da bulunan on ikir çiftlik ile zimmetlerini ihbar ederken kalan bakiyesini söyleyemem diye inkâr etmişti. Çakal Yazıcı dışında Mustafa’nın diğer akrabaları Mısırlıoğlu Mehmet ve Mustan ifade vermeye gelmemişlerdi.¹⁶⁹ Bunun üzerine Çakal Yazıcı ve diğerlerinin yakalanması için Abdülkadir Bey tarafından merkezden izin istenmişti. Mustafa’nın kâtibi ile akrabası olan Mısırlıoğlu Mehmet ve Mustan merkeze dilekçe ile başvurmuşlardı. Mübaşirin, Mustafa’ya ait Teke sancağında bulunduğu ihbarı alınmış olan mal, mülk ve eşya ile ilgili sorgulaması

¹⁶⁷ BOA, C.ML 29741.

¹⁶⁸ “...Abdülkadir Bey hazretleri celb-i mal sevdasıyla sizler bundan mâ’adâ eşkiya-yı merkumenin zimemât ve eşyalarını ketm ve ihtifâ’ eylediniz deyu hilâf-ı şer’ bi-gayr-i hak taaddî ve kaza-i mezbure muttasıl ve aher mübaşirler ta’yîn ve tecvîz eylediğinden perişanlıklarına bais olmağla ba’de-zîn mübaşir mûmâ ileyhın ber-vech-i muharrer hilâf-ı şer’ vâki olan müdahale ve taaddîsini men’ ve ref itdirilmek üzere emr-i şerif sudûrunu tahrir ve istid’â’...”, Aynı Belge.

¹⁶⁹ BOA, C.ML 30382, Belge 1.

neticesinde gerekli cevabı verdiklerini, ellerinde bulunan defter ve senetleri teslim ettiklerini buna rağmen perişan edildiklerini bildirip, tahliyelerini istemişlerdi.¹⁷⁰ Diğer taraftan da Eğirdir ileri gelenlerinden elli beş kişi birlikte merkeze bir dilekçe göndermişlerdi. Mustafa'nın kâtibi, Teke ve Hamid sancağı içerisinde bulunan Mustafa'ya ait saklı ve gizli malları, senetli ve defterde kayıtlı olanları, Abdülkadir Bey, Eğirdir'e geldiği zaman haber vermişti. Yılanlıoğullarının malları hususunda Eğirdir sakinlerinden Mısırlıoğlu Mehmet ve Mustan'da sorgulanmıştı. Mustan, kendisinde bulunan senetleri mahkeme huzurunda teslim etmişti. Buna rağmen mübaşirin isteği üzerine devlet malına zarar verdikleri gerekçesiyle merkezden yakalanmaları emri çıkarılmıştır. Eğirdir ileri gelenleri bu gelişme üzerine, Mustafa'nın kâtibi dahil olmak üzere Mısırlıoğlu Mehmet ve Mustan'ın devlet malına zarar vermediklerini, üzerlerinde bulunan senet ve defterleri teslim ettiklerini, dolayısıyla bu hususa kefil olduklarını dilekçelerinde beyan etmekteydiler. Çakal Yazıcı, Mehmet ve Mustan'ın hallerine merhameten tutuklanmalarından vazgeçilip affedilmelerini istemişlerdi.¹⁷¹

Çıkarılan emir üzerine yakalanmış olan Çakal Yazıcı, Mısırlıoğlu Mehmet ve Mustan merkeze getirilmiş, Başbakıkulu Ağa'nın makamında hapsedilmişti. Kimi zaman aşağılanarak ve kimi zamanda öğüt verilerek ve tehdit edilerek önce Çakal Yazıcı sorgulanmıştı. Çakal Yazıcı, ifadesinde Yılanlıoğullarının defter ve senetlerini yanlarında götürdüklerini, bildiklerini yerinde haber verdiğini, Yılanlıoğlu Mustafa'nın Teke sancağında bulunan on iki bölüm çiftlik ve Teke sancağı ahâlilerinde olan 41.500 kuruş alacağı olduğunu daha öncede söylediğini beyan etmişti. Bundan başka bildiğim ve ihmalim yoktur diye ifade vermişti. Mustan dahi kendisinde olan senetleri mahkeme huzurunda Abdülkadir'e verdiğini bundan başka bir şey hakkında bilgisi olmadığını söylemişti. Mehmet ise bu hususta herhangi bir ilgi ve alakası olmadığını, bu duruma Eğirdir ileri gelenlerinin dilekçelerinde dahi kefil olduklarını dile getirmişti. Bu sorgulamadan sonra İstanbul'da buldukları kefilleri aracılığıyla serbest bırakılmışlardı.¹⁷²

Yılanlıoğlu Mustafa tarafından 1196/1782 yılına ait olmak üzere Hamid sancağı avarız malı ihale ile alınmış olmasına rağmen Isparta mütesellimi Kazıkçı Hasan, avarız malı yeniden ihale edildi, Yılanlızade tarafına avarız malı ödemeyin diye her bir kazaya hukuka aykırı olarak tezkereler göndermişti. Bu nedenle Kazıkçı Hasan, Mustafa tarafından merkeze dilekçe ile şikayet edilmiştir. Isparta avarız, saray ahır ve saray mutfağı giderleri için

¹⁷⁰ BOA, C.ML 30382, Belge 2.

¹⁷¹ BOA, C.ML 30382, Belge 3.

¹⁷² BOA, C.ML 30382, Belge 4.

kullanılması nedeniyle peşin olarak tahsil edilmektedir. Hamid mütesellimi Kazıkçı Hasan, avarızın ödenmesini engellemekle devlet hazinesini zarara uğratmıştır. Mütesellim Kazıkçı Hasan'ın sebepsiz düşmanlığının ortadan kaldırılması ve 1196/1782 yılına ait avarız malının yerli yerinden tahsil edilmesi için Yılanlıoğlu Mustafa, merkezden emir gönderilmesini istemiştir. İstanbul'da, devlet hazinesinde tutulan gizli defterlerde Hamideli sancağı kazalarına isabet eden otuz beş avarız'ın bedeli 19.136,5 kuruştur. 1196/1782 yılına ait avarız bedelinin saray mutfağı emini Hacı Mehmet kefaletiyle Eğirdir sakinlerinden Yılanlıoğlu Mustafa'ya verildiği merkez hazine defterine kaydedilmiştir. Mübaşire 20 Rebî'ü'l-evvel 1196/5 Mart 1782'de verilen imzalı ve mühürlü gelir defteri suretine göre toplanması gereken avarız malının yerli yerinden, hukuka uygun olarak aynen tespit edildiği gibi toplandıktan sonra bir an önce bu hususta görevli memura teslim edilmesi emredilmiştir.¹⁷³

Yılanlıoğullarının zimmetlerine geçirdikleri malların bedellerinin devlet hazinesi adına zapt edilmesi gerekmektedir. Bunun için Hamid bölgesinde bulunan muhalledâtları ile birlikte halktan alacakları miktar tespit edilmeliydi. Yılanlıoğullarının mallarının zapt edilmesi işine görevlendirilen mübaşirin görevini yerine getirmesi sürecinde birtakım güçlükler ortaya çıkmıştı. Bu sebeple mübaşir Abdülkadir'in yanına birkaç yardımcının verilmesi gerekliliği gündeme gelmişti. Mübaşirin yanına yardımcı verilmesine rağmen ortaya çıkan güçlükler bir türlü aşılamamış, bölgedeki malların tamamı tahsil edilememişti. Isparta halkı, Bereketoğlu Hacı Memiş'in teşvik ve tahrikleri ile Yılanlıoğullarına ait borçlarını inkâr yoluna sapmışlardı. Vilayet işlerine harcanmak üzere Aydın muhassılı 25.000 kuruşluk, bir miktar tespit etmişti. Bereketoğlu Hacı Memiş ise bunu kendi lehine kullanıp, Yılanlıoğullarının Isparta'da bulunan alacaklarının çoğunu almış, halkı da aldatıp, yanlış yola sevk etmişti. Halk ise Yılanlıoğullarına olan borçlarını ödediklerini ileri sürerek kadı'dan ilâm belgesi alma girişiminde bulunmuştu. Halkın borçlarını ödediklerine dair ilâm isteği kadı'nın, Çelikpaşazade Ahmet Paşa'dan çekinmesi nedeniyle reddedilmişti. Merkezden gönderilen evâ'il-i Ramazan 1196/14 Ağustos 1782 tarihli emirde ise eğer bu hususta halk tarafından merkeze herhangi bir şikayet ulaşırsa sorumluluğun Çelikpaşazade'ye ait olduğu bildirilmekteydi.¹⁷⁴

Merkez tarafından 1198/1784 yılı içerisinde Hamid sancağı mütesellimine ve Eğirdir kadısına hitaben gönderilen hükümde, Yılanlıoğlu Mustafa hakkında çıkarılan fermanı

¹⁷³ Aksu, F., **Vesikalar 4**, s. 815.

¹⁷⁴ BOA, MHM.d 179, s. 47.

öğrenmeleri üzerine diğer kardeşleri Halil, Şeyh Ali ve Ataullah'ın firar edip, eşkıyalık yapmayı sürdürmeleri nedeniyle bölge halkının huzur ve güvenlik endişesi devam etmekteydi. Eğirdir, Yalvaç, Karaağaç, Uluborlu, Isparta, Hoyran, Ağros ve Afşar kazaları halkı, sekiz bölüm dilekçeleri ile Yılanlıoğullarını, eşkıyalık yapmaya devam ettikleri gerekçesiyle merkeze şikayet etmişlerdi. Yılanlıoğlu Mustafa ile kardeşlerinin bundan sonra bölgeye sokulmamaları halkın emniyet ve huzuru açısından önemli olduğu için bölgedeki devlet görevlilerinin bu hususta gerekli tedbirleri almaları emredilmişti. Mustafa, belgelerin bir kısmında Kara Cehennem lakabıyla anılmaktadır. Bölgede yaptığı baskı, zulüm ve eşkıyalık üzerine kendisine bu lakabın takılmış olması ihtimal dahilindedir.¹⁷⁵

Mustafa, Hamid bölgesinde yaptığı eşkıyalık yanında zimmetine mal geçirmeye devam etmekteydi. Başmuhasebe kalemi halifelerinden hâlâ muhallefet halifesi Hafız Hacı Mehmet'in Hamid sancağı içerisindeki Barla nahiyesine bağlı Bedre adındaki köyde başkasına berat ile mutasarrıf olduğu zeametler senelik 500 kuruştan iltizama verilmekteydi. Zeametlerin 1196/1782 yılına ait olmak üzere yazılı olarak bildirilen hasılat ve diğer vergi gelirlerini Yılanlıoğlu Musatafa alıp, zimmetine geçirmişti. Bu nedenle 25 Cemâziyelevvel 1199/5 Nisan 1785 tarihli hükümlerle zimmete geçirilen malların bedelinin, Yılanlıoğullarının devlet hazinesi tarafından el konulan mal, mülk ve emlakı pahası üzerinden ödenmesi emredilmiştir.¹⁷⁶

2.2.4. Yılanlıoğlu Mustafa'nın Ortadan Kaldırılması

Yılanlıoğullarından zalimlikle tanınan Mustafa, Deli Hasan, Deli İsmail, Halil, Ali ve sair dokuz on kadar kardeşlerin tamamı öteden beri Hamid, Teke ve Eğirdir havalilerinde eşkıyalıkla meşhur olup fakir halkı daima aşağılayıp, dağıtarak perişan etmektedirler. Yakalanmaları ve cezalarının tertibi için Sarı Abdurrahman Paşa, mîrimîran Ahmet Paşa ve Hasan Paşa üzerlerine tayin edilmiş iken her biri birer mahalle firar etmişlerdi. Karaman valisi Mikdad Ahmed Paşa, içlerinden birisini yakalayıp cezalandırabilmişti. Firarilerden Mustafa ile Halil, Rumeli valisi Abdi Paşa'nın yanına gelmiş, Ali ise İstanbul'a gitmişti. Deli Hasan ve Deli İsmail ise Eğirdir'e tekrar dönüp, öldürülen kardeşlerinin intikamını almak üzere öncekinden daha ağır bir şekilde zulüm ve düşmanlığa başlamışlardı. Mustafa ve Halil'e dahi Eğirdir'e dönmeleri için haber göndermişlerdi. Bunun üzerine gerekli tedbir alındığı gibi

¹⁷⁵ "...Eşkîya-yı mezbureden Kara Cehennem Mustafa ve Halil biraderi Şeyh Ali ve Ataullah nâm karındaşları dahi mahall-i ihrâc bulunmalarıyla mezburların birisinden ahâlî-yi kazâ-zede emniyetleri olmayub...", BOA, MHM.d 178, s. 268-2. hk.

¹⁷⁶ BOA, D.BŞM. MLK.d 74/52/8.

Mustafa Çorlu'da, Halil'de İsakcı kalesinde hapsedilmişti. İstanbul'da yakalanıp hapsedilen Ali'nin ise Limni kalesine sürgün ile kalebind edilmesi kararı çıkmıştı.¹⁷⁷

Böylece Mustafa, 1198/1784'te Rumeli valisi ve aynı zamanda İsmail seraskeri olan Abdi Paşa'nın yanında bulunduğu sırada yakayı ele vermişti. Yılanlıoğlu Mustafa'nın kardeşlerinden Ahmet'in idam edilmesi ve diğer kardeşleri Kır Hasan ve Deli İsmail hakkında idam kararı çıkarılması üzerine korkudan veya kardeşlerinin intikamını almak için kaçabilecekleri endişesi vardı. Bunun üzerine gerekli tedbir alındığı gibi cezasıda uygulanmıştır. Yılanlı Musa Ağa'nın oğlu olan saray kapıcıbaşlarından Mustafa'nın 1 Şevval 1199/7 Ağustos 1785'te vefat ettiği ve ayrılık Çeşmesine defnedildiği¹⁷⁸ kaydedilmiş olmasına rağmen Mustafa, Çorlu'da yakalanıp hapsedildikten sonra Şa'bân 1199/Haziran 1785'te yine aynı yerde idam edilmiştir.¹⁷⁹

2.2.5. Yılanlıoğlu Mustafa'nın Kalan Muhallefâtının Zaptı

Yılanlıoğlu Mustafa, Rumeli'de Abdi Paşa'nın yanında bulunduğu sırada Yılanlıoğullarının mallarını zapt etmekle ve devlet hazinesi adına satmakla görevli saray gediklilerinden Hasan Ağa, görev mahalline gidip Yılanlıoğullarına ait malları zapt etmesine rağmen Mustafa'nın malları satılamamıştı. Mustafa'nın satışa sunulan mallarına “...*iştirâ*’ ve *temlik için kimesne bir para vormeyup alâ-eyyi-hâl terk olunmuş olduğu*...”¹⁸⁰ mübaşir tarafından merkeze bildirilmişti. Mustafa'nın mallarını almaya kimse cesaret edememişti. Daha önce Yılanlıoğullarının babalarının muhallefatını zapt etmekle görevli Abdülkadir Bey, zapt ettiği bazı emlak ve eşyayı açık arttırma ile satmıştı. Bunun üzerine Abdi Paşa'nın yanında bulunan Mustafa ile kardeşleri “...*siz ne didinizde babamızın emvâl ve emlâkini cânîbi mîrîden aldınız deyu iştirâ’ idenlerden cebren istirdâd eylediklerinden*...”¹⁸¹ bu durumu göz önünde bulunduran halk, Mustafa'nın şerrinden çekindikleri için emlakına hiç kimse bir akçe bile vermeye cesaret edememişti. Mustafa'nın malları bu nedenle satılamamıştı. Hamid sancağı mütesellimi ise mübaşir gedikliler emini Hasan Ağa'ya, bu durum benden mesuldür sen bu akçeyi al merkeze götür demişti. Bunun üzerine 5 Safer 1199/18 Aralık 1784 tarihli fermana göre mütesellime sorulmasının yanında, başmuhasebe

¹⁷⁷ BOA, Ali Emiri I. Abdülhamid 1094.

¹⁷⁸ Süreyya, **a.g.e.**, s. 1135.

¹⁷⁹ Börekçi, M. Ç., **a.g.t.**, s. 57.

¹⁸⁰ BOA, C.ML 27176, Belge 1.

¹⁸¹ Aynı Belge.

kayıtlarına göre yeniden durumun incelenmesi gereği ortaya çıkmıştı.¹⁸² Yılanlıoğlu Mustafa'nın Çorlu'da cezası düzenlendikten sonra 18 Şaban 1199/26 Haziran 1785'te malvarlığı ayrıntılı bir şekilde mübaşirler aracılığı ile zapt edilerek deftere kaydedilmiştir.¹⁸³

Edirne bostancıbaşısı Mustafa Ağa'nın 28 Şaban 1199/6 Temmuz 1785'te merkeze gönderdiği yazıdan anlaşıldığı üzere Mustafa'nın cezası Çorlu'da uygulandıktan sonra hazinedarı, Kırım eski Han ailesinden olan Mehmet Giray'a sığınmıştı. Mehmet Giray tarafından hazinedarın yanındaki senet, defter, mal, mülk, eşya ve hayvanlar ile birlikte bir Arap köle, merkezden gönderilen devlet görevlisine teslim edilmişti.¹⁸⁴ Yılanlıoğlu Mustafa'nın yanında bulunan ve zapt edilen bütün mallarının defteri, Bab-ı Hümâyûn hazinesine 29 Şa'bân 1199/7 Temmuz 1785'te kaydedilmiştir.¹⁸⁵ Mustafa'nın muhallefâtına ait birer bölümden üç bölüm gizli defter sureti de mübaşir aracılığıyla gönderilmişti. Ayrıca Mustafa'nın altı adamı hapsedilmişti. Bunlar ise fakirliklerini ve perişanlıklarını beyanla eşyalarının verilmesini ve hapisten tahliye edilmelerini mübaşir aracılığı ile talep etmişlerdi. İstanbul'dan 3 Ramazan 1199/10 Temmuz 1785'te gönderilen fermanda Mustafa'nın zapt edilen bütün eşyası ile birlikte yakınları ve Çorlu'da hapsedilen kölesinin de merkeze gönderilmesi emredilmişti.¹⁸⁶

Mustafa'nın, Çorlu'da cezası düzenlendikten sonra hukuken zapt edilip, merkeze gönderilerek Bab-ı Hümâyûn hazinesinde muhafaza edilen muhallefât ve eşyası içerisinde bulunan evrak ve defterdeki ayrıntılı bilgiye göre; Yılanlıoğlu Mustafa'nın senetli olarak bazı kaza ahâlileri ve birtakım kişi zimmetinde 84.492,5 kuruş ve senetsiz defterde kayıtlı olmak üzere bazı kimselerde 41.179,5 kuruş ki; defter ve senetli toplam olarak 125.672 kuruş alacağı olduğu tespit edilmişti. Bunun yanında Mustafa'nın, Hamid sancağında bazı köylerde 1196/1782 yılına ait çift ortakçılara verdiği miktar ve Karaağaç'ta babasından intikal edip, tasarruf ettiği emlakının miktarını gösteren defter başmuhasebeye kaydedilmiştir.¹⁸⁷

¹⁸² Aynı Belge.

¹⁸³ BOA, C.ML 30423, Belge 1.

¹⁸⁴ BOA, C.ML 30423, Belge 2.

¹⁸⁵ BOA, C.ML 30423, Belge 3.

¹⁸⁶ BOA, C.ML 30423, Belge 4.

¹⁸⁷ BOA, C.ML 30423, Belge 5, "...maktûl-i merkum Kara Cehennem'in Çorlu'da ba'de-l-i'dâm muhallefâtıyla maan der aliyyeye getirülen eşyası derununda zuhur iden evrâk ve temessükât mantuklarınca bazı kaza ahâlileri ve sâir kesân zimmetlerinde 84.492,5 guruş ve temessüklü olmayarak maktûl-i merkumun defterden nâtuk olduğu üzere yine ma'lûm-ül-esâmi kesân zimmetlerinde 41.179,5 guruşki cem'an ber-mucib-i temessük ve defâtir 125.672 guruş alacağı olduğundan...", BOA, C.ML 30423, Belge 8.

Katledilmesine rağmen Yılanlıoğlu Mustafa hakkındaki Şikayetler bitmemiŐtir. Mustafa, Rumeli valisi vezir Abdi Paşa'nın Isparta'da yaptırdığı caminin vakıf gelirlerini ve mütvellinin bir miktar parasını almış ve ödememişti. Caminin vakıf yöneticisi olan Esseyid El-hâc Ali zade Esseyid Hüseyin, caminin vakıf gelirlerinden senetli 6.312 kuruş ve kendi malı olarak ta defterde kayıtlı 266 kuruş alacağı'nın Yılanlıoğlu Mustafa'nın zapt edilen terekesinden ödenmesi için 13 Ramazan 1200/10 Temmuz 1786'da merkeze dilekçe ile başvuruda bulunmuştu. Bu dilekçe üzerine durumun yerinde incelenmesi için merkezden emir gönderilmişti. Caminin vakıf yöneticisi olan Ali zade Hüseyin ise toplam 6.578 kuruş alacağı olduğunu Şahitler aracılığı ile de belgelendirmiŐtir. Bunun üzerine Mustafa'nın, saray gediklilerinden Mehmet Emin Ağa tarafından zapt edilen ve 24.719 kuruşa tekabül eden muhallefât bedeli içerisinden, caminin vakıf malı olan 6.312 kuruş ve mütvellinin kendi alacağı olan 266 kuruşun ödenmesi emri çıkarılmıştır.¹⁸⁸

Mustafa katledildikten sonra muhallefâtının zaptı mübaşir aracılığı ile devam ederken, başmuhasebeye kayıtlı olarak Ispartalı Uzun Ali'de 1.700 kuruş alacağı ve iki parça eşyası olduğu tespit edilmişti. Bunun üzerine mübaşir tarafından zapt edilmesi emredilmişti. Mübaşirin görev mahalline intikali ve mal zaptına baŐlamasıyla Uzun Ali'nin eşi Ayşe ve yeğeni Ahmet, 1 Cemâziyelâhir 1200/1 Nisan 1786'da merkeze dilekçe ile başvuruda bulunmuşlardı. Uzun Ali öldüğu için kendilerine intikal eden mal ve eşya bedelinin 50 kuruşa isabet ettiğini bildirmişlerdi. Bu parayı ve eşyayı Uzun Ali'nin, Mustafa'dan almasının ve ödemesinin kesinlikle söz konusu olmadığını beyan etmişlerdi. Bilakis bu miktarı Uzun Ali'nin ödeyecek kadar parası ve malı kalmadığı için kendilerine merhameten bahsedilen miktardaki borcun başmuhasebe defterinden kaydının silinmesini talep etmişlerdi.¹⁸⁹ Yılanlıoğlu Musatafa, idam edilerek cezası verilmişti ancak arkasında bir yığın Őaibeyi de bırakıp gitmişti. Yılanlıoğulları içerisinde zimmetine en fazla mal geçirenlerden birisiydi. Teke ve Hamid sancağında yapmış olduğu mütesellimlik döneminde bu makamı kendi lehine kullanarak bölgeye hizmetten ziyade kendi cebini doldurmakla meşgul olmuştu. Mallarını zapt etmek üzere gönderilen mübaşirler aracılığı ile ortaya çıkarılan muhallefatına bakıldığı zaman servetine servet kattığı açıkça görölmektedir.

¹⁸⁸ BOA, C.EV 26370.

¹⁸⁹ BOA, C.ADL 4982.

2.3. Yılanlıoğulları Deli Ahmet İle Kardeşleri Kör Hasan ve Deli İsmail'in Faaliyetleri

2.3.1. Yılanlıoğlu Deli Ahmet'in Faaliyetleri

2.3.1.1. Yılanlıoğlu Deli Ahmet'in Karaağaç Âyânlığı

Yılanlıoğlu Deli Ahmet, Hamid sancağı kazalarından Karaağaç kazası âyânlığını haksızlık, usulsüzlük yanında zorbalıkla delilsiz ve senetsiz olarak ele geçirmişti. Halkı cezalandırıp, iki senelik avarız taksitlerini imzalı defter ve pusula olmaksızın tahsil edip yemişti. Deli Ahmet'in kazadan çıkarılması ve Isparta'ya mahkeme huzuruna getirilmesi, devlet malı ve fakirlerin hakkının geri alınması hususu daha önce Isparta kadısı tarafından merkeze şikayet edilmişti. Merkezden mübaşir tayin edilen Hasan Ağa aracılığıyla emir gönderilmiş, ancak bu emir Yılanlıoğullarının etkili olduğu yer olan Eğirdir naibine havale edilmişti. Gönderilen emirde, Deli Ahmet'in Karaağaç kazasından çıkarılması hususu açıkça belirtilmemişti.¹⁹⁰

Yılanlıoğlu Deli Ahmet, Karaağaç kazası âyânlığını zoraki ele geçirmekle birlikte bu görevi yürütmekteydi. Deli Ahmet, bir taraftan halkı cezalandırıp zorbalık yaparken Karaağaç'ta âyânlık yaptığı dönemde bir şekilde halkı kendisine bağlamayı da başarmıştı. Buna rağmen Karaağaç'tan bazı kişiler, âyân Deli Ahmet'i merkeze şikayet edip, Karaman valisi vezir Mikdad Ahmet Paşa'ya hitaben, Deli Ahmet'in yakalanması için emir çıkarılmasını sağlamışlardı. Vali Mikdad Ahmet Paşa ise Deli Ahmet'in yakalanarak huzura getirilmesi ve ifade vermesi için buyruldu çıkarıp, mübaşir tayin etmişti. Karaağaç âyânı Deli Ahmet ile birlikte Karaağaç'tan yüz elliden fazla ihtiyar Karaman eyaletine getirilip mahkemede müteveli huzurunda düşmanlarıyla yüzleştirilmişlerdi. Bu dava esnasında yapılan yüzleştirmede Deli Ahmet hakkında, hukuken herhangi bir suç bulunamamıştı. Bu şikayetten sonra Deli Ahmet'in tekrar Karaağaç'ta ikamet edebilmesi için Karaman valisinin izni gerekliydi.¹⁹¹

¹⁹⁰ "Hamid sancağı kazalarından Karaağaç kazası âyânlığını kavli-i mücerrediyile bilâ-senet zabt ve fukarâyı tecrîm ve iki senelik avarız ve taksitlerini bilâ-defter-i mümzâ ve bilâ-pusula tahsil ve ekl ve bel' eden Yılanlıoğlu Deli Ahmet'in...", Dağlıoğlu, H. T., "Isparta Vesikalari, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivindeki Vesikalardan Yılanlı Oğlu Deli Ahmet'e Dair", **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 8, sayı: 87-88-89-90, (Haziran-Temmuz-Ağustos-Eylül 1941), s. 1254.

¹⁹¹ BOA, C.DAH 16075.

Karaağaç âyânı Yılanlıoğlu Deli Ahmet'in, Karamanda mahkeme huzurunda düşmanlarıyla yüzleştirilmeleri neticesinde suçsuz bulunması üzerine düşmanlarının ümitleri kesilmişti. Deli Ahmet, Karaman'da bulunduğu sırada, daha önce hakkında yakalama emri çıkarılmış olan Hacı Ramazan adındaki eşkıya, Deli Ahmet'in, ümitlerini yitiren düşmanlarını da yanına almıştı. Konya'dan hareket eden Hacı Ramazan, Karaağaç kazası yakınında bulunan Kırelî âyânı Hacı İsmail Ağa'nın yanına gelmiş, ondan da yüz elli kadar piyade ve elli kadar süvari alarak Karaağaç'a girip, kendisine tabi olan adamları ile Deli Ahmet'in konağını basmış ve konağı tamamen ele geçirmişti. Konak içerisinde bulunan, Deli Ahmet'in kardeşi, Deli İsmail'i konaktan dışarı çıkartıp, konakta bulunan 100.000 kuruştan fazla tutarındaki eşyasını yağmalamış, 15.000 kile miktarındaki hububatına el koyduğu gibi konağı ateşe verip yakmıştı. Ayrıca Deli Ahmet'in daha önce idam edilmiş olan diğer kardeşi Mehmet'in yetimlerine ait bütün eşyalarını yağmaladığı gibi 7.000 kile miktarındaki hububatlarına da el koyup, aynı gün diğer mallarını da parçalamıştı. Hacı Ramazan, sadece bunlarla yetinmeyerek Karaağaç sakinlerinden bazı kimseleri katletmiş ve mallarını da yağmalamıştı. Aynı zamanda hakim Sarraf Mehmet efendiyi getirtip istediği gibi ilâm yazdırmıştı. Sebepsiz olarak iki yüz kişilik eşkıya grubu ile mahkemeyi basmışlar, hakim efendiyi ve çocuklarını da yaralamışlardı. Diğer taraftan Hacı Ramazan, Deli Ahmet'e iftira atarak kendi katlettiği adamları Yılanlıoğlunun katlettiğini ileri sürmekteydi. Mahkemeden çıkan pusulalara kanaat etmeyip, eski masraflara biner, ikişer bin kuruş zam yapmıştı. Bu şekilde sahte belgelerle halkı soyup, ırzına ve canına dahi kasteden eşkıya Hacı Ramazan, âyân Deli Ahmet'e küfürler etmekten de geri durmamaktaydı. Zorla değiştirerek el koyduğu senetleri de Karaman valisine göndermişti.¹⁹²

Karaağaç halkı, âyânları Deli Ahmet'in yokluğunda eşkıya Hacı Ramazan'ın yaptıklarını merkeze bir dilekçe ile bildirdikleri gibi Deli Ahmet'ten memnun olmaları nedeniyle tekrar âyân olarak görevlendirilmesini istemişlerdi. Bu dilekçeye çok sayıda Karaağaç sakini tarafından imza konmuştu. Yılanlıoğlu Deli Ahmet ise Hacı Ramazan'ın baskını sırasında konaktan firar edenler sayesinde durumdan haberdar olmuş, durumu Karaman valisi vezir Mikdad Ahmet Paşa'ya bildirmesi üzerine vali tarafından kırk elli kadar süvari hazırlanıp, Karaağaç kazasına gitmesine izin verilmiştir. Deli Ahmet, Döğersah köyüne geldiği sırada Hacı Ramazan'ın haberi olmuş ve Karaağaç'tan firar etmiştir. Böylece Deli Ahmet, Karaağaç âyânı olarak tekrar geri dönebilmiştir. Hacı Ramazan ise Kırelî âyânı Hacı İsmail Ağa'nın konağında saklanmakta ve onun yardımı ile Karaağaç'ı harap etmekteydi.

¹⁹² Aynı Belge.

Yılanlıoğlu Deli Ahmet, daha önce zoraki ele geçirdiği Karaağaç âyânlığına bu defa Anadolu valisinin senedi ile tayin edilmiştir. Bu durum, Karaağaç kazası etrafındaki başıboş topluluklar ve Yörüklere, halka verebilecekleri zararın önüne geçmek için bir grup ihtiyar heyeti tarafından bildirilmiştir.¹⁹³

Karaman'dan, daha önce usulsüz olarak ele geçirip, hüküm sürdüğü Karaağaç kazasına, bu defa resmen âyân olarak dönen Deli Ahmet, Karaman'da bulunduğu sırada Karaağaç'taki konağını basıp, yağmalayan ve yine bu kaza sakinlerinden olan Hacı Ramazanı muhtemelen öcünü almak amacıyla kaçırmıştı. Aynı zamanda Hacı Ramazan'ın mal ve eşyasına el koyduğu gibi evini ateşe verip, ona bağlı olanlardan 50.000 kuruştan fazla para cezası almıştı. Bununla da yetinmeyen Deli Ahmet, devlet malı olarak 1196/1782 ve 1197/1783 yıllarına hesaba geçirilen taksitleri ve avarız mallarını imzalı defter ve pusula olmaksızın haksız ve usulsüz olarak tahsil edip, yiyip yutmuştu. Kendisine nasihat ve öğüt verenlere ise nefretle bakan Yılanlıoğlu Deli Ahmet, gönderilen dilekçe tarihinden yedi sekiz gün önce Çelikpaşa uşaklarından olan yaşlı, ihtiyar Hacı Mustafa adındaki kimsenin, kendi yaptıklarını söylemesi nedeniyle hakim izni olmadan bir gece vaktinde asmıştı. Hacı Mustafa'nın çocuklarının şikayet edeceği endişesiyle onları da hapsetmişti. Bunun üzerine Karaağaç kazası hakimi firar etmişti. Eğirdir naibini ise mahkûm etmişti. Yani Karaağaç'ta ve Eğirdir de devletin adaleti yerine getirmekle görevlendirdiği kadı ve naip Yılanlıoğullarının zulmüne maruz kalmıştı. Bu şartlarda halkın hakkını koruyacak ve gözetecek kimse kalmamıştı.¹⁹⁴

2.3.1.2. Yılanlıoğlu Deli Ahmet'in Kardeşleriyle birlikte İsyanı ve Ortadan Kaldırılması

Yılanlı Musa'nın oğullarından olan Deli Ahmet, Kör Hasan ve Deli İsmail'in eşkıyalık sırasında birlikte hareket ettikleri görülür. Bu vesileyle, genellikle bu üç kardeş hakkında devlet merkezinden eşkıyalıkları ve ortadan kaldırılmaları için ortak ferman çıkarılmıştır. Yılanlıoğlu Kör Hasan, babası Yılanlı Musa Kütahya'ya sürgün edildiği zaman, babası tarafından Eğirdir'e gönderilmiş ve Eğirdir halkı üzerine bölgedeki aşiretleri de kışkırtarak topladığı adamlarla baskı yapmıştı.¹⁹⁵ Kör Hasan, Eğirdir halkı üzerindeki baskısını kardeşleri Mehmet ve Mustafa ile sürdürmüş ve bunun üzerine halk tarafından merkeze şikâyet

¹⁹³ Aynı Belge.

¹⁹⁴ Aynı belge.

¹⁹⁵ BOA, MHM.d 165, s. 284-2. hk.

edilmişti.¹⁹⁶ Bu şikayet neticesinde merkezden gönderilen hükümde, Hamid sancağına bağlı Eğirdir kazasında ikamet eden Yılanlı Musa Ağa'nın oğullarından Mustafa, Mehmet ve Hasan'ın ortadan kaldırılmaları emredilmişti.¹⁹⁷ Oysa haklarında çıkarılan idam fermanını öğrenen Kör Hasan ve Mustafa ile diğer dört kardeşi yakalanmadan birlikte firar etmişlerdi.¹⁹⁸

Yılanlıoğlu Deli Ahmet, diğer kardeşleriyle birlikte rahat durmamış, bölgede zulüm ve eşkıyalık yapmaya devam etmişti. Yılanlıoğullarının süregelen bu zulümleri karşısında Hamid sancağı halkı can ve mallarından emin olmadıkları gibi ne huzurları ne de güvenlikleri kalmıştı. Kör Hasan, Deli Ahmet ve Deli İsmail, haklarında devlet merkezinden defalarca çıkarılan emre rağmen öteden beri kendi hallerinde durmayıp, Eğirdir ile birlikte Hamid sancağının diğer kazalarının halkına eziyet ve zulüm etmekten geri durmamışlardı. Devlet otoritesine itaat etmeyerek eşkıyalıklarına devam ettiklerinden bölge halkının perişan olmasına neden olmuşlardı. Âyân olmak iddiasıyla bölge halkına baskı ve zulüm yapmaları yanında bazı korumasız fakir insanları öldürdükleri gibi mallarını da gasp etmekteydiler. Bu nedenlerle Yılanlıoğullarının bölge halkına verdikleri zarar ve hasar devam etmekteydi. Yılanlıoğullarının eşkıyalıklarının önünün alınamaması ve bir sonunun olmaması nedeniyle Karaman valisi vezir Mikdad Ahmet Paşa'ya evâ'il-i Rebî'ü'l-âhir 1198/27 Şubat 1784'te gönderilen hükümde yakalanmaları ve ortadan kaldırılmaları emredilmekteydi. Bölgede huzur ve asayişin sağlanması için her ne şekilde olur ise olsun fırsat verilmeden Yılanlıoğullarının yakalanması ve ortadan kaldırılması gerektiğine hükmedilmişti. Karaman valisi vezir Mikdad Ahmet Paşa, her türlü tedbiri almakla yükümlüydü. Aynı zamanda Karaman valisi, Yılanlıoğullarının üzerine bu işi başarabilecek cesaretli adamlar sevk etmekle görevlendirilmişti. Eşkîya takibi sırasında halka herhangi bir zarar verilmeden bölgenin eşkıyadan temizlenmesi yanında kusur ve rehavete kapılmadan görevin yerine getirilmesi emredilmişti. Bölgede, Yılanlıoğullarının uzun zamandan beri devam eden eşkıyalıkları nedeniyle vücutlarının ortadan kaldırılması bir zaruret halini almıştı.¹⁹⁹

Yılanlıoğulları Kör Hasan, Deli Ahmet ve Deli İsmail'in kaçma ihtimalleri göz önünde bulundurularak Hamid sancağı mütesellimi seyyid Hacı Osman'a hitaben evâ'il-i Cemâziyelevvel 1198/27 Mart 1784'te emir çıkarılmıştı. Yılanlıoğullarının yakalanmaları için çıkarılan bu emrin birer sureti de Hamid sancağı içerisinde ve çevresinde yer alan kazaların

¹⁹⁶ Aksu, F., **Vesikalar** 3, s. 762-763.

¹⁹⁷ BOA, MHM.d 178, s. 154.

¹⁹⁸ Aksu, F., **Vesikalar** 3, s. 761-762.

¹⁹⁹ BOA, MHM.d 178, s. 270-1. hk.

bütün âyân, subay ve iş erleri ile halkına gönderilmişti. Bu hususta Terkemiş hassı içinde olan kazaların görevlileri, Kütahya mütesellimi, Beyşehir sancağında Kırelî âyânı Hacı Ahmet Ağazade İsmail, eşkıyaların yakalanması için üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirmekle yükümlüydüler. Eğer Yılanlıoğullarından herhangi biri bu yerlerden birine firar ederek gelir ve taarruza girişir ise yakalanıp, Hamid mütesellimi saray kapıcıbaşlarından seyyid Hacı Osman'a teslim edilmesi emredilmişti.²⁰⁰

Yine benzer bir hüküm Hamid mütesellimi ile kadısı yanında Terkemiş hassı içinde olan kazaların bütün âyân, zabitan ve iş erlerine gönderilmişti. Birer sureti de Hamid sancağı etrafında yer alan Karahisar-ı Sahib sancağı mütesellimine, Kütahya mütesellimine, Beyşehir sancağı içerisindeki Kırelî âyânına gönderilmişti. Deli Ahmet, Kör Hasan ve Deli İsmail'in huy edindikleri eşkıyalıkları nedeniyle haklarında takibat başlatıldığı için Hamid sancağı içerisinde bir bahane ile ayaklanmaları yahut bir yere kapanıp, saklanmaları ihtimali vardı. Çevredeki mütesellim ve âyânların, Hamid sancağı mütesellimi seyyid Hacı Osman'dan gelecek habere göre hareket edip, gerekli yardımı yapmaları, verilen emri devlete yakışacak onur ve haysiyetle yerine getirmeleri istenmişti. Görev verilen herkesin kendi hudutları içerisinde, Yılanlıoğullarının geçebileceği sapa ve gizli noktalara, itibar edilebilecek, güvenilir adamlar yerleştirmeleri emredilmişti. Yılanlıoğullarının geçmesi muhtemel olan bölgelerde yardım bahanesiyle kandırılarak yakalanmaları ve Hamid mütesellimine teslim edilmeleri bildirilmişti.²⁰¹

Karaman valisi vezir Mikdad Ahmet Paşa, Deli Ahmet, Kör Hasan ve Deli İsmail'in yakalanarak ortadan kaldırılmaları hususundaki fermanı aldıktan sonra kapı halkıyla birlikte eşkıyalardan Deli Ahmet'in bulunduğu Karaağaç kazasına doğru hareket etmişti. Öncelikle Karaağaç kazasında bir güç unsuru olan Deli Ahmet'in üzerine gidilmiştir. Karaağaç kazasında cereyan eden çarpışmada Yılanlıoğlu Deli Ahmet, Karaman valisine karşı gelip, harbe tutuşmasına rağmen yandaşlarından yeğeni Salih ve bölükbaşlarından Köse demekle bilinen Mazhar başçavuş ile birlikte dört eşkıya daha yakalanıp cezaları uygulanmış ve kesik başları İstanbul'a gönderilmiştir. Böylece Yılanlıoğlu Deli Ahmet, Cemâziyelevvel 1198/Nisan 1784'te Karaağaç kazasında idam edilerek ortadan kaldırılmıştır.²⁰²

²⁰⁰ BOA, C.DAH 12409-1. hk.

²⁰¹ BOA, MHM.d 178, s. 272-3. hk.

²⁰² "...Deli Ahmet Karaağaç kazasında olup evvel-i emirde anın ahzı işi olduğundan sâbık kaza-i mezbure azimet ve ba'de-l-vusûl şaki-yi merkum muharebeye cesaret etmekten nâşi birkaç defa mukabele ve muharebe olunarak bil'âhire şaki-yi merkumu ve kafadarlarından yeğeni Salih ve Köse demekle ma'ruf bölükbaşları

2.3.1.3. Yılanlıoğlu Deli Ahmet'in Muhallefâtı ve Veraset Davası

Deli Ahmet hakkında idam fermanı çıkarıldığı zaman, üzerinde bulunan malların zaptı da emredilmişti. Deli Ahmet ortadan kaldırıldıktan sonra zimmetinde bulunanların bir kısmı yakılmış, mal, mülk ve eşyası yağmalanmıştı. Yılanlıoğlu Deli Ahmet, Karaağaç kazasında bulunan devlet gelirlerine el koymuştu. Bu nedenle başka kimselerin zimmetlerinde mevcut bulunan mahsul icarları, Hamid müteselliminin bir başka hususa memur ettiği adamı vasıtasıyla hukuka uygun olarak bilirkişiler aracılığıyla tespit edilip, sahip olduğu hayvanlarının da deftere yazılarak gönderilmesi emredilmişti.²⁰³

Yılanlıoğlu Deli Ahmet'in katledilmesinden sonra Hamid sancağı bölgesinde muhallefâtı zapt edilirken eşi Emetullah hatun ve üç kişilik yetimi divan-ı hümayuna dilekçe gönderip, Karaağaç kazası köylerinden Sürtme'de varis oldukları çiftlik, bağ ve dükkân içerisinde yer alan mahsulden kendilerine verilmesini talep etmişlerdi. Mübaşir tarafından malları zapt edildiği için bir akçe bile verecek kudretleri olmadığından el kapısına muhtaç kaldıklarını beyan etmişlerdi. Merkezden özellikle çiftlik, bağ ve mahsulâtın Sürtme adlı köyde mevcut olup olmadığının hukuken, halka ve şahitlere sorulup, araştırıldıktan sonra deftere kaydedilmeden Yılanlıoğlu Ahmet'in yetimlerine teslim edilmesi için Hamid sancağı kadısına, mütesellimine ve Yılanlıoğullarının muhallefâtını zapt etmekle görevli mübaşire 22 Muharrem 1199/5 Aralık 1784'te emir gönderilmiştir.²⁰⁴

Saray gediklilerinden olan mübaşir Hasan tarafından muhallefat zapt edilerek deftere kaydedilmiş ve mübaşir İstanbul'a dönmüştü. Yılanlıoğlu Ahmet'in eşi ve çocuklarının dilekçe ile talep ettikleri miras hususunda mübaşir, Karaağaç, Sürtme'de bir adet çiftlik ve Karaağaç içerisinde iki adet tarladan başka bir şey yoktur diye ahalinin haber verdiklerini ve gerçeğin bu olduğunu beyan etmiş, yazdıklarının da aynen bu şekilde doğru olduğunu söylemişti. Deli Ahmet'in malı zapt edilirken açık arttırma ile satışa da sunulmuştu. Gedikliler emini olan mübaşirin yazısında bildirdiği üzere Sürtme çiftliği ile iki adet tarlaya kimse talip olmadığından satılamamıştı. Belki satılır diye de senetlerini Hamit mütesellimi Hasan Ağa, alıkoyup muhafaza etmekteydi. Çiftlik içersinde hayvanlara dair bir şey olmayıp, boş çiftlik dendiği için mübaşir satılacağına söz veremeyeceğini de dile getirmişti.²⁰⁵ Bu

Mazhar başçavuş ve umum dört nefer şekâvet-pişeler ile ahz ve cezalarını tertib ve rüüs-ı maktûalarını der aliyyme irsâl eylediğin... ", BOA, MHM.d 178, s. 270-2. hk.

²⁰³ Aynı Belge.

²⁰⁴ BOA, C.ML 28266, Belge 1.

²⁰⁵ BOA, C.ML 28266, Belge 2.

gelişmeler üzerine kaydedilmiş olan çiftlik ile iki adet tarlaya kimsenin sokulmaması ve hallerine merhameten varislerine iade edilmesi hususunda Hamid mütesellimine ve Karaağaç kadısına 12 Safer 1199/25 Aralık 1784'te emir gönderilmiştir.²⁰⁶

2.3.2. Yılanlıoğulları K r Hasan ile Deli İsmail'in Firarı ve Alınan Tedbirler

Karaağaç'ta bu arbede yaşanırken K r Hasan ve Deli İsmail, haklarında çıkarılan idam kararı nedeniyle firar etmişlerdi. Bunlar hakkındaki idam fermanını öğrenen kardeşleri Mustafa, Halil, Şeyh Ali ve Ataullah'ta Eğirdir'den dışarı çıkıp, firari olarak ortalıktan kaybolmuşlardı. Eğirdir, Yalvaç, Ağros, Karaağaç, Uluborlu, Isparta, Hoyran, Afşar kazaları halkı ise Yılanlıoğullarının kendilerine kin ve düşmanlık beslemeleri nedeniyle zarar verecekleri endişesi taşımaktaydılar. Bu sebeple bölgeye sokulmamaları için merkezden emir çıkarılmasını istemişlerdi. Bunun üzerine Yılanlıoğullarının firar ettikleri mahalle girmemeleri için merkezden emir çıkarılmıştı.²⁰⁷ Deli Ahmet, Karaağaç'ta kuşatılmadan önce kardeşleri K r Hasan ve Deli İsmail bir fırsatını bulup, kaçarak kurtulmayı başarmışlardı. Yılanlı Musa'nın bu iki oğlu, Manavgat kazasında ikamet eden Hacı İsa oğullarının üzerlerine g revlendirildiklerini ileri sürerek yalan beyanla Deli Ahmet'in idamından sekiz on gün önce Manavgat taraflarına doğru firar etmişlerdi. Yılanlıoğulları K r Hasan ve Deli İsmail adındaki iki eşkıyanın da, Hamid mütesellimi ve Karaman valisinin birlikte hareketi neticesinde yakalanmaları emredilmişti. Eğer Deli İsmail ve K r Hasan adındaki eşkıyalar muharebeye teşebbüs ederler ise öncelikle yanlarında bulunanların onlardan ayrılmaları ve muharebeyi terk etmeleri sağlanmalıydı. Yılanlıoğullarının yanlarından ayrılanların suçlarının affedileceği ancak eşkıyaların yanından ayrılmayıp, taraftarlık ve muharebeye teşebbüs edenlerin evlerinin tahrip edileceği gibi vücutlarının da ortadan kaldırılmasıyla tehdit edilmişlerdi.²⁰⁸

K r Hasan ve Deli İsmail'in, Manavgat taraflarına firar ettiklerini Karaman valisi vezir Mikdad Ahmet Paşa, merkeze bildirmişti. Diğer taraftan Manavgat taraflarına kaçmış olan K r Hasan ve Deli İsmail'in yakalanmaları için Alaiye sancağı mutasarrıfı seyyid İbrahim ve Alaiye sancağı içerisinde bulunan kazaların kadı ve naibleri ile bütün zabitan,  y n ve iş erlerine evâil-i Cemâziyelevvel 1198/27 Mart 1784'te hüküm gönderilmişti. Eşk yaların ortadan kaldırılmaları için görevlendirilenlerin bir an önce eşkıyalar her nerede ise üzerlerine gidip, aralık ve fırsat vermeden yakalayarak cezalarını vermeleri ve kesilmiş başlarını İstanbul'a göndermeleri emredilmişti. Bu husustaki görevi yerine getirebilmek için

²⁰⁶ BOA, C.ML 28266, Belge 3.

²⁰⁷ BOA, MHM.d 178, s. 268-2. hk.

²⁰⁸ BOA, C.DAH 12409-2. hk.

Ahmet Paşa ile ittifak edip, eşkıyanın kaçmasına fırsat vermeden dört bir taraftan kuşatılmaları gerektiğine hükmedilmişti.²⁰⁹

Hamid sancağı ve Terkemiş hassı içerisinde bulunan kazaların bütün âyân, zabitan ve iş erlerine de evâ'il-i Cemâziyelevvel 1198/27 Mart 1784'te Manavgat taraflarına firar eden Kör Hasan ve Deli İsmail'in yakalanması ve ortadan kaldırılması için emir gönderilmişti. Firarilerin yakalanmasına tekrar Ahmet Paşa memur edilmiş olmakla birlikte bu hususta görevlendirilenlerin ittifak üzere hareket etmeleri gerektiği bildirilmişti. Eşkıyaların haklarında çıkarılan emri öğrenip, tekrar Manavgat'tan firar etme ihtimalleri vardı. Kazalar içerisinde sürekli asayiş ve düzenin dikkatli araştırma ile sağlanacağı ve kötülüklerin ortadan kaldırılabileceği hükmüne varılmıştı. Hamid sancağı mütesellimi saray kapıcıbaşlarından Osman'la da ittifak edilip, eşkıyalar herhangi bir kaza içerisine bundan önce gelmişler ise derhal yakalanmaları ve cezalarının uygulanarak ortadan kaldırılmaları hususunda ferman çıkarılmıştı. Kör Hasan ile Deli İsmail'in yakalanmaları ve ortadan kaldırılmaları hususunda çıkarılan fermanın birer sureti de kaçma ihtimalleri göz önünde bulundurularak Beyşehir sancağı içerisindeki Kireli âyânı Hacı Ahmet'e, Karahisar-ı Sahib sancağı mütesellimine, âyân ve zabitanına, Kütahya mütesellimi Ayas'a gönderilmişti. Karaman valisi ile işbirliği yaparak eşkıyaların ve yardımcılarının kendi bölgelerine gelirler ise derhal yakalanmaları emredilmekteydi.²¹⁰

Trabzon valisi ve Canik muhassılı vezir Ali Paşa'ya evâhir-i Cemâziyelevvel 1198/16 Nisan 1784'te gönderilen hükümde Yılanlıoğullarının Hamid sancağı halkına yaptıkları baskı ve zulüm neticesinde halkı yerinden yurdundan ettikleri; bu nedenle Deli Ahmet'in ortadan kaldırılması hesabıyla kardeşleri Kör Hasan ve Deli İsmail'in o taraflara firar etmeleri ihtimali olduğu bildirilmişti. Eğer Kör Hasan ve Deli İsmail, Canik bölgesine gelirler ise Ali Paşa'ya derhal cezalarını uygulaması emredilmişti. Bu hükmün birer sureti de Beylerbeylerinden Sivas kaimmakamı Osman'a, Gelibolu naibine, Gelibolu'da ikamet eden Kalyoncuzade'ye, iskele emniyetine, Aydın muhassıl vekiline, Karaosmanzade Ahmet'e, Alanya mutasarrıfına ve sancak dâhilinde olan hakim, subay ve âyânlara gönderilmişti. Ayrıca Yılanlıoğullarından, Abdi Paşa'nın yanında bulunan için Gelibolu yarımadasında ikamet etmesine emir yazılmıştı. Eğer firar edip, onun yanına gelen olur ise gerekli işlemin yapılması emredilmişti.²¹¹

²⁰⁹ BOA, MHM.d 178, s. 272-1. hk.

²¹⁰ BOA, MHM.d 178, s. 273-2. hk.

²¹¹ BOA, MHM.d 178, s. 271-1. hk.

Yılanlıoğulları Kör Hasan ve Deli İsmail, payitaht tarafından haklarında çıkarılan cezadan emin oldukları için Manavgat kazası taraflarına daha önce firar etmişlerdi. Teke sancağı mütesellimi Ebubekir, Teke sancağı kazalarının kadı ve naibleriyle bütün subayları, âyân ve aşiret beyleri ile iş erleri, gönderilen hükümle firarilerin yakalanması için görevlendirilmişlerdi. Bir an önce eşkıyaların üzerine yürüyüp, eşkıyaları yakalayarak ortadan kaldırmaları emredilmişti. Yılanlıoğullarının ortadan kaldırılması için görevlendirilen Karaman valisi vezir Mikdad Ahmet Paşa'dan gelecek bilgi, haber ve uyarıya göre ittifakla hareket etmeleri gerektiğine hükmedilmişti. Kör Hasan ve Deli İsmail'in en kısa sürede yakalanıp, hak ettikleri cezaları uygulanmalıydı. Eşkिया tedibi işine önem verilmesi istenmekle birlikte rehavete kapılanlara da gerekli cezanın uygulanması kararı alınmıştı. Eşkियाlara yardım ve yataklıktan vazgeçenlerin suçları bağışlanacaktı ancak yardım ve yataklıkta ısrar edenlerin cezalarının eşkıyalarinkinden farklı olmayacağı hükmü yer almaktaydı.²¹²

Kör Hasan ve Deli İsmail, babalarının yolundan gidip, fakir halkı kırıp geçirmekten başka adam öldürmek, namus perdesini yok etmek gibi davranışlarla eşkıyalıklarına devam etmekteydiler. Alaiye sancağına bağlı Manavgat kazasında saklanan Kör Hasan ve Deli İsmail'in yakalanıp, ortadan kaldırılmaları için Karaman valisi vezir Mikdad Ahmet Paşa ile Kütahya ve Hamid mütesellimlerine tekrar tekrar emirler çıkarılmıştı. Ahmet Paşa tarafından Kör Hasan ve Deli İsmail'in Manavgat'ta saklandıkları yerde kuşatıldıkları ve ileri gelenlerden birkaçının yakalanıp kesilmiş başlarının İstanbul'a gönderildiği kaydedilmesine rağmen böyle bir durum söz konusu değildir.²¹³ Hamid sancağı mütesellimi Şeyh Hüseyinzade Hacı Osman'a da, firari Yılanlıoğullarının yakalanması hususunda emir çıkarılmıştı. Ahmet Paşa ile ittifak edip, "...*hemen üzerlerine varub aman ve zaman virmeksizin ikisini dahi ahz ve cezalarını icrâ...*"²¹⁴ etmeleri emredilmişti.

2.3.2.1. Yılanlıoğlu Kör Hasan ve Kardeşlerinin Eğirdir'deki Eşkियाlıkları ve Ortadan Kaldırılmaları

Devletin, haklarında başlatmış olduğu bu sıkı takibat sonucunda Yılanlıoğulları oradan oraya firar etmeye devam etmekteydiler. Kör Hasan bir şekilde Manavgat'tan da firar etmiş, İçel mütesellimi Hacı Ali Bey'e sığınmıştı. Bunun üzerine Karaman valisine, merkezden gönderilen emirde Kör Hasan'ı saklamakta olan Hacı Ali Bey'inde onunla birlikte

²¹² BOA, MHM.d 178, s. 271-2. hk.

²¹³ Ahmet Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, (sad. Dündar Günday), c. 2, İstanbul 1983, s. 663.

²¹⁴ BOA, MHM.d 178, s. 273-1. hk.

yakalanmaları ve ortadan kaldırılmaları emredilmişti. Aynı zamanda Kör Hasan'ın kardeşi Ataullah ve adamlarından Gök Keleş ile Sarı Kavak oğlunun derhal yakalanarak ortadan kaldırılmaları için Teke mütesellimine de gizli bir emir gönderilmişti. Eğer bu işi başarmak için yeterli kuvvete sahip değil ise Çelikpaşazadeye başvurup, onunla işbirliği yapması emir ve tavsiye edilmişti. Bu takibata rağmen Kör Hasan, maiyetinde bulunan kuvvetlerle kısa bir süre sonra Eğirdir'i basmıştı. Yılanlıoğlu Kör Hasan'ın Eğirdir'e girişinde Eğirdir kadısının ihmali ve müsamahası söz konusuydu. Eğirdir'deki eşkıyalığın yeniden baş göstermesi üzerine Kör Hasan'ın derhal yakalanması için gerekli tedbiri almak üzere Hamid sancağı kazalarının âyân ve hükkâmına şiddetli emirler gönderilmişti.²¹⁵

Eğirdir'i basmış olan eşkıyalar, haklarında başlatılan takibat üzerine ortaya çıktıkları yer olan Yılanlı köyüne sığınmışlardı. Hamid mütesellimi Ahmet Paşa, onları sığındıkları yerde ele geçirmeye çalıştıysa da Eğirdir âyânlarının bu eşkıyaların tarafını tutması nedeniyle giriştiği bu harekette başarılı olamamıştı. Bunun üzerine Eğirdir'deki şiddetli zulümleri nedeniyle Yılanlı köyünde gizlendikleri yerde Yılanlıoğullarının yakalanmaları işine Teke mütesellimi Deli Bekir memur edilmişti.²¹⁶

Yılanlıoğulları, eşkıyalıkla babalarının yolundan giderlerken sadece Eğirdir'de değil diğer Hamid kazaları ile Teke ve Terkemiş taraflarında etmedikleri zulüm ve hasar kalmamıştı. Kör Hasan ve Ataullah başlarına iki yüz adam toplayıp eşkıyalıklarına devam etmekteydiler. Yardımcılarından Gök Keleş ve Sarı Kavak oğlu denenlerde eski eşkıyalardan olup ortadan kaldırılmalarına izin verilmişti. Yılanlı köyünde saklandıkları kalelerinde beş altı bin adam ile on beş gün boyunca kuşatılmışlardı.²¹⁷ 1200/1785 tarihli hatt-ı hümayundan anlaşıldığı üzere başlarına çok sayıda başıboş rezil toplayan Kör Hasan, Ataullah ve ortadan kaldırılmaları gerekli yardımcıları olan eşkıyalardan Gök Keleş ve Sarı Kavak oğlu üzerine Hamid mütesellimi ve Terkemiş voyvodası memur edilmişti. Yılanlıoğullarının buldukları yer, ele geçirilmeleri güç bir yerdin. Hamid mütesellimi belirli aralıklarla sefer düzenlemesine rağmen halkın zarar görmesine neden olmuştu. Hamid mütesellimi halka zarar verdiği için iş göremez düşüncesiyle, Teke mütesellimi Deli Bekir, bu işe memur edilmişti. Devlet merkezinden gönderilen emirlerde kesinlikle yakalanıp, ortadan kaldırılması istenen bu eşkıyalardan Yılanlıoğlu Kör Hasan, kardeşi Ataullah ve bölükbaşlarından kulaksız Osman, takriben 1199/1785 yılının son ayları içerisinde Teke mütesellimi Deli Bekir tarafından

²¹⁵ Börekçi, M. Ç., a.g.t., s. 54.

²¹⁶ Börekçi, M. Ç., a.g.t., s. 55.

²¹⁷ BOA, HAT 737.

Eğirdir’de yakalanıp cezaları düzenlenmiş, kesilmiş başları İstanbul’a gönderilmişti. Böylece bu eşkıyaların baskı ve zulümlerinden Eğirdir ve bölge halkı kurtarılıp, bütün halkın huzur ve sükûneti sağlanmıştı. Bu olaydan sonra Yılanlıoğullarından hayatta Halil²¹⁸ ve Şeyh Ali kalmıştı. Halil, timarlı olduğu için İsmail taraflarında bulunduğu sırada İsakçı kalesine, Şeyh Ali’de Sakız kalesine kalebent edilmişlerdi. Halil’in af dileği üzerine memleketine varmamak üzere affedilmesi ve nezre bağlanması kararı çıkarken kalanların reşidi, olgunu ve aklı başında olanı Şeyh Ali’nin kardeşlerinin Eğirdir havalisinde bulunan mal, mülk ve alacaklarının soruşturulması için merkeze getirilmesi emredilmişti.²¹⁹

Diğer taraftan Yılanlıoğlu Şeyh Ali ve Halil dışında kalan Subhi adında bir kardeşleri daha vardı. Subhi, Çelikpaşa kızından olup daha önce diğerlerinin yanlarından ayrılmıştı. Halil ile Şeyh Ali’nin köleleri Mercan Arap dahi İsakçı kalesine hapsedilmişti.²²⁰ Yılanlıoğlu Deli İsmail, kardeşi Kör Hasan ile birlikte hareket etmesine rağmen belgelerde akıbeti hakkında bir bilgi yoktur. Deli İsmail’in de takriben 1199/1785’te diğer kardeşleriyle birlikte ortadan kaldırılmış olması muhtemeldir. Çünkü yukarıda da bahsedildiği gibi sadece Halil, Şeyh Ali ve Subhi dışında hayatta kalan olmamıştır. Subhî’nin akıbeti hakkında da belgelerde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

2.3.3. Yılanlıoğlu Deli Ahmet ile Kardeşleri Kör Hasan ve Deli İsmail’in Muhallefatlarının Zaptı

Yılanlıoğullarının daha ortadan kaldırılmadan önce haklarında idam fermanı ile birlikte muhallefâtlarının zapt edilmesi emri de çıkarılmıştı. Hamid mütesellimi Şeyh

²¹⁸ Yılanlıoğlu Halil hakkında İsakçı kalesinde hapsedilip, memleketine uğramaması şartıyla affedilmesi ve nezre bağlanması dışında herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte 1216/1801-1802’de vefat etmiştir. Hapsedildikten ve arkasından affedildikten sonra Hamid yöresinde Yılanlıoğlu Halil’in hiçbir alanda adı geçmediğine göre Rumeli’de vefat etmiş olması ihtimal dahilindedir. Halil’in vefat tarihi için bkz. Süreyya, **a.g.e.**, s.1135.

²¹⁹ BOA, HAT 1018, Bu eşkıya tenkili işinin bizzat Deli Bekir tarafından yerine getirilmiş olması dikkat çekmektedir. Deli Bekir de daha önce hakkında idam fermanı çıkarılmış bir eşkıyaydı. Bundan önce Deli Bekir’in üzerine eşkıyalığı dolayısıyla ortadan kaldırılması için Yılanlıoğlu Mustafa gönderilmişti. Ayrıntılı bilgi için Bkz. BOA, MHM.d 175, s. 381-1. hk., Devlet, eşkıyaları ortadan kaldıramayınca birbirine düşürerek veya birbiri üzerine göndererek ortadan kaldırmayı amaçlamıştı. Bu politika, merkezî otorite taşrada zayıf kaldığı müddetçe devam etmişti. Taşra’daki halk ise merkezin bu tutumu nedeniyle büyük zararlar görmüştü. Bu süreçte devlet otoritesi taşrada kaybolduğu için halk, devletten ziyade taşradaki yerel güçlerin isteklerine boyun eğmek zorunda kalmıştı. Merkez ise taşradaki halkın yanında yer almaya çalışmış, sürekli emir ve fermanlar çıkarıp, adaletnâmeler yayınlamış ancak merkezî otorite zayıf kaldığı için emirlerin uygulanmasında bir takım aksaklıklar yaşanmıştı.

²²⁰ BOA, HAT 737.

Hüseyinzade Osman'a, Karaağaç, Eğirdir ve diğer bölgelerde Yılanlıoğullarının mal, mülk ve hayvanlarının olduğu kazaların kadı ve naibleri ile sadrazam selam ağası olup bu işe memuriyetle o tarafta bulunan İsmail'e ve kazaların zabitan ve âyânına evâ'il-i Rebî'ü'l-âhir 1198/27 Şubat 1784'te hüküm gönderilmişti. "...*Tertîb-i cezaları yanında bu defa o emri şerifem sâdir olan Yılanlıoğulları Kör Hasan Deli Ahmet ve Deli İsmail nâm bâgîlerin cezâ-yı sanâileri mütesellim mûmâ ileyh ve sâir memurlar ma'rifetiyle icrâ olunduktan sonra...*"²²¹ Hamid sancağı kazaları içerisinde eşkıyalara ve yardımcılarına ait ne kadar nakit, mal, eşya ve hayvanları var ise bir akçe ve bir tanesi bile zayi olmadan hukuka uygun olarak zapt edilmesi emredilmişti. Zapt edilen emlak, çiftlik ve çeşitli gelirlerinin, selam ağası tarafından tek tek yazıldıktan sonra devlet hazinesine devredilmek üzere defterinin acilen gönderilmesi gerektiği bildirilmişti.²²² Selam ağası İsmail Ağa'nın gönderdiği 20 Cemâziyelâhir 1198/11 Mayıs 1784 tarihli yazının neticesinde "...*Yılanlıoğullarından olup bundan akdem cezası tertîb olunan Deli Ahmet ve firar eden Kör Hasan ile Deli İsmail'in kâffe-i emvâl ve eşyâ ve zimemâtlarının cânîb-i mîrîçün zaptı...*"²²³ emredilmişti ki buna göre henüz daha sadece Deli Ahmet ortadan kaldırılabilmişti.

Yılanlıoğullarının, Hamid sancağının Afşar, Hoyran, Keçiborlu, Ağros, Uluborlu, Gönen kazalarında çiftlik, hayvan, hububat ve bazı kimselerin zimmetlerinde toplam olarak 11.150 kuruş alacaklarını gösteren mal ve eşyalarının kaydı selam ağası tarafından hazineye bildirilmişti. Ağlasun, Barla, Yalvaç kazalarında çiftlik ve herhangi bir eşyalarının olmadığı hususunda bu kazaların kadılarının ilâmları da merkeze gönderilmişti. Yılanlıoğullarından geride dört kişi kalıp, firar etmeleri nedeniyle haklarında emir çıkarılmış ve mallarının zaptı içinde Abdülkadir Bey, mübaşir olarak görevlendirilmişti. Abdülkadir Bey, eşkıyanın bir kısım malını zapt etmiş olmasına rağmen eşkıya, bir şekilde fırsatını bulup, bölgeye varınca alacaklarını cebren tahsil yoluna saparak, halka eziyet edecekleri endişesi vardı. Yılanlıoğullarının ortaya çıkan zimmetlerinin çoğu yasal olmayıp, haksız olarak aldıklarından oluşmaktaydı. Eşkıyaya ait arazi satılmak istense korkudan kimse almaya cesaret edememekteydi. Yılanlıoğulları bölgede zimmetlerine mal geçirirlerken yandaşlarına da peşkeş çekmeyi ihmal etmemişlerdi. Nitekim zapt edilen mallar içerisinde firarilerden Kör Hasan'ın kethüdasının zimmeti, on iki kese akçeye tekabül etmekteydi. Zapt edilen bu meblağın defteri Emir Hacı Alizade Hüseyin Ağa'ya mübaşir tarafından teslim edilmişti.²²⁴

²²¹ BOA, C.ML 4003.

²²² BOA, C.ML 4003 ile aynı içerikte ve aynı tarihli belge, BOA, MHM.d 178, s. 272-2. hk.'de kayıtlıdır.

²²³ BOA, C.ML 23527, Belge 1.

²²⁴ Aynı Belge.

Yılanlıoğullarının bir daha bölgeye ayak bastırılmamak üzere bütün mal, eşya ve emlaklarının satılması hususunda gönderilen defter, devlet hazinesi başmuhasebe defterine kaydedildikten sonra imzalı bir sureti yeni tayin edilen mübaşire gönderilmişti. Mübaşir, bölgeye ulaşınca Hamid mütesellimi Şeyhzade Osman ile işbirliği yaparak Yılanlıoğullarından gerek katledilmiş olanın ve gerek firar etmiş olanların defterde kayıtlı ve dışarıda olan mal ve emlaklarını değerleri üzerinden satıp, zimmetlerini yerli yerinden tahsil edip, İstanbul'a göndermeye gayret etmesi emredilmişti. Yılanlıoğulları bölgeye ayak bastırıldığı takdirde bölge ileri gelenlerinin bu hususta sorumlu tutulacakları hükmü yer almaktaydı. Bunun hesabının da bu hususta görevlendirilip, kendilerine hüküm gönderilenlerden sorulmasına karar verilmişti. Yılanlıoğullarının muhallefatlarının zapt edilerek defterde kayıtlı olan mal, mülk ve emlaklarının değeri üzerinden satılması ve zimmetlerinin tamamen tahsili hususuna tayin edilen mübaşire gerekli yardımı yapmaları için Hamid sancağı müteselimine, bölgedeki kazaların kadı, naib, zabitan, âyân ve iş erlerine hitaben 24 Cemâziyelâhir 1198/15 Mayıs 1784'te ferman çıkarılmıştı.²²⁵

Yılanlıoğullarından katledilmiş Deli Ahmet, firari KÖr Hasan ve Deli İsmail'in, Afşar ve diğer bazı kazalarda bundan önce devlet hazinesine zapt edilen emlak, muhallefât, hayvan ve zimmetlerinin tahsil edilmesi ve satılması işine görevlendirilen saray gediklilerinden Hasan Ağa, görev mahalline gitmiş, muhallefâta dair imzalı ve gizli defter getirmişti. Bu defter gereğince tahsil edilen zimmet, satılan hayvan, eşya ve hububat bahalarından başka masrafları gösteren makbuz hazineye teslim edilmişti. Hazineye teslim edilen miktar 14.767 kuruştur. Bunun yanında defterde kaydedilenlerin tamamı tahsil edilememiş ve satılmadan geriye bakiye kalanlar olmuştu. Kalan kısmın her halükarda tahsil edilmesi için Hanid sancağı mütesellimi Kazıkçı Hasan Ağa'ya, Hamid sancağının ilgili kazalarının kadı ve naiblerine 11 Safer 1199/24 Aralık 1784'te hüküm gönderilmiştir.²²⁶ Başmuhasebede kayıtlı, Gedikli Hasan Ağa'nın tahsilat toplamı 16.599 kuruş olmakla birlikte 1.832 kuruş masraf çıkmış, kalan ve hazineye teslim edilen miktar 14.767 kuruştur. Defterde kayıtlı olan miktar 14.898 kuruş olup, masraf harici toplanması gereken miktardır. 14.767 kuruşu teslim edilmiş ancak 131 kuruş tahsil edilememiştir. Bu küsuratın ayrıca tahsil edilmesi gerektiği bildirilmişti.²²⁷

Yılanlıoğullarının malları zapt edilirken yapmış oldukları yolsuzluklarda birer birer ortaya çıkmaktaydı. Yılanlıoğulları, Hamid sancağına bağlı Bedre köyünde yer alan zeamet

²²⁵ BOA, C.ML 23527, Belge 2.

²²⁶ BOA, C.ML 27176, Belge 2.

²²⁷ BOA, D.BŞM. MLK.d 73/42.

hisselerini zimmetlerine geçirmişlerdi. Bunun üzerine muhalefât kâtibi Mehmed Ağa, adamları ile Bedre köyüne varıp, köyü teftiş etmiş ve yapılan teftiş sonunda berat ile mutasarrıf olduğu 1196/1782 yılı hisselerinin tamamına Yılanlıoğullarının el koyduklarını, hakkında ihbarıyla tespit etmişti.²²⁸ Yılanlıoğulları, 1196/1782 yılına ait Borlu kasabası içerisindeki 2.000 akçelik hisselerle de Burdurlu Abdullah Bey ile birlikte el koymuşlardı. 1197/1783 yılına ait gelirleri de zimmetlerine geçirmişlerdi. 1198/1784 yılı gelirlerini ise Giresun köyü sakinlerinden Bıttı oğlu Halil Ağa istila etti diye iftira atmışlardı. Borlu ahalisine sorulup, durum yerinde incelenmiş ve gerçek tespit edilerek 3 Rebî'ü'l-âhir 1199/13 Şubat 1785'te merkeze bildirilmişti.²²⁹ Yılanlıoğullarının, Bedre ahalisinin hasılatını zapt etmeleri neticesinde padişahın mektubu üzerine yapılan inceleme sonunda 1196/1782 yılına ait her kimin geliri var ise Yılanlıoğulları zapt etti diye halk tarafından da şikayet edilmişti. 1197/1783 ve 1198/1784 yıllarına ait mahsulâtın tamamı deftere kaydedildikten sonra İbrahim Ağa'ya teslim edilmişti. İbrahim Ağa da hane başı 84 kuruşa satıp defteri merkeze göndermişti.²³⁰

Bu kargaşa ortamında diğer taraftan Afşar'da üç senelik otlak ve yaylak gelirleri ile pazar vergisi de otorite boşluğunu değerlendiren Süleyman sipahi ve Molla Beyzade Ömer Ağa tarafından zapt edilip, zimmetlerine geçirilmişti.²³¹ Yılanlıoğlu firari Kör Hasan, 1196/1782 ve 1197/1783 senelerine ait, Eğirdir kazasının köylerinde bulunan parça parça zeametlerden olmak üzere muhalefât kâtibi Mehmet efendinin berat ile mutasarrıf olduğu hisselerin onda bir kısmını da alıp, zimmetine geçirmişti. İbrahim Ağa ile buyrulduklar gönderilmiş, Eğirdir kazası ve bağlı köylerin halkına sorulduktan sonra gelirlerin bir bölümünü Kör Hasan'ın zimmetine geçirdiği halk tarafından 3 Rebî'ü'l-âhir 1199/13 Şubat 1785'te ihbar edilmişti.²³²

Mehmet Ağa, Bedre köyüne geldiği zaman 1197/1783 ve 1198/1784 senesine ait gelirlerin hesabı tutularak hasılat miktarı tespit edilmişti. Zeametler mutasarrıfı İbrahim Ağa ve mübaşir Reşid Efendi tarafından iki senede ortaya çıkan ceza defteri tutulmakla birlikte tamamı 84 kuruşa baliğ olup İbrahim Ağa'ya teslim edilmişti.²³³ Mübaşirin, Afşar'da yaptığı

²²⁸ BOA, D.BŞM. MLK.d 74/52/1.

²²⁹ BOA, D.BŞM. MLK.d 74/52/2.

²³⁰ BOA, D.BŞM. MLK.d 74/52/3.

²³¹ BOA, D.BŞM. MLK.d 74/52/4.

²³² BOA, D.BŞM. MLK.d 74/52/5.

²³³ BOA, D.BŞM. MLK.d 74/52/6.

inceleme ve araştırma neticesinde Mehmet efendinin berat ile mutasarrıf olduğu Bedre zeametinin parçaları Afşar halkından sorulmuştu. Afşar kazası köylerinden Yaka'da taksim ile hisse defterlerinden çıkarılan 750 akçe hissesi olup, 1196/1782 ve 1197/1783 yılı gelirlerinin onda birine Yılanlıoğlu el koymuştu. 1198/1784 yılı gelirinden onda birini Afşar'a tabi Gelendost sakinlerinden Emin Sarı Ahmet Ağa almış olup, 25 kuruşluk hissesi İbrahim Ağa'ya teslim edilmişti. Afşar'a tabi Kuyucak adlı köy dokuz on seneden beri hallolmakta diye 11 Rebî'ü'l-evvel 1199/22 Ocak 1785'te merkeze bildirilmişti.²³⁴

Başmuhasibe kalemi muhalefât halifesi Hafız Hacı Mehmet, Hamid sancağı içersindeki Barla nahiyesinde bulunan Bedre'de başkasına berat ile mutasarrıf olduğu senelik 500 kuruştan iltizam oluna gelen zeametlerinin 1196/1782 senesine ait hasılat ve diğer vergilerine, Yılanlıoğlu Mustafa el koyarken 1197/1783 yılına ait gelirleri de Kör Hasan adındaki eşkiya zapt etmişti. İltizam alan kişiye bir akçe ve bir hisse dahi göndermemişlerdi. Bunun üzerine Yılanlıoğullarının el koydukları iki senelik iltizam bedelinin, devlet hazinesince zapt edilen mallarının satılan bedelinden ödenmesine karar verilmişti. Kör Hasan, gerçekmiş gibi kaydettirdiği sahte belgelerle, zeametlere ve vergilerin onda birine el koymuştu. Eşkiyalar tarafından el konulan 1.000 kuruş iltizam bedeline ve vergilere devlet adına el konulup tekrar düzen sağlandıktan sonra 1.000 kuruşun alacaklılara ödenmesi için Hamid sancağı mütesellimine ve Yılanlıoğullarının mallarını zapt etmekle görevli memura hitaben 25 Cemâziyelevvel 1199/5 Nisan 1785'te emir çıkarılmıştır.²³⁵

Yılanlıoğullarından katledilmiş olan Deli Ahmet ile kardeşleri Kör Hasan ve Deli İsmail'in zamanından, Pavlu kazası sakinlerinden Veli'de bulunan öşrün vadeli miktarı olan 7.000 kuruşun tahsili emri 4 Zi'l-ka'de 1199/8 Eylül 1785'te Hamid sancağı mütesellimi Hasan Ağa'ya gönderilmişti. Veli ise Pavlu'dan daha önce firar etmişti. Hukuken Veli'ye dava açılmış ve Hassa silahşorlarından Mustafa Ağa, Veli'yi yakalayıp, Isparta'ya mahkemeye çıkarmıştı. Veli'nin bir adet atı ve bir adet beygirinden başka herhangi bir şeyi olmadığı tespit edilmişti. Bunlara da mübaşir el koymuştu. Gerçekten Veli'nin borcu olsa bir akçe dahi tahsil edilecek malı olmadığı mütesellim tarafından merkeze bildirilmişti. Yılanlıoğulları Ahmet ve Hasan sadece bunlarla kalmamışlar, daha önce 1197/1783 yılında Yalvaç Karaağaç kazasında Molla Veli adındaki şahsın müderris Ömer ile olan davasında gerçek ortaya çıkarılıp, Molla Veli'den 975 kuruş tahsil edilmek üzere iken taraf tutarak

²³⁴ BOA, D.BŞM. MLK.d 74/52/7.

²³⁵ BOA, D.BŞM. MLK.d 74/52/8.

Molla Veli'yi firar ettirip, düşmanlık etmişlerdi. Hamid müteselliminin konağını basıp, mal, mülk ve eşyasını gasp etmişlerdi. Müderris Ömer'in konağına girip 30 kuruş ve buldukları mallara el koyup türlü türlü hasara sebebiyet vermişlerdi. Bunun üzerine Hamid mütesellimine gönderilen emirde, hakkı gasp edilmiş olanların hakkının tahsil edilerek hak sahiplerine iadesi yanında ortaya çıkan zulüm ve husumetlerin kaza üzerinden kaldırılması emredilmişti.²³⁶ Pavlu'dan Veli'nin zimmetinde bulunan 7.000 kuruşu ödemedi firar etmesine, muhtemelen Yılanlıoğulları sebep olmuştu. Bu miktar Veli'nin zimmetinde Deli Ahmet, Kör Hasan ve Deli İsmail zamanından kalmıştı. Veli'nin sadece bir atı ve bir beygiri olduğu tespit edildiğine göre Yılanlıoğulları, bu 7.000 kuruş öşür bedelini Veli üzerinden alıp muhtemelen zimmetlerine geçirmişlerdi. Veli, zimmete mal geçirilirken sadece bir aracı olarak kullanılmıştı. Başmuhasebede kaydı tutulmakla birlikte bu hususta yeni bir ferman 8 Zi'l-ka'de 1199/12 Eylül 1785'te çıkarılmıştır.²³⁷

Yılanlıoğullarından Hasan, kardeşi Ataullah ve bölükbaşlarından Kulaksız Osman'ın cezaları verildiği zaman yardımcılarında Gök Keleş ve Sarı Kavakoğlu af dilemişlerdi. Bunun üzerine onlar ve diğer ele geçirilen adamları tahliye edilmişlerdi. Katledilen Yılanlıoğullarının ve yardımcılarının Eğirdir ve o bölgede bulunan bütün mal, eşya, emlak ve zimmetlerinin devlet hazinesi için zapt edilip yazılması gerektiğine hükmedilmişti.²³⁸ Yılanlıoğullarına ait olan bu muhallefatin zaptı için 17 Zi'l-ka'de 1199/21 Eylül 1785'te Hamid sancağı mütesellimi mîrimîran Çelikpaşazade Ahmet Paşa'ya, Eğirdir ve bölgesinde bulunan kazaların kadı ve naibleri ile mübaşir olarak tayin edilip, bölgede bulunan gedikliler eminine hüküm çıkarılmıştı. Burada dikkat çeken bir diğer nokta, Kör Hasan ve kardeşlerinin 1199/1785 yılı içerisinde Zi'l-ka'de 17/Eylül ayının 21'inden önce idam edilmiş olmalarıdır. Yılanlıoğullarının ve yardımcılarının Eğirdir bölgesinde mevcut mal, eşya, emlak, hayvan, hububat, çiftlik, arazi ve her neleri var ise toplanıp gönderilmesi yanında alacaklarının dahi doğru ve yanlış olup olmadığının araştırılıp incelendikten sonra defterlerinin merkeze gönderilmesi emredilmişti. Malvarlıkları devlet hazinesi için zapt edilirken senetli olan eşyadan kendilerine yetecek kadarının bırakılmasına karar verilmişti. Katledilmiş olanlar, babalarından itibaren izinsiz olarak gasp işini huy ve meslek edinmişlerdi. Bu nedenle sahte senetlerle bütün mal, eşya ve nakitleri saklamaktaydılar. Bu durumu ise herkes bilmekteydi. Bu yüzden bu hususa görevlendirilenlerin, durumu yerinde iyice araştırıp incelemeleri ve

²³⁶ BOA, D.BŞM. MLK.d 74/23/1.

²³⁷ BOA, D.BŞM. MLK.d 74/23/2.

²³⁸ "...maktûl-ü mezkûrlerin ve sâir avene ve refiklerinin Eğirdir ve sâir olhavâlîde olan bil-cümle emvâl ve eşyâ ve emlak ve zimemlerinin cânîb-i mîrîçün zapt ve tahrir olunması iktizâ' idüb...", BOA, C.ML 30423, Belge 6.

Yılanlıoğulları ile yardımcılarına ait ele geçirdikleri bütün malları zapt etmeleri gerektiği bildirilmişti.²³⁹

Yılanlıoğullarının Eğirdir kazası bölgesinde olan mal, mülk, eşya, emlak ve zimmetlerinin ortaya çıkarılması ve merkeze gönderilmesi hakkındaki emir yerine ulaştırılmış ve gedikliler emini Mehmet Ağa tarafından Yılanlıoğullarının mallarının zaptı işine başlanmıştı. Gelen emir üzerine muhallefâtın zaptı sırasında birtakım sorunlarda ortaya çıkmış, Eğirdir müftüsü Abdurrahman Efendi bu vesileyle Antalya'ya sürgün edilmişti. Bu sürgün dışında Yılanlıoğullarının akrabalarından eniştereli Hacı Hüseyin, Burhanoğlu Hacı Hüseyin ve sabuncu katibi Emiroğlu Hasan ve bunların yardımcılarında olup Hamid sancağı mütesellimi Ahmet Paşa tarafından hapsedilmiş olan Köleoğlu Mahmut'un bütün mallar tahsil edilinceye kadar Eğirdir kalesinde hapsedilmelerinin uygun olacağı Gedikliler emini Mehmet Ağa tarafından merkeze yazılmıştı. Hamid mütesellimi Ahmet Paşa ile gedikliler eminine 8 Zi'l-hicce 1199/12 Ekim 1785'te İstanbul'dan gönderilen emirde, bu şahısların muhallefât zapt edilinceye kadar Eğirdir kalesinde hapsedilmeleri bildirilmişti. Yılanlıoğullarının firarlarından dolayı sorgulanmaları ve çıkarılacak olan padişah emrine kadar serbest bırakılmamaları merkez tarafından da uygun bulunmuş ve bu hususta ferman çıkarılmıştı.²⁴⁰

Yılanlıoğullarının bazı zimmetlerine dair defter ve senetleri başmuhasebeye kaydedilmişti. Senet ve defterde bulunanların, yerinden tahsil edilip gönderilmesi için defterdar tarafından 19 Muharrem 1200/22 Kasım 1785'te yazı çıkarılmıştı.²⁴¹ Aynı zamanda bu defter ve senetlerin birer suretleri Hamid mütesellimine ve muhallefât mübaşirine hitaben 22 Muharrem 1200/25 Kasım 1785'te çıkarılan fermanla gönderilmişti.²⁴² Cezaları tertip edilen Yılanlıoğullarının Eğirdir havalisindeki muhallefâtlarının devlet hazinesine zapt edilmesi için Hamid mütesellimi Ahmet Paşa ile mübaşir'in işbirliği yapmaları gerektiği bildirilmişti. Muhallefâtın bir an önce zapt edilip, merkeze gönderilmesi emredilmişti. Bu hususta üzerlerine düşen görevi yerine getirmek üzere Yılanlıoğullarının mallarının zapt edileceği bölgelerin kadı ve naiblerine de sıkı sıkıya tembih edilmişti. Malların zaptı sırasında en ufak bir müsamaha ve hatıra riayetle rıza gösterilmemesi bu gibi hareketlerden kaçınılması gerekmektedir. Ahmet Paşa, gerekli önlemleri almak ve görevli mübaşire yardım etmekle

²³⁹ BOA, C.ML 30423, Belge 7.

²⁴⁰ BOA, C.DAH 11369, Aynı belge için bkz. Dağlıoğlu, H. T., "Yılanlı Oğullarına Dair Vesikalar", **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 9, sayı: 109-110-111, (Nisan-Mayıs-Haziran 1943), s. 1506.

²⁴¹ BOA, C.ML 30423, Belge 9.

²⁴² BOA, C.ML 30423, Belge 10.

yükümlüydü. Muhallefâtın acilen zapt edilip merkeze gönderilmesi için çaba sarf edilmesi gereği vurgulanmaktaydı. Bölgede yer alan herkez 24 Muharrem 1200/27 Kasım 1785'te gönderilen bu emre itaat edip, bu hususta üzerine düşeni yerine getirmekle sorumlu tutulmuştu.²⁴³

Hamid sancağı mutasarrıfı mîrimîran Ahmet Paşa, 15 Muharrem 1200/18 Kasım 1785'te merkeze yazı göndermişti. Yılanlıoğullarından Hasan ve kardeşi Ataullah ile bölükbaşlarından Kulasız Osman'ın cezaları uygulandığı zaman yardımcılarında Gök Keleş ve Sarı Kavak oğlu af dilemişler ve affedilmişlerdi. Diğer taraftan mallarının zapt edilmesi hususunda kesin emir çıkarılmıştı. Sadece kendilerine yetecek kadar mal bırakılmasına karar verilmişti. Gönderilen emir gereğince Borlu, Hoyran, Karaağaç, Yalvaç ve Afşar kazaları içerisinde gerekli araştırma ve inceleme yapılmış, bu kazalarda Yılanlıoğullarının herhangi bir şeyleri çıkmamıştı. Ahmet Paşa ve mübaşir Mehmet Ağa, Eğirdir kazasına vardıkları zaman kaza sakinlerinden Yağcıoğlu İbrahim ve bazı kimselerin zimmetlerinde ortaya çıkan mallar devlet hazinesine hukuken zapt edilip, deftere kaydedilmişti. Bu mallara ait gizli ve mühürlü defter Teke'den gelen Tatar Küçük Ahmet ile İstanbul'a gönderilmiştir. Gönderilen bu defterdeki malların büyük çoğunluğu da Yılanlıoğlu Şeyh Ali'ye aitti.²⁴⁴ Defterde nakit olarak herhangi bir şey olmamakla birlikte sadece bazı giyecek ve kullanılabilir çeşitli eşya takımı bulunmaktaydı. Bu defter içerisinde bulunanlar başmuhasebeye kaydedildikten sonra bir sureti tekrar geriye Eğirdir'e gönderilmiştir. Mal ve eşyaların nakledilebilecek olanları İstanbul'a gönderilip, nakledilemeyecek olan eşya ve hisseler değerleri üzerinden satılıp, elde edilen gelirler Hazine-i amire'ye teslim edilmek için merkeze ulaştırılması emredilmişti.²⁴⁵ Gönderilebilecek olan ve satılan mallardan elde edilen gelirlerin merkeze gönderilmesi için 14 Safer 1200/17 Aralık 1785'te Hamid sancağı mütesellimi Çelikpaşazade Ahmet Paşa'ya, saray gediklilerinden Mehmet Emin Ağa'ya ve Eğirdir kadısına hitaben emir çıkarılmıştı.²⁴⁶

Yılanlıoğullarının muhallefatları zapt edilirken yardımcılarında bazıları affedilmiş ve mallarına el konulmuştu. Zapt edilen mallardan yetecek miktarda kendilerine bırakılması emredilmişti. Gönderilen ferman gereğince mübaşir tayin edilen Gedikliler Emîni Mehmet Ağa, görevini yerine getirmiş, zapt edilmesi gereken malları zapt etmiş, iade edilmesi

²⁴³ BOA, Ali Emiri I. Abdülhamid 2683.

²⁴⁴ "...Borlu ve Hoyran ve Karaağaç ve Yalvaç ve Afşar kazaları gereği gibi taharrî olunmuşiken Yılanlıoğullarının zikr olunan kazalarda bir şeyleri zuhur itmeyub...", BOA, C.ML 25113, Belge 1.

²⁴⁵ BOA, C.ML 25113, Belge 2.

²⁴⁶ BOA, C.ML 25113, Belge 3.

gerekenleri de varislere iade etmişti.²⁴⁷ Eğirdir yöresinde Saray gediklilerinden Mehmet Emin Ağa'nın zapt ettiği, Yılanlıoğullarına ait malların varislerine iadesi için çıkarılan ferman gereğince bu defa bu hususa tayin edilen Mehmet Ağa tarafından elinde bulunan imzalı ve mühürlü deftere göre mallar parça parça sahiplerine teslim edilmişti. Bu şartlarda defterde yazılı olan mallar sahiplerine teslim edilirken, mal zaptı sırasında vekâlet edenlerin hizmetleri karşılığı olarak bütün kazalardan talep ettikleri alacakları için bir takım malları teslim etmeyip alıkoydukları ortaya çıkmıştı. Diğer taraftan bazı kazalarda mal zaptına yardımcı olan kimseler tarafından meclise yapılan başvuruda, hizmetleri karşılığında kimi 700, kimi 600, kimide 300 kuruş talep etmişlerdi. Sözlü olarak ikramiye ve mübaşirlik hizmeti adıyla verdiğiniz diye ellerindeki malları teslim etmekten kaçınıp, muhalefet edenler olmuştu. Bu durum evâ'il-i Şa'bân 1200/3 Haziran 1786'da görevli mübaşir tarafından merkeze yazı ile bildirilmişti.²⁴⁸ Diğer taraftan Yılanlıoğullarının muhallefatları 5.000 kuruş karşılığında hayatta kalanlara bırakılmıştı. Bu hususta defalarca emir çıkarılıp, mübaşir tayin edilerek gönderilmişti. Daha önceki Hamid mütesellimi Beylerbeyilerinden Ahmet Paşa ve halen Hamid mütesellimi Ebubekir Ağa, Yılanlıoğullarından hayatta olanlara teslim edilmesi emredilen malların tamamını teslim etmedikleri gibi sonradan gönderilen mübaşiri dahi saraya iade etmişlerdi. Bu hususta gerekli önlemi alıp, Yılanlıoğullarının mallarının varislerine iade edilmesi için Anadolu divanından, Eğirdir kadısına ve mübaşire hitaben 27 Şevvâl 1200/23 Ağustos 1786'da buyruldu çıkarılmıştı.²⁴⁹

Hamid ve Teke sancağı kazalarında, cezaları uygulanan Yılanlıoğullarının 80.000 kuruşu aşan senetli alacakları ortaya çıkmıştı. Bu senetlerin büyük çoğunluğu ödendiği gibi sahteydi. Yılanlıoğullarından hayatta kalanlar ise veraset yoluyla bu senetlerde yazılmış olan meblağı tahsil yoluna gitmişlerdi. Halk ise muhallefat zaptı için görevlendirilmiş olan mübaşire senetlerin sahte olduğunu, defterde yazılı olan ve talep edilen miktarda bir akçe ve bir hisse borçlarının olmadığını beyan etmişlerdi. Katledilmiş olan Yılanlıoğullarının kardeşleri, halkın şikâyetlerinin merkeze ulaştırılmasını engellemekte sahte senetler içerisinde bulunan meblağın tahsili için mübaşir tayin edilmesini istemekteydiler. Bu nedenlerle halk tarafında durum merkeze dilekçe ile şikâyet edilmişti.²⁵⁰

²⁴⁷ BOA, C.ML 22226, Belge 1.

²⁴⁸ BOA, C.ML 22226, Belge 2.

²⁴⁹ İŞS 177, s. 161-1. hk.

²⁵⁰ Yılanlıoğulları, halk tarafından merkeze "...maktûl-i mezburlara ol temessükât mucebelerince şer'an bir pare ve bir hisse deynimiz ve borcumuz yoktur..." diye şikâyet edilmişlerdi. BOA, C.ADL 508.

Hamid sancağı mütesellimi Ebubekir'e, Hamid sancağı içersinde bulunan kazaların kadı ve naiblerine evâhir-i Şevvâl 1200/21 Ağustos 1786'da divandan emir gönderilmişti. Yılanlıoğullarının henüz hayatta iken, Teke ve Hamid sancaklarında bulunan kazaların ahalilerinden 80.000 kuruşluk talepleri vardı. Defalarca emir çıkartıp, mübaşir aracılığı ile tekrar tekrar tahsil etmişlerdi. Tahsil ettikleri bazı malların senetleri ellerinde kalıp, alacaklı oldukları kimselerden tahsilâtları karşılığında iade ettikleri senetler ise sahteydi. Yılanlıoğullarının cezaları uygulandıktan sonra muhallefatları ile birlikte senetlere devlet hazinesi adına el konmuştu. Senetlerin bölgeden tekrar devlet hazinesi için tahsili emredildiği zaman şahitler yoluyla ödendiği ispat edilmişti. Kalan muhallefâtın varislerine iade edilmesi üzerine, ödenmiş ve sahte olan senetlerin tekrar tahsili yoluna gidilmesi bölge halkına düşmanlığa, sıkıntı ve eziyete sebebiyet vermekteydi. Mütesellim ve kadı tarafından senetlerle ilgili gerekli inceleme yapıp, sahtelerinin imha edilmesi emredilmişti. Böylece varislerin Teke ve Hamid sancağında bulunan ilgili kazalardan sahte senetlerle para talep etmelerinin önüne geçildiği gibi halka olan düşmanlıklarının da engelleneceğine hükmedilmişti. Tahsil edilmemiş ve sahte olmayan senetlerin ise merkeze gönderilmesi emredilmişti.²⁵¹

Yılanlıoğullarının malları zapt edilirken, Çelik Mehmet Paşa'nın kızının Yılanlı Musa'nın oğlu Kör Hasan'a gönlünü kaptırması nedeniyle verilen hediyelerin iade edilmesi gündeme gelmişti. Çelik Mehmet Paşa'nın ölümünden sonra oğlu Ahmet Paşa tarafından kız kardeşi Zübeyde, Mir İbrahim'e nikâhlanmıştı. Mir İbrahim, kızın ve Çelikpaşa'nın kardeşleri Ali Bey ile Hasan Bey'e 1180/1766 yılında biner kuruş değerinde kıymetli üç adet donatılmış at, 250 kuruşluk kıymetli bir altın saat hediye etmişti. Kızın anası olup Isparta sakinlerinden Leyla hatuna 500 kuruşluk kıymetli elbiseyi içine alan yedi bohça ve 300 kuruşluk kıymetli 15 adet çiçekli Şam alacası vermişti. Zübeyde hanıma ise 1200 kuruşluk kıymetli yedi adet altın ve mücevher kuşak ile bir çift zümrüt küpe; 600 kuruşluk kıymetli bir çift elmas bilezik ile 170 adet zer-i mahub altını takmıştı. Ayrıca 500 kuruşluk elbise ile tamamı on bin kuruşluk eşya ve akçe vermişti. 3000 kuruşluk masrafa sebep olan Zübeyde bir süre sonra ben henüz akıl baliğ oldum, istediğimi yapmakta serbestim diye nikah sözleşmesini bozup, gönlünü Yılanlı Musa'nın oğlu Kör Hasan'a kaptırmıştı. Mir İbrahim ise bu nedenlerle merkeze göndermiş olduğu dilekçesinde on bin kuruşluk eşya ve akçeyi

²⁵¹ "...olvehle tekrar akçe talebiyle ahâlf-yi kazaya vâki' olan taaddilerinin men' ve def'...", BOA, C.ML 4794, Belge 5.

istemekteydi. Elinde davasına uygun fetva olduğunu da beyan etmişti. Bu hususta evâhir-i Zi'l-ka'de 1200/19 Eylül 1786'da hakkın yerine getirilmesi için ferman çıkarılmıştı.²⁵²

2.4. Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin Hayatı ve Faaliyetleri

Yılanlıoğlu Şeyh Ali Ağa, Eğirdir'in Yılanlı köyünden, Yılanlı Musa Ağa'nın oğludur.²⁵³ Sakin yaradılışlı, okumaya hevesli ve dindar birisidir. Kardeşlerinden Kör Hasan ve Deli İsmail'in eşkıyalıkları nedeniyle, Karaman valisi Mikdad Ahmet Paşa ile Kütahya ve Hamid mütesellimleri tarafından ortadan kaldırılmaları hususunda ferman çıkarılmıştı. Şeyh Ali'nin kardeşlerinden Mehmet, Mustafa, Deli Ahmet, Kör Hasan, Deli İsmail, Ataullah bizzat payitahttan çıkarılan emirler üzerine eşkıyalıkları dolayısıyla ortadan kaldırılmışlardı. Yılanlıoğlu Şeyh Ali, muhtemelen bu olaylardan etkilenmiş olmalı ki ailesi üzerindeki kara lekeyi kaldırmak için Bektaşilik tarikatına girmiş ve bu tarikatta şeyhlik mertebesine yükselmiştir.²⁵⁴

Yılanlıoğlu Şeyh Ali, kardeşlerinden Deli Ahmet idam edilip, Kör Hasan ve Deli İsmail hakkında idam fermanı çıkarılınca; diğer kardeşleri Mustafa, Halil ve Ataullah ile birlikte Eğirdir'den firar etmişti.²⁵⁵ Mustafa ve Halil, Rumeli valisi Abdi Paşa'nın yanına gitmiş ancak Şeyh Ali, ne sebepledir bilinmez, İstanbul'a gelmişti. Eğer firar eden Yılanlıoğulları görmezden gelinip, müsamaha gösterilir ve vilayetlerine dönerler ise ortalığı harap ve halkı perişan edecekleri ortadaydı. Bu nedenle Kara cehennem Mustafa'nın Çorlu'da cezası düzenlenmiş; Halil, İsakçı kalesinde; Şeyh Ali'de İstanbul'da yakalanıp hapsedilmişti. Şeyh Ali'nin, İstanbul'dan Limni adasına sürgünle kalebend edilmesi emri çıkarılmıştı.²⁵⁶ Bu

²⁵² Mir İbrahim'in 1180/1766 yılında cereyan etmiş bir olay hakkında 1200/1785-1786 yılı içerisinde dilekçe yazıp, kız tarafına verdiği hediyelerin ve eşyaların bedelini istemiş olması bir tesadüf değildir. Mir İbrahim bu tarihe kadar herhangi bir başvuru yapamamıştır. Yılanlıoğlu Kör Hasan ve kardeşlerinin hayatta olmaları nedeniyle onlardan çekindiği için başvuruda bulunamadığı kuvvetle muhtemeldir. Yılanlıoğullarından birçoğu ve Kör Hasan 1199/1785 yılının son aylarında ortadan kaldırılmıştır. Bu vesileyle Mir İbrahim'in üzerindeki baskı kalkmış ve isteklerini merkeze iletebilmiştir. Köseoğlu, N., "İki Belge: Yılanlı Oğulları ve Çelik Paşalar", **Ün İsparta Halkevi Mecmuası**, c. 2, sayı: 19, (Birinci Teşrin 1935), s. 265-266.

²⁵³ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmanî**, c.1, (yay. haz. Nuri Akbayer), İstanbul 1996, s. 238.

²⁵⁴ Böcüzade, **a.g.e.**, s. 107.

²⁵⁵ BOA, MHM.d 178, s. 268-2. hk.

²⁵⁶ "...Halilin İsakçı kalasında ve der aliyyede ahz ve habs olunan Alinin dahi Limni cezâresine kal'a-bend ve nakilleri...", BOA, Alî Emiri I. Abdülhamid 1094.

emre rağmen Şeyh Ali, Limni adasına gönderilmemiş, Sakız adasına sürgünle kalebend edilmişti.²⁵⁷

Şeyh Ali Ağa, bir süre sonra ortadan kaldırılan kardeşlerinin muhallelâtı meselesini görüşmek üzere vilayetine uğramamak şartıyla Sakız adasından, İstanbul'a davet edilmiştir. İstanbul'a gelince divan-ı hümayuna takdim ettiği dilekçede acınacak vaziyetteki hallerine binaen merhamet gösterilip, kalan muhallelâtın 5.000 kuruş karşılığında kendilerine bırakılmasını istemiştir. Muhallefât zaptı için görevlendirilenlerin ve Çelikpaşazade Ahmet Paşa'nın, Yılanlıoğullarının muhallelâtını ortaya çıkarmak için bölge halkına ve Yılanlıoğlu ailesinden olanlara eziyet ettikleri gerekçesiyle şikayette bulunmuştur. Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin bu şikayeti üzerine Çelikpaşazade Ahmet Paşa'ya 5 Safer 1200/8 Aralık 1785'te emir çıkarılmış, eski kinine binaen Yılanlıoğullarına yaptığı eziyetten vazgeçmesi, Yılanlıoğullarından hayatta kalan varislerine muhallelâtlarının terk edildiği bildirilmiştir.²⁵⁸

İstanbul'da muhallelat meselesi görüşüldükten sonra Yılanlıoğlu Şeyh Ali, affedilmiş ve memleketine dönebilmişti. Bir süredir memleketinde ikamet eden Şeyh Ali, merkezden emir çıkarılmadan Isparta mütesellimi Ebubekir Paşa tarafından yakalanıp hapsedilmişti. Bu gelişme üzerine Şeyh Ali'nin oğulları 18 Şevvâl 1203/12 Temmuz 1789'da merkeze dilekçe ile başvurup, babalarının haksız yere, emir çıkarılmadan Ebubekir Paşa tarafından hapsedildiğini bildirmişlerdi. Ebubekir Paşa'nın kendilerine kastı olduğu için zaman zaman aşağıladığını ve etraflarını harap ettiğini, üç aydır suçu olmadan hapsedilen babaları Şeyh Ali'yi idam kastında olduğunu, suçsuz olan babalarının serbest bırakılması için Ebubekir Paşa'ya hitaben emir çıkarılmasını istemişlerdi.²⁵⁹ Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin oğullarının bu dilekçesinden sonra Şeyh Ali'nin suçsuz bir şekilde hukuka aykırı olarak hakkında emir çıkarılmadan yakalanması ve hapsedilmesi üzerine Ebubekir Paşa'nın Şeyh Ali'ye eskiden beri olan düşmanlığından vazgeçmesi istenmişti. Haksız yere hapsettiği Şeyh Ali'yi serbest bırakması için evâhir-i Şevvâl 1203/19 Temmuz 1789'da merkezden Ebubekir Paşa'ya hitaben emir çıkarılmıştır.²⁶⁰

Bu arada Şeyh Ali'nin kardeşlerinden Mehmet ve Mustafa'dan kalan muhallelât, Şeyh Ali'nin kefaleti ile 5.000 kuruşun devlet hazinesine ödenmesi karşılığında varislerine

²⁵⁷ BOA, HAT 1018.

²⁵⁸ Börekçi, M. Ç., **a.g.t.**, s. 59.

²⁵⁹ BOA, C.ADL 3064, Belge 1.

²⁶⁰ BOA, C.ADL 3064, Belge 2.

bırakılmıştı. Şeyh Ali, kefil olduğu 5.000 kuruşun 2.500 kuruşunu hazineye ödemişti. Kalan 2.500 kuruşun 1.158 kuruşu Mesina kaimmakamı Hüsnüzadenin toplamaya memur edildiği 500 nefer süvari askerin ulûfe ve iaşelerinin ödenmesi için ayrılmıştı. Teke sancağı mutasarrıfı mîrimîran Bekir Paşa'ya 22 Zi'l-ka'de 1203/14 Ağustos 1789'da gönderilen hükümde Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin devlet hazinesine kefil olduğu paradan kalan 2.500 kuruşun birkaç gün içinde tahsil edilip, Şeyhzade Osman tarafından tayin edilen memura teslim edilmesi emredilmişti.²⁶¹ Şeyh Ali, muhtemelen bu meblağı ödememiş olacak ki 1.158 kuruşun tamamen olduğu gibi tahsili hususunda daha önce Bekir Paşa'ya emir gönderildiği 28 Zi'l-ka'de 1204/9 Ağustos 1790'da tekrar gündeme gelmişti.²⁶²

Devlet merkezinden gönderilen emir sonucunda tekrar hürriyetine kavuşan Şeyh Ali, devlet ile olan ilişkilerine yeniden çeki düzen vermeye çalışmış, orduya katılmak üzere altmış adamını göndermişti. Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin altmış adamı orduya katıldıktan sonra masrafları gider olarak başmuhasebeye kaydedilmiş ve 14 Şevvâl 1204/27 Haziran 1790'da erzaklarının verilmesi için ferman çıkarılmıştır.²⁶³

2.4.1. Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin Hamid Mütesellimliğine Atanması

Hamid sancağı mütesellimliği, 1205/1791'de çıkarılan fermanla saray kapıcıbaşılık rütbesiyle birlikte Yılanlıoğlu Şeyh Ali'ye verilmişti. Şeyh Ali, Hamid livasına gelmiş, mütesellimlik fermanı sicile kaydedildikten sonra bütün halka duyurulmuştu. Halk tarafından da Şeyh Ali'nin mütesellimliği kabul edilmişti. Şeyh Ali'nin mütesellimliğini kabullenemeyen ve daha önceden Yılanlıoğulları ile husumeti olan Ebubekir Paşa, halka zulüm etmeye başlamıştı. Ebubekir Paşa, dört senedir Hamid valiliğini yürütmekte olup, zulümle tanınmaktaydı. Yılanlızadenin mütesellim tayin edilmesi üzerine tertip ettiği askerlerle beş ayrı koldan Hamid sancağı kazalarına saldırmış, “Yılanlızadenin elindeki ferman-ı âlişana itaat edip, tescil ettirdiniz” diye düşmanlığa başlamıştı. Bazı kazaları basıp, halkın mal ve mülkünü yağmalayarak evlerini ateşe verdiği gibi haksız yere cana kıyıp, adam öldürmekteydi. Her gün baskı ve zulümle önde gelen insanları dahi yakalayıp, hapsetmekte ve evine getirtip aşağılamaktaydı. Halk ise Ebubekir Paşa'nın bu düşmanca tavrından dolayı sıkıntıya düşmüş, perişan olmuştu. Ebubekir Paşa, yaptığı zulüm ve baskı nedeniyle merkeze

²⁶¹ BOA, C.ML 13068.

²⁶² BOA, D.BŞM. MLK.d 85/81.

²⁶³ BOA, C.AS 54532.

şikayet edilmişti. Halk, zalimin elinden, kötülüklerinden ve zararlarından kurtulmak için çıkarılacak emri beklemekteydi.²⁶⁴

Böylece Yılanlıoğlu ailesi ile Teke mütesellimi Deli Bekir arasındaki mücadele yeniden alevlenmişti. Deli Bekir ile Yılanlıoğulları arasındaki mücadele daha Yılanlıoğlu Mustafa zamanında başlamış, Deli Bekir, Teke mütesellimi iken isyan etmesi üzerine Hamid sancağı mütesellimi olan Mustafa, Deli Bekir'in üzerine sevk edilmişti. Bu badireyi atlatan Deli Bekir, Teke mütesellimliğini tekrar ele geçirmişti. Dengeler değişince bu defa Deli Bekir, Yılanlıoğullarından Ataullah ve Kör Hasan'ı ortadan kaldırmakla görevlendirilmiş ve bu görevi başarı ile ifa etmişti. Yılanlıoğullarının sindirilmesiyle birlikte rakiplerinin büyük çoğunluğunu bertaraf edip bölgede rakipsiz kalan Deli Bekir, nüfuzunu kullanarak kardeşi Hacı Mehmet Ağayı daha 1784 yılında Hamid mütesellimliğine tayin ettirmişti.²⁶⁵

Deli Bekir'in bölgedeki nüfuzunun artması ve rakipsiz kalması üzerine muhtemelen bölgede yeni sorunlar çıkarabileceği endişesiyle bir denge unsuru olarak Şeyh Ali Ağa bölgeye gönderilmişti. Şeyh Ali, 1205/1791'de Deli Bekir'in kardeşi Hacı Mehmet Ağa'nın yerine Hamid mütesellimi olarak tayin edilmişti. Yılanlıoğulları ile husumeti devam eden Bekir Paşa, Şeyh Ali'nin mütesellimliğini kabul etmemiş, bu vesileyle halka zulüm ve eziyet etmeye başlamıştı. Bekir Paşa ile Yılanlıoğulları arasındaki düşmanlık nedeniyle ikisinden de bölge halkı çekinmekteydi. Merkez tarafından bunların biri mütesellim olarak desteklense mücadeleye tutuştukları zaman halk diğerinin korkusundan yine yardım edemeyecekti. Yılanlıoğulları ile Deli Bekir'in mücadelesinde halk perişan olacak ve büyük zarar görecekti. Bu sebeplerle halk tarafından merkeze gönderilen dilekçede, mütesellimliğinin ne Yılanlıoğlu Şeyh Ali'ye ne de Deli Bekir'in kardeşine verilmemesi istenmişti. Eğer mütesellimlik bunların dışında birisine verilirse, bunlardan birisi engel olmaya çalışsa dahi atanacak olan mütesellime yardım edilip, diğerlerine cephe alabilecekleri halk tarafından merkeze bildirilmişti. Böylece Deli Bekir ve Yılanlıoğullarının düşmanlıklarına karşı halkın yeni atanacak mütesellime yardım etmesiyle onların kötülüklerine engel olunabileceğine hükmedilmişti.²⁶⁶

²⁶⁴ “...dört seneden berü kazalarında vali olan ez-zulmlle halkullah olan Ebubekir Paşa tehîr-i zulm beş yerden mütecâviz asâkir ile hareket ve kazalarımıza hücum ve haçan Yılanlızâdenin yedinde fermân-ı âlişana itâat idüb tescil itdirdiniz deyu nefşâniyet ve bazı kazalarımızı basub emvâl ve eşyâlarımızı yağma ve garet...”, BOA, HAT 10425.

²⁶⁵ Halaçoğlu, A., **Teke Mütesellimi Hacı Mehmet Ağa ve Faaliyetleri**, Isparta 2001, s. 37.

²⁶⁶ BOA, HAT 10148.

2.4.2. Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin Mütesselimlikten Azli

Bekir Paşa'nın kardeşi Hacı Mehmet Ağa, aralarında süregelen husumete binaen Yılanlıoğlu Şeyh Ali'yi sancağa sokmamıştı. Halkın isteği üzerine merkezden mütesselimliğin her ikisine de verilmemesi kararı çıkmış, aynı yıl içerisinde Şeyh Ali Ağa, mütesselimlikten azledilmişti. Hamid sancağına yaraŐır mütesselimi seğe me işi sancak mukataası ortaklarından olan Hod MüŐir Süleyman Efendiye havale edilmişti. Ortaya çıkan sıkıntı üzerine bölgede halkın rahat, huzur ve asayişini sağlayacak birisinin atanması gündeme gelmişti. MüŐir Süleyman Efendinin de önerisiyle; sancak işlerine muktedir olabileceği düşünölen, İzzet Paşa kethüdası olup kapucubaŐılardan Hacı Mehmet Ağa, mütesselimliğe ehliyetli birisi olduğu düşünölesiyle mütesselim tayin edilmişti. Mehmet Ağa'nın mütesselim tayin edilmesinden sonrada Bekir Paşa'ya ve Yılanlızade'ye bölgeye saldırmamaları hususunda emir çıkarılmıştır.²⁶⁷

Mütesselimlikten azledilen Şeyh Ali, Hamid sancağı payına düşen 1205/1791 yılı avarız bedelini toplayamamıŐtı. Muhtemelen bölge halkından bazıları Şeyh Ali'nin, Hacı Mehmet'le olan anlaşmazlığını fırsat olarak değerlendirip, ödemeleri gereken meblağı ödememişlerdi. Yeni gelen mütesselim nasıl olsa yeniden tahsil eder endişesi taşıyarak ödemeyenlerin olması da ihtimal dahilindeydi. 1206/1792 yılı mütesselimliğe İzzet Paşa kethüdası saray kapıcıbaŐılarından Hacı Mehmet atandığı için hem 1205/1791 yılından kalan avarız nüzul malını hem de 1206/1792 yılına isabet eden avarız bedelini defterde yazdığı gibi yerli yerinden toplaması emredilmişti. Defterde kayıtlı olmak üzere 1205/1791 yılı Hamid sancağına isabet eden avarız malı miktarı 1.662,5 kuruş olarak tespit edilmişti. Merkezden gönderilen emir üzere bölgedeki âyân ve zabitanların mütesselime yardımlarıyla Hamid sancağına isabet eden avarız bedelinin toplanması bildirilmişti. 1.662,5 kuruş, Hamid sancağı içerisindeki kazalar ile köylere paylaŐtırılıp, her kaza ve köyün hissesine düşen miktar belirlenmişti.²⁶⁸ Şeyh Ali'nin, Hacı Mehmet'le olan çatışması ve mütesselimlikten azli neticesinde Hamid sancağına isabet eden avarız nüzul malı bedelinin çoğu ödenmediği için devlet hazinesi zarar görmüştü. Merkezden, avarız bedelini ödeyip, ellerinde ödeme tezkeresi olanlarla olmayanların belirlenmesi emredilmişti. Avarız bedelini ödediklerine dair ellerinde tezkere bulunmayanlardan tamamen tahsil edilmesi kararı çıkarılmıştı. Avarız bedeli, mübaşir tarafından avarız hanesi başına 50 akđe ile birlikte hizmet karşılığı 8 akđe ek olarak

²⁶⁷ "...mütevfeğâ İzzet Paşa kethüdası kapucubaşı Mehmed Ağa her vechle zabt ü rabta kâdir ve himâyet-i reyaya muktedir mütesselimliğe Őâyâne bendeleri idiğu beyânıyla liva-i mezkûre mütesselim nasb olunub gönderilmesi...", BOA, HAT 10199.

²⁶⁸ İŞS 177, s. 74-2. hk., İŞS 177, s. 75.

toplanmaktaydı. Hizmet akçesi adı altında hane başına ek olarak toplanan 8 akçe büyük meblağ tutmakta ve halkın zarar görmesine sebep olmaktadır. Bu nedenle hizmet akçesi adı altında toplanan paranın tahsil edilmemesi emri de çıkarılmıştır.²⁶⁹

Yılanlıoğlu Şeyh Ali, altmış kadar adamıyla ordu-yu hümayunda bulunduğu sırada 1205/1791'de Hamid sancağı mukataasını iltizam olarak aldığı zaman Hamid sancağında ortaya çıkan faiz ile birlikte diğer masrafları da ödemişti. Hamid sancağı iltizamını daha önce almış olan Ebubekir Paşa, çıkarılan hissesi nedeniyle kavgaya sebep olmuştu. Kardeşi Hacı Mehmet'te Şeyh Ali'yi sancağa sokmamıştı. Bunun üzerine sancak halkının ne Ebubekir Paşa'nın nede Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin yanında olmadığı düşüncesiyle Hamid sancağı, Han mültezimi Hacı Mehmet Ağa'ya ihale edilmişti. Hamid sancağının iltizam bedeli ile faizi için ödenmesi gerekli miktarın bir kısmı İstanbul'da Hacı Mehmet aracılığıyla teslim edilmişti. Hacı Mehmet'in zimmetinde teslim edilmeyen 20.000 kuruş bulunmaktaydı. Şeyh Ali, muhtemelen Hamid sancağı iltizamını alırken, İstanbul'da Hacı Mehmet'ten para almış ve daha sonra iltizam bedelini Hacı Mehmet'e ödemişti. Şeyh Ali mütesellimlikten azledilince Hamid sancağı için ödediği iltizam bedelini toplayamamış ve zarar etmişti. Hamid sancağı iltizamı Hacı Mehmet'e verilince kalan miktardaki 20.000 kuruşun Hacı Mehmet'te olduğunu beyan etmişti. Eğer kalan meblağın kendisinden tahsil yoluna gidilirse çok yazık olacağını söylemekteydi. Şeyh Ali, Hamid mütesellimliğini kaybettiği için merkeze başvurup, Anadolu valisi Ali Paşa huzurunda Hacı Mehmet ile olan hesaplarının görülmesini ve Hacı Mehmet'in zimmetinde kalan miktarın tahsil edilmesini istemişti. Bu başvuru üzerine Şeyh Ali'nin Hamid mütesellimliğinden istifası nedeniyle İstanbul'a gönderilen sahip olduğu hakkının temini için Hacı Mehmet ile arasındaki alacak verecek davasının hukuken görülüp, hakkın yerine getirilmesi amacıyla 27 Safer 1207/14 Ekim 1792'de emir çıkarılmıştır.²⁷⁰

Diğer taraftan Yılanlıoğlu Şeyh Ali, kardeşlerinin muhalefatına kefil olduğu paranın 1.158 kuruşunu hâlâ ödememişti. Bu meblağın tahsili için görevlendirilen mübaşir, senedi daha önce tahsil edilmek üzere Eğirdir sakinlerinden Koca Mehmet'e teslim etmişti. 1.158 kuruşun tahsis edildiği 500 süvari askerin yazılması işinden de vazgeçilmişti. 1.158 kuruşluk meblağ, Şeyh Ali'nin kendiside sefer hizmetinde bulunduğu için seferden sonra tahsil edilmek üzere ertelenmişti. Şeyh Ali, muhtemelen seferden dönmüş olacak ki, Eğirdir sakinlerinden Koca Mehmet'e bırakılmış olan senetli 1.158 kuruşluk meblağın tahsil edilmesi için Isparta

²⁶⁹ İŞS 177, s. 73, İŞS 177, s. 74-1. hk.

²⁷⁰ BOA, C.AS 25738.

kadısına ve bu hususa tayin edilen mübaşire hitaben 5 Şevvâl 1207/16 Mayıs 1793'te yeniden emir çıkarılmıştır.²⁷¹

Yılanlıoğlu Şeyh Ali Ağa, Hamid sancağı mütesellimliğinden azledilmiş olmasına rağmen bölgedeki nüfuzunu devam ettirebilmişti. Nitekim evâ'il-i Şa'bân 1209/25 Şubat 1795'te gönderilen bir emirde kendisine saray kapıcıbaşısı olarak hitap edilmekteydi. Anadolu valisi Ali Paşa'nın kendini beğenmiş hareketlerinden dolayı tuğları kaldırılmış, Bursa vergi gelirlerinden aylık 500 kuruş maaş bağlanarak emekliye ayrılmış ve Balıkesir'de ikamet etmesi için ferman çıkarılmıştı. Ali Paşa ise emre aykırı hareket ederek başkaldırıp, Alaşehir kazasına gitmişti. Alaşehir'den, Adana, Karaman, Maraş ve Sivas tarafına geçme ihtimali vardı. Emre itaat etmeyip, başıboş davranan Ali Paşa'nın o taraflara gelir ise ortadan kaldırılması emri, Şeyh Ali'ye havale edilmişti.²⁷² Ali Paşa, hakkında çıkarılan idam fermanı üzerine devlete itaat üzere olduğunu beyanla defalarca merkeze yazı gönderip, aracı olarak adamlar koymuş ve affını istemişti. Anadolu valisi Ebubekir Paşa'da Ali Paşa'nın affını rica etmişti. Bu af girişimi üzerine Ali Paşa, affedildiği gibi tuğları tekrar kendisine iade edilip, Karaman eyaletine vali tayin edilmişti. Yılanlıoğlu Şeyh Ali'ye evâhir-i Şa'bân 1209/17 Mart 1795'te gönderilen emirde bu vesileyle Ali Paşa'nın affedildiği anlatıldıktan sonra daha önce hakkında çıkarılan yazıya binaen Ali Paşa ve adamlarına herhangi bir saldırıdan kaçınılması bildirilmişti.²⁷³

2.4.3. Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin İkinci Kez Hamid Mütesellimliği ve Faaliyetleri

Hamid sancağında, 1210/1795 yılında Eğinli Halil adında birisi mütesellimlik yapmaktaydı. Birkaç seneden beri saray tarafından Hamid sancağına atanan mütesellimler, halkın halini bilmez, sancağın idare edilme yollarını anlamaz kişilerdi. Bu sebeplerle Hamid sancağı içerisinde rezillik ve eşkıyalık çoğalmıştı. Bunun üzerine Isparta halkı ve liva içerisinde yer alan on kazanın kadıları, İstanbul'a müracaat edip, sancağı yönetebilecek kudrette, idareye gücü yeten eski hanedanlardan olup, saray kapıcıbaşlarından, Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin mütesellim tayin edilmesini istemişlerdi. Hamid sancağı mütesellimliğinin Şeyh Ali'ye verildiği taktirde halkın korunacağını, Karaosmanzadeler dahi yazı ile merkeze bildirmişlerdi. Mukataa'nın üçte iki hissesinin dahi mutasarrıfları tarafından Şeyh Ali'ye ihale ile iltizam olarak verilmesini istemişlerdi. Halkın isteği ve Karaosmanzadelerin tavsiyesi dikkate alınmış, 1210/1795 yılına ait olmak üzere ortaya çıkan faizlerin Karaosmanzadeler

²⁷¹ BOA, C.ML 12595.

²⁷² İŞS 178-180, s. 46-1. hk. Ayrıca bkz. Köseoğlu, N., *Yılanlı Oğluna Ait Birkaç Vesika*, s. 452-453.

²⁷³ İŞS 178-180, s. 10-2. hk. Ayrıca bkz. Köseoğlu, N., *Yılanlı Oğluna Ait Birkaç Vesika*, s. 451.

tarafından gösterilecek sarraftan alınması şartıyla 20 Receb 1210/30 Ocak 1796'da Hamid mukataasının Eğinli Halil'den alınıp, saray kapıcıbaşı Yılanlıoğlu Şeyh Ali'ye verilmesi için ferman çıkarılmıştır.²⁷⁴

Uzunca bir aradan sonra yeniden Hamid sancağı mütesellimliğine atanan Şeyh Ali, göreve başladıktan kısa bir süre sonra Çelikpaşazade'nin eşi Nazife hatun tarafından merkeze şikayet edilmişti. Zira Yılanlıoğlu Şeyh Ali, Hamid sancağı içerisinde yer alan Çelikpaşazade ailesinin tasarruf ettiği Ağlasun kazasına bağlı Çeltikçi ve Kuzköy çiftliklerine müdahale etmişti. Bu iki çiftlik avarız hanesi ve nüzul mallarının ödenmesi şartıyla eskiden beri Çelikpaşaların tasarrufuna bırakılmıştı. Divandan yazı çıkarılıp, başmuhasebe kalemine dahi kayıtlı olmasına rağmen Şeyh Ali, hazırlanmış olduğu uydurma taslaklarla emre aykırı hareket edip, Çeltikçi ve Kuzköy çiftlikleri ahalilerine mübaşirler göndererek halktan zorla 2.000 kuruş para almıştı. Aynı zamanda halka baskı ve düşmanlık yaptırıp, perişan olmalarına da neden olmuştu. Şeyh Ali'nin bu baskı ve zulmünün önüne geçilmesi ve çiftliklere müdahalesinin engellenmesi için Çelikpaşa'nın eşi Nazife hatun ve evlatları tarafından merkeze dilekçe gönderilmiştir. Bu başvuru üzerine Çeltikçi ve Kuzköy çiftliklerine, Şeyh Ali ve adamlarının müdahalesinin men edilmesine dair olmak üzere 2 Rebî'ü'l-evvel 1211/5 Eylül 1796'da sadrazam tarafından başmuhasebeden emir yazılması istenmişti.²⁷⁵ Başmuhasebe kaydına göre Çeltikçi ve Kuzköy çiftliklerinin eskiden beri Çelikpaşazade Ahmet Paşa'nın çiftliği olduğu ortaya çıkmıştı. Muhtemelen Şeyh Ali'nin tahrikleri sonucunda olmak üzere bu iki köy ahalisinden on sekiz kişi, bizim köylerimiz çiftlik olmayıp, avarız hanesine kayıtlı ve Ağlasun kazasına bağlı müstakil köyler diye eskisi gibi çiftlik olarak zapt edilmesi hususuna karşı gelmişlerdi. Tarafların Anadolu divanına getirilerek mahkemeye çıkarılmaları sonucunda Çeltikçi köyünün bütün hududuyla elli seneden beri Çelikpaşazade Ahmet Paşa'nın kuşaktan kuşağa ortaklık ile ailesine ait çiftliği olduğu tespit edilmişti. Çelikpaşazade Ahmet Paşa ise bu çiftliği eşi Nazife hatuna bırakmıştı. Nazife hatunda çiftliğin işlerini vekâleten damadı Teke sancağı mütesellimi mîrimîran Ebubekir Paşa'ya havale etmişti. Çeltikçi ahalisi ise Ebubekir Paşa'nın çiftlik gelirlerini kendilerinden tahsil ettiğini beyan etmişti. Nitekim Yılanlıoğlu Şeyh Ali ile Ebubekir Paşa arasındaki mücadele bu iki çiftlik üzerinden de devam etmekteydi.²⁷⁶

²⁷⁴ Köseoğlu, N., **İki Belge**, s. 266.

²⁷⁵ Dağlıoğlu, H. T., "Vesikalar", **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 9, sayı: 99-102, (Haziran-Eylül 1942), s. 1425.

²⁷⁶ Dağlıoğlu, H. T., **Vesikalar**, s. 1425.

Bu süreçte Şeyh Ali, ailesi ile ilgili yaşanan sorunları da çözmeye çalışmaktaydı. Anadolu Yörüklerinin tabi oldukları mukataalar ile Teke ve Taşözü kazalarının gelirleri, Atina eski voyvodası Ali'nin uhdesinde bulunmakla birlikte Ali ortadan kaldırılınca devlet hazinesince zapt edilmişti. Zaptedilen bu gelir kaynaklarını Şeyh Ali'nin kardeşi Kör Hasan iltizam olarak almıştı. Kör Hasan'ın katledildiği yıla ait iltizam bedeli olan senetli 5.610 kuruş hazineye ödenmemişti. Kör Hasan'ın borcu olan 5.610 kuruşun irad-ı cedid hazinesine teslim edilmesi için emir çıkarılmıştı. Çıkarılan bu emrin, kardeşlerinin muhalledâtına kefil olan Şeyh Ali huzurunda okunması mübaşire tembih edilmişti. Bu meblağın Kör Hasan'ın bıraktığı muhalledâtan tahsili gerekmektedir. Kör Hasan ortadan kaldırıldığı zaman Şeyh Ali, İstanbul'da bulunmaktaydı. Ortadan kaldırdıkları sırada Yılanlıoğullarından bölgede kimse bulunmadığı için mallarının çoğu yağmalanmıştı. Kör Hasan'ın borcu çok olduğu için konak ve arsaları satılmış ve alacaklılara dağıtılmıştı. Bu şartlarda borcunu ödeyecek malı kalmamıştı. Yılanlıoğlu Şeyh Ali, kardeşinden kalan bu borcun yarısını ödemek için merkeze başvurup, izin istemişti. Bunun üzerine 12 Rebî'ü'l-âhir 1211/15 Ekim 1796 tarihli emirde Kör Hasan'dan kalan borcun yarısının affedildiği, kalan diğer yarısı olan 2.805 kuruşun, ödemek üzere merkeze başvuruda bulunan Şeyh Ali'den tahsil edilip, merkeze gönderilmesi bildirilmişti.²⁷⁷

2.4.4. Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin Hamid Mütesellimliğinden İkinci Kez Azli ve İsyanı

Teke mütesellimi Deli Bekir'in 1794 yılında ölümü üzerine kardeşi Hacı Mehmet Ağa, Teke mütesellimi olmuştu. Teke mütesellimi Hacı Mehmet ile Yılanlıoğulları arasındaki mücadele devam etmekteydi. Yılanlıoğlu Şeyh Ali, Teke sancağı müteselliminin Bab-ı Âli nezdinde ki girişimleri neticesinde 1796 yılında mütesellimlikten azledilmişti. Hacı Mehmet Ağa, sadece Şeyh Ali'yi azlettirmekle kalmamış, aralarındaki düşmanlığı devam ettirerek, Yılanlıoğlu'nun yerine mütesellim tayin edilen İbrahim Reşit ile birlikte hareket ederek, Eğirdir'de kendi halinde yaşayan Şeyh Ali üzerine hücum edip, hatırı sayılır miktarda para ve malına el koymuştu.²⁷⁸

Ne yazık ki Şeyh Ali Ağa'nın mütesellimliği bu defa da uzun sürmemişti. Şeyh Ali, göreve başladıktan kısa bir süre sonra mütesellimlikten azledilmişti. Mütesellimliği sırasında sekiz ay süreyle Yılanlı köyünde hapsedilmiş olduğu Kasap Halil adındaki kimseyi,

²⁷⁷ İŞS 178-180, s. 43-1. hk. Ayrıca bkz. Köseoğlu, N., **Yılanlı Oğluna Ait Birkaç Vesika**, s. 452.

²⁷⁸ Halaçoğlu, A., **a.g.e.**, s. 38.

mütesellimlikten azledilince, serbest bırakıp elli altmış kadar adamla Isparta'ya göndererek halka eziyet ettirmişti. Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin mütesellimlik görevi sırasında Isparta'ya gelince hapsettiği ve azledilince de serbest bırakıp tahrik ettiği kasap Halil, birkaç seneden beri zorla odabaşı olarak sancak işlerini ele geçirmişti. Şeyh Ali tarafından Isparta'ya gönderildiği zaman gayrimüslimlere dahi zulüm ve baskı yapmaktan geri durmamıştı. Şeyh Ali'nin tembihi üzerine mütesellimlik işlerini ihlâl ettiği gibi halkı aşağılamakta ve korkutmaktaydı. Kasap Halil, Isparta'ya gelişinden üç dört gün sonra Hamid mütesellimi tarafından yakalanıp, katledilmiş ve yanındaki adamları da dağılmıştı. Böylece halk, Kasap Halil adındaki eşkıyanın şerrinden ve zararından kurtulmuş, Hamid sancağı da düzene kavuşmuştu.²⁷⁹ Bunun üzerine harekete geçen Şeyh Ali, halka etmediği baskı ve zulüm bırakmamıştı. Bu sırada Keçiörlü'ya bağlı Giresun köyünden parça parça olmak üzere 20.000 kuruş para almış, Eğirdir yakınında yer alan Afşar, Hoyran ve Pavlu kazaları halkını dahi cezalandırmakla tehdit etmişti. Bölge halkını cezalandırdığı gibi azarlayıp, aşağılamaktaydı. Şeyh Ali'nin eşkıyalığının önüne geçilerek, halkın huzur ve asayişinin sağlanması için evâsıt-ı Zi'l-ka'de 1211/12 Mayıs 1797'de Hamid sancağı mütesellimi İbrahim Reşit'e emir gönderilmiş, Şeyh Ali'ye hakettiği cezanın uygulanması emredilmiştir.²⁸⁰

Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin Hamid sancağı içerisinde yaptığı baskı ve zulüm uzun uzadıya anlatıldıktan sonra bölgede huzur ve sükûnetin sağlanması amacıyla kimsenin haberi olmadan, gizlice Hamid mütesellimi İbrahim Reşit'e yardım etmesi için evâhir-i Muharrem 1212/20 Temmuz 1797'de Teke mütesellimi Hacı Mehmet Ağa'ya da bir ferman gönderilmişti. Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin cezası verilmek üzere harekete geçildiği zaman halka en ufak bir zararın verilmemesi hususu da sıkı sıkıya tembih edilmişti.²⁸¹ Teke mütesellimi Hacı Mehmet Ağa, fermanı aldıktan sonra 1212/1797 yılı içerisinde merkeze mektup

²⁷⁹ “...Yılanlıoğlu avânında sekiz mâh merkumu kal'a-bend etmişken mütesellimlikten azli tahakkuk ettikte şaki-yi merkumu utlâk etmekte rüfeka'sı olan haşerât ilede Ispartada kalub mezkûr Yılanlıoğlunun tenbîhi üzerine umuru mütesellimliği muhtel ve müşevveş ve fukarâyı rencide ve remide etmekte olduğuna binâen...”, İŞS 178-180, s. 61-1. hk., Ayrıca bkz. Köseoğlu, N., “Yılanlı Oğlu Ali Ağa'nın İdamı Hakkında Birkaç Belge”, **Ün İsparta Halkevi Mecmuası**, c. 2, sayı: 20, (İkinci Teşrin 1935), s. 285-286.

²⁸⁰ “...merkum Yılanlıoğlunun dahi fukaraya etmediği zulm ve taaddî veyahud ezâ kalmayub hatta Keçiörlü kazasına tabi Giresun karyesinden ceste ceste 20.000 kuruş ahz eylediğinden mâ-adâ Eğirdir kurbunda vâki' Afşar ve Hoyran ve Pavlu kazaları sekenesini dahi tecdîm ve tekdîr ve bunlar emsâli nice nice hilâf-ı şer' harekata ibtidar eylediği bil-ihbar...”, BOA, MKM. MHM.d, c. 3, s. 30/98.

²⁸¹ BOA, MKM. MHM.d, c. 3, s. 31/99. Aynı içerikteki hükmün bir sureti de, İŞS 178-180, s. 58-1. hk.'de kayıtlıdır. Ayrıca bkz. Köseoğlu, N., **Ali Ağanın İdamı Hakkında**, s. 285.

göndermişti. Hacı Mehmet, Şeyh Ali üzerine ansızın harekete girişmenin mümkün olmadığını, harekete başlanırken mutlaka haberdar olabileceğini üç-beş yüz kişilik cemiyetiyle ele geçirilmesi güç bir yerde bulunduğu için muharebe yapmanın gerekli olduğunu bildirmişti. Ayrıca muharebe yapmak üzere sevk edilen askerlerin, yolları üzerinde gasp ve yağmaya girişebilecekleri, bu nedenle de köylerde hasara sebep olacakları, Şeyh Ali'nin ortadan kaldırılması için yapılacak hareketin gizli tutulması, aksi taktirde durumun vahim olacağı yine Teke mütesellimi tarafından dile getirilmiştir.²⁸²

2.4.5. Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin Firarı ve Cabbarzade'nin Girişimiyle Affedilmesinden Sonraki Faaliyetleri

Yılanlıoğlu Şeyh Ali, muhtemelen hakkında çıkarılan idam fermanı yanında Hamid mütesellimi ile Teke müteselliminin birlikte üzerine sevk edildiği kararını öğrenmiş olacak ki Eğirdir'den firar etmiştir. Hamid sancağı mütesellimi İbrahim Reşit tarafından merkeze gönderilen yazıda bölgeden firar eden Şeyh Ali'nin, Bozok Sancağı mutasarrıfı Cabbarzade Mîr Süleyman'ın yanına gittiği bildirilmiştir. Bu haber merkeze ulaşınca payitaht'tan, Cabbarzade Mîr Süleyman'a hitaben evâhir-i Rebî'ü'l-evvel 1212/17 Eylül 1797'de gizli bir ferman çıkarılmıştır. Fermanda, Şeyh Ali'nin, Cabbarzade'nin yanında bulunması hesabıyla daha önce idareye karşı gelip, bölgede zarar ve kargaşaya sebep olduğu anlatılmış, ülkede düzen ve asayişin sağlanması için kötülerin ortadan kaldırılması gerektiği vurgulanarak cezasının hemen uygulanması emredilmiştir. Şeyh Ali'nin Aladağ tarafına gidebileceği ihtimaliyle ortadan kaldırılması için bir başka emrinde Aladağ âyânı Mustafa'ya gönderildiği hususu Cabbarzade'ye bildirilmiştir.²⁸³

Gönderilen fermana rağmen Cabbarzade Mîr Süleyman, Şeyh Ali'nin affi için merkezden şefaet dilemişti. Saray kapıcıbaşlarından Bozok sancağı mutasarrıfı Cabbarzade Mîr Süleyman'a, Teke sancağı mütesellimi Hacı Mehmet'e, Hamid sancağı mütesellimine ve Aladağ âyânı Mustafa'ya hitaben evâhir-i Rebî'ü'l-âhir 1212/17 Ekim 1797'de Şeyh Ali'nin affedildiğine dair ferman gönderilmiştir. Şeyh Ali'nin bölgede halka yaptığı zulüm ve baskı nedeniyle hakkında idam fermanı çıkarıldığı anlatıldıktan sonra namus ve edebi ile sakin olduğu hanesinde oturması, halka zulüm ve düşmanlıktan sakınması şartıyla Cabbarzade'nin şefaati üzerine cezasının affedildiği bildirilmiştir.²⁸⁴

²⁸² İŞS 178-180, s. 58-2. hk. Ayrıca bkz. Köseoğlu, N., **Ali Ağanın İdamı Hakkında**, s. 286.

²⁸³ BOA, MKM. MHM.d, c. 3, s. 31/100.

²⁸⁴ Taşrada otoriteyi ele geçirmiş olan yerel güç unsurları devlete karşı suç işledikleri zaman saraydan bunlar hakkında emir çıkarılıp, birbirleri üzerine gönderilmelerine rağmen bunlar, birbirlerini kollayıp korudukları gibi,

Yılanlıoğlu Şeyh Ali hakkında idam fermanı ile birlikte bütün malı, mülkü, eşyası, zimmeti ve aldığı iltizamlarında devlet hazinesi için zapt edilmesi kararı da çıkarılmıştı. Bütün malları 29 Muharrem 1212/24 Temmuz 1797'de zapt edilmiştir. Bozok sancağı mutasarrıfı Süleyman Bey tarafından af dileği ile affedilirken, zapt edilen muhallefatı için de yine Süleyman Bey, 12.500 kuruşa hazineye kefil olmuştur. Muhallefatı bu kefalet karşılığında, mübaşir tayin edilen Şemseddin Bey tarafından zapt edilen mallardan bir tanesi dahi geri kalmamak üzere hukuka uygun olarak defterde yazan miktar, mahkeme huzurunda evâ'il-i Cemâziyelâhir 1212/25 Kasım 1797'de Şeyh Ali Ağa'ya teslim edilmiştir. Mübaşir tarafından zapt edilen mallar karşılığında 5.000 kuruş mübaşirlik hizmeti bedeli, bazen poliçe bazen de nakit olarak Şeyh Ali tarafından ödenmiştir.²⁸⁵

Yılanlıoğlu Şeyh Ali, bir taraftan da aile içerisinde miras paylaşımı hususunda sorun yaşamaktaydı. Kardeşi Mustafa'nın oğlu Yakub'a bıraktığı çiftliğin kendisine ait olduğunu iddia etmekteydi. Oysa Şeyh Ali'nin yeğeni Yakub'un elinde bu çiftliğin kendisine ait olduğunu gösteren şahitler huzurunda yazılmış olan bir adet sözleşmesi mevcuttu. Çiftlik, Yakub'a, babası tarafından Zi'l-hicce 1196/Kasım 1782'de hibe edilmiş ve sözleşmede o zaman yapılmıştı. Çiftlik, Eğirdir'in Yılanlı köyünde bulunmaktaydı. Çiftlik içerisinde dışarıya doğru üç oda ve üzerinde bir oda; içerisinde dört oda bir hamam bulunan ev ile ahır ve samanlık yer almaktaydı. Ayrıca ortakçı elinde olmak üzere beş adet karasığır çifti, birer çift manda öküzü ve altı çift karasığır öküzü ile alanı itibarıyla içine aldığı hudutlarıyla birlikte 500 dönüm miktarında tarla ve içerisinde birde harman yeri bulunmaktaydı. Yılanlıoğlu Mustafa Ağa, bu çiftliği büyük oğlu Yakub Ağa'ya bağışlamıştı. Bu şartlarda çiftlik Yakub Ağa'nın mülkü idi.²⁸⁶

merkezden olan istekleri de geri çevrilmiyordu. İç Anadolu'daki yerel güçlerden Cabbarzade'nin girişimiyle Göller yöresindeki yerel güç unsuru Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin affi bu durumun en bariz örneklerinden birisiydi. “...Yılanlızade Şeyh Ali'nin fi-mâba'd ırz ve edebi ile olmak şatıyla cürmünün affi hususu senki Cabbarzade mîr mûmâ ileyhsin mahsus niyaz ve iltimas etmiş olduğuna binâen merkum Şeyh Ali ba'de-l-vevm kendü halinde ırz ve edebile hânesinde ikâmet ve fukarâ ve ahâlîye ednâ derece zulm ve taaddîden mücânebet etmek şürûtuyla hakkında verilen emrin kaydı terkin ve af ve iltîkâ fermân olunmağın...”, BOA, MKM. MHM.d, c. 3, s. 32/102.

²⁸⁵ “...İzzetli Şemseddin Beğ bendeleri ma'rifeti ve ma'rifet-i şer'le tahrir olunan defter mucibince kâffe-i emvâl ve eşyâ ve zimemât ve emlâk ve iltizamâtı ve bir habbesi geriye kalmayarak merkum Şeyh Ali Ağa kullarının huzur- u şer'de kendüye teslim...”, BOA, C.ML 26379.

²⁸⁶ BOA, C.ML 4794, Belge 1.

Şeyh Ali Ağa, affedildikten sonra Teke mütesellimi Hacı Mehmet Ağa'nın daha önce baskınla kendisinden gasp ettiği malları geri almak için çalışmış, Bab-ı Ali nezdinde teşebbüse bile geçmişti. Merkezden, Teke sancağına bir mübaşir dahi gönderilmiş ancak Teke mütesellimi Hacı Mehmet Ağa, Şeyh Ali'den aldığı malları hiçbir zaman iade etmemiştir. Böylece Şeyh Ali, bütün çabasına rağmen bu hususta bir sonuç alamamıştır.²⁸⁷

Yılanlıoğlu Şeyh Ali, kendisine ait olduğunu iddia ettiği çiftlikleri Teke mütesellimi Hacı Mehmet ile olan mücadelesinde bir vasıta olarak kullanmıştı. Merkeze dilekçe ile başvuruda bulunup, Teke sancağında beş bölüm, Eğirdir kazasında iki bölüm çiftliği, Teke mütesellimi Hacı Mehmet Ağa, haksız olarak zapt etti diye 20 Cemâziyelâhir 1213/29 Kasım 1798'de şikayette bulunmuştu. Bu başvuru üzerine yapılan araştırma neticesinde Eğirdir mahkemesinde görülen davaya Şeyh Ali katılmamış ancak yeğeni Yakub bu mahkemede hazır bulunmuştu. Yakub Ağa, mahkemeye verdiği ifadede Eğirdir'de bulunan çiftlikleri Hacı Mehmet'in zapt etmediğini aksine Tepeli köyünde bulunan çiftliği Şeyh Ali'nin zapt ettiğini söylemişti. Yakub Ağa, Yılanlı köyünde babası Mustafa Ağa'nın kendisine hibe ettiği çiftliğin belgesini mahkemeye ibraz etmiş, çiftliğin hibe tarihi olan 1196/1782 yılından 1212/1797 yılına gelinceye kadar amcası Şeyh Ali Ağa'nın çiftliğin bütün gelirlerine el koyduğunu beyan etmişti. "Çiftlik hukuken ve senetli olarak malım olduğu için daha bu sene zapt eyledim" demişti. Şeyh Ali'nin el koyup yediği on altı senelik çiftlik gelirlerinin tahsil edilmesi için şikâyetçi olmuştu. Kazada bilirkişilere sorulduğu zaman onlarda Yakub Ağa'nın söylediklerini doğrulamışlardı.²⁸⁸

Şeyh Ali Ağa, çiftliklerle ilgili şikayetinde sadece bunlarla kalmamış, çiftliklerin babası Musa Ağa'dan kendisine intikal ettiğini, Teke mütesellimi Hacı Mehmet'in Teke ve Eğirdir'deki çiftliklerle birlikte 250 kese akçelik zimmetlerini dahi yağmaladığı hususunda da şikayette bulunmuştu. Bu şikayet üzerine Bab-ı Ali, hakkın yerine getirilmesi için şikayet mevzusunun yerinde araştırılması için saray gediklilerinden Beşir Ağa'yı tayin etmişti. Beşir Ağa, 20 Receb 1213/28 Aralık 1798'de Antalya mahkemesinde bu hususu araştırıp, incelemişti. Antalya'da ikamet eden ulema, hatib, âyân, eşraf ve bütün ihtiyarlar nezdinde Şeyh Ali'nin iddiası okunup, ilan edilmişti. Teke sancağında babası Musa Ağa'dan kaldığını iddia ettiği beş adet çiftlikten herhangi bir çiftliğin olmadığını söylemişlerdi. Musa Ağa'nın oğlu Mustafa'nın Teke mütesellimi olduğu sırada "Kara Kapu" adındaki çiftliği akçesiyle

²⁸⁷ Halaçoğlu, A., a.g.e., s. 39-41.

²⁸⁸ BOA, C.ML 4794, Belge 2.

aldığını, bu çiftliği de oğlu Yakub'a temlik ettiği için ona intikal ettiğini ve hâlâ onun tasarrufunda olup miras olarak mülkü olduğunu beyan etmişlerdi. Bunun dışında Yılanlızade Mustafa Ağa, iki üç köye zorla teminat verip, çiftlik edinmeye çalışmıştı ancak bu köylerin taraflarında ve arazilerinde alakası olmadığından bundan sonra bu köyler kendi arazilerinde ziraatla meşgul olurlar ifadesini vermişlerdi. Bunun dışında Yılanlızadelerin çiftlik, arazi ve emlakları hususunda bilgimiz yoktur demişlerdi. 250 kese zimmetlerimizi tahsil etti dediği için ise mîrimîran Bekir Paşa'nın fermanla Yılanlızadelerin cezalarını tertip ettiği zaman, katledilenlerin muhallefâtına 35.000 kuruş değer biçip, devlet hazinesine ödemesi üzerine tahsil için mübaşir talep etmesi ve tahsili hususunun Bekir Paşa'ya verilmesi nedeniyle iddia ettiğini söylemişlerdi. Ortaya çıkan senetlerin çoğu sahte olduğu için yakılmıştı. On bir tanesi talep edilmiş, bu senetlerde Eğirdir'de ikamet eden Şeyh Ali tarafından zorla tahsil edildi; Şeyh Ali'nin Teke toprağında babasından intikal eden ve kendisinin olarak ne bir tarla ne de bir akçe alacağı olduğunu duymadık demişlerdi. Teke mütesellimi Hacı Mehmet Ağa hakkında söyledikleri ona düşmanlığı nedeniyle onun hakkında ferman çıkartmak içindir beyanında bulunmuşlardı.²⁸⁹ Bu hususta yapılan araştırma ve incelemenin neticeleri birer bölüm halinde Antalya ve Eğirdir kadıları tarafından 8 Şa'bân 1213/15 Ocak 1799'da merkeze gönderilmişti.²⁹⁰

2.4.6. Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin Kütahya Mütesellimliği

Yılanlıoğlu Şeyh Ali, Cabbarzadenin merkez nezdinde ki girişimleri sonucunda hanesinde oturmak ve sancak işlerine karışmamak üzere affedilmiş olmasına rağmen boş durmamış, devlet hizmetinde görev almaya devam etmiştir. Affedildikten sonra tayin edildiği tarih belli olmamakla birlikte 1215/1800-1801 yılında Kütahya mütesellimi olarak ortaya çıkmıştır. Donanma için toplanan kalyoncu bedelinden Tazkırı kazasına isabet eden 13 kişilik kalyoncu karşılığında 100 kuruştan 1.300 kuruş kalyoncu bedeli, ahali tarafından Kütahya mütesellimi Şeyh Ali Ağa'ya tamamen ödenmişti. Şeyh Ali Ağa, Tazkırı halkının ödediği kalyoncu bedelini bölgede yer alan Çığla, Derbend, Palazlı ve Payamlı Yörüklerinde 1.300 kuruş alacağı olduğunu beyanla bu hesaba mahsup etmişti. Devlet malını iptal edip zimmetine geçirdiği gibi halkada eziyet etmekteydi. Bu şartlarda Tazkırı halkının bu meblağı hazineye ödemeleri gerekmekteydi. Tazkırı kazası sakinleri hisselerine düşen 1.300 kuruşluk kalyoncu bedelini Kütahya mütesellimi Yılanlızade Şeyh Ali Ağa'ya ödemelerine rağmen alacak yerine mahsup edildiğinden ödenmemiş olarak görünmekteydi. Şeyh Ali Ağa'nın Yörük

²⁸⁹ BOA, C.ML 4794, Belge 3.

²⁹⁰ BOA, C.ML 4794, Belge 4.

cemaatlerinden alacağı olan 1.300 kuruşun tahsil edilmesi için merkezden emir çıkarılmasını talep ederek, 25 Zi'l-hicce 1215/9 Mayıs 1801'de İstanbul'a, Tazkırı ileri gelenlerinden toplam otuz dört kişinin imzasını taşıyan bir dilekçe göndermişlerdi.²⁹¹

Yılanlıoğlu Şeyh Ali Ağa, ne sebepledir belli olmamakla birlikte 1215/1801 yılı sonlarında Kütahya mütesellimliğinden de azledilmişti. Mütesellimlikten azledilen Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin yerine 29 Zi'l-ka'de 1215/13 Nisan 1801'de Nasuhzade Nasuh Ağa, Kütahya mütesellimi olarak tayin edilmiş ve bu hususta ferman çıkarılmıştır.²⁹² Kütahya mütesellimliğinden azledildikten sonra Şeyh Ali, Hamid sancağı içerisinde ikamet etmekteydi. Şeyh Ali'nin Hamid sancağında bulunması birtakım kargaşaya sebep olduğu gerekçesiyle evâhir-i Rebî'ü'l-evvel 1216/5 Ağustos 1801'de gönderilen bir hükümde bu hususa tayin edilen mübaşirle birlikte İstanbul'a gelmesi emredilmişti. Mütesellimlikten azledilmesine rağmen Şeyh Ali'nin, saray kapıcıbaşılık rütbesi üzerinden alınmamıştı. Ayrıca İstanbul'a geldiği zaman kapıcıbaşılar gibi hizmette bulunacağı bildirilmişti.²⁹³ Şeyh Ali muhtemelen bu davete uymamış, Eğirdir'de ikamet etmeye devam etmiştir.

Bu dönemde Eğirdir, voyvodalıkla idare edilmekteydi. Eğirdir voyvodalığı gelirleri, 1218/1803 yılından itibaren irad-ı cedid hazinesine ait olmak üzere iltizam edilmişti. 1218/1803 yılından 1220/1805 yılına kadar 2.400 kuruşluk ödeme dışında herhangi bir ödeme yapılmamıştı. Bu süreç için bakiye olarak talep edilen miktar 10.500 kuruştur.²⁹⁴ Hamid mukataasının, Eğirdir voyvodalığının 1218/1803 yılından 1220/1805 yılına gelinceye kadarki bakayası olan 10.500 kuruş, saray kapıcıbaşlarından hâlâ Eğirdir kazası âyânı Yılanlızade Şeyh Ali Ağa'dan alınıp, hazineye gönderilmesi için emir çıkarılmıştı. Şeyh Ali, Eğirdir âyânı olarak bölgedeki nüfuzunu sürdürmekteydi. Eğirdir voyvodalığı gelirleri, Hamid mütesellimleri tarafından yıllık 1.000 kuruşa iltizam edilirken birkaç sene önce Şeyh Ali Ağa, iltizam alan Mecid Ağa'yı yakalama kastıyla voyvodalığın zikredilen hasılatını 4.300 kuruştur diye Hamid mütesellimliğinin defterine kaydettirmişti. Muhtemelen Şeyh Ali, hasılatı az gösterip, kalan meblağı zimmetine geçirme düşüncesindeydi. Defterde irad-ı cedid hazinesine gönderilmişti. Diğer taraftan kalan miktar nerede diye hazine tarafından, Mecid Ağa'dan talep edilmişti. 10.500 kuruş hazineye gelir olarak kaydedildiği için kalan bu miktarın yarısının üç

²⁹¹ "...13 nefer kalyoncu neferâtının 100 guruşdan 1.300 guruş Kütahya mütesellimi olan Yılanlızâde atüfetlu Şeyh Ali Ağa hazretlerine bi-t-tamâm edâ ve teslim olundukda...", BOA, C.ML 13076.

²⁹² BOA, C.DAH 10773.

²⁹³ BOA, MHM.d 214, s. 124.

²⁹⁴ BOA, C.ML 18734, Belge 1.

ay içerisinde diğer yarısının da altı ay içerisinde iki taksitte ödenmesi istenmişti. Eğer tamamı ödenirse sözleşme feshedilip, 1222/1807 yılından itibaren yıllık 2.000 kuruşa iltizam edileceği bildirilmişti.²⁹⁵ Diğer taraftan 1220/1805 yılında Eğirdir içerisinde bazı köylerden tahsil edilip, merkeze gönderilen öşür gelirleri sadece 757 kuruş 24 para idi. Muhtemelen toplanmış olan gelirler sadece bundan ibaret değildi. Diğer vergi gelirleri merkeze gönderilmediği gibi çoğunun zimmete geçirilmiş olması ihtimal dâhilindeydi. Şeyh Ali, her şeye rağmen bölgedeki çıkarlarını sürdürmeye devam etmekteydi.²⁹⁶

2.4.7. Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin Hamid Mütesellimliği Üçüncü Kez Ele Geçirmesi

Kütahya mütesellimliğinden azledildikten sekiz yıl sonra Yılanlıoğlu Şeyh Ali, bu defa Hamid mütesellimliğini üçüncü kez elde etmişti. Başkentten Anadolu taraflarına doğru firar eden Kadı Abdurrahman Paşa'nın yakalanması ve hak ettiği cezasının verilmesi için Bab-ı Âli tarafından evâhir-i Zi'l-hicce 1223/11 Şubat 1809'da Hamid sancağı mütesellimi Şeyh Ali'ye hitaben emir gönderilmişti. Şeyh Ali, Kadı Abdurrahman Paşa'nın ortadan kaldırılması amacıyla görevlendirilen vezir Çelikpaşazade İbrahim Paşa'ya yardım etmekle yükümlüydü. Yüklü miktardaki askerle Çelikpaşazade'nin hizmetine girip, emirlerine uyararak her ne şekilde olursa olsun Abdurrahman Paşa'yı yakalayıp ortadan kaldırmakla görevlendirilmişlerdi.²⁹⁷

Bu gelişmeler yanında Şeyh Ali'nin Teke mütesellimi Hacı Mehmet ile olan anlaşmazlığı devam etmekteydi. Hamid sancağı ahalisi, Teke mütesellimi Hacı Mehmet'in 1225/1810 senesi Hamid mütesellimliğini alma düşüncesinde olduğunu duymuşlardı. Bunun üzerine 1224/1809'da merkeze dilekçe gönderip, Isparta mütesellimliğini uzun süreden beri elinde bulunduran, sancak hanedanından Yılanlızade Şeyh Ali Ağa'dan hoşnut ve razı olduklarını bildirmişlerdi. Hacı Mehmet'in kaba kuvvete başvurması nedeniyle mütesellimliğine ona verilmeyip, tekrar Şeyh Ali Ağa'nın üzerinde bırakılmasını istemişlerdi. Zaten Terkemiş voyvodalığı, Teke müteselliminin iltizamen üzerinde idi. Hacı Mehmet, birde Hamid mütesellimliğini alır ise bölgede vergi gelirlerini toplarken adaletsiz davranıp, anlaşmazlığa sebep olacağı düşüncesi egemendi. Bu şartlarda halkın isteği göz önünde tutulup, "Teke müteselliminin Teke'ye Isparta müteselliminin Isparta'ya karışmasına, eski köye yeni adet getirilip, halkın gücendirilmemesi" üzerine karar kılınmıştı.²⁹⁸

²⁹⁵ BOA, C.ML 18734, Belge 2.

²⁹⁶ BOA, C.ML 18734, Belge 3.

²⁹⁷ Dağlıoğlu, H. T., *Yılanlıoğullarına Dair*, s. 1509.

²⁹⁸ "Teke mütesellimi Tekeye Isparta mütesellimi Ispartaya karışsun eski köye yeni âdet reâyânın inkisârını mûcib kapu kethüdâsı ağzına bakub iki memleket ahâlisini birbirine düşürmeyesin Isparta Şeyh Aliye Teke Hacı

Bir tarafta bunlar yaşanırken diğer taraftan Yılanlıoğlu Şeyh Ali Ağa'nın Hamid sancağında bulunan kazalardan 500 asker toplayıp bir başbuğla Varna'ya sevk etmesi için evâsıt-ı Rebî'ü'l-âhir 1225/20 Mayıs 1810'da emir gönderilmişti. Oysa toplanması gereken bu askerler, üçte ikisi Terkemiş kazası hisselerine isabet etti denilerek tamamı toplanmamıştı. 304 neferden 204 neferi Hamid sancağı kazalarından toplanıp, Başbuğ idaresinde sevk edilmiş, gerisinin affedilmesi hususunda merkeze ilâm gönderilmişti. Bunun üzerine Hamid sancağı mütesellimi Şeyh Ali Ağa'ya yeniden ferman çıkarılmış, kalan askerler acilen toplanıp, gönderilmesi emredilmişti.²⁹⁹ Şeyh Ali Ağa, gelen bu ferman üzerine topladığı askerlerle bizzat orduya katılmıştı. Şeyh Ali Ağa'nın, orduya katılması nedeniyle mütesellimi olduğu Hamid sancağına bir vekil tayin edilmişti. Hamid Sancağı vekil tarafından idare edildiği dönemde bölgedeki asayiş ve düzen yeniden bozulmuştu. Şeyh Ali ise sancağın devlet tarafından tayin edilen vekile teslim edilmesinin önüne geçmek için kâtibi Mihrioğlundan sancak içerisinde karışıklıklar çıkarmasını istemişti. Mihrioğlu, efendisinin sözüne sadakatle sancak dahilinde bu kargaşayı çıkarmak için beş-altı yüz adamla harekete geçmişti. Yaşanan kargaşa üzerine bölgede düzenin sağlanması için Teke sancağı mütesellimi Hacı Mehmet'e ferman gönderilmiştir.³⁰⁰

Şeyh Ali, Hamid sancağı mukataasını iltizama alırken gayrimüslim bir sarrafı kefil olarak göstermişti. Sarraftan iltizam bedeli olarak aldığı parayı ödemediği için gayrimüslim sarrafa yüklü miktarda borcu vardı. 1225/1810 yılında sefere katılması nedeniyle sancak masrafı olarak Hamid sancağı kazaları ahalilerinde 20.563 kuruş alacağı kalmıştı. 1226/1811 yılı Hamid mütesellimliğini ise Ahmet Ağa almıştı. Şeyh Ali Ağa döneminden kalan 20.563 kuruş'un tahsil edilerek alacaklı olan sarrafa teslim edilmesi gerekmektedir. Şeyh Ali Ağa'nın sancak masrafı olarak alacaklı olduğu 20.563 kuruş dışında, Hamid sancağı kazaları ahalileri zimmetlerinde defterde kayıtlı ve senetli olmak üzere 115.424 kuruş alacak talebi vardı. Talep edilen bu meblağ, Hamid sancağı mütesellimi Ahmet Ağa tarafından araştırılmış ve sonuçta Şeyh Ali'nin alacağı meblağın dağınık vaziyette Hamid sancağı kaza ve köylerinin ahalilerinde olduğu tespit edilmiştir. Yapılmış olan araştırmanın sonucu da mütesellim tarafından merkeze gönderilmiştir. Şeyh Ali'nin alacağının tahsil edilip, sarrafa teslimi

Mehmede kemâ-kân ibka' ve tanzîm ve sülüs-ü sülüsân i'tibâriyla mutâlebât-ı mîriye dahi sâbıklarda olageldiği üzere bilâ-nizâ' birbirine müdâhale itmeyerek tamamen tahsil ve te'mîn-i bilâd-ı terci-i pâd-şâhîm olunarak tarafeyne ekîden tahrir oluna...", BOA, HAT 26699.

²⁹⁹ Şânizâde Atâullah Mehmet Efendi, **Şânizâde Tarihi**, c. I, İstanbul 1284, s. 358.

³⁰⁰ Börekçi, M. Ç., **a.g.t.**, s. 65.

hususuna gerekli ehemmiyetin gösterilmesi için sancak içerisindeki kazaların kadı ve naiblerine hitaben emir çıkarılması gerekliliği merkeze bildirilmişti.³⁰¹ 1226/1811 yılının birinci taksit tevzii'nin tahsil edilmesi için Hamid sancağı kazaları âyânları ve ihtiyarları Isparta'da toplanmıştı. Bu sırada Şeyh Ali'nin alacağı tahsil için gönderilen emir okunup herkeze duyurulmuştu. İleri gelenler 20.563 kuruşu ödemeyi kabul etmişlerdi. Senetli alacağı dahi sorulmuş, dağınık vaziyette bulunan kaza ve köylerdeki alacağının tahsil için gerekli düzenlemenin yapılmasına söz verilmişti. Bu hususa dair düzenleme 11 Rebî'ü'l-âhir 1226/5 Mayıs 1811'de merkeze bildirilmişti.³⁰²

Gayrimüslim sarrafın Şeyh Ali'ye kefaleten darphane-i amire'ye ödediği paradan olmak üzere Yılanlıoğlu Şeyh Ali'den 135.987 kuruş alacağı ortaya çıkmıştı. Şeyh Ali'nin Hamid sancağı kazalarında sancak masrafı olarak 20.563 kuruş, defterde kayıtlı ve senetli olarak ta 115.424 kuruş olmak üzere toplam 140.987 kuruş alacağı vardı. Sarrafa teslim edilmek üzere meblağın toplanması için emir çıkarılması amacıyla darphane-i amire nazırı Mustafa Reşid'e, Hamid mütesellimi tarafından ilâm gönderilmişti. Bunun üzerine 26 Rebî'ü'l-âhir 1226/20 Mayıs 1811'de gönderilen ilâma cevaben Hamid sancağı mütesellimine, Hamid sancağı kazalarının kadı ve naiblerine hitaben daha önce 13 Safer 1226/9 Mart 1811'de emir gönderildiği bildirilmiştir.³⁰³ Buna rağmen darphane-i amire nazırı Mustafa Reşid, Şeyh Ali'nin alacağının tahsil edilip, sarrafa teslim edilmesi için yeniden emir çıkarılmasını talep etmiş, bunun üzerine Hamid mütesellimine, sancağın kazalarının kadılarına ve naiblerine hitaben 6 Cemâziyelevvel 1226/29 Mayıs 1811'de yeni bir ferman daha çıkarılmıştır.³⁰⁴

Yılanlıoğlu Şeyh Ali 1223/1808-1809 yılında almış olduğu Hamid mütesellimliğini 1226/1811 yılına kadar elinde tutmuştu. Böcüzade'nin eserinde, “*Antalya'da isyan ederek eşkıyalığa başlayan Tekelioğlu İbrahim Ağa üzerine sevk edilen sipahilerle birlikte Şeyh Ali'nin de giderek yararlılık göstermiş olduğundan kendisine Eğirdir muhassıllığı, daha sonra dergâh-ı ali kapucubaşılığı verildiği*”³⁰⁵ kaydedilmesine rağmen belgelerde bu görev ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlamak mümkün değildir. Tekelioğlu İbrahim, 1812'de isyan

³⁰¹ BOA, C.ML 22305, Belge 1.

³⁰² BOA, C.ML 22305, Belge 2.

³⁰³ BOA, C.ML 22305, Belge 3.

³⁰⁴ BOA, C.ML 22305, Belge 4.

³⁰⁵ Böcüzade, **a.g.e.**, s. 107-108.

etmiş ancak Haziran 1814'te ortadan kaldırılabilmiştir.³⁰⁶ Devlet hizmeti hususunda 1226/1811'den sonra uzunca bir süre Şeyh Ali ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamakla birlikte, devlet hizmetinde olmasa da, Hamid yöresindeki nüfuzunu devam ettirmiştir. Dayısıyla İbradı'ya gitmekte olan Isparta naibi Minkarizade Şeyh Mehmet Tevfik Efendi, 1237/1822'de Eğirdir'e uğramış, burada kendilerine Eğirdir müsellimi Yılanlıoğlu Şeyh Ali Ağa tarafından Can adasında bir ziyafet verilmiştir. Bu ziyafet için adaya kayıkla götürülmüşler, naib, o zaman adada köşk, bahçe ve hamam bulunduğunu da beyan etmiştir.³⁰⁷

Şeyh Ali, Eğirdir'de bu ihtişamlı hayatı sürdürürken yörede birtakım huzursuzluklara da sebebiyet vermeye devam etmekteydi. Eğirdirli Ak Hüseyin oğlu İsmail'in oğlu Salih tarafından yine Eğirdir'de ikamet eden Şeyh Ali, 28 Şevval 1238/8 Temmuz 1823'te merkeze şikayet edilmişti. Şeyh Ali, derebeylik iddiasıyla kendisine tabi kılmak için; Salih'in babasının ölümü üzerine zorla 25.000 kuruşu aşan nakit, mal ve mülk ile eşyasını haksız olarak kasten almıştı. Şeyh Ali, Salih'in kardeşi Osman ile sahip olduğu çiftliği zorla basıp, el koyduğu gibi diğer kardeşlerini katlettirmişti. Hatta şikayetçi olan Salih'i dahi şiddetle dövüp, yaralamıştı. Babalarının malından aldığı dışında 25.000 kuruşta Osman ile Salih'ten almıştı. Şeyh Ali'nin böylece zorla zimmetine geçirdiği Eğirdir'li Salih'e ait olan 50.000 kuruşu aşan mal, mülk, eşya ve nakit'in, Hamid mütesellimi makamında gerçekleştirilecek yüzleştirmeden sonra tahsil edilerek hakkın yerine getirilmesi istenmişti. Divanda kaydı araştırılmış, kaydı bulunmadığından dolayı hakkın yerine getirilmesi için hukuken incelenmesinin şart olduğu gerekçesiyle davanın yerinde görülmesine karar verilmişti. Bu hususta gerekli işlemin yapılması için darphane-i amire nazırı tarafından 21 Zi'l-ka'de 1238/30 Temmuz 1823'te Hamid mütesellimine hitaben ferman çıkarılması talep edilmiştir.³⁰⁸

2.4.8. Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin Ölümü

Her şeye rağmen Yılanlıoğlu Şeyh Ali Ağa, bölgedeki nüfuzunu sürdürmeyi başarmıştır. Şeyh Ali hakkında 1238/1823'ten sonra idari alanda herhangi bir bilgiye rastlanmamakla birlikte Eğirdir Yazla mezarlığındaki mezar taşından anlaşıldığı üzere 1245/1829-1830 yılında Eğirdir'de vefat etmiştir. Eğirdir, Yazla mezarlığındaki mezar taşının birisinde;

“Bakup geçme, ricam budur, ey Muhammed ümmeti

Ölünün diriden bir fatihadır minneti

³⁰⁶ Halaçoğlu, A., a.g.e., s. 55, 59.

³⁰⁷ Böcüzade, a.g.e., s. 61.

³⁰⁸ “...Yılanlıoğlu dimekle ma'ruf Şeyh Ali nâm kimesne derebeğlik iddiâ'sıyla...”, BOA, C.ADL 2463.

*Kabrimi ziyaret eden ey resulullah ümmeti
Bize bir fatiha ihsan eden bulur cenneti*³⁰⁹

Yazılı olmakla birlikte mezarındaki diğer taşta ise, “*Dergâh-ı Âli kapıcı başlarından Yılanlızade Hacı Musa'nın oğlu Derhâh-ı Âli kapıcıbaşlarından merhum ve mağfur esseyid Şeyh Ali Ağa'nın ruhuna fatiha 1245*”³¹⁰ yazılıdır. Diğer taraftan Yılanlıoğullarının Eğirdir, Yazla mezarlığındaki mezar taşları bu gün tahrip edilmiş vaziyettedir.

Yılanlı Musa'nın diğer oğulları ortadan kaldırılırken Şeyh Ali Ağa, isyan, sürgün, firar, devlet hizmeti, çıkar çatışması ile dolu hayatı boyunca ayakta kalmayı başarabilen ve eceliyle ölen tek oğludur. Devletin içinde bulunduğu durumdan kendi payına yararlanırken hayır kurumu yaptırıp, topluma hizmet etmeyi de ihmal etmemiştir. Böküzade'nin *Isparta Tarihi* adlı eserinde iki oğlundan birisinin çocuksuz ölüp, Hüseyin Ağa adındaki diğer oğlunun ise kız evlat bırakarak öldüğünden³¹¹ bahsedilmesine rağmen Eğirdir Yazla mezarlığında, Neşet Köseoğlu tarafından 1944 yılı öncesinde yapılan çalışma neticesinde Yılanlıoğullarının büyük çoğunluğunun mezar taşlarından elde edilen bilgilerde, ölüm tarihleriyle birlikte Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin daha fazla çocuğunun olduğunu görmek mümkündür. Bu çalışmadan hareketle; Şeyh Ali Ağazade merhum Selim Efendi (ö.1213/1798), Şeyh Ali Ağazade Hüseyin Ağa (ö.1213/1798), Yılanlı Şeyh Ali Ağazade merhum Yusuf Ağa (ö.1213/1798), Şeyh Ali Ağazade esseyid merhum Mehmed Said (ö.1213/1798), Yılanlıoğlu Ali Ağa'nın oğlu Yakup Ağa (ö.1213/1798), Serbevabini dergâh-ı âli kapucubaşlarından Yılanlızade esseyid Şeyh Ali Ağa oğlu Süleyman (ö.1217/1802), Yılanlızade Ali Ağa'nın oğlu Eşref seyyid Mehmed (ö.1245/1829), Şeyh Ali Ağa'nın mahdumu merhum esseyid Abdullah Mehmed Ağa (ö.1245/1829); olmak üzere Yılanlıoğlu Şeyh Ali Ağa'nın toplam sekiz oğlu vardır. Yine Şeyh Ali Ağa kerimesi Şerife Esmâ Hanım (ö.1213/1798), Eşşeyh Ali Ağa'nın kerimesi Rukiye hanım (ö.1213/1798), Şeyh Ali Ağa'nın kızı Şerife Hatice (ö.1213/1798), Yılanlı Ali Ağa'nın kerimesi Mediha (ö.1216/1801), Dergâh-ı âli kapucubaşlarından seyyid Şeyh Ali Ağa kerimesi Şerife Sabire hanım (ö.1217/1802), Şeyh Ali Ağa'nın kerimesi Şerife (ö.1224/1809); Şeyh Ali Ağa halilesi merhume Şerife Fatma hanım (ö.1235/1820), olmak üzere altı kızı ve bir eşi

³⁰⁹ Köseoğlu, N., “Yılanlı Oğullarının Mezar Taşları ve Yazla Zaviyesi”, *Ün Isparta Halkevi Mecmuası*, c. 11, sayı: 121-122, (Nisan-Mayıs 1944), s. 1681.

³¹⁰ Köseoğlu, N., *Yılanlı Oğullarının Mezar Taşları*, s. 1681.

³¹¹ Böküzade, *a.g.e.*, s. 108.

bulunmaktadır.³¹² Eğer bu mezar taşlarında yazanlar doğru ve bu çocuklar gerçekten Yılanlıoğlu Şeyh Ali Ağa'ya ait ise Şeyh Ali'nin çocuklarından sekiz tanesi 1213/1798 yılı içerisinde vefat etmiştir. Bir salgın hastalık, saldırı ihtimali ya da merkez tarafından verilen bir emir üzere ortadan kaldırılıp, kayda geçmemiş olması ihtimaliyle birlikte, belgelerde bu hususta herhangi bir bilgiye rastlamak mümkün değildir.

Yılanlıoğlu Şeyh Ali Ağa'nın kızları tarafından olan torunları Yalvaç ve Eğirdir'de bulunmaktadır. Evkafının mütevellisi Yalvaç'taki torunlarından Yusuf Bey'dir. Şeyh Ali Ağa, elliden fazla çocuk ve torundan ibaret kalabalık ailesi ve kapısında çalışan birkaç yüz kişi ile bölgede bir hanedan misali hayat sürmüştür. Bu yüzden Bab-ı Âli, Şeyh Ali'den kuşkulananak müfettişler göndermiş, yapılan araştırma neticesinde Şeyh Ali Ağa'nın bilginleri ve fukarayı himaye ettiği, irfan sahibi ve hoş sohbet birisi olduğunu gördükleri için müfettişler geri gitmişlerdir.³¹³ Diğer taraftan Şeyh Ali Ağa'nın ölümünden sonra Hamza ve Hüseyin isimli sağ kalan iki oğlundan bahsedilmektedir ki Hamza, çocuksuz ölmüş, Hüseyin'in ise iki kız mirasçısı kalmıştır. Bu kızlardan birisi Eğirdir'de Ağalar adıyla anılan sülaleye muhtemelen gelin gitmiştir. Böylece Yılanlıoğlu Şeyh Ali Ağa'nın Eğirdir'deki emlakı da bu sülaleye intikal etmiştir.³¹⁴ Yılanlıoğullarının mezar taşları ile ilgili çalışmada Hamza ismine rastlanmamasına rağmen Şeyh Ali'nin 1213/1798'de ölen oğlu Hüseyin dışında baba ismi zikredilmemekle birlikte Yılanlızade Hüseyin Ağa adında (ö.1262/1846) birisini daha görmek mümkündür. Eğer bu zat, Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin kendisinden sonra ölen oğlu ise 1213/1798'de ölen oğlu Hüseyin'in adını daha sonra doğmuş olan bu oğluna vermiş olması muhtemeldir. Bunlarda dahil edildiği zaman Şeyh Ali'nin on oğlunun olması ihtimali ile karşı karşıya kalınmaktadır.³¹⁵

2.5. Yılanlı Musa'nın Torunlarının Eşkivalığı

Yılanlı Musa'nın ölümünden sonra oğulları yanında torunları da kendi yolundan gidip, zira bu ailede bir gelenek haline gelmiş olan eşkıyalığı devam ettirmişlerdi. Yılanlı Musa'nın torunlarından Mehmet ve kardeşi Ahmet, akrabaları olan Hadim müftüsü Mehmet Emin ile birlikte emirlere karşı gelip, düzene aykırı hareket etmekteydiler. Sadece bununla kalmayan

³¹² Köseoğlu, N., *Yılanlı Oğullarının Mezar Taşları*, s. 1680-1681.

³¹³ Böcüzade, a.g.e., s. 108.

³¹⁴ Şimşek, H., "Eğirdirli Ağalar Sülâlesinden Günümüze İntikâl Eden Asırlık İşlemeler", *Tarihi Kültürel Ekonomik Yönleri İle Eğirdir 1. Eğirdir Sempozyumu*, (31 Ağustos-1 Eylül 2001), s. 800.

³¹⁵ Köseoğlu, N., *Yılanlı Oğullarının Mezar Taşları*, s. 1681.

bu iki kardeş, kendi başlarına toplumun huzurunu bozup, düşmanlık edip, harp ve katle başlamışlardı. Eşkîyalıkları nedeniyle Kıbrıs adasına sürgün edilmeleri için Karaman valisi vezir Süleyman Paşa'ya hitaben ferman çıkarılmıştı. Yılanlı Musa'nın torunları çıkarılan fermana rağmen bir türlü yakalanamamış, Aladağ âyânları Mustafa ve Efendi ağaların yanına sığınmışlardı. Aladağ âyânları da eşkıyalıkla tanındıkları için Yılanlı Musa'nın torunları Mehmet ve Ahmet'i kendi yanlarına çekip, aldatarak tahrik etmişlerdi. Mehmet ve Ahmet, bir taraftan itaat üzere olduklarını söylerlerken diğer taraftan affedilmediklerini dilekçe ile merkeze bildirmişlerdi. Aladağ âyânlarının tahriki ve teşvikiyle evleri etrafına kaleler yapıp, asker toplamaya başlamışlardı. Bu nedenlerle bunların hakkında çıkarılan emrin uygulanması için Karaman valisi vezir Süleyman Paşa'ya yeniden evâ'il-i Rebî'ü'l-âhir 1210/19 Ekim 1795'te yeniden hüküm gönderilmişti.³¹⁶

Mehmet ve Ahmet, topladıkları askerlere güvenerek Aladağ âyânları ile birlikte asiliklerini gösterip, iki defa Karaman valisi vezir Süleyman Paşa ile harbe bile cesaret etmişlerdi. Karşı koyamayacaklarını anladıkları için yaptırmış oldukları kalelerine sığınıp, kapanmışlardı. Kaleye kapanmaları üzerine kalelerinin lağım tertibatı ile yıkılacağını anlayan Mehmet, izin isteyip sürgün yerine gitmeye razı olmuştu. Mehmet'in kardeşi Ahmet hâlâ Aladağ âyânlarının yanında bulunduğu için vezir Süleyman Paşa, bunların üzerine yürüdüğü zaman yine Hadim'e hücum etme ihtimalleri vardı. Hadim halkı ise eşkıyanın yakalanması için üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmeye söz vermişti. Hadim'e hücum ettiği taktirde muharebe esnasında veya sonrasında yakalandığı zaman cezası verilip, kesilmiş başının İstanbul'a gönderilmesi emredilmişti. Aladağ âyânı Mustafa'nın eşkıyalıklarının hesabı sorulacağı gibi Hadim müftüsü de eşkıyalığa kalkıştığı için cezasının uygulanmasına hükmedilmişti.³¹⁷ Bozok Şeyhi ile Aladağlı Mustafa'nın araları düzelince Aladağ âyânının yanında bulunan Ahmet, Amasya'da ilim tahsil etmek için izin istemişti. Ahmet'in bu isteği Hadim'e ve Eğridir'e Şeyh Ali'nin yanına uğramaması şartıyla kabul edilmiştir. Yılanlıoğlu Şeyh Ali'ye gönderilen emirde Ahmet, eğer tekrar Hadim taraflarında fitne ve fesat çıkarırsa sorumluluğun kendisine ait olacağı da ayrıca bildirilmiştir.³¹⁸

2.6. Yılanlıoğlu Damadı Alaybeyi Oğlu Ahmet'in Faaliyetleri

³¹⁶ "...Yılanlı Musa hafidi Mehmed ve karındaşı Ahmedin heran rızâ-yı tasallut ve taaddî ve harb ve kütâle tasaddîlerine binâen..." , BOA, MKM. MHM.d, c. 2, s. 170/587.

³¹⁷ Aynı Belge.

³¹⁸ Börekçi, M. Ç., a.g.t., s. 64.

Hamid sancağı içerisinde Yılanlıoğullarından başka, onlarla akrabalık kuranlarda eşkıyalık yaparak buldukları yörede halka eziyet etmekteydiler. Bunlardan biriside Yılanlıoğullarının damadı olan Hamid sancağı içerisindeki Afşar kazası Yenice köyü sakinlerinden Alaybeyi oğlu Ahmet'ti. Yılanlıoğullarına olan akrabalığından güç alan Alaybeyi oğlu Ahmet, Yılanlıoğluna güvenerek kaza âyânı olmamasına rağmen kaza halkını bir bahane bulup azarladığı gibi evinde hazırlattığı zincir ve tomruğa koşup, halka türlü türlü eziyet ve haksızlık etmekteydi. Bazı kimseleri döverken bazılarını da konağında hapsedip ceza ödetmekteydi. Her vergi dağıtımını döneminde kendisi için halka ek vergi yüklemekteydi. Ayrıca kaza içerisinde hasat zamanı gelmiş, halka ait mahsulâta deve ve hayvanlarını bilerek sevk edip, üç sene içerisinde kıymeti 8.000 kuruşa ulaşan buğday ve diğer mahsullerin telef olmasına sebep olmuştu. Emre karşı gelip, devletin aleyhinde eşkıyalığa cesaret ettiğinden Afşar kazası halkı, Hamid sancağı mütesellimine gidip şikayette buldukları gibi hakkın yerine getirilmesini istemişlerdi.³¹⁹

Hamid mütesellimi Hacı Hüseyin, bu şikayetten sonra görevlendirdiği adamı aracılığıyla Alaybeyi oğlu Ahmet'i yakalatıp, evâ'il-i Muharrem 1217/8 Mayıs 1802'de Isparta'da mahkemeye çıkarmıştı. Yılanlıoğlu damadı Alaybeyi oğlu Ahmet, hakkındaki iddiaları inkâr etmişti. Hamid mütesellimi arabuluculuk rolüyle Yılanlıoğlu damadı Ahmet ile halkın arasını düzeltmesine rağmen halk, Ahmet'e güvenlerinin olmadığını söylemişlerdi. Yılanlıoğlu damadı Alaybeyi oğlu Ahmet'in kendilerine baskısı ve zararı olmamak üzere bu işin sağlam bir karara bağlanmasını istemişlerdi. Alaybeyi oğlu Ahmet, mahkeme huzurunda bundan sonra kanuna aykırı hareketten vazgeçip, herhangi bir kişiye zulüm ve düşmanlık etmeyeceğine, halkın mahsulâtlarına zarar vermeyeceğine söz vermişti. Gizli düşmanlık ve memlekette kargaşa çıkarma düşüncesinden vazgeçip, Yılanlıoğlunun kışkırtmasına itibar etmeyecekti. Halkı dağıtmayacak, kimseye ceza ödetmeyecek, kendi halinde durup, memleket işlerine müdahaleden vazgeçip, huzurun sağlanmasına çalışacaktı. Vergi dağıtımında halka fazla ek vergi yüklemeyecekti. Eğer karşı bir hareket söz konusu olur ise irad-ı cedid hazinesine 15.000 kuruş nezr bedeli ödemeyi taahhüt etmişti. Hamid mütesellimi bu hususta alınmış olan kararları içeren belgeyi İstanbul'a göndermişti.³²⁰ Hamid mütesellimi Hacı Hüseyin'in gönderdiği ilâm başmuhasebeye kaydedilmişti. Gerekli işlemin yapılması için

³¹⁹ Dağhoğlu, H. T., **Yılanlı Oğullarına Dair**, s. 1508.

³²⁰ Dağhoğlu, H. T., **Yılanlı Oğullarına Dair**, s. 1508-1509.

Hamid mütesellimi Hacı Hüseyin'e ve Isparta naibine bu hususta 21 Safer 1217/23 Haziran 1802'de emir çıkarılmıştır.³²¹

2.7. Yılanlıoğlu Ailesinin Sonu

Yılanlıoğlu Şeyh Ali'nin ölümüyle Yılanlıoğullarının bölgedeki etkisi büyük oranda kırılmıştır. Şeyh Ali'nin kardeşi Kör Hasan'ın ahfadından olup, Afşar'daki Bozbeyler ailesi yanında yetişen daha sonra Isparta'ya gelip yerleşen Hasan Bey'in oğulları Abdullah ve Tahir Paşalar, uzun süre Isparta idare meclisi azalıklarında bulunmuşlar ve hanedanlıkları sayesinde rütbe ve nişanlara da sahip olmuşlardır. Bunların sahip oldukları çiftlikler, cumhuriyet döneminde köylülerin mülkiyetine geçmiştir.³²²

Yılanlıoğulları soyundan gelip, Isparta'da cumhuriyet döneminde de etkili olan, baba tarafından Eğirdir'in Yılanlı köyünden Yılanlızade Tahir Paşa'nın, anne tarafından da Gelendost'un Afşar köyünden Hacı İbrahim Bey'in kızı Adile Hanımın oğlu Hafız İbrahim Demiralay'dır.³²³ Hafız İbrahim Demiralay, 1883'te Isparta'da doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Isparta Rüştîyesinde tamamladıktan sonra 1902'de İstanbul'a gidip, Fatih medresesinde yedi yıl eğitim görmüş ve müderrislik icazeti almıştır. 1911-1912 yıllarında Isparta idadisinde Din bilgisi ve Ahlak derslerini okutmuştur. Ayrıca Bidayet mahkemesi üyeliğinde de bulunmuştur. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali ve batı Anadolu'da saldırıya geçmeleri üzerine Isparta Müdafa-i Hukuk Cemiyetini kurarak Isparta bölgesinden topladığı kuvvetleri "Isparta Mücahitleri" adı altında Nazilli cephesine göndermiştir. TBMM'nin I. dönemi için yapılan seçimlerde Isparta milletvekili olarak meclise girmiştir. Cephede fiilen hizmet istemesi üzerine 11 Temmuz 1920'de meclis kararıyla izinli sayılmıştır. Kısa sürede topladığı askerlerden, 100 atlı ve 200 piyade gönüllü birlik teşkil ederek cephede Yunan kuvvetleriyle savaşmıştır. Ekim ayından itibaren bu kuvvet üçü atlı, üçü piyade ve biri makineli tüfek takımından ibaret olmak üzere yedi bölüklü bir alay haline gelmiştir. Bu alay, milli mücadelede 39. alay olarak hizmet etmiştir.³²⁴ Yunanlılarla savaşan bu alayın adı Hafız İbrahim tarafından Timur'a atfen "Timur Alay" olarak konmuş ve Demiralay olarak

³²¹ Dağlıoğlu, H. T., **Yılanlı Oğullarına Dair**, s. 1507-1508.

³²² Böcüzade, **a.g.e.**, s. 190.

³²³ Kodaman, B., "Hafız İbrahim Demiralay'ın Hatıratı Milli Mücadele'de Isparta", **Isparta'nın Dünü Bugünü ve Yarını Sempozyumu II Bildirileri**, c. 3, Isparta 2001, s. 167.

³²⁴ Kodaman, B.-Babacan, H., **Hafız İbrahim Demiralay'ın Hatıratı ve Isparta'da Milli Mücadele İle İlgili Belgeler**, Isparta 1998, s. VII.

anılmıştır.³²⁵ Daha sonra Hafız İbrahim'e muhtemelen savaştaki başarısı ve birliğinin adına atfen Demiralay soyadı verilmiştir.

Milli mücadele hareketi içerisinde aktif olarak rol alan Hafız İbrahim Demiralay, meclisin açılışından itibaren altı dönem boyunca Isparta milletvekili olarak TBMM'deki görevini sürdürmüştür. Cephedeki fedakârca hizmeti dolayısıyla 23 Mart 1925'te istiklal madalyası ile ödüllendirilen Hafız İbrahim Demiralay, 29 Mart 1939'da altıncı dönem milletvekili iken vefat etmiştir.³²⁶ Atalarının Hamid bölgesinde oynadıkları eşkıyalık rolünün tam aksine Hafız İbrahim Demiralay, eğitimi ve vatanseverliği ile tarihteki yerini almıştır. Bu gün Yılanlıoğullarından Isparta yöresinde kimse kalmamış, böylece bu ailede tarihi süreç içerisinde kimi zaman isyan, kimi zaman devlet hizmeti ve vatanseverlikle tarihe karışmıştır.

³²⁵ Kodaman, B.-Babacan, H., **a.g.e.**, s. 90.

³²⁶ Kodaman, B.-Babacan, H., **a.g.e.**, s. VII. Ayrıca Hafız İbrahim Demiralay'ın ölümü üzerine onun hakkındaki görüşler için bkz. Akkaş, T., "İbrahim Demiralay", **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 5, sayı: 61, (Nisan 1939), s. 859-860, Ünal, K., "İbrahim Demiralay'a Ait Hatıralar", **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 6, sayı: 62-63, (Mayıs-Haziran 1939), s. 878-879, Ünal, K., "İbrahim Demiralay", **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 6, sayı: 64-65, (Temmuz-Ağustos 1939), s. 902-903.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YILANLIOĞULLARININ SOSYAL FAALİYETLERİ

3.1. Eğirdir’de Yapılan Çeşmeler ve İçme Suyu İhtiyacının Giderilmesi

Yılanlıoğullarının büyük çoğunluğu şekavet ve isyan sonucu ortadan kaldırılmakla birlikte devlet hizmetinde rol almış olanlardan özellikle Şeyh Ali’nin, Eğirdir içerisinde sosyal alanda birtakım hizmetlerde bulunduğunu görmek mümkündür. Yılanlıoğlu Şeyh Ali, belirli zamanlarda isyan edip zorbalık yaparak Eğirdir halkına baskı ve zulüm yapmakla beraber bilhassa Hamid sancağı içerisindeki Eğirdir kazasında birçok hayır kurumu vücuda getirmiştir. Eğirdir’de içme suyunu geçmişte gölden alanlar olmasına rağmen yerleşim alanı göl ile dağ arasına sıkıştığı için suyun yukarıdaki evlere taşınması güç olmuştur. Bu nedenle Yılkıran adındaki su şehre getirilmişse de zaman içerisinde suyolları harap olmuştur. Şeyh Ali Ağa, 1226/1811’de Güroluk adındaki suyu, yeni borular döşeterek, Akpınar mevkiine kadar getirtip, yine yeni borularla Yılkıran suyuna bağlamıştır. Bu şekilde elde edilen yeterli miktardaki kaynak suyunun toplandığı yere, bir vakıf değirmen yaparak Eğirdir’in değirmen ihtiyacını karşıladıktan sonra, bu suyu yeni borularla Kirazlıdere ve oradan da Kervansaray mevkiine doğru giden Yumurtaş ve Boğazova kapısı üzerinden geçirerek Eğirdir’e getirmiştir. Eğirdir merkezine getirdiği suyu her mahalleye bir çeşme yapmak ve eski çeşmeleri tamir ettirmek suretiyle şehre dağıtmış ve şehrin su ihtiyacını karşılamıştır.³²⁷

Yılanlıoğlu Şeyh Ali’nin iki vakfiyesinde hayır kurumlarına verdiği önem açıkça görülmektedir. İkinci vakfiyede çeşme yapımı, bakımı, onarımı ve Eğirdir havalisinin su ihtiyacının giderilmesine öncelik verilmiştir. 9 Şaban 1226/29 Ağustos 1811 tarihli bu vakfiye aracılığıyla Eğirdir yöresinde yapılmış ve onarılmış olan çeşmeler yer alır. Yumurtaş’ta bir çeşme, Eğirdir merkezde cami mahallesinde kendi evi civarında medreseye yakın yerde bir çeşme, Eğirdir’de Temürkapı mahallesinde eskihisar yakınında sebil ve çeşme, Akpınarda bir çeşme, Küçük Findos’a beş dakika mesafede bulunan çeşme ve yolları, Yılanlı çiftliği içerisindeki çeşme ve çamaşırhane ile yanındaki çeşme, Yılanlı’daki evinde iki adet çeşme;

³²⁷ Böcüzade, **a.g.e.**, s. 63, Yiğitbaşı, S. S., **a.g.e.**, s. 133.

Şeyh Ali'nin yaptırdığı ve tamir ettirdiği çeşmelerdir. Yeğeni Hacı İbrahim Ağa ve esseyid Abdullah Ağa konaklarında iki adet çeşme, Hasan efendizade menziline kız kardeşi Şerife Ümmehan hatunun yaptırdığı çeşmeler tamir ettirilmiştir. Bu çeşmelerin bakım ve onarımı ile ilgili harcamalar Şeyh Ali'nin vakfından karşılanmıştır.³²⁸

3.2. Camiler

Yılanlıoğlu Şeyh Ali Ağa tarafından 1221/1806 tarihi içerisinde Eğirdir'deki Yazla mahallesinde Şeyhülislâm Elberdaî türbesi yanına eski bir mescit yerine taştan, tek minareli, üzeri toprak örtülü bir cami yaptırılmıştır. Bu cami harap olmuş, içine konan yüzden fazla değerli yazma kitap kaybolmuştur. Yılanlızade Şeyh Ali Ağa, kale içindeki “Kale Camiini” küçük bir mescitten büyütmek suretiyle meydana getirmiştir.³²⁹ Eğirdir'deki Hızırbey camii, Eğirdir camii olarak ta geçer. Bu caminin gelirleri; dükkân kiralari, bağ, bahçe, hamam ile Sevinç ve Dadıl köylerinden sağlanmıştır. Bu cami halk arasında Ulu cami olarak ta bilinmektedir. Selçuklular zamanında yapılmış olan bu cami ile kale içindeki evler 1230/1815'te çıkan bir yangında tamamen yanmış ve halk birkaç yıl camisiz kalmıştır. Cami vakıf gelirleri ve halktan toplanan paralarla tamir edilemediği gibi Burdur'lu bir hayırseverin tamir için gerekli malzemeyi hazırlamasına rağmen serveti yeterli gelmediğinden yine yapılamamıştır. Nihayet Eğirdir müsellimi Yılanlıoğlu Şeyh Ali Ağa, Yazla'daki Babasultan Türbesine bağlı korudan katran ağaçları kesilmesi için müftüden fetva almış, buradan yeteri kadar ağaç kestirerek halkın da yardımıyla camiye eski şekliyle yeniden inşa ettirmiş ve cami 1235/1820'de ibadete açılmıştır. Cami 1301/1884'te Burhanoğlu Hacı Murat Ağa öncülüğünde tekrar onarılmış ve üzeri kiremit çatı haline getirilmiştir.³³⁰ Şeyh Ali, kendi köyü olan Yılanlı köyüne de bir cami yaptırmıştır.³³¹

3.3. Medreseler ve Kütüphane

Yılanlıoğlu Şeyh Ali Ağa, eğitim-öğretim işine de önem vermiş, 1217/1802'de kale meydanında bir medrese yaptırmıştır. Medresenin zemin katında yirmi hücre ve bir mescit,

³²⁸ Köseoğlu, N., “Yılanlı Oğlunun İki Vakfiyesi”, **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 11, sayı: 123-124, (Haziran-Temmuz 1944), s. 1710.

³²⁹ Dağlıoğlu, H. T., “Eğirdir'de Mimarî Eserler ve Türbeler”, **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 9, sayı: 99-102, (Haziran-Eylül 1942), s. 1385.

³³⁰ Akdemir, M. S., “Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Eğirdir'deki Vakıf Hizmetleri”, **Tarihi Kültürel Ekonomik Yönleri İle Eğirdir 1. Eğirdir Sempozyumu**, (31 Ağustos-1 Eylül 2001), s. 131, Böcüzade, **a.g.e.**, s. 103.

³³¹ Böcüzade, **a.g.e.**, s. 107.

üst katında bir derslane vardır. Bu medresenin yapısı ahşap ve üzeri toprak damlıdır. Şeyh Ali, aynı zamanda medresenin yanında müderrislere ait bir ev ve bir bahçe yaptırarak medreseye vakfetmiştir. Yazın Eğirdir halkının Pınarpazarı mevkiindeki bağlara göçtüğü mevsimde, öğrencilerin okumaktan geri kalmamaları için Pınarbaşı mevkiinde on beş hücreli ve bir dersaneli ahşap bir medrese daha yaptırmıştır. Kale meydanındaki medrese'nin ortasına 1223/1808'de kubbeli bir kütüphane yaptırarak yazma ve basma 218 cilt kitap koymuş ve bunların hepsi için ayrı ayrı vakfiyeler tanzim ettirmiştir. Şeyh Ali, Yılanlı köyüne de bir medrese inşa ettirmiştir. Bu medreseler Eğirdir'de uzunca bir süre eğitim-öğretim hayatına devam etmiştir.³³² Şeyh Ali'nin Eğirdir merkezinde yaptırdığı medrese ve kütüphane 1925 yılına kadar hizmet vermiştir. Medreselerin kapatılmasından sonra binası yıkılmış ve yerine okul yapılmıştır. Bu gelişme üzerine kütüphanedeki yazma eserler ilk mektebe taşınmış, merhum İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın Eğirdir'i ziyareti sırasında atıl vaziyetteki eserler incelenmiş ve eserlerin önemi vurgulanmıştır. Eserler, bir süre sonrada Halil Hamit Paşa kütüphanesine nakledilmiştir.³³³

Kendisini, 27 Rebî'ü'l-âhir 1217/27 ağustos 1802 tarihli vakfiyede Eğirdir kazası ahalisinden sahibü'l-hayrat serbevvin-i dergâh-ı âli Şeyh Ali Ağa bin esseyid el-hâc Musa Ağa bin esseyid Hasan Ağa, olarak tanıtan Şeyh Ali tarafından Kuleönü denilen yerde bulunan mescid ve medresenin giderlerinin bu vakıftan karşılanması şartı konmuştur. Bu medrese ve mescidin de Şeyh Ali tarafından yaptırılmış olması ihtimal dahilindedir. Kuleönü'ndeki medrese ile mescid için Eğirdir'de altı üstlü yirmi üç oda ve dükkanı bulunan bir han, iki dükkan, büyük konak, Mahmaddar köyünde iki değirmen ile yirmi dönüm bahçe vakfedilmiştir. Şeyh Ali, değirmen inşa ettirerek hem vakfetmiş hem de toplumun değirmen ihtiyacını gidermiştir.³³⁴ Pınarpazarı mevkiinde yaptırdığı medrese için yine aynı yerde olmak üzere üç dönüm bağ vakfetmiştir. Eğirdir'de kendi konağı yanındaki Akşemseddin mescidinin harap olması nedeniyle mescidin arsası ile yanındaki kendine ait arsayı birleştirip 5.000 kuruşa bir mektep inşa ettirmiştir. Ağa mahallesinde yaparı belli olmayan, harap olmuş vaziyette bulunan mescidin yerine yeni bir mescid yaptırmıştır. Yine Yılanlı köyünde Bucak'ta bir ve Körseli köyünde iki su değirmeni yaptırıp vakfetmiştir. Eğirdir'de yaptırdığı medrese yanında bulunan ev ve yarım dönüm bahçe ile iki dönüm bağ, medresede müderrislik yapanlara tahsis edilmiştir. Medrese, mescid ve kütüphanenin giderleri ikinci vakfiyeden

³³² Böküzade, a.g.e., s. 107. Bu konu hakkında ayrıca bkz. Dağlıoğlu, H. T., **Eğirdir'de Mimarî Eserler**, s. 1387.

³³³ Veziroğlu, N. G., a.g.e., s. 247.

³³⁴ Köseoğlu, N., **Yılanlı Oğlunun İki Vakfiyesi**, s. 1709.

karşılanmıştır. Şeyh Ali, İkinci vakfiyede ayrıca 7.000 kuruş miktarında parayı da vakfetmiştir. Her iki vakıfta da nerelere harcama yapılacağı, hangi görevliye ne kadar maaş verileceği ayrı ayrı kaydedilmiştir.³³⁵ Yılanlıoğlu Şeyh Ali, sadece toplumun ihtiyacı olan kurumları yaptırmakla kalmamış, bu kurumların bakım, onarım ve masrafları ile görevlilerin giderlerini karşılamak üzere iki adet vakıf oluşturmuştur. Mütesellimliği döneminde elde ettiği paraların bir kısmını sosyal kurumların oluşturulmasına harcayarak babası ve kardeşlerinden farklı olmak üzere hayırsever kimliği ile de tanınmıştır.

³³⁵ Köseoğlu, N., **Yılanlı Oğlunun İki Vakfiyesi**, s. 1710-1711.

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğu, 18.yüzyıla geçmişin getirdiği birtakım sıkıntıların ağır yükünün yorgunluğu altında girmiştir. Bu dönemde, merkezde devlet adamları arasında yaşanan entrikalar ve çatışmalar, timar sisteminin işlerliğini kaybetmesi, yeniçeri ocağının işlevini yitirmesi devlet adına önemli iç sorunlardı. Bu keşmekeş içerisinde doğuda İran, batıda Avusturya, kuzeyde de Rusya ile süren savaşlar, devleti epeyce hırpalamış ve ekonomiye önemli bir yük getirmişti. Teknolojik anlamda yatırımlar yapılamadığı gibi bu alandaki gelişmeler yakından takip edilememişti. Avrupa kıtasında gelişen merkantilist ekonomik anlayış karşısında Osmanlı İmparatorluğu, büyük oranda yerel üretime dayanan sanayisini ve tarım sektörünün önemli bir yer tuttuğu timar sistemini çağ içerisinde dönüştürememişti. Hâlâ “kadim olan odur ki onun evvelini kimse bilmez” anlayışı sürmekteydi. Coğrafi keşiflerle birlikte ticaret yollarının yön değiştirmesi de Osmanlı ekonomisine büyük bir darbe indirmişti. 16. yüzyıldan itibaren Amerikan gümüşünün Osmanlı sınırları içerisine girişi ekonomi açısından bir başka çıkmazı beraberinde getirmişti. Taşradaki halk, yaşanan ağır enflasyon karşısında rekabet şansını kaybetmişti. Batılı güçlerin sömürge ideolojisine alternatif bir ideoloji geliştirilememişti.

Osmanlı İmparatorluğu, içeride ve dışarıda bu olumsuzlukları yaşarken merkezî otoritenin taşrada yetki ve denetimini kaybetmesi sonucunda büyük bir çıkmazın içerisinde kalmıştı. Bu çıkmazın içerisinde taşradaki otoriteyi yerel güçler ele geçirdiği gibi idarî, malî ve askerî yetkilerle donatılıp, önemli bir güç unsuru haline gelmişlerdi. Ekonomik çıkarlarını, idarî alandaki voyvodalık, mutasarrıflık ve mütesellimlik makamlarının kendilerine verdiği yönetim ve denetim gücü sayesinde sağladılar. Askerî olarak devletin savaş alanlarında bulunduğu sıralarda ihtiyaç duyduğu askeri toplamak yanında ortaya çıkan kimi isyanların bastırılmasında rol alarak bu güce de sahip olunca taşrada olağanüstü şartlarda olağanüstü bir güçle donatılmış genel anlamda âyân denilebilecek yerel güç unsurlarından bölgesel olmak üzere ortaya çıkan türedi aileler olarak nitelendirilebilecek hanedanlar, taşradaki halk üzerindeki denetimi ele geçirmişlerdi.

Taşrada, 18.yüzyılın ikinci yarısından 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar bilfiil Hamid sancağı yöresinde etkili olmuş ailelerden birisi olan, Eğirdir'in Yılanlı köyünde ortaya çıkıp, bu süreçte Isparta ve çevresine damgasını vuran Yılanlıoğullarıydı. Osmanlı coğrafyasında

dönem içerisinde etkili olmuş, gerek âyân gerek hanedan veya yerel güç unsurlarından olarak çok sayıda türedi aileler ortaya çıkmıştı. 18.yüzyılın ikinci yarısında Hamid yöresini dolduran Yılanlıoğulları ailesinin atası diyebileceğimiz Yılanlı Musa'nın babası Hasan Ağa olmakla birlikte ailenin asıl ün kazanmasını sağlayan onun oğlu Musa'dır. Hasan Ağa'nın Yılanlı Musa'nın babası olması dışında faaliyetleri hakkında belgelerde herhangi bir bilgi mevcut değildir. Yılanlı Musa, yönetim alanında ilk kez 18. yüzyılın ikinci yarısının başlarında Eğirdir voyvodalığı ile tanınmaya başlamış, Hamid mütesellimliğini ele geçirdikten sonra bu görevi devlet adına ifa etmesi gerekirken kendi lehine kullanıp, kısa sürede diğer yerel güç unsurları gibi ekonomik çıkarlar sağlamıştı. Taşrada yıldızı parlayan bu yerel güç unsuruna zoraki minnettar kalan halk ise çaresizlikten onun isteklerine boyun eğmek zorunda kalmıştı. Mütesellimlik makamını elde ettikten sonra mevkilerini genellikle mütesellimlere verilen saray kapıcıbaşılık rütbesiyle pekiştirmişlerdi. Hatta mütesellimlikleri kimi zaman sona ererken kapıcıbaşılık rütbelerine çoğu kez dokunulmamıştır. Bu, devlet adına hâlihazırda bekletilen her an için kullanılabilecek bir malzeme olarak gözükse de çoğu kez devlet verdiği tavizin önüne geçememiş, bu tavizi geri almak için gücü yetmemiştir. Bu kapıcıbaşılar devlet ile çıkarları ters düşünce hiç çekinmeden asiliğe yeltenip, eşkıyalık yapmakta tereddüt etmemişlerdir.

Yılanlı Musa, bölgedeki voyvodalık ve mütesellimlik görevinden sonra epeyce bir güç kazanmış olacak ki bizzat bölgeye yaylamak üzere çıkan aşiretlerle olan husumeti sonucunda asi konumuna düşmüştür. Elbette ki taşradaki otorite boşluğunu değerlendiren sadece yerel güçler değildi. Bölgeyi, bahar ve yaz dönemlerinde kullanan aşiretlerde otorite boşluğundan faydalanıp, hukuksuz davranışlarıyla yerleşik unsurları bezdirmişler, nasıl işlerine geliyorsa öyle hareket etmişlerdir. Kavgadan adam öldürmeye, köy baskınlarına, mahsulün cebren hayvanlara yedirilmesi ve gasp edilmesine kadar yerleşik unsurlarla çatışma içerisine girmekten kaçınmamışlardır. Bu zorbalık karşısında halk devlete şikayette bulunurken, idareciler kalıcı önlemler alamadığı için yerel güçlere başvurmak zorunda kalınmıştır. İşte bu yerleşik, aşiret çatışmasında daha önce bölgede belirli bir nüfuz elde etmiş olan yılanlı Musa, ortaya atılmış, devletin taşradaki yönetim birimi içerisinde ortaya çıkan hukuksuzluğa eşkıyalıkla karşılık verince asi ilan edilmiş, kendi sonunu da kendisi hazırlamıştır. Eğirdir yöresinde halkı koruma bahanesiyle aşiretlerle çatışma içerisine girip, aşiretleri hırpalamış, onlara zarar verince asi ilan edilerek üzerine asker sevk edilmiştir. Yılanlı Musa'nın amacı halkı korumaktan ziyade bölgede kendi nüfuzunu kullanıp, güya koruyucu rol oynayarak halkı kendisine minnettar bırakmaktır. O, aynı zamanda bölgede kendisine alternatif olabilecek bir güç yanında kendisi dışında bir başkasının sözünün geçmesini istememekteydi. Eşkıyalığa

başlamısından sonra hakkında defalarca emir çıkarılıp, üzerine asker sevk edilmesine rağmen bu hususta görevlendirilenler üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirmediği gibi ağırdan aldırışlardı. Yılanlı Musa'nın asiliği dolayısıyla ilk etapta üzerine gönderilen, bölgede hissedilir derecede etkili olan Çelikpaşazadelerdir. Çelikpaşa sülalesi, Teke, Burdur ve Hamid yöresinde yönetimi uzun süre elinde tutmuş ve etkili olmuş bir ailedir. Yılanlı Musa ise bu aile ile akrabalık kurmakla birlikte bölgedeki güç odaklarıyla işbirliği içerisindeydi. Yılanlı Musa'nın oğlu Mehmet, Çelik Mehmet Paşa'nın kızı ile evlidir. Yılanlı Musa'nın, Eğirdir'de Çelikpaşazade Ahmet Paşa tarafından kuşatılmış olmasına rağmen bizzat firar edip, kurtuluşuna bakılırsa bu akrabalığın esnekliğini görmek mümkündür.

Eğirdir'den firar ettikten sonra Hadim müftüsünün çocuklarının şefaatiyle sonucunda bölgeye gelmemek şartıyla affedilmiştir. Bölge ile bağlarını bir türlü koparamadığı için Rumeli'ye sürgün kararı çıkmış ancak bu karar uygulanmamış ve Kütahya'ya sürgün edilmiştir. Kütahya'ya sürgün edilmekle bir nevi Anadolu Beylerbeyinin kontrolü altına alınmıştır. Kütahya'daki sürgün hayatı döneminde de rahat durmamış, kalabalık ailesi ve erkek çocuklarıyla Hamid yöresindeki tacizlerine devam etmiştir. Kütahya'daki sürgün hayatı da af ile neticelenmiş ve Konya'ya mütesellim tayin edilmiştir. Bu sırada devletin ihtiyacı olan askeri toplamakla görevlendirilmiştir. Konya mütesellimi iken Hamid ve Teke yöresinden asker toplama bahanesiyle, uzunca bir süreden sonra firar edip, sürgün ile hasret kaldığı anavatanına tekrar kavuşmuştur. Devlet aslında bu mütegalibeleri affederken büyüklüğünü gösterdiği gibi onları yönetime ısındırıp, bölgedeki nüfuzlarından bir nevi yararlanmak istemiştir. Bu hususta devletin taşradaki yaptırım gücünü kaybetmiş olması sebebiyle böyle davrandığı da göz ardı edilmemelidir.

İsyan üzerine devletin aldığı tedbirlere bakılacak olursa sürekli emir ve fermanlar çıkarıp, eşkıya tedibi için bölgedeki diğer görevliler yanında aslında bir anlamda yerel güç unsurlarını birbirleri üzerine sevk etmeyi denemişti. Perde arkasında uygulanmak istenen bu felsefe tam anlamıyla uygulanamamıştı. Zira zaman zaman yerel güçler veya devlet görevlileri bu yerel hanedanların üzerine görevlendirildikleri halde temkinli yaklaşmak zorunda kalmışlardı. Hatta birbirlerini kollayıp, korudukları da aşıkardı. Asiler, mutlaka af merciine ulaşacak bir devletle ilişki kurup, isteklerini merkeze iletebiliyorlardı. Bu isteklerini merkeze iletirken kendilerini acınacak, aciz kul, köle olarak göstermekten bile çekinmemekteydiler. Benzer bir durumu, Yılanlı Musa'nın ölümünden sonra çocuklarının merkezden, babalarının malvarlığının başlıklarını isterlerken kendilerini merhamet edilmesi gereken aciz, zavallı insanlar olarak göstermelerinde açıkça görmek mümkündür.

Oysa servetlerine bakıldığı zaman hiçte acınacak hallerinin olmadığı apaçık ortadaydı. Bu göstermelik zavallı kimliğinin altında yatan ise fırsat bulunca devlet görevinden eşkıyalığa geçen yerel güç unsuru ruhuydu.

Eşkîya ve devlet arasında bu ilişkiler yaşanırken halk yoğun bir baskı ve zulüm altında kalıyordu. Devlet merkezinden çıkarılan adaletnamelerde ve fermanlarda halka eziyet etmekten çekinilmesi, sakınılması tembih edilmesine rağmen buna pek aldırmaz edende olmamıştı. Devletin içinde bulunduğu durumu kendi lehlerine kullanmayı çok iyi bilen yerel güçler, haklarında idam fermanı çıkarılsa da dengeleri çıkar odaklarıyla da birleşerek her an için istekleri doğrultusunda değiştirebiliyorlardı. Yılanlıoğullarının isyanı sırasında devlet, eşkıya ve halk üçgeninde kaybeden genellikle halk oluyordu. Eşkîya, eşkıyalık yaparken de yerel güçler vergi toplayıp, zimmetlerine mal geçirirken de zarar gören onlardı. Birde devlet merkezinden eşkıya tedibi için çıkarılan emirlerden sonraki takibat sırasında yaşanan arbedede zarar gören yine onlardı. Yılanlıoğullarının eşkıyalığı üzerine eşkıya tedibi için Hamid yöresine gelen devlet görevlilerinden çekinen birtakım köy ahalisinin yerini yurdunu terk edip sancak merkezine sığınmaları bu durumun en açık delillerinden birisiydi. Bir anlamda vatandaş, bu keşmekeş içersinde devlet görevlisi çekip gittiği zaman bölgedeki yerel hanedanlarla baş başa kalıyordu. Yerel güçlerin çıkarlarına hizmet etmekten başka çareleri kalmadığı gibi onların isteklerine boyun eğmek zorunda bırakılıyorlardı. Yılanlı Musa'nın firarından sonra bölgeye sokulmaması için Eğirdir ahalisinin aralarında topladıkları 200.000 kuruş nezr bedelini vermeye hazır olduklarını bildirmeleri aynı yerel gücün boyunduruğu altına tekrar girmek istemediklerinin açık bir göstergesiydi. Merkez tarafından, eşkıyalık yapan Yılanlıoğullarının tedibi yanında mallarının da müsadere edilmesi yolu seçilmişti. Bir taraftan mallar müsadere edilirken diğer taraftan zapt edilen meblağ devlet hazinesine alacak karşısında mahsup edilmekteydi. Bununla birlikte Yılanlıoğullarının halktan haksız olarak zorla aldıkları mal ve paranın bedeli de müsadere edilen mallarından ödenmekteydi. Alacak verecek davası yanında bu yerel güç unsuru Yılanlıoğullarının zimmetlerine geçirdikleri mallarda ortaya çıkarılmaya çalışılmaktaydı. Bölgede edindikleri çiftliklerin, hayvanların ve mal varlıklarının hesabını tutabilmek ve tamamını tespit edebilmek çoğu zaman güç olmaktaydı. Zira firar ettikleri dönemlerde mal varlıklarını gizlemeyi de iyi başarıyorlardı. Her zaman geri dönme ümidini taşıdıkları için mallarının büyük çoğunluğunu kolayca taraftarlarının zimmetine geçirebiliyorlardı.

Yılanlı Musa öldüğü zaman devlete 50.000 kuruş borcu olduğu ortaya çıkmıştı. Bunun yanında zapt edilip, satılan mallardan elde edilen gelirler çok büyük meblağlar tutmaktaydı.

Hamid ve Teke yöresinde yapılan her araştırma sonunda yeni bir çiftliğe, mahsule, hayvana veya alacak paraya rastlamak mümkündür. Yılanlı Musa, öldükten sonra mal varlığı varislerine cüzi bir miktar karşılığında bırakılmıştı. Mal varlığının varislerine cüzi bir miktar karşılığında bırakılmasıyla adeta bölgedeki nüfuzlarının devamı için imkan sağlanmıştı. Bu onlar için bölgedeki güçlerinin belki de bir nevi onaylanması demektir. Yılanlı Musa'dan sonra bölgedeki otorite boşluğunu bu defa aynen babalarının yolundan giden oğulları doldurmuştu.

Musa'nın oğlu Mehmet, Hamid mütesellimliği yapmıştı ancak diğerleri gibi o'da zimmetine mal geçirip zengin olma peşindeydi. Bölgede bu defa kardeşleriyle birlikte daha kapsamlı bir eşkıyalık hareketine girişmişlerdi. Çıkarılan ferman üzere Kütahya'da yakalanan Mehmet, idam edilmişti. İdam edildikten sonra Hamid yöresinde yüklü miktarda alacağını tespit edilmişti. Çelikpaşanın damadı olması onun için bir ayrıcalık mıdır? Bilinmez ama mal zaptı için Çelikpaşazade'ye defalarca emir gönderilmesine rağmen ağırdan aldırılmıştı. Yalnız Yılanlı Mehmet'in ortadan kaldırılması bir kurtuluş değildi. Aksine kardeşleri ona yapılan intikamını almak için bölgede zulümlerini daha da arttırmışlardı. Diğer taraftan henüz daha babasının sağlığında, Kara Cehennem olarak adlandırılan Mustafa, bölgede devlet hizmeti adına rol almaya başlamıştı. Hamid bölgesinde âyân olarak ta geçen Mustafa, Teke ve Hamid mütesellimliği yapmasının yanında bizzat Teke'de mütesellimlik yapmış olan Deli Bekir'in eşkıyalığı dolayısıyla onun üzerine sevk edilmişti. Bu politika eşkıyanın eşkıyaya kırdırılması modelinden başka bir şey değildi. Yerel güçler bir anlamda çarpıştırılarak galip olan tarafında mutlaka bir gün alternatifinin bulunabileceği düşüncesi egemendi ancak verilmiş olan tavizleri geri alabilmek devlet açısından büyük külfetleri de beraberinde getirmekteydi.

Yılanlı Musa'nın bir diğer oğlu Ahmet, Karaağaç ayanlığını zorla ele geçirdiği gibi Karaağaç'ta devlete ait olan vergilere el koyup yemişti. Hakkında merkeze ulaşan birçok şikayete rağmen Karaağaç halkına kendisini sevdirmeyi de başarmıştı. Hakkındaki şikayetler üzerine Karaman valisi tarafından sorgulanmış ve suçsuz bulunmuştu. Bu defa Karaağaç'a resmen âyân olarak dönmüştü. Onun Karaağaç'taki yokluğunu değerlendirerek halka eziyet edip, konağını yağmalayanlar olmuştu. Karaağaç'a dönüşünde ilk etapta ailesine yapılan intikamını alma yolunu seçmişti. Bir türlü eşkıyalık geleneğinden vazgeçememişti. Bizzat yakaladıklarını kendi uygulamaları ile cezalandırma yolunu seçip, asi konumuna düşmüştü. Bunun üzerine Karaman valisi tarafından Karaağaç'ta yakalanıp, cezası uygulanmıştı. Deli Ahmet'le birlikte hareket eden kardeşleri Kör Hasan ve Deli İsmail, firar yolunu seçmişlerdi. Bunlar hakkında çıkarılan idam fermanını öğrenen diğer kardeşleri Mustafa, Halil, Ataullah

ve Şeyh Ali’de bölgeden firar etmişlerdi. Bu defa devlet, Yılanlıoğullarını ortadan kaldırmak için daha kararlıydı. Bu kararlılığın sonunda Mustafa, Çorlu’da yakalanıp idam edilmiş ve mal varlığı müsadere edilmişti. Mustafa’nın mal varlığı babasının ve kardeşlerinin mal varlığı içerisinde epeyce bir yekûn tutmaktaydı. Bu noktada Mustafa, Hamid ve Teke’de yapmış olduğu mütesellimlik görevi sırasında zimmetine yüklü miktarda meblağ geçirmişti. Yanında bulunan mallar zapt edilirken bunun dışında sahip olduğu kapu halkı diyebileceğimiz hizmetçileri de yakalanıp, hapsedilmişti.

Diğer taraftan aynı dönemde K r Hasan, Ataullah yanında muhtemelen Deli İsmail’de Teke mütesellimi Deli Bekir tarafından Eğirdir’de yakalanıp cezası uygulanmıştı. Yılanlı Mustafa’nın ortadan kaldıramadığı Deli Bekir, bu defa onun kardeşlerini ortadan kaldırmakla görevlendirilmiş ve bu görevi de başarıyla ifa etmişti. Eşkiyayı eşkiyaya kırdırma politikası bu olayda aktif olarak işlemişti. Rumeli’de ikamete mecbur edilen Halil’in ise bir daha bölgede sesi çıkmamıştı. Yılanlıoğullarının bütün mal varlıkları müsadere edilirken bu defa Şeyh Ali’nin girişimiyle cüzi miktar karşılığında mal varlıkları varislerine iade edilmişti.

Yılanlıoğulları içerisinde bu badireden kurtulup, bölgede uzun süre etkili olabilen ise Şeyh Ali olmuştu. Şeyh Ali, kardeşlerinin ortadan kaldırılmasından sonra Eğirdir’e dönmüş ve bölgede Yılanlıoğullarının nüfuzunu devam ettirmişti. Belirli aralıklarla Hamid mütesellimliğini almış olmasına rağmen bu görevde uzun süre tutunamamıştı. Hamid mütesellimliğinden azledilişine bakıldığı zaman Teke mütesellimi Deli Bekir ve kardeşi Hacı Mehmet’le mücadelesi sırasında bölge halkına verdikleri zarar önemli bir gerekçeydi. Azledildikten sonra isyan ettiği için hakkında idam fermanı çıkarılmıştı. Hakkında çıkarılan idam fermanı üzerine bölgeden firar edip, kendisi açısından bir şefaatçi olarak gördüğü İç Anadolu’daki önemli yerel güç unsurlarından birisi olan Cabbarzadelere sığınmıştı. Cabbarzade’nin af dileği ile memleketinde oturması şartıyla affedilmışti. Burada en dikkat çekici noktalardan birisi yerel güçlerin birbirlerini koruyup kollamalarıydı. Eğirdir’e döndükten sonrada rahat durmamıştı ancak eski hızını kaybetmişti. Artık bu dönemde II. Mahmut’un merkezietçi politikası sayesinde yavaş yavaş yerel güçlerin taşradaki etkileri kırılmaya başlanmıştı. Diğer taraftan devletin ihtiyacı olan askeri toplamakla görevlendirilmiş ve bu görevi de yerine getirmişti. Eğirdir’de bulunduğu dönemlerde âyânlık ta yapmıştı.

Yılanlıoğlu Şeyh Ali, babası ve kardeşlerinden beri süregelen şekavet, isyan, zimmete mal geçirme hareketiyle bütünleşen çatışma kültürü içerisinde kendisini birtakım hayır kurumu yaptırmaya da adanmıştı. Yılanlıoğulları içerisinde bu alanda faaliyette bulunan belki

de sadece oydu. Özellikle Eğirdir’de içme suyundan değirmene, camiden medrese ve kütüphaneye kadar yaşadığı yerin sosyal alandaki ihtiyaçlarını karşılamaya öncelik vermişti. O sadece bir asi değildi, dindar kimliği ile de tanındığı için eğitim-öğretim ve ibadet işleriyle hayır kurumlarına önem vermişti. Vakfiyelerle, inşa etmiş olduğu hayır kurumlarının masraflarını da karşılama yolunu seçmişti. 1245/1829-1830 yılında öldüğü zaman Yılanlıoğullarının bölgedeki etkisi epeyce kırılmıştı.

Yılanlı Musa’dan beri Şeyh Ali’de dahil olmak üzere hemen hemen hepsi asi rolü oynayıp eşkıyalık yapmışlar ve haklarında defalarca idam fermanı çıkarılmıştı. Şekavet, baskı, zulüm, zimmete mal geçirme, soygun, firar onların ortak noktalarıydı. Malvarlıklarının çoğu yasal olmayıp, haksız olarak ele geçirdiklerinden oluşmaktaydı. Sahte belgelerle ahaliden vergileri toplayıp zimmetlerine geçirmişlerdi. Sahtecilik sıkça başvurdukları bir yoldu. Haksız olarak gasp ettikleri malların devlet tarafından müsadere edileceğini bildikleri için bölgedeki kendi yandaşlarının zimmetine geçirerek mal kaçırıyorlardı. Gasp işini Yılanlı Musa’dan itibaren huy edinmişlerdi. Sadece kendilerine değil yandaşlarına da devlet malını peşkeş çekmişlerdi. Bölgede saldıkları korku nedeniyle kimisi deli kimisi de Kara Cehennem takma adıyla anılmışlardı. Malları müsadere edilip, açık arttırmaya çıkarıldığı zaman bölge halkı çoğu kez korkudan almaya cesaret edememekteydi. Yılanlıoğullarının bölgede yarattıkları bu kargaşadan kendi lehlerine yararlananlarda olmuştu. Fırsatı ganimet bilenler halkı soyup, devlet gelirlerini zimmetlerine geçirmişlerdi. Yılanlı Musa’nın oğulları yanında torunları da eşkıyalıkla ün salmışlardı. Yılanlıoğulları ile akraba olanlarda bu akrabalıktan güç alarak bölgede baskı ve zulüm yolunu seçmişlerdi. Yılanlıoğullarının büyük çoğunluğu idam edilerek ortadan kaldırılabiliyordu. Halka, sadece zimmetlerine mal geçirirken zarar vermekle kalmamışlar, eşkıyalıkları yanında üzerlerine asker sevk edilirken de halkın hem can hem de mal kaybına uğramasına sebebiyet vermişlerdi. Aynı zamanda devlet bu asiler üzerinde uyguladığı yaptırımlarda her alanda büyük zararlara uğramıştır. Bölgede ortalama bir asır boyunca etkili olmuşlar, uzunca bir süre huzursuzluğa, kargaşaya, çatışmaya ve hasara sebep olmuşlardır. Bu süreçte en fazla zarar gören korumasız bölge ahalisi olmuştur.

Yılanlıoğullarının soyundan gelenler Isparta’da varlıklarını Osmanlı’nın son dönemlerine kadar devam ettirdiler. Eski güçleri kırılmış olmasına rağmen meclis üyeliği gibi görevler yanında hanedanlıkları sayesinde elde ettikleri paşalık rütbesiyle varlıklarını yeni sistem içerisinde de sürdürmeyi başardılar. Bütün yaşanan olumsuzluklara rağmen Yılanlıoğulları adına Şeyh Ali’nin hayırseverliği yanında dikkat çeken başka olumlu gelişmelerde vardı. Bu noktada Yılanlızade Tahir Paşanın oğlu Hafız İbrahim, eğitimi ve

vatanseverliği ile milli m¼cadele hareketi devam ederken b¼lgede ¼zerine d¼şen sorumluluğu başarıyla yerine getirmişti. Batı cephesinde bilfiil görev almış, başarısı ¼zerine istiklal madalyasıyla ¼d¼llendirilmiştir. Şeyh Ali ile Hafız İbrahim'in faaliyetleri birlikte d¼ş¼n¼ld¼đ¼ zaman Yılanlıoğulları ¼zerindeki kara lekeyi kaldırma çabası y¼n¼nde ¼nemli adımlar olarak değerlendirilebilir. Hafız İbrahim, milli m¼cadele hareketine katkısı yanında meclisin açılışından itibaren altı d¼nem boyunca Isparta milletvekili olarak TBMM'deki yerini almış, kendisinden ¼ncekilerin aksine vatansever kimliğiyle tanınmıştır.

Hamid sancağında, 18.y¼zyılın ikinci yarısından itibaren başlayan Yılanlıoğulları n¼fuzu 19.y¼zyılın başlarında kırılmış ancak Şeyh Ali'nin b¼lgedeki etkisi 19. y¼zyılın ikinci yarısına kadar devam etmiştir. Bu etki cumhuriyet d¼neminde Hafız İbrahim'le olumlu gelişmelere sahne olmuş ve b¼ylece kapanmıştır. G¼n¼m¼zde ise Isparta y¼resinde Yılanlıoğulları s¼lalesinden hemen hemen kalan olmamıştır.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

A. ARŞİV BELGELERİ

1. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ (BOA)

- a. (BOA) *Alî Emiri Tasnifi I.Abdülhamid*: 1094, 2683, 4729
- b. (BOA) *Anadolu Ahkâm Defterleri (ANKA.d)*: 27/272-865, 30/292-926, 34/127-356
- c. (BOA) *Bab-ı Defter-i Başmuhasebe Malikâne Halifesi Defterleri (D.BŞM.MLK.d)*: 45/80, 56/38, 57/41, 57/75, 57/77, 73/42, 74/23/1, 74/23/2, 74/52/1, 74/52/2, 74/52/3, 74/52/4, 74/52/5, 74/52/6, 74/52/7, 74/52/8, 85/81
- d. (BOA) *Cevdet Tasnifleri*
1. *Cecdet Adliye Tasnifi (C.ADL)*: 508, 1960, 2463, 3064, 4982
 2. *Cevdet Askeriye Tasnifi (C.AS)*: 17646, 25738, 37028, 54532
 3. *Cevdet Dahiliye Tasnifi (C.DAH)*: 5438, 10773, 11369, 12408, 12409, 15194, 16075
 4. *Cevdet Evkaf Tasnifi (C.EV)*: 26370
 5. *Cevdet Maliye Tasnifi (C.ML)*: 4003, 4794, 4935, 7255, 12595, 13068, 15773, 18734, 22226, 22305, 23527, 25113, 26379, 27176, 28266, 28297, 28565, 29015, 29670, 29741, 29795, 30382, 30423
- e. (BOA) *Hatt-ı Hümayûn (HAT)*: 737,1018, 10148, 10199, 10425, 26699
- f. (BOA) *Mektûme-i Mühimme Defterleri (MKM. MHM.d)*: c. 2, c. 3
- g. (BOA) *Mühimme Defterleri (MHM.d)*: *Defter 165, Defter 168, Defter 175, Defter 178, Defter 179, Defter 214*

2. **ISPARTA ŞER'İYYE SİCİL DEFTERLERİ (İŞS)**: *Defter 170, Defter 175, Defter 177, Defter 178-180*

B. KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR

- . Ahmet Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, (sad. DüNDAR GÜNDAĞ), c. 2, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1983
- . Ahmed Vasıf Efendi; **Tarih-i Vasıf**, c. I, İstanbul 1219
- . Akbayar, Nuri; **Osmanlı Yer Adları Sözlüğü**, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul 2003
- . Akdemir, M.Sadık; **XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Isparta'da Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Hayat (170 ve 171 Numaralı Şer'iyce Sicillerine Göre)**, Basılmamış

Doktora Tezi, Isparta 2004

- . Akdemir, M.Sadık; “Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Eğirdir’deki Vakıf Hizmetleri”,
Tarihi Kültürel Ekonomik Yönleri İle Eğirdir 1. Eğirdir Sempozyumu, (Eğirdir
31 Ağustos-1 Eylül 2001), s. 129-142
- . Akkaş, Turgut; “İbrahim Demiralay”, **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 5, sayı: 61, (Nisan
1939), s. 859-860
- . Aksu, Fehmi; “Yılanlı Oğullarına Dair Vesikalar 1”, **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 4,
sayı: 48, (Mart 1938), s. 685-689
- . Aksu, Fehmi; “Yılanlı Oğullarına Dair Vesikalar 2”, **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 5,
sayı: 49, (Nisan 1938), s. 699-701
- . Aksu, Fehmi; “Abdi Paşa ve Vakfıyesi”, **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 7, sayı: 78-79,
(Eylül-Birini Teşrin 1940), s. 1076-1079
- . Aksu, Fehmi; “Yılanlı Oğullarına Dair Vesikalar 3”, **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 5,
sayı: 54-55, (Eylül ve I.Teşrin 1938), s. 758-766
- . Aksu, Fehmi; “Yılanlı Oğullarına Dair Vesikalar 4”, **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 5,
sayı: 58, (İkinci Kanun 1939), s. 814-816
- . Arıkan, Zeki; **XV-XVI. Yüzyıllarda Hamit Sancağı**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
yay., İzmir 1988
- . Böcüzade Süleyman Sami, **Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi**, (yay. haz. Suat
Seren), c. I-II, Serenler yay., İstanbul 1983
- . Börekçi, M. Çetin; **Kara Osmanzade Hacı Hüseyin Ağa ve Yılanlıoğulları (Aydın
Muhassılı ve Saruhan Mütesellimi)**, Bitirme Tezi, İstanbul 1963
- . Çadircı, Musa; “Türkiye’de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme”,
Bellekten, c. XXXIV, sayı: 135, (Temmuz 1970), s. 409-420
- . Çadircı, Musa; **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri’nin Sosyal ve Ekonomik
Yapıları**, TTK yay., Ankara 1991
- . Çeşmî-zâde Mustafa Reşid; **Çeşmî-zâde Tarihi**, (yay. haz. Bekir Kütükoğlu), İstanbul
Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yay., İstanbul 1959
- . Çevikel, Nuri; “Osmanlı’da Âyânlık ve Kıbrıs Eyaleti (XVIII. YÜZYIL)”, **Türkler**,
c. 13, Yeni Türkiye yay., Ankara 2002, s. 710-719
- . Dağlıoğlu, Hikmet Turhan; “Hamideli Mutasarrıf ve Mütesellimleri 2”, **Ün Isparta Halkevi
Mecmuası**, c. 3, sayı: 35-36, (Şubat-Mart 1937), s. 500-504
- . Dağlıoğlu, Hikmet Turhan; “Isparta Vesikaları, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivindeki
Vesikalardan Yılanlı Oğlu Deli Ahmet’e Dair”, **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 8,
sayı: 87-88-89-90, (Haziran-Temmuz-Ağustos-Eylül 1941), s. 1245-1255

- . Dağlıoğlu, Hikmet Turhan; “Yılanlı Oğullarına Dair Vesikalar”, **Ön Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 9, Sayı:109-110-111, (Nisan-Mayıs-Haziran 1943), s. 1504-1509
- . Dağlıoğlu, Hikmet Turhan;“Vesikalar”, **Ön Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 9, sayı: 99-102, (Haziran-Eylöl 1942), s. 1422-1426
- . Dağlıođlu, Hikmet Turhan; “Eđirdir’de Mimarî Eserler ve Tűrbeler”, **Őn Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 9, sayı: 99-102, (Haziran-Eylöl 1942), s. 1383-1389
- . Emecen, Feridun M.; “ Dođu Karadeniz de Âyânlık: Tirebolulu Kethűdazâde Mehmet Emin Ađa”, **Belleten**, c. LXV, sayı: 242, (Nisan 2001), s. 193-214
- . Eroğlu, Haldun; **Osmanlılar Yönetim ve Strateji**, Gökkubbe yay., İstanbul 2006
- . Faroğhi, Suraiya; “Krizler ve Değişim 1590-1699”, **Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi**, (ed. Halil İnalçık-Donald Quataert, çev. Ayşe Berktaş), c. 2, Eren yay, İstanbul 2004, s. 543-757
- . Genç, Mehmet; **Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi**, Ötüken yay., İstanbul 2000
- . Halaçođlu, Ahmet; **Teke Műtesellimi Hacı Mehmet Ađa ve Faaliyetleri**, Öztaş ofset, Isparta 2001
- . İnalçık, Halil; **Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)**, (çev. Halil Berktaş), c. 1, Eren yay., İstanbul 2004
- . İnalçık, Halil; “Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hűmâyűnu”, **Belleten**, c. XXVIII, sayı: 112, (Ekim 1964), s. 603-622
- . İnalçık, Halil; “Tanzimat’ın Uygulanması ve Sosyal Tepkiler”, **Belleten**, c. XXVIII, sayı:112, (Ekim 1964), s. 623-690
- . Karçınzade Sűleyman Şűkrű, **Seyahatű’l Kűbra-Bűyűk Seyahat**, (yay. haz. Salih Şapçı), Sinan ofset, Eđirdir 2005
- . Kodaman, Bayram; “Hafız İbrahim Demiralay’ın Hatıratı Milli Műcadele’de Isparta”, **Isparta’nın Dűnű Bugűnű ve Yarını Sempozyumu II Bildirileri**, c. 3, Sűleyman Demirel Üniversitesi yay., Isparta 2001, s. 167-169
- . Kodaman, Bayram-Babacan, Hasan; **Hafız İbrahim Demiralay’ın Hatıratı ve Isparta’da Milli Műcadele İle İlgili Belgeler**, Yeni matbaa, Isparta 1998
- . Köprűlű, M. Fuad; “Âyân”, **İslâm Ansiklopedisi**, c. 2, MEB yay., Eskişehir 2001, s. 40-42
- . Köprűlű, M. Fuad; **Osmanlı Devleti’nin Kuruluđu**, TTK yay., Ankara 1984
- . Köseoğlu, Neşet; “Yeni Ele Geçen Yılanlı Oğluna Ait Birkaç Vesika”, **Ön Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 3, sayı: 32-33, (İkinci Teşrin-Birinci Kanun 1936), s. 451-454
- . Köseoğlu, Neşet; “İki Belge: Yılanlı Oğulları ve Çelik Paşalar”, **Ön Isparta Halkevi**

- Mecmuası**, c. 2, sayı: 19, (Birinci Teşrin 1935), s. 265-267
- . Köseoğlu, Neşet; “Yılanlı Oğlu Ali Ağa’nın İdamı Hakkında Birkaç Belge”, **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 2, sayı: 20, (İkinci Teşrin 1935), s. 285-286
- . Köseoğlu, Neşet; “Yılanlı Oğullarının Mezar Taşları ve Yazla Zaviyesi”, **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 11, sayı: 121-122, (Nisan-Mayıs 1944), s. 1680-1681
- . Köseoğlu, Neşet; “Yılanlı Oğlunun İki Vakfiyesi”, **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 11, sayı: 123-124, (Haziran-Temmuz 1944), s. 1709-1711
- . Kuran, Ecüment; “Ayanlığın Kaldırılmasından Sonra Anadolu’da Sosyal ve Ekonomik Durum (1840-1871)”, **5. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi 1989 İstanbul**, TTK yay., Ankara 1990, s. 252-257
- . McGovan, Bruce; “Âyanlar Çağı 1699-1812”, **Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1600-1914)**, (ed. Halil İnalçık-Donald Quataert, çev. Ayşe Berktaş), c. 2, Eren yay., İstanbul 2004, s. 759-884
- . Mehmed Süreyya; **Sicill-i Osmanî**, c. 4, (yay. haz. Nuri Akbayar), Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul 1996
- . Mehmed Süreyya; **Sicill-i Osmanî**, c.1, (yay. haz. Nuri Akbayar), Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul 1996
- . Mert, Özcan; “Osmanlı Devleti Tarihinde Âyanlık Dönemi”, **Osmanlı**, c. 6, Yeni Türkiye yay., Ankara 1999, s. 174-180
- . Mutafçıeva, V. P. ; “XVIII. Yüzyılın Son On Yılında Âyanlık Müessesesi”, (çev. Bayram Kodaman), **Tarih Dergisi**, sayı: XXXI, (Mart 1977), s. 163-182
- . Ortaylı, İlber; **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İletişim yay., İstanbul 2004
- . Ortaylı, İlber; **Tanzimattan Sonra Mahalli İdareler (1840-1878)**, Sevinç matbaası, Ankara 1974
- . Özkaya, Yücel; **Osmanlı İmparatorluğunda Âyanlık**, TTK yay., Ankara 1994
- . Özkaya, Yücel; “Merkezi Devlet Yapısının Zayıflaması Sonuçları: Âyanlık Sistemi ve Büyük Hanedanlıklar”, **Osmanlı**, c. 6, Yeni Türkiye yay., Ankara 1999, s. 165-173
- . Özkaya, Yücel; “XVIII’inci Yüzyılda Çıkarılan Adalet-nâmelere Göre Türkiye’nin İç Durumu”, **Belleten**, c. XXXVIII, sayı: 151, (Temmuz 1974), s. 445-491
- . Öztürk, Yücel; “Osmanlı Klasik Sisteminin Teşekkülü ve Çözülüşü”, **Türkiye Günlüğü Dergisi**, sayı: 58, (Kasım- Aralık 1999), s. 133-155
- . Pakalın, Mehmet Zeki; **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, c. I, MEB yay., İstanbul 1993
- . Pakalın, Mehmet Zeki; **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, c. II, MEB yay.,

İstanbul 1993

- . Pakalın, Mehmet Zeki; **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, c. III, MEB yay., İstanbul 1993
- . Sakaoğlu, Necdet; **Anadolu Derebeyi Ocaklarından Köse Paşa Hanedanı**, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul 1998
- . Süldür, Enver; **Isparta Tarihi**, Üstün sanat matbaası, İzmir 1951
- . Şânizâde Atâullah Mehmet Efendi, **Şânizâde Tarihi**, c. I, İstanbul 1284
- . Şimşek, Habibe; “Eğirdirli Ağalar Sülâlesinden Günümüze İntikâl Eden Asırlık İşlemeler”, **Tarihi Kültürel Ekonomik Yönleri İle Eğirdir 1. Eğirdir Sempozyumu**, (Eğirdir 31 Ağustos-1 Eylül 2001), s. 798-808
- . Tabakoğlu, Ahmet; **Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi**, Dergah yay., İstanbul 1985
- . Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; **Osmanlı Tarihi**, c. IV, 1.Bölüm, TTK yay., Ankara 1982
- . Ülgener, Sabri F. ; **İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası**, Der yay., İstanbul 1981
- . Ünal, Kemal; “İbrahim Demiralay’a Ait Hatıralar”, **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 6, sayı: 62-63, (Mayıs-Haziran 1939), s. 878-879
- . Ünal, Kemal; “İbrahim Demiralay”, **Ün Isparta Halkevi Mecmuası**, c. 6, sayı: 64-65, (Temmuz- Ağustos 1939), s. 902-903
- . Veziroğlu, Nuri Güngör; **Eğirdir Ansiklopedisi ve Hamidoğlu Tarihi Oyun**, Sinan ofset tipo matbaacılık, Eğirdir 2005
- . Yiğitbaşı, Süleyman Sükûti; **Eğirdir-Felekâbad Tarihi**, Çeltüt matbaacılık, İstanbul 1972

EKLER

BOA, C.AS 17646

Dergâh-ı âlî kapucubaşlarından olub sefer-i hümâyûn-u nusret-mâkrunum için 2.000 nefer süvâri levendât tahririne memur kılınan Yılanlı Musa dâme mecdühûye hükümki Senki kapucubaşı mûmâ ileyhsin evvel-i bahar-ı huçeste âsârda avnî inâyet-i perverd-gâr ile adüvv-i bed-girdârdan ahz-ı intikâm ve sâriçün müretteb olan muvazzaf asâkir-i mansûreden mâ-adâ esfâr-ı sâbıkada olduğu vechle Anadolu ve Rumili câniblerinden sâkin gayret ve celâdet ile şöhret-şîâr ve nâmdar âyân-ı zevî-l-iktidar ma'rifetleriyle dahi ulûfe ve bahşîş ile mîrî levendât tahririne irâde-i aliyyem taalluk idüb sana dahi avâtıf-ı aliyye-i pâd-şâhânemden iki binbaşılık ihsân ve 2.000 nefer süvârinin ber vech-i süvâr iktizâ iden ulûfe ve bahşîş ve ta'yînât ve mühimmât bahâları bundan mukaddemce hazine-i hümâyûndan ihrâc ve memurîyetini hâvi hatt-ı hümâyûn-u şevketmakrunumla muanven şeref-rîz sudûr olan emr-i âlişân ile maan tarafına irsâl olunmuştur el-hâletü hâzihi der-bâr-ı hilâfet-medâr-ı mülûkâneme vârid olan mektubunda sen öteden berü Hamid sancağında sâkin ve mütevattın olman takrîbiyle Konya havâlîsi sükkâmı ile muârefen olmamakdan nâşi tahririne memur olduğun Konya havâlîsinden tahrir olunmak lâzım gelse bi-z-zarûr mechûl-ül-ahvâl eşhâs tahrir olunub edâ-yı hizmet itmeksizin firar idecekleri melhûz olduğundan gayri evlâd ve ıyâl ve akrabanın dahi Konyada kalmaları ıztırâblarına bâis olacaklarına binâen matlûb-u hümâyûnum olan asâkiri Teke ve Hamid sancaklarının âyân ve hanedan ve ocakzâdelerinden ve muârefe-i sâbıkan olan dilâver yiğitleri tahrir ve intihâb eylemen için evlâd ve ıyâl ve akraba ve müteallikatınla maan vatan-ı asliyene azîmet ve ıyâl ve evlâdının me'lûf oldukları hanende ikâmet ve sen matlûb-u hümâyûnum olan asâkiri Teke ve Hamid sancaklarından cem' ve tahrir ordu-yu hümâyûnuma azîmet eylemen için emr-i âlişânım sudûrunu tahrir ve istid'â eylediğin eçden istid'âna müsa'de-i aliyye-i şehr-yârânem erzânî kılınmakla işbu emr-i celîl-üş-şânım ısdâr ve ile irsâl olunmuştur imdi vusûlünde senki kapucubaşı mûmâ ileyhsin muktezâ-yı tahriratın üzere ıyâl ve evlâd ve akraba ve müteallikatınla vatan-ı asliyene azîmet ve ıyâl ve evlâd ve akrabayı me'lûf oldukları hanende ikâmet itdirüb sen Teke ve Hamid sancaklarının âyân ve hanedan ve kişizâdelerinden ve muârefe-i sâbıkan olan yerlü ve yurdlu dilâver ve ciğerdâr yiğitlerden intihâb iderek 2.000 nefer süvâri üzerinden bir an akdem tahrir ve tekmlil ve intihâb ve mukaddem sâdır olan fermân-ı hümâyûnum mantukunca defn ve tamamıyla ordu-yu hümâyûnuma me'mûl-ül-ahavâle hasârat ve şenâyi' ve bâis-ül-envâ'-i kadr-üş-şânın olacak haramat-ı sencîde ile amel-i pesendîde idenlerine bezl-i takat ve tâbi eylemek babında fermân-ı âlişân sâdır olundu baş muhasebe fi 10 Şevvâl sene 1183

BOA, MHM.d 175, s. 381

Dergâh-ı muallâm kapucubaşılığы pâyesi olan hâlâ Hamid sancağı mütesellimi Yılanlı Musazâde esseyid Mustafa dâme mecdühûye ve hâlâ Terkemiş voyvodası Şeyhzâde Osman ve Finike âyânı Birhânzâde ve yörükân ümerâsı zide kadrühûme hükümki

Teke sancağı kazaları ahâlîlerinin rikâb-ı kamer-i tâb-ı hıdivâneme takdim eyledikleri arzuhâllerinde Teke sancağı mütesellimi olan Deli Bekir nâm şakinin babası siyâseten katl olduğu günden berü yevmen fe yevmen şekâveti müzdâd olub zulm ve taaddîsinin nihâyeti olmadığından mâ-adâ bundan akdem Elmalı kadısı Abdullah efendi ve müftisi Ferah efendi ile müderris ve ulemâ ve söz sahibleri ve sâir ehl-i ırz makûlesinden otuzdan mütecâviz kimesneleri bi-gayr-i hak katl itdiği ve bu vechle i'dâmlarına ictisâr eylediği kimesneler otuzbir nefere bâliğ olduğu ve Elmalı kazasında vâki' olan mezâlim ve taaddiyatın ve garet eylediği emvâl ve hûnîn itdiği ezaların nihâyeti olmadığı ve-l-hâsıl Teke sancağında zuhura gelen şekâvet ve mezâlim vârid olan i'dâmlar mefhûmlarından ve bu def'a der aliyyeme gelen Antalya kadısının takririnden zâhir olacağı inhâ ve perişân-ı ahvâl-i fukarâya merhameten şaki-yi merkumun tertîb-i cezâsı bâbında emr-i âlişanım sudûrunu istid'â ve husus-u merkum hâlâ kapudân-ı deryâ vezirim Gazi Hasan Paşa iclâlehûden isti'lâm olundukda mezbur Deli Bekir min küll-il-vücûh şekâvetşîâr ve mütecâsir olduğu mevâdd-ı katli mezkûre vâki'-ül-hâl olub tathîr-i bilâd ve te'mîn kılub ibâd için şaki-yi mezburun ref'-i levs müceddid-i resîdeye mertebe-i vücûb olduğu tahkik olduğuna binâen senki Hamid sancağı mütesellimi mûmâ ileyhsin fukarâ-perver olub bir kimesneye zarar olmamak vechiyle bu işin uhdesinden geleceğine esnâ-yı şaki-yi merkumun i'dâm ve izâlesi bâbında sana hitâben emr-i âlişanım tasdîr ve havâl-yi merkumeden Terkemiş voyvodası ve Finike âyânı ve yörükân tâifesi ümerâsı mûmâ ileyhim dahi maiyyetine memur olmak üzere derun-ı emr-i şerif-i mezkûrde derc ve tahrir olunmuş kapudân-ı deryâ vezir müşâr ileyhe i'lâm itmeği i'lâm mucebince amel olunmak fermânım olmağın imdi senki mütesellim mûmâ ileyhsin müşâr ileyhin i'lâmı ve hakkında olan hüsn-i şehâdeti üzere şaki-yi merkumun sıyanet-i sefihin i'dâm ve izâlesi ve bu bahâne ile kimesnenin mal ve canına zarar ve hasârat ve ez-dâim bir hâlet-i vuku' gelmemesi senden matlûb-ı mülûkânem idüğü malûmun oldukda Terkemiş voyvodası ve sâir mûmâ ileyhim tarafından haber irsâl ve muktezâ-yı memuriyetleri üzere maiyyetine da'vet ve iktizâsına göre hareket iderek şaki-yi merkum Bekirin ne vechle ve ne tarik ile olur ise olsun ber-vech-i sühûlet ahz ve tertîb-i cezasına ihtimâm ve ser maktû'nu der aliyyeme irsâl ve sem' madde-i kelâm idüb lâkin bu bahaneyle husus-u celb-i mala vesile ve âher ittihaz şaki-yi merkumun âhz bahânesiyle ibâd-ullah olan ahâlî-yi fukarâsına mikdâr-ı zerre taaddiye cesaretin mesmû' pâd-şâhânem olmakdan bu niyet-i nâşi ve mucânebet ve sizki voyvoda ve

âyân ve ümerâ-i mûmâ ileyhimsiz mütesellim mûmâ ileyh tarafına sizde ne vechle haber vârid olur ise derhâl müceb ve muktezâsıyla amel ve hareket iderek kendü ile bi-l-mukabele şaki-yi merkumun âhz ve i'dâmına kemâl-i ikdâm ve defn ve ser-müsâmaha ve iğmâz ile mazhar-ı itâb-ı şehr-yârânem olmakdan ilka' ve mübâadet eylemeniz babında fi evâsıt-ı Şevvâl sene 192

BOA, C.ML 28297

16 Rebî'ü'l-âhir sene 195

Eğirdir kazası tarafından vürûd iden tahrirâtın hulâsa-i mefhûmunda Yılanlıoğullarından Mehmedin bundan mukaddemce katlen vefâtına binâ-yı kâffe-i emvâl ve eşyâ bu def'a bâ-emr-i âli mübâşir ta'yîn olunan dergâh-ı âli kapucubaşlarından Abdülkadir Bey kulları ma'rifetiyle cânîb-i mîrîçün zabt ve kabl-el-i'dâm sâkin olduğu menzili dahi mukaddemâ muhterik olmakdan nâşi merkumun zevce-i menkûhaları olan Çelik Paşa kerimesi Nefise ve kethüdâsı Ömer efendi kerimesi Hadice nâm hâtonların yedlerinde mevcut altı nefer sagîr-i eytâm ile hâne-ber-düş ve ıztırâb hâle giriftâr ve muhtâc-ı inâyet olduklarından gayrı mûmâ ileyhimâdan Nefise hâtonun cihet-i farzdan zevc-i maktûl-i merkumun zimmetinde bâ-temessük 6.600 guruş alacak hakkı ile 2.000 guruş mehr-i müsabeti olup ve yekdiğerinin dahi kezâlik cihet-i farzdan bâ-tememssük 2.750 guruş hakkı ve 1.000 guruş mehr-i müsabetinle cem'an merkumananın 12.350 guruş matlûbları olduğundan bahs ile ahvâl-i âciz-âne ve eytâm-ı merkumuna terahhumen mebâlig-i mezburenin cânîb-i mîrîden i'tâ' buyrulmasını başka ve müteveffâ Yılanlı hacı Musa bundan akdem medîne-i Kütahyada misâfîren sâkin iken Hamid sancağı kazalarından Karaağaç kasabası dâhilinde çâr-sûda vâki' dört bâb mülk timurcu ve boyacı ve kalâyıcı ve kapucu dükkânlarını mahzenleriyle maan oğlunun zevcesi mûmâ ileyhimâ Hadice hâtuna 900 guruşa bey' ve temlik eylediğini mübeyyin yedinde hüccet-i şer'iyyesi mevcut iken mübâşir mûmâ ileyh zevc-i maktûl Mehmedin olmak üzere emlâk-i mezkûreyi dahi cânîb-i mîrîden zabt ve âhz birle merkumeye gadr itmekle bermantûk-ı cihet-i şer'iyye emlâk-i mezkûre mûmâ ileyh Hadice hâtuna i'tâ ve ihsân buyrulmasını başka Eğirdir kadısı iki kıt'a i'lâm ve mûmâ ileyhimâyâ arzuhâllerinde tahrir ve istirhâm iderler der-kenâra havâle olundukda mezburananın iddiâ'larına dâir eğerçi mübâşir tarafından haber vârid olduğunun kaydı bulunmayub lâkin Karaağaç kasabası derununda kâin maktûl ve firârilerin olmak üzere vürûd iden defterlerinde muharrer etmekci ve boyacı ve sâir mestûr-ül-esâmî sekiz bâb dükkânların fûrûht için sûret ve emr-i şerif virilmiş olduğu baş muhâsebeden der-kenâr olunmuşdur bu sûretde hakikat mahallinde ma'rifet-i şer' ve mübâşir mûmâ ileyh ma'rifetiyle tarafeyni gadr ve himâyeden sıyânet vechiyle erbâb-ı vukufdan şer'an ve alenen tefahhus ve suâl birle sahihat ve hakikati ne vechle ise alf vuku' der aliyeye arz ve i'lâm olunmak üzere emr-i şerif tahriri muvâfık emr ve rey-i âliyeleri buyrulur ise emr ve fermân devletlü saâdetlü sultanım hazretlerindedir

بیونلی و غلدرینان کرک کندی و کرک با یاری حقنه شمد به دن قاج دفعه در او امر عبیه صادر
 اولوب هر برین بر وجهه عفو اولنه دن بونلرک بالکر اکر در کل عید قضااری و تکه و برین
 طرفه نیه اتمد کله خسارت قالمدی بود دفعه همت شاهانه ربه حسن عطا الله و بلو کله
 بر نفی ترتیب جزا اولوب ماعدا باشلرین بر اکیوز اها لیدن سائر لرین جمعیت اولغله اولنه
 و برلش کون کلش و صاری قواق اولغلی دیک کله رفی اسکی سفدر دن اولوب انجی و کور ربه
 معاً اولنه رفی اذن و در خصت و برلش الحاله هذنه بالوده مذکور اوج نفرین جزاری ترتیب
 اولدنیغین تکه و حمید و ترکش اشبواج محل اها لیدنک طرفه اها لیدنک و عوات خیریه رفی
 حبیب اولغدر قالدیکه بیونلی و غلدرینان مختلفای ضبطنه بونون اقدم کر کولور ایضی قودری در ربه
 مامور قندیشدی بود دفعه عیالدرینان اشیارلی کدوره رد ایله ماعدا اموال و امدون و
 و زماندرینان ظاهر اخرج و جانب برین ضبطه شرح عالی اصدار اولنه حقیر و اکر در اها لیدنک
 نذر لری رفی اولغله اولدنی محض ایتد ربه جکر قودریلرک مرام جا کریم زمان سعادتدر
 فغانک ایضی اولوب بو خصوصه میری بر رفی خدمت اولغی اوزره اقداس و صور اولغیه رفی
 معلوم هما یونلری بوردن امر و خزان حضرت من له الامر کدر

بیونلی و غلدرینان بوردن دفعه اوزر لریناه نفی اوقان بشی لری اوم اولوب اوله بشی کون محاصره ایشدر
 لکن اولد کله محل شهر اولیب و ازان عکر کدوره خیره لرله کتکله واروب کلک فقار بر کون نفی
 و اذیناری واقع اولدنی و رفولرک بیونلی قرینس قلله لری اولغله هدم ایتد ربه کله و برین
 او غلدری اون زنده اش اولوب الحاله هذنه اوج زنده شاری قالمغله انکدنی بری صبی و حیدرک باشا
 فرین اولوب مقدم انلرک یا نندن ایرلش اولدنی و دیگر ایکی خیدایله شیخ علی اولوب کوله لری
 مرجان عرب نام سفی رفی ایسا خج مقدم مقدم بندا ایتد لش اولدنیغین بود دفعه رفولرک رفی
 جزای اجرا اولنه رفی معلوم هما یونلری بوردن امر و خزان حضرت من له الامر کدر

BOA, HAT 737

Yılanlıoğullarının gerek kendüleri ve gerek babaları hakkında şimdiye dek kaç def'a dır o emr-i aliyye sâdır olub her birinde birer vechle afv olunarak bunların yalnız Eğirdir değil Hamid kazaları ve Teke ve Terkemiş taraflarına itmedikleri hasârat kalmadı bu def'a himmet-i şâhâneleriyle Hasan ve Ataullah ve bölükbaşlarından bir neferi tertib-i ceza olunub mâ-adâ başlarında bir ikiyüz ahâlîden ve sâirlerinden cem'iyet olmağla anlara ruhsat virilmiş Gök Keleş ve Sarı Kavak oğlu didikleri dahi eski müfsidlerden olub ancak diğerleriyle maan anlara dahi izn ve ruhsat virilmiş el-hâletü hâzihi bilâde mezkûr üç neferin cezaları tertib olunduğundan Teke ve Hamid ve Terkemiş işbu üç mahall ahâlîsinin taraf-ı hümâyûnlarıçün da'vât-ı hayriyyeleri celb olunmuşdur kaldiki Yılanlıoğullarının muhallefâtı zabtına bundan akdem gediklüler emînî kulları der aliyyeden memur kılınmışidi bu def'a ıyâllerinin eşyaları kendülere verile mâ-adâ emvâl ve emlâk ve çiftlikât ve zimemâtlarının zâhire ihrâc ve cânib-i mîrîden zabtiçün fermân-ı âlî isdâr olunacaktır ve Eğirdir ahâlîsinin nezrleri dahi olmağla oldahi tahsil itdirilecekdir kullarının merâm-ı çâker-ânem zemân-ı saâdetlerinden fukarânın emniyeti olub bu hususda mîrîye dahi hizmet olunmak üzere ikdâmda kusur olunmayacağı ma'lûm-u hümâyûnları buyuruldukda emr ve fermân hazreti men leh-ül emrindir

Yılanlıoğullarının bu def'a üzerlerine ta'yîn olunan beş altı bin adam olub on beş gün muhâsara eylemişler lâkin oldukları mahall şehir ve kurâ olmayub varan asker kendü zahireleriyle gitmekle varub gelmekde fukarâya bir güne taaddî ve eziyetleri vâki' olmadığı ve merkumların Yılanlı kariyesinde kaleleri olmağla hedm itdirileceği ve Yılanlıoğulları on karındaş olub el-hâletü hâzihi üç karındaşları kalmağla anındahi biri Subhî ve Çelik Paşa kızından olub mukaddem anların yanlarından ayrılmış olduğu ve diğer ikisi Halil ile Şeyh Ali olub köleleri Mercân Arab nâm şakî dahi İsakçı kal'asına mukaddem kal'a-bend itdirilmiş olduğundan bu def'a merkumun dahi cezası icrâ olunacağı ma'lûm-u hümâyûnları buyuruldukda emr ve fermân hazreti men leh-ül emrindir

حفظ

مجلس شورای عالی قضاة
 در جلسه مورخه ۱۳۰۳/۱۰/۱۶
 در خصوص درخواست
 آقایان ...
 در خصوص ...
 در خصوص ...

برای آنکه در حقیقت قضا جبران ضروری است و غلظت حسن و قریب عطا الله و بلوکا شیرین قولا قضا غنائک برقیه
 جزایه تربیا و نوب عود لرین کون کلش و صای قوا و علی استیمان ابل کلرینه ناز انلرت و سائر اله کورین و لرین
 سبیلک تخلیه اولمش و لرین وارد اولور نحرین سندان اولغله مقبول مذکور لرین و سائر عوبه و رفیق لرین اکر در
 و سائر اولولرین اولور با جمله اموال و انشا و املا و اولور نحرین جانیه میرین منیب و تحیر اوغنی اقضا ایرج سب
 انجی برین افریحی بلونجی اوغلا لرین مخلقا لرین امر علی ابله در علیه لک کولر امینی مباشر تعیین و ارسال اولمش
 اولرین بشفه مقبول قوه جهنمک بعضی ذمما و املا و مختلفا ته دالر وارد اولور تحیرت و دفاتر و اولور هر سب
 محیی طرف حاکمی به حواله ابله موقفا مخلقا تن حفظ ابریش اولغله تحیرت مذکور و دفتر لرین مخلقا اخلع ابله
 اقضا سانه کور و او امر شیفه اصلد اولمش بچین کیفیتی تقریر ابله افاده اولمش بانیه صادر اولور فرین کلرین سب
 اولور مذکور محفظ اولرین محفظ اخلع و لرین نظر قوط مقبول مرفور قوه جهنمک جو لریه لعل اعلم مخلقا ابله
 بعا در علیه یک کور سب انکس در و نزه ظهور این اولور و کسات منظر لرین بعضی قضا اهل لرین و سائر کسات
 ذماتر کسان در سبک در سبک طفت انجی بچین غرض و مشکلی اولیه دی مقبول مرفورک در قوه ناطق اولرین
 افند نه معلوم لرین کسان ذماتر قرق برین بوشقی طفت بچین غرض که جمعا بر سب تسلسل و دفاتر
 بود بکوی بق بلک التوز تمینی انجی غرض اولرین غیر طفت انجی سب سب عبلجبار و فنجیه کبر بچین
 قریه لرین واقع جفت اولرین لرین و برین نخلت و تن اعاجم واقع پیا سب منتقل مقرر اولرین امول لرین
 مقررین ناطق اولور و دفاتر اولور اولور مذکور مقبول مرفورک بعضی موقتی سب بعضی کسان جان لرین طرف و
 عرض اولور دفتر دمی مقرا امر و اراده علیه بود لرین افند بروجه مورد مخلقا تن محفظ اولور مذکور ابله تطبیق لرین
 بچین برادر مطابقت قبول ابلر کون مخلقا تن مذکور به مباشر تعیین و ارسال اولور موقالیه کولر لرین قولا لرین
 هنوز بر کون تحیرت وارد اولغله مقرر مخلقا تن محفظ تحیرت مرفور کما کان حفظ اولور مباشر موقالیه مقصود
 موقالیه افند کون مقبول قوه جهنمک و کون بود فعه اعلم اولور بلونجی اوغلا لرین حسن و قریب عطا الله و کلر
 قولا قضا غنائک اکر در و سائر اولولرین واقع اموال و انشا و ذم و عقار و الحاصل اسم مال اطریق اولور
 هر ذری و لرین جمله معرفتی شریعه جانب میرین منیب و تحیر و سب اولمش اولور کسه بالری تحیرت بالغ اولرین
 و کلر طابا اولرین بچین بیان و ابضاح ابرین مفرات افند بشفه بشفه در لرین در علیه به ارسال ابلر کلرین سب
 بو طرفه کی اولور محفظه ابله تطبیق اولور دی بعد نوبله اولور اقضا ابرین اولرین خاکبای در نظرین بالو سب
 نظای و برینک افند اگر چه تنظیمی قضا اید کن مقبول مذکور لرین عود لرین استیمان ایرج سبیلرین نخل اولور
 کون کلش و صای قوا و علی و سائر لرین مال لرین دمی بولر ابله معا ضبط اولمش و با خود اصلد اولور جن سب
 استننا قلمی خصوص لرین منظر امر و اراده سبیلرین اولور مذکور ابرین معلوم در نظر بود لرین هر نوبله امر
 و ذی سبیلرین بود لرین ارفور در نظر سعاد بلو سب نام و سب سب سب سب سب سب سب سب سب سب سب سب سب سب سب

تقریر

مجلس شورای عالی قضاة
 در جلسه مورخه ۱۳۰۳/۱۰/۱۶
 در خصوص ...
 در خصوص ...
 در خصوص ...

BOA, C.ML 30423

Bundan akdem haklarında fermân-ı kazâ-i cereyân-ı sudûr iden Yılanlıoğullarından Hasan ve karındaşı Ataullah ve bölükbaşlarından kulaksız Osmanın bu def'a cezaları tertib olunub avenelerinden Gök Keleş ve Sarı Kavak oğlu istîmân eylediklerine binâen anların ve sâir ele getirülen adamlarının sebilleri tahliye olunmuş olduğu vârid olan tahriratdan müstebân olmağla maktûl-ü mezkûrlerin ve sâir avene ve refiklerinin Eğirdir ve sâir olhavâlîde olan bil-cümle emvâl ve eşyâ ve emlâk ve zimemâtlarının cânîb-i mîrîçün zabt ve tahrir olunması iktizâ idüb ancak bundan akdemce Yılanlıoğullarının muhalledfâtlarıçün emr-i âlî ile der aliyyeden gediklüler emînî mübaşir ta'yîn ve irsâl olunmuş olduğundan başka maktûl Kara Cehennem ba'zı zimemât ve emlâk ve muhalledfâta dâir vârid olan tahrirat ve defâtir ve evrâk her ne ise mecmû'-i tarafî çâkerîye havale ile mevkufen muhalledfâtda hıfz itdirilmiş olmağla tahrirat-ı mezkûre ve defterler mahallinden ihrâc ile iktizâsına göre o emr-i şerife ısdâr olunmak için keyfiyeti takrir ile ifade olunmak babında sâdır olan fermân-ı âlîleri mucibince evrâk-ı mezkûre mahfuz olduğu mahalden ihrâc ve lede-l-nazar fakat maktûl-i merkum Kara Cehennem Çorluda ba'de-l-idâm muhalledfâtıyla maan der aliyyeye getirülen eşyâsı derununda zuhur iden evrâk ve temessükât mantuklarınca ba'zı kaza ahâlîleri ve sâir kesân zimmetlerinde 84.492,5 guruş ve temessüklü olmayarak maktûl-i merkumun defterden nâtik olduğu üzere yine ma'lûm-ül-esâmî kesân zimmetlerinde 41.179,5 guruşki cem'an bermûcib-i temessük ve defâtir 125.672 guruş alacağı olduğundan gayrı 96 senesinde Abdülcabbar ve Kınçâ-i Kebir ve Yashi karyelerinde vâki' çift ortaçlarına virdiği sehmin ve Karaağaçda vaki' babasından müntakil mutasarıf olduğu emlâkinin mikdarını nâtik evrâk ve defâtir olub oldeftere maktûl-i merkumun ba'zı emlâkini mübeyyin ba'zı kesân câniblerinden taraf-ı veliyyi-ni'âmanelerine arz olunan defter dahi mukaddemâ emr ve irâde-i aliyye buyrulduğu üzere ber-vech-i muharrer muhalledfâtda mahfuz evrâk-ı mezkûre ile tatbik itdirildikde hiçbir maddesi mutâbakat kabul eylemediğinden muhalledfât-ı mezkûreye mübaşir ta'yîn ve irsâl olunan mûmâ ileyh gediklüler emînî kullarından henüz bir güne tahrirat ve irad olmamağla mukaddem muhalledfâtda mahfuz tahrirat-ı merkume kemâ-kân hıfz olunub mübaşir mûmâ ileyh muktezâ-yı memuriyeti üzere gerek maktûl Kara Cehennem ve gerek bu def'a i'dâm olunan Yılanlıoğullarından Hasan ve karındaşı Ataullah ve bölükbaşlarından kulaksız Osmanın Eğirdir ve sâir olhavâlîde vâki' emvâl ve emlâk ve eşyâ ve zimem ve akâr ve-l-hâsıl ism-i mal ıtlâk olunur her neleri var ise cümlesi ma'rifet-i şer'le cânîb-i mîrîçün zabt ve tahrir ve bey' olunmak lâzım gelse bahâları nemikdâra bâliğ olacağını ve kimler tâleb olduğunu beyân ve izâh iderek mukarrerât üzere başka başka defterlerini der aliyyeye irsâl eylediklerinden sonra bu taraftaki evrâk-ı mahfuza ile tatbik olunarak ba'de nevehle olmak

iktizâ ider ise olzaman hâk-pâ-yı devletlerinden bi-l-istîzân nizamı virilmek üzere eğerçi tanzîmî iktizâ ider lâkin maktûl-i merkuruların avenelerinden istîmân idüb sebilleri tahliye olunan Gök Keleş ve Sarı Kavak oğlu ve sâirlerin malları dahi bunlar ile maan zabt olunmak veyâhud ısdâr olunacak emr-i şerifden istisnâ kılınmak hususları menût emr ve irâde-i seniyyeleri olan mevâddan idüğü ma'lûm-ı devletleri buyruldukda her nevehle emr ve rey-i sâmileleri buyrulur ise emr ve fermân devletlü saâdetlü sultanım hazretlerinindir 17 Zilkâde sene 199

تاریخ
(۱۰۰۰)

بنویسیم
همان صفت و خصلت
بر وجهی که در کتاب
سینه و طعم طلوعی
عبدالله بن جواد در
سینه و طعم طلوعی
عبدالله بن جواد در

شونو کرامتو مهانبو قدرنو و فی نعمتم اقمم عالم اینه و فی قدرنو اولاد سید خلیل
اگر در فضای سائر اولاد بی بیجه مدرن بر و ظلم و تعدیل بر له و غیر برادری اولاد سید خلیل
و دیگر کلمی مصطفی نام سفینت بوزن اذیجه جزای ترتیب اولاد و بجز برادری اولاد سید خلیل
اولاد بقیه بنا بر ایا الله اسمعیل بنین اولاد مرقوم ایساجی نفعه سینه نفعه بند شیخ علی نام برادر
و فی سافر نفعه سینه نفعه بند ایدر ملکدن ناشی اگر در فضائین جمعینا ایدر اجزای فضاحت
و اعیه سوز اولاد و بجز برادری حسن و عطا الله و بوزن سقاوتن شریک اولاد و ایدر حمید
اولاد کون کلش و صاری قواق ارضی نام سفینت و فی حقدن اولاد سید خلیل و ایدر حمید
مشغلی و کون کلش و صاری قواق ارضی نام سفینت و فی حقدن اولاد سید خلیل و ایدر حمید
و عطا الله و کون کلش و صاری قواق ارضی نام سفینت و فی حقدن اولاد سید خلیل و ایدر حمید
محد و فی صعب اولاد سفینت و کون کلش و صاری قواق ارضی نام سفینت و فی حقدن اولاد سید خلیل و ایدر حمید
تکه مشغلی و فی بجز قدری بعضی بالاستقلال خصوص مذکور ما مود و فی حقدن اولاد سید خلیل و ایدر حمید
اقتضا ایدر بر و ایدر عانت ایملری تا کید اولاد فی حقدن اولاد سید خلیل و ایدر حمید
اودر زینه و ایدر عنایت باری حسن نوحه شهریار بیلرله قفای حبت بازده اولاد سید خلیل و ایدر حمید
عطا الله بن جواد ترتیب و بابو کبایتلرین قولوسر عثمانی و فی سبب استناد بر و کون کلش و صاری قواق ارضی
در سعادته شیرینت اولاد نفعه سینه نفعه بند شیخ علی نام برادر و فی حقدن اولاد سید خلیل و ایدر حمید
اولاد سید خلیل و ایدر عانت ایملری تا کید اولاد فی حقدن اولاد سید خلیل و ایدر حمید
مالک زرنج جمله عباد الله بر ما فیها و ایدر عانت ایملری تا کید اولاد فی حقدن اولاد سید خلیل و ایدر حمید
منطوعه ری عبده لیسارین بیگاه باب عانت ایملری تا کید اولاد فی حقدن اولاد سید خلیل و ایدر حمید
ایسم حیانت اولاد ایساجی نفعه سینه نفعه بند شیخ علی نام برادر و فی حقدن اولاد سید خلیل و ایدر حمید
بنا بر قیاسد ولایت و ایدر عانت ایملری تا کید اولاد فی حقدن اولاد سید خلیل و ایدر حمید
ارشدی اولاد سید خلیل و ایدر عانت ایملری تا کید اولاد فی حقدن اولاد سید خلیل و ایدر حمید
و عیدیه اعضا بر له استظاق اولاد سید خلیل و ایدر عانت ایملری تا کید اولاد فی حقدن اولاد سید خلیل و ایدر حمید
کرامتو مهانبو قدرنو و فی نعمتم اقمم بادشاهم حضرت سید

BOA, HAT 1018

Tarih 1200

Şevketlü kerâmetlü muhâbbetlü kudretlü velîni'metim efendim

Eğirdir kazası ve sâir olhâvaliyi nice müddetden berü zulm ve taadîleriyle harab iden Yılanlı oğullarından Kara Cehennem didikleri Mustafa nâm şakinin bundan akdemce cezası tertib olunub diğê biraderi olan seyyid Halil tîmârlu olduğuna binâen eyâletiyle İsmâil cânîbinde olmağla merkum İsakcı kal'asına kal'a-bend ve Şeyh Ali nâm biraderleri dahi Sakız kal'asına kal'a-bend itdirilmekten nâşî Eğirdir kazasında cem'iyet ile icrâ-yı kazâhat dâiyesinde olan diğê biraderleri Hasan ve Ataullah ve bunlara şekâvetde şerik olub ve icâbülizâle olan Gök Keleş ve Sarı Kavak oğlu nâm şakilerin dahi haklarında o emr-i aliyye ısdâr ve Hamid mütesellimi ve Terkemiş voyvodası ve sâir kazalar ağaları bu hususa memur kılınmışlar idi ancak merkumun Hasan ve Ataullah ve Gök Keleş ve Sarı Kavak oğlu başlarına külliyetlü erâzil cem' eylediklerinden ve oldukları mahal dahi sa'b olduğundan Hamid mütesellimi Beğle aralıkda fukarânın hasârâtlarına sebep olub iş göremez mülâhazasıyla Teke mütesellimi Deli Bekir kulları ba'de bi-l-istiklâl husus-u mezkûre memur kılınub ve Terkemiş Ağaları dahi maiyyetine iktizâ ider ise varub iânet itmeleri te'kîd olunduğu cihetden bu defa' Teke mütesellimi merkum eşkiyâ-yı merkumenin üzerlerine varub inâyet bâdî ve hüsn-i teveccüh-i şeh-r-yârîleriyle fukarâ-yı raiyyet pâ-zede olmaksızın merkum Hasan ve karındaşı Ataullahın cezalarını tertib ve bölükbaşlarından Kulaksız Osmanı dahi siyâset idüb rûs-u maktûalarını der-saâdete tesyîr itmiş olmağla eşkiyâ-yı merkumenin tasallut ve taaddîlerinden Eğirdir ve sâir olhâvali ahâlîleri tahallüs olunub el-hamdüli-İlâh-i teâlâ cümle fukarânın da'vât-ı hayriyyeleri isticlâb olunmuşdur cenâb-ı hakk-ı zemân-ı adâlet-i akran-ı mülûk-ânelerinde cümle ibâd-ullahın yevmen fe yevmen âsâyiş ve emniyetlerini müzdâd eyleye emin zikr olunan şakilerden rûs-u maktûaları ibreten li-s-sâirîn pîş-gâh-ı bâb-ı adâletmeâb-ı mülûk-ânelerine vaz' itdirileceği ve Yılanlı oğullarından elyevm hayatda olanlar İsakcı kal'asında Halil ve Sakız kal'asında Şeyh Ali olmağla merkum Halil cümlesinin ahvali olduğuna binâen fi-mâba'd vilâyetine varmamak üzere afv ve bu vechle nezre kat' olunacağı ve Sakız kal'asında olan Şeyh Ali sâirlerinin erşedi olmak mülâbesesiyle karındaşlarının Eğirdir ve sâir olhavâlide olan emvâl ve emlâk ve zimemâtları tahkiki içün der aliyyeye ihzârbirle istintâk olunmak lâzımeden idüğü ma'lûm-u hümâyûnları buyruldukda emr ve fermân şevketlü kerâmetlü muhâbbetlü kudretlü velîni'metim efendim padişahım hazretlerindir

BOA, C.ML 4794

Der-devlet-i mekîne arz-ı dâî kimesne oldurki

Fi-l-asl Hamid sancağı kazalarından Eğirdir kasabası sâkinlerinden olub hâlâ âsitâne-i saâdetde sâkin Yılanlızade Şeyh Ali Ağa nâm kimesne divân-ı muallâ erkâna arzuhâl takdim idüb Teke mütesellimi elhâc Mehmed Ağa müteveffâ pederim Yılanlı hacı Musa Ağadan müntakil Eğirdir kazasında vâki' iki kıt'a ve Teke sancağında vâki' beş kıt'a çiftlikâtı fuzûlî zabt ve 250 kise akçelik zimemâtlarını tahsil idüb bana küllî gadr eyledi deyu şikâyet eylediğine mebnî mahallinde şer'le görülüb ihkâk-ı hak olunmak babında bu hakire hitâben sâdır olan fermân-ı celîl-üş-şân mübâşir ta'yîn buyrulan dergâh-ı âli gediklülerinden Beşir Ağa kulları mübâşeretiyle Antalya mahkemesine vusûl ve Antalyada sâkinun ulemâ' ve sulehâ ve imam ve hutebâ' ve âyân ve eşrâf ve bil-cümle kurâ ihtiyarları muvâcehelerinde ketm ve kiraât ve mazmûn-ı münîf-i i'lân ve işâat olunub merkum Şeyh Ali Ağanın Teke sancağında deyu iddiâ' eylediği beş kıt'a çiftliği suâl olundukda merkum şeyh Ali Ağanın pederi hacı Musa Ağanın Teke toprağında çiftlik tedârîki mesmû'muz olduğu yokdur müteveffâ hacı Musa Ağanın oğlu Mustafa Ağa bundan akdem Teke mütesellimi olduğu esnada Kara Kapu nâm bir kıt'a çiftliği akçesiyle ahz ve temlik itmişidi ba'de vefat oğlu Yakuba intikâl itmeğle hâlâ Yakub Ağanın zabt ve tasarrufundadır mülk-ü mevrûsudur ve bundan mâ-adâ müteveffâ Yılanlızade Mustafa Ağa iki üç adet karyelere fuzûlî sehm virüb çiftlik ittihâz itmişidi karye-i mezburların çift ve arazisinde alâkası olmadığından ba'de-l-kural karye-i mezburlar ahâlîleri kendi zirâatlarıyla meşgûl olurlar bundan mâ-adâ Yılanlızadelerin çiftlik ve arazi emlakleri memû'muz olduğu yokdur ve 250 kise zimemâtımızı tahsil eyledi deyu iddiâ' eylediği zimemât mîrimîrândan müteveffâ Bekir Paşa bâ-fermân-ı âli Yılanlızade cezalarını tertib eyledikde maktûl-i merkumların zimemâtlarını 3.5000 guruşa kat' ve tahsil bâ-fermân-ı âli mûmâ ileyh Bekir Paşaya deruhde olunmağla müteveffâ Bekir Paşa ber-vech-i peşin 3.5000 guruşu cânib-i mîrîye teslim ve henüz tahsiline mübâşeret eylediğinde maktûl-i mezburların defter ve temessükâtlarında mestûr zimemâtlarının aslı ve fer'î olmayub zulm-i mahâzî idüğü vasıl-ı sâmi'-i hazreti hilâfet-penâhî olmakdan nâşi merkumların defter ve temessükâtları ihrâk bi-n-nâr olunub fukarâdan birisi matlûb olunmamak babında kat'î-ül-ifâ emr-i âli şeref-vurûd idüb alâ-eyyi-hâle terk olunmuşidi ba'de merkum Şeyh Ali Ağa Eğirdirde ikâmetinde zimemât-ı mezkûrleri zecren fukarâdan tahsil eyledi merkum Şeyh Ali Ağanın gerek çiftlik ve gerek zimemât nâmıyla Teke toprağında pederinden müntakil ve kendünün olarak bir kıt'a tarla ve bir akçe alacağı olduğu mesmû'muz olduğu yokdur ve Teke mütesellimi hacı Mehmed Ağa hakkında derkâr olan nefsâniyetini icrâ zımnında merâhimkâr efendilerimizi tasdî' ve ta'cîz iderek ber-takrîb-i

emr-i âli ısdâr itdirdiği beyandan müstağni olmağla merkumun icra-yı nefsanıyet zımında derkâr olan hilâf-ı iştikâsına havâle sem'î itibar buyrulmak niyâzında olduğumuzu i'lâm idiyor deyu bil-cümle ahâlî-yi mezbure el-hâl-i ve-l-iltimâs itmeleriyle evvelki vâki'-i hâl bil-iltimâs pâye-i serir-i âlâya arz ve i'lâm olundu bâki emr ve fermân hazreti men leh-ül emr vel-ıhsânındır hurrıre el-yevmi'l-işrîn min şehr-i Recebû'l-ferd li-seneti sâlis-i aşer ve mi'eteyn ve elf

BOA, C.ADL 508

Temessük-i mîrî

Der-devlet-i mekîne arz-ı dâî kimesne oldurki Hamid ve Teke sancağı kazalarında cezaları tertîb olunan Yılanlıoğullarının 80.000 guruşdan mütecâviz zimemât-ı temessükâtı zuhura gelüb bundan akdem haklarında şukka ve fermân sâdır olmağla fennî ve akar-ı zimem ele geçüb mîrî tarafından defaâtle fukarâdan tahsil olunub ve maktûllerden bâkî zuhura geldikçe olmaları herkesden taleb ve âhz idüb aldıklarından ma'rûz-zikr irâd bunların şâibelerinden deruhte temessük tahrir idüb kendi zimmetlerinde hıfz iderlerken itdikleri mukâbili cezâ-yı lâyıkalı tertîb olunduğu zımnında mezbur temessükler tekrâr zuhura gelüb muhallefâtlarına ta'yîn buyrulan mübâşir Ağa kulları muhallefât-ı mezbureyi tahsil için geldikde lâ-eyn-i mezburun derununda kâinun fukarâ kulları bil-cümle tecemmu' idüb takrirlerinde temessükât-ı mezbureler bil-cümle sâhte olub vech-i muharrer üzere matlûbları olan meblâğdan bir akçe ve bir hisse deynimiz ve borcumuz yokdur deyu Ağayı mûmâ ileyh kullarına ifhâm ve tazallüm-i hâl itdiklerinden sonra fukarâ-yı mezburun vech-i meşrûh üzere hâllerini der devlet-i medâra i'lâm itdirüb irsâl eylediklerinde maktûl-i mezburların olcânibde olan karındaşları fukarânın hâllerini mübeyyin i'lâmlarıyla varan adamların ihâta-birle devlet-i aliyyeye virdirmeyub olsâhte temessükât derununda olan meblâğı tahsil olunmasıçün tekrar mübâşir ta'yîn itdirüb bâ-emr-i âli fukarâ kullarından matlûb olundukda şöyle takrir ve tazallüm-i hâl iderlerki maktûl-i mezburlara oltemessükât muceblerince şer'ân bir pâre ve bir hisse deynimiz ve borcumuz yokdur şer'ân üzerlerimize edâsı gelen deynlerimize sem'an ve tâaten vallâ deynimiz olmayub sahte temessükler ile tekrar bizlerden tahsil olunur ise perâkende ve perişân olacaklarımız emn ü muhakkaktır didiklerinde bu hâl üzere temessükât-ı mezburelerimiz âsitânda ma'rifet-i şer'le hıfz olunmuş olub taraf-ı devletlerinden bir münâsib mübâşir kulları ta'yîn olunub ol mahfuz temessükâtı alınıb düyun-ı muvâcehelerinde kırâat ile düyun-ı sahiheden olub sabit olanlar âhz ve düyun-ı sahiheden olmayub şer'an sabit olmayanlar ihrâk bi-n-nâr ile mahv fukarânın dâimî hayriyelerine mazhar olmaları bâbında yedimizde olan mahzar mücebince vâki' hâlî ben dahî der-i adile arz ve i'lâm idi vir deyü el-hâh vel-iltimâs itmeleriyle evvelki vaki'-ül-hâldir hasbetullahu teâlâ pâye-i serir-i âlâya arz ve i'lâm olundu bâki emr-i fermân ve latif-i ihsân hazreti men leh-ül emrindir hurrîre fî selh-i şehri Şevvâl-ül mükerrerem li-seneti mi'eteyn ve elf

BOA, MKM. MHM.d, c. 2, s. 170/587

Karaman valisi vezir Süleyman Paşa iclâlehüye hüküm

Hâlâ Hadim müftisi seyyid el-hâc Mehmed Emin zîde ilmühûye yine akrabalarından Yılanlı Musa hafîdi Mehmed ve karındaşı Ahmedin heran rızâ-yı tasallut ve taaddî ve harb ve kıtâle tasaddîlerine binâen li-ecl-il ifadeyle merkumanın Kıbrıs ceziresine nefy ve iclâlâri bâbında bundan akdemce senki vezir müşâr ileyhsin sana hitâben emr-i şerif ısdâr ve çâvuş mübâşeretiyle ba's ve tesyâr olunmuş olduğundan tarafından bilinen adamlar terfikiyle çâvuş-u mezbur-ı merkumân taraflarına irsâl eylediğinde mezburları Aladağ âyânları Mustafa ve Efendi Ağa dimekle ma'rûf şekâvet-pîşeler istidlâl ve iğfâl itmeleriyle merkumlar dahi bir taraftan sûret-i itâat irâe iderek afv olmadıklarını istid'â' ve bir taraftan eşkiyâ-yı merkumenin tahrik ve igvâ'larıyla hâneleri etrafına kaleler ihdâs ve asker tedârikine ictisâr eyledikleri tahkik olmağın merkumanın haklarında sâdır olan emr-i şerifin infâzına ikdâm itmek için te'kid ve isti'câli hâvi sana hitâben tekrar emr-i şerifim ısdâr olunmuş idi el-hâletü-hâzihi merkuman tedârik eyledikleri asâkire magrûren Aladağ âyânları merkuman ile bi-l-ittihâd bagi ve asi-yân-ı sûretini izhâr ve iki def'a seninle muhârebeye ibtidâr ve bil'âhire tâb-ı âver olamayub müttehimen fîrar ve kalelerine tahassun itmeleriyle lağm eşyâsıyla kalelerinin hedm olunacağı merkum Mehmedin ma'lûmu oldukda menfâsına azimete tarafınızdan icâzet taleb itmekle menfâsına irsâl ile mahsun emr-i şerifim icrâ olunmuş olduğu ve fi-mâba'd o emr-i aliyyeme itâat ve i'tikad eylemeleri ve bir vakitte eşkiyâ-yı teshîr itmeleri şürûtuyla Hadim ahâlîleri nizâma rabt ve nezre kat' oldukları ve bilâd-ı mezkûr Aladağlı şakîlerin sûret-i emr-i âli zuhur iden şekâvetleri igras olunsa merkum Mehmedin karındaşı mezkûr Ahmed el-yevm yanlarında olmağla senin olcânîbden hareketinde yine Hadime hücum ve mecbûl oldukları şekâvetlerini icrâ kaydında olacakları aliyy-ül-tafsîl bu def'a vârid olan tahrîrâtında tastir ve inhâ ve gerek esnâ-yı muhârebede ve gerek ba'de-l-muharebe virilan fetvâ-yı şerife mucebince cezâları tertîb olunan eşkiyânın rûûs-ı maktûaları der aliyyeme ba's ve ısdâr olunmuş Aladağ âyânı merkum Mustafanın mukaddemâ bi-d-def'ât hakkında o emr-i şerife ısdâr olunmuş iken yine mutâlebe olmayub bu vechle harekât-ı şekâvetkâraneye cesâret ve merkum Mehmedin dahi müfti-yi mûmâ ileyh hakkında mütecâsir olduğu habâset-i sâire-i mücâzâtta lâyıkalı icrâsını icâb itmiş olmak hesabıyla ikisinin dahi cezâ-yı sâikleri icrâsına irâde-i pâd-şâhânem müteallik idüb olbâbda hatt-ı hümayûn-ı muhabbet-karûnum celâlet-rîz sudûr olunmağın mahfî ve mestûr işbu emr-i şerifim ısdâr ve memhûren ve mektûmen sana ile irsâl olunmuşdur imdi menfâsına irsâl olunan merkum Mehmedin tertîb-i cezâ-yı sezâsı bâbında diğere emr-i şerifim ısdâr olunmağın senki vezir müşâr ileyhsin ma'lûmun oldukda aralıkda sekene-i memleket ve fukarâ-yı raiyyet pâ-zede-i cevâl-i hasâr olmaksızın Aladağ

âyânı merkum Mustafanın ber-vech-i sühûlet mücâzâtda lâyikasını icrâ ile sâkine-i memleket ve irâde-i fukarâ-yı raiyyet hususlarına bezl-i vâsi' ve kudret ve mikdâr-ı zerre kusur ve rehâvet vuku'ndan ve bu vesile ile bil-cümle makulesine ser-mû taaddî ve hasâr vuku'nu tecvîzden begayet ilka' ve mücânebet ve keyfiyeti der aliyyeme tahriren müsâraat eylemek babında fî evail-i Rebî'ü'l-âhir sene 210

BOA, MKM. MHM.d, c. 3, s. 32/102

Dergâh-ı muallâm kapucubaşlarından Bozok sancağı mutasarrıfı cabbârzâde mîr Süleyman dâme mecdühûye ve Teke sancağı mütesellimi el-hâc Mehmed ve Hamid sancağı mütesellimi zide mecdühûye ve Aladağ âyânı Mustafa zide kadrühûye hüküm

Hamid sancağında Eğirdir sâkinlerinden olup bundan akdem fukarâ-yı raiyyete zulm ve taaddîye ibtidâr eylediğine binâen hakkında fermân-ı kaza cereyânım sudûruyla firar iden Yılanlızâde Şeyh Alinin fî-mâba'd ırz ve edebiyle olmak şürûtuyla cürmünün afvı hususunu senki cabbârzade mîr mûmâ ileyhisin mahsus-u niyâz ve iltimâs itmiş olduğuna binâen merkum Şeyh Ali ba'de-l-yevm kendü hâlinde ırz ve edebiyle hânesinde ikâmet ve fukarâ ve ahâlîye ednâ derece zulm ve taaddîden mücânebet itmek şürûtuyla hakkında virilan emrin kaydı terkin ve afv ve itlâkı fermân olunmağın imdi şürût-u merkume ile mezkûr Şeyh Alinin cezâ-yı sâbıkasına kalem-i afv ve safh-ı mülûkânem keşide kılındığı ve hakkında sudûr iden emr-i mezkûrun kaydı terkin olunduğu sizki Bozok mutasarrıfı ve sâir mûmâ ileyhimsiz ma'lûmunuz oldukda şürût-u afvını merkumun gûş-i hûşuna ilkâya mübâderet ve fî-mâba'd kaydı terkin emr-i mezkûre mebnî tarafınızdan taarruz vuku'a gelmekden mübâadet olunmak bâbında fî evâhir-i Rebiülahir sene 212

فاتحكم يا شاه
 تكم منسلي تكم اسبار منسلي هبار طبر فارسه فبو تخت اعزاز
 اسكي كوركي عادت رعابا اناك انصارف موهبا اسبار منسلي علي بن بقاره
 ياقوب ابني ملكت اها بستي برينه ووشوربه اعتباريه مطالبه مديريه في بارشاهم
 تكم حاجي محمد كاكان ابقا و تنظيم و نش نشان اعتباريه مطالبه مديريه في بارشاهم
 اوله كهدكي اوزره بلا نزاع برينه مدخده ايندرك تماماً تحصيل و تاقيد به دور نزاع
 اولدزق طرفيه اكداً تحري اولد

شوكلو كرانلو مهابلو قورتلو قن قنتم اقم

هميشه چاغی اها لسنك و كان قرتاب ملوكا لرینه تقدیم ایلد كلی بر قطعه عرضخانه اسبارتہ منسلکی بیری یکی سنه زبدر سخاوری خانانك
 سيشيخ علی اغا نك عهد سنه اولوب جمله كورسون خشنور و اضدايكن ايجوز بیری بش سنه سنی كه متلی حاجي محمد اغا المور داعيه سنه
 اولدني مسموعلدی اولمغله مسلم موی ایه جباره رده اولدني انها واکا و بر یوب ینه موی ایه شیخ علی اغا نك عهد سنه ابقا بولسني
 استعا ایدرل سخاغ مذکور ضدخانه عامر لی طرفنه اداره اولدور مقاطعاتنه اولدني قن ناظری ازی قولدرك استعد و اولدور قه هر
 تركش و بوردنی تكم متلی موی ایه لک الزام عهد سنه اولدول مسیبر كافة مطالبات میده نش نشان اعتباریه نلنی تركش قضازرین
 و خانی دی اسبارتہ قضازرین تحصیل اولدول كی بندن موی ایه ما باندزه نزاع كونه ایدي كنه مینی لواء مزبور منسلکی موی ایه الحاج محمد اغای
 اهاله اولدني تقدیرجه تكم سخاغ هر قدر سنكستانه و زراعت و حراش اقل قبیل ایسه ده ممكن مرتبه رایج زخیره سی تبارك و در سعادت
 ارساله نقره اییه چكنی موی ایه لک بوظرفه مدیر اموری اولد خواجهكاد و یوانه هابونلوزن ادهم اذی قولدی باقبر انها ایدي و تسلک
 مزبورك سنه جدید سی قوی صراف کفایتله موی ایه اهاله ایم تنظیم ووزم كلی مینی مقدمه مهوراً اعلام تمس اولدني باینله قفینده اها
 اراده بید بولور ایسه اولدولم تنظیم اولد خفنی بوردفهرتی ضدخانه عامر ناظری موی ایه قولدی اعلام تمکله منظور و معلوم شاهانه لری
 بوردلوقه نوجهم امر و اراده شاهانه لری متعلق اولور ایسه امر و فرمان شوكلو كرانلو مهابلو قورتلو
 ولی قنتم اقم بادشاهم حضرت لری بکدر

BOA, HAT 26699

Kaim-makam Paşa

Teke mütesellimi Tekeye Isparta mütesellimi Ispartaya karışsun eski köye yeni âdet reâyânın inkisârını mûcib kapu kethüdâsı ağzına bakub iki memleket ahâlîsini birbirine düşürmeysin Isparta Şeyh Aliye Teke Hacı Mehmede kemâ-kân ibka' ve tanzîm ve sülüs-ü sülüsân i'tibârıyla mutâlebât-ı mîrîye dahi sâbıklarda olageldiği üzere bilâ-nizâ' birbirine müdâhale itmeyerek tamamen tahsil ve te'mîn-i bilâd-ı tercih-i pâd-şâhîm olunarak tarafeyne ekîden tahrir oluna

Şevketlü kerâmetlü muhâbbetlü kudretlü velîni'metim efendim

Hamid sancağı ahâlîsinin rikâb-ı kamer-i tâb-ı mülûk-ânelerine takdim eyledikleri bir kıt'a arzuhâlde Isparta mütesellimliği yigirmi iki senedenberü sancakları hânedanından seyyid Şeyh Ali Ağanın uhdesinde olub cümlesi kendüsünden hoşnud ve râzılar iken ikiyüz yigirmi beş senesini Teke mütesellimi Hacı Mehmed Ağa almak dâiyesinde olduğu mesmû'ları olmağla mütesellim mûmâ-ileyh cebâbireden olduğu inhâ ve ana virilmeyub yine mûmâ-ileyh Şeyh Ali Ağanın uhdesinde ibka' buyurulmasını istid'â iderler sancağ-ı mezkûr darb-hâne-i âmireleri tarafından idare olunur mukataâtdan olduğundan nâzır efendi kullarından isti'lâm olundukda Terkemiş voyvodalığı Teke mütesellimi mûmâ-ileyhin iltizâmen uhdesinde olmak mülâbesesiyle kâffe-i mutâlebat-ı mîrîye sülüs-ü sülüsân i'tibârıyla sülüs-ü Terkemiş kazalarından ve sülüsânı dahi Isparta kazalarından tahsil olunugeldiğinden mûmâ-ileyhima beynlerinde tekevvün eylediğine mebni livâ-i mezbur mütesellimliği mûmâ-ileyh elhâc Mehmed Ağaya ihâle olunduğu takdirce Teke sancağı her ne kadar seng-istan ve zirâat ve hırâş-ı akl-ı kalil isede mümkün mertebe râic-i zahiresi tedârik ve der-saâdete irsâline taahhüd eyleyeceğini mûmâ-ileyhin bu tarafda müdîr-i umuru olan hâcegân-ı dîvân-ı hümayûnlarından Edhem efendi kulları bâ-takrir inhâ eylediğini ve mütesellimlik-i mezburun sene-i cedidesi kadı-yı sarraf kefâletıyla mûmâ-ileyhe ihâle ile tanzîm-i lâzım geldiğini mukaddemce memhuren i'lâm itmiş olduğu beyânıyla kangısına ihâlesi irâde buyurulur ise olvechle tanzîm olunacağını bu defa' dahi darb-hâne-i âmire nâzır mûmâ-ileyh kulları i'lâm itmeğle manzur ve ma'lûm-u şâhâneleri buyuruldukda nevechle emr ve irâde-i şâhâneleri müteallik olur ise emr ve fermân şevketlü kerâmetlü muhâbbetlü kudretlü velîni'metim efendim pâd-şâhîm hazretlerininindir

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : Mehmet AK

Doğum Tarihi ve Yeri : 01.01.1974

Medeni Durumu : Evli

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Konya Atatürk Sağlık Meslek Lisesi

Lisans Diploması : SDÜ Burdur Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği

Yükseklisans Diploması:

Tez Konusu : Osmanlı İmparatorluğunda Bir Âyânlık Örneği Yılanlıoğulları

Yabancı Dil / Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetler

İş Denevimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : Milli Eğitim Bakanlığı

Adres : Orta Mah. 1019. Sok. Güler APT. No: 14 K/2 D/2
07500 Serik/ ANTALYA

Tel. no : 0505 930 92 55